

Huonomminkin olisi voinut käydä

Paavo Väyrynen

HUONOMMINKIN
OLISI VOINUT KÄYDÄ

– esseitä elämästä, politiikasta ja yrittämisestä

Sisällys

Lukijalle 7

1.
Elämäni vaiheita ja valintoja 16

2.
Politiikan pyörteissä 41

3.
Peliä medialla 76

4.
Itsenäisen Suomen puolesta 106

5.
Sattumalta yrittäjäksi 133

6.
Kauppaa ja kestäväää kehitystä 157

7.
”Selvä linjaero ulkoministeriössä” 187

8.
Keskusta suurimmaksi 223

9.
Suomelle vahva presidentti 236

Kirjallisuutta 249

Kolmas painos

© Paavo Väyrynen 2011
Helsinki-kirjat Oy
www.helsinkikirjat.fi

Painopaikka:
WS Bookwell Oy
Porvoo 2011
ISBN 978-952-5874-63-1

Lukijalle

Suunnitelma tämän teoksen kirjoittamisesta syntyi runsaat kolme vuotta sitten kesällä 2007. Tuolloin en kuitenkaan päässyt esipuhetta pidemmälle.

Olen kirjoittanut urani varrella useita sekä politiikkaan liittyviä että tieteellisiä teoksia. 1990-luvulla kirjoitin neljä kirjaa, joita voi luonnehtia muistelmiksi. Niistä kolme (*On totuuden aika 1–2*, *On muutoksen aika 2*) ilmestyi vuonna 1993, jolloin valmistauduin vuoden 1994 presidentinvaaleihin. Viimeisimmän näistä kirjoista (*Itsenäisen Suomen puolesta*) julkaisin vuonna 1999, jolloin edessä olivat sekä eduskuntavaalit että Euroopan parlamentin vaalit.

2000-luvulla olen kirjoittanut kaksi teosta, joista kumpikaan ei liity politiikkaan. Vuonna 2005 ilmestynyt *Pohjanranta* liittyy hankkeeseen, jonka käynnistimme Vuokko-vaimoni kanssa vuonna 1998. Teos kertoo sekä Peräpohjolan eli Pohjanrannan että Pohjanrannaksi ristimämme tilan historiasta. Vuoden 2010 alussa ilmestyi *Eemeli Väyrysen vuosisata*, joka käsittelee tuolloin sata vuotta täyttäneen isäni elämää.

Vaalien lähestyessä olen tuntenut jälleen tarvetta julkaista politiikkaa käsittelevä kirja, jossa voin sekä muistella mennyttä että suunnata tulevaan.

Osittain sain ajatuksiani julki Johanna Korhosen viime syksynä kirjoittamassa henkilökuvassa *Väyrynen, Väyrynen, Väyrynen*. Toisaalta sen saama vastaanotto synnytti uutta sanomisen tarvetta.

Niinpä kaivoin esille kolmen vuoden takaisen suunnitelmani ja ryhdyin kirjoittamaan.

Tämä teos koostuu seitsemästä esseestä, jotka käsittelevät elämää, politiikkaa ja yrittämistä. Kunkin kirjoituksen voi lukea erikseen. Esheet kuitenkin liittyvät toisiinsa, joten ne kannattaa lukea järjestyksessä ensimmäisestä viimeiseen.

Kirjoituksissa jotkut asiat toistuvat, kun samoja tapahtumia tarkastelleen eri näkökulmista. Ehkä tämä tehostaa viestin perille menoa.

Esheet yhdistävät toisiinsa eräänlaisena viitekehyksenä kontrafaktuaalisuus, josta historian tutkijat ovat viime vuosina keskustelleet.

Kontrafaktuaalinen on vastakohta faktuaaliselle – sille, mitä on tosiasia tapahtunut. Kansanomaisesti kontrafaktuaalisuutta kutsutaan jossitteluksi.

Historian tutkijat väittelevät siitä, voidaanko heidän tieteenalallaan käyttää kontrafaktuaalista lähestymistapaa. Jotkut sitä käyttävät.

Yksi suosituimmista keskustelunaiheista on ollut ensimmäisen maailmansodan historia. Sotaan jouduttiin onnettomien yhteensattumien kautta. Mikään sodassa mukana ollut valtio ei sitä halunnut. Kontrafaktuaalisessa keskustelussa on pohdittu, millä edellytyksillä sota olisi voitu välttää ja millainen Euroopan myöhempi kehitys olisi ollut, jos sitä ei olisi käyty.

Ehdoton faktuaalisuus perustuu tai ainakin se johtaa deterministiseen ajatteluun – tulkintaan, jonka mukaan toteutunut kehitys on ollut ikään kuin väistämätöntä.

Faktuaalisuuteen pitäytyvä tutkija voi selvittää vain sitä, mitä on tapahtunut ja miksi. Esillä olleita vaihtoehtoja voidaan ja niitä toki tuleekin selvittää, mutta minkäänlainen jossittelu ei sovi faktuaalisen historian kirjoituksen piiriin.

Kontrafaktuaalisen historian kirjoituksen puolesta puhuu se, että tosielämässä päätöksentekijöillä on aina tarjolla vaihtoehtoja. Usein vaihtoehdot ovat vähissä ja ratkaisut tuntuvat itsestään

selviltä. Toisinaan taas merkittäviäkin ratkaisuja tehtäessä kamppailaan erilaisten näkemysten välillä, ja päätökset saattavat syntyä tiukoissa äänestyksissä.

Eikö olisi paikallaan, että myös historian kirjoituksessa pohdittaisiin, kuinka olisi käynyt, jos päättäjät olisivat toimineet toisin? Eikö tämä olisi tarpeen erityisesti sen vuoksi, että voisimme oppia historiasta jotakin?

Tälle kannalle asettuu ainakin osittain professori Heikki Ylikangas, joka Suomalaisen Tiedeakatemian istunnossa 14.10.2002 esittämässään alustuksessa kysyi ”Onko kontrafaktuaalinen tulkinta mahdollinen historiassa?”:

Päädynkö siis siihen, että kontrafaktuaaliset pohdinnat ovat historioitsijan keinovalikoimassa yhtä tyhjän kanssa, tulosta siitä, että ihmiset halusta hakea oppia tai oikeutusta menneestä sekoittavat menneen ja tulevan, jo tapahtuneen ja vielä tapahtumattoman tavalla, joka johtaa vain suureen hämmennykseen, ei muuhun. Pääosin ajattelen näin, mutta aivan tarkkaan tätä mieltä en ole. Tutkijat itse asiassa turvautuvat kontrafaktuaalisiin pohdintoihin rakentaessaan selitystä menneelle eli sille, mitä tehtiin ja miksi tehtiin. Tällaiset pohdinnat auttavat irtautumaan pelkästä perustasoa rämpivästä empiriasta, lähteiden referoinnista, ja nostamaan analyysin teoreettiselle tasolle, kokonaisuutensa laatimisen tasolle.

Tämä myönnytyks ei muuta sitä, että kiista kontrafaktuaalisen lähestymistavan käyttökelpoisuudesta on kiistaa tulevaisuuteen tähtäävän, menneisyydestä oikeutusta tai opetusta ammentavan suuntauksen ja menneisyyttä selvittävän ja ennen muuta selittävän suuntauksen välillä. Vaihtoehtoisia tulevaisuuksia pohtivat tutkijat asennoituvat siis historiaan periaatteessa toisin kuin ne, jotka katsovat historiatieteen olennaisimmaksi tehtäväksi vastaamisen kysymyksiin: mitä tapahtui ja miksi tapahtui.

Se mikä ei sovi historiankirjoituksen tiukkoihin sääntöihin, on arkipäivää politiikassa, talouselämässä ja itse kunkin omassa elämässä.

Ihmisluontoon kuuluu, että me jatkuvasti pohdimme tekemiemme ratkaisujen oikeellisuutta ja seurauksia. Joskus olemme tyytyväisiä siihen, että olemme toimineet viisaasti, toisinaan harmittelemme tekemiämme virheitä. Kontrafaktuaalinenkin ajattelu on tavallista: mietimme usein sitä, kuinka meille olisi käynyt, jos olisimme toisin toimineet. Kontrafaktuaalisen ajattelun avulla ihminen oppii kokemuksistaan ja saattaa elää vastaisuudessa viisaammin.

Yritystoiminnassa kontrafaktuaalisella ajattelulla on keskeinen asema. Siinä on olennaista kokemuksesta oppiminen.

Yritys tekee kaiken aikaa valintoja erilaisten vaihtoehtojen välillä. Jokapäiväiset päätökset tehdään usein suuntaa sormituntumalla hakien ja tehtyjä virheitä koko ajan korjaten.

Toisinaan taas tehdään suuntaa antavia strategisia valintoja, jotka perustuvat huolelliseen valmisteluun ja perusteellisiin taloudellisiin laskelmiin. Strateginen virhe saattaa johtaa suuriin taloudellisiin menetyksiin ja jopa yrityksen kaatumiseen.

Kun historiankirjoituksessa yleensä vältellään kontrafaktuaalisia pohdiskeluja, ne ovat taloushistoriassa ja varsinkin yrityshistorioita kirjoitettaessa varsin yleisiä. Kuinka muuten voisi olla? Kun kontrafaktuaalisuus on ominaista tutkimuskohteelle, on sen tultava esiin myös tutkimustuloksissa.

Yleensä yrityshistorioissa tuodaan esiin viisaasti tehtyjä strategisia valintoja, mutta usein myös ruoditaan virheitä – etenkin aikaisemmin toimineiden johtajapolvien tekemiä. Molemmissa tapauksissa tuodaan yleensä esiin tarjolla olleet vaihtoehdot ja arvioidaan, kuinka yrityksen olisi käynyt, jos olisi toimittu toisin.

Poliittisessa päätöksenteossa on paljon samoja piirteitä kuin yritystoiminnassa.

Parhaimmillaan päätöksiä tehtäessä analysoidaan erilaisia vaihtoehtoja. Etenkin merkittävät suuntaratkaisut valmistellaan

huolellisesti. Suurin ero on siinä, että poliittisen päätöksenteon tulokset nähdään usein vasta vuosien kuluttua, jolloin vastuussa ovat jo uudet päättäjät. Toisaalta tulokset ovat usein tulkinnanvaraisia, joten sekä päätöstä puoltaneet että sitä vastustaneet voivat tulkita niitä omalla tavallaan.

Politiikkaan liittyvä julkisuus toimii voittajien ehdoilla. Historiankirjoitukselle ominainen faktuaalisuus ja determinismi vaikuttaa siis myös tiedonvälityksessä. Julkisuus keskittyy kertomaan, mitä on päätetty ja miksi. Toisella kannalla olleiden kanta ja sen perustelut ovat toisarvoisia, kun heidän esittämässä vaihtoehto ei toteutunut. Tuleva kehitys perustuu puolestaan tehtyihin ratkaisuihin.

Poliittista historiaa kirjoitettaessa kontrafaktuaalisuus on paljon vaikeampaa kuin taloushistoriassa.

Yritys joko menestyy tai ei menesty, ja kaikki on viime kädessä rahassa mitattavissa. Kun tiedämme lopputuloksen, voimme arvioida, kuinka olisi käynyt, jos ratkaisu olisi ollut toisenlainen. Huomioon on tällöin otettava tietysti se, että vaihtoehtoiseen kehitykseen olisivat vaikuttaneet myös muiden toimijoiden ratkaisut, kuten kilpailevien yritysten mahdolliset vastavädit.

Politiikassa kaikki on paljon monimutkaisempaa. Jos jokin perustavanlaatuisen ratkaisu olisi tehty toisin, se olisi vaikuttanut monin tavoin eri toimijoiden käyttäytymiseen. Tapahtumien logiikka olisi saattanut olla aivan toinen kuin toteutuneessa vaihtoehdossa. Sattumalla on ollut oma merkityksensä tapahtumien kulussa, ja niin olisi ollut vaihtoehtoisessakin.

Kontrafaktuaalisessa poliittisen historian kirjoituksessa tulisi kyetä laajaan analyysiin. Parhaimmillaan se voisi tuoda esiin olennaista tietoa sekä päätöksentekotilanteesta että eri toimijoiden vaikutuksesta ja vastuusta. Tällä ei ole merkitystä siinä mielessä, että päätöstä voitaisiin jälkikäteen muuttaa, mutta se saattaisi auttaa tulevaisuuteen suuntaavaa poliittista keskustelua ja luoda pohjaa paremmille päätöksille tulevaisuudessa.

Kontrafaktuaalinen historiankirjoitus ei olisi pelkkää mielihopekirjoittelua, sillä kannanotot olisi perusteltava ja tarjottava siten toista mieltä oleville mahdollisuus vastaperusteluiden esittämiseen. Faktuaalinen historiantutkimus voisi puolestaan olla avuksi esitettyjen tosiasiaväitteiden selvittämisessä. Tällöin kontrafaktuaalinen poliittinen historia lähentyisi faktuaalista, ja se lakkaisi olemasta pelkkää jossittelua.

Tämä teos on yritys soveltaa kontrafaktuaalista lähestymistapaa joihinkin Suomen poliittisen lähihistorian tapahtumiin.

”Tutkijana” olen sikäli erikoisessa asemassa, että olen ollut joissakin niistä keskeinen vaikuttaja. Jos kysymyksessä olisi faktuaalinen historiankirjoitus, tätä voitaisiin pitää puutteena tai ainakin minun olisi tarpeen käsitellä kysymystä ”tutkijan” objektiivisuudesta. Kysymyksessä ei kuitenkaan ole historiankirjoitus, vaan pikemminkin joukko kontrafaktuaalisia muistelmia.

Toisaalta kontrafaktuaalinen ote antaa sopivia väljennyksiä objektiivisuuden vaatimukseen. Vain argumenteilla on merkitystä.

Kun olen ollut itse mukana, voin perustaa väitteeni vaihtoehtoisista kehityskuluista osittain siihen, mitä tiedän itse tehneeni ja ajatelleeni. Toisaalta tunsin perin pohjin muut toimijat ja heidän toimintatapansa, mikä antaa pohjaa arvioida, kuinka he olisivat vaihtoehtoisissa tilanteissa toimineet.

Kahdessa viimeisessä esseessä käsittelen kuluvan hallituskauden tapahtumia. Kirjoitan niistä yhtä avoimesti kuin aikanaan ”On totuuden aika” -kirjoissani.

Kirjoitan lähinnä omasta toiminnastani ja ajatuksistani. En moiti ketään. Kerron vain, mitä on sanottu ja tapahtunut.

Olen vanhan koulukunnan miehiä, joten en kirjoita virallisissa kokouksissa käytyjen keskustelujen sisällöstä. Kevennän kuitenkin tekstiäni ottamalla mukaan muutamia tokaisuja, sekä omiani että muiden.

On luonnollista, että kerron erityisesti Ilkka Kanervan ja Alexander Stubbin toiminnasta, kun olen työskennellyt samassa

ministeriössä heidän kanssaan. Varsinkin Alex saa tässä kirjassa osakseen runsaasti huomiota.

Olemme olleet Alexin kanssa asioista ja toimintatavoista usein eri mieltä. Silti henkilökohtaiset suhteemme ovat säilyneet hyvinä. Ahkerana kirjoittajana Alex voi kertoa asioista ja tapahtumista oman versionsa, jos se poikkeaa omastani.

Viimeisen kirjoituksen otsikko ”selvä linjaero ulkoministeriössä” on peräisin Helsingin Sanomien lokakuun puolivälissä 2008 julkaisemasta jutusta.

Se suuntautuu myös tulevaisuuteen. Siinä kerrotaan, millaisia vaihtoehtoja Suomella, Euroopalla ja ihmiskunnalla on valittavanaan. Nyt kun monet harmittelevat menneisyydessä tehtyjä virheitä, on hyödyllistä pohtia, millaisia virheitä päättäjät saattavat olla parhaillaan tekemässä. Niiden seuraukset saattavat olla vielä pahemmat kuin aikaisemmin tehtyjen.

Itse asiassa teokseni tähtää siihen, että suomalaisen poliittisen keskustelun ja päätöksenteon taso kohoaisi. Meidän tulee pyrkiä ennakolta hahmottelemaan niitä kehityspolkuja, joita erilaisista perusvalinnoista avautuu, ja tehdä tietoisia valintoja niiden välillä.

Kontrafaktuaalisuuden tulee siis olla mukana tulevaisuutta suunniteltaessa.

Myös päättäjien yksityiselämän tapahtumilla ja ratkaisuilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia jopa maailmanpolitiikkaan.

Havainnollisin osoitus tästä on se, että ensimmäisen maailmansodan syttymiseen vaikuttivat olennaisella tavalla Itävallan arkkiherttua Franz Ferdinandin henkilökohtaiset valinnat sinä kohtalokkaana päivänä, jolloin hän sai surmansa Sarajevossa. Ilman niitä, kirjoittavat kontrafaktuaalisen historian harrastajat, ensimmäinen maailmansota olisi voitu välttää.

Avartaakseni ajatustani kontrafaktuaalisuudesta, sovellan sitä parissa esseessä myös omaan elämäni ja harjoittamaani yritystoimintaan. Nämä analyysit saattavat olla sinänsä kiintoisia, mutta lisäksi niillä on yhtymäkohtia siihen, mitä kirjoitan politiikasta.

Kirjoitan myös siitä, kuinka olosuhteet tai sattuma ovat vaikuttaneet siihen, että minusta tuli ensin poliitikko ja sitten yrittäjä. Voidaan nimittäin kysyä, olisinko tässä, elleivät juuri tietyt olosuhteet olisi olleet olemassa.

Kontrafaktuaalisuuden hengessä voidaan vastata, että saataisiin olla, mutta en välttämättä olisi.

Yritän kirjoittaa tavanomaista kevyemmin, sillä kontrafaktuaalisuus on iloinen asia, se on eräänlaista ajatusleikkiä. Elleivät ajatuskulkuni vakuuta jotakuta, ne saattavat hieman viihdyttää ja vaikkapa provosoida esiin toisenlaisia kontrafaktuaalisia ajatuksia.

Kirjan nimen olen ottanut taannoin kuulemastani vitsistä, joka minua aikanaan jostakin syystä suuresti huvitti.

Kerrotaan, että eräässä Lapin kylässä eli seppä, jolla oli erikoisen myönteinen elämänasenne. Hän näki ja selitti asiat aina parhain päin. Tapahtuipa kylässä tai maailmalla mitä tahansa, seppä aina sanoi, että huonomminkin olisi voinut käydä, ja perusteli kantansa taitavasti.

Kerran kylällä sattui hirveä tapaus. Erään talon isäntä oli ollut savotassa, mutta tullut kotiin aiottua aikaisemmin. Hän löysi vaimonsa vieraan miehen kanssa sängystä. Isäntä ampui molemmat siihen paikkaan ja lopulta itsensä.

Kyläläiset ryntäsivät kertomaan asiasta sepälle kuullakseen hänen kommenttinsa. Seppä vastasi: ”Huonomminkin olisi voinut käydä. Jos olisi tullut eilen kotiin, en tässä enää killuttelisi.”

Olen kokenut elämäni ja urani aikana koviakin tilanteita ja kohtaloita, mutta näin jälkikäteen ajatellen voin kyläsepan tavoin sanoa, että huonomminkin olisi voinut käydä.

Kirjan nimellä on myös vakavampi tausta.

Etenkin 1980-luvulla jouduin SDP:n ja Keskustan välisen suuntataistelun ytimeen. Kun Kalevi Sorsa oli vahvimmassa voimantunnessaan, hän uhkaili minua sanomalla: ”Olet aivan mahdoton. Siksi sinulle käy niin kuin käy.”

Eihän minulle huonosti käynyt. Jouduin kyllä puolueineni oppositioon seuraavalla vaalikaudella, mutta sieltä nousimme suurimmaksi puolueeksi ja hallituspolitiikan johtoon. Nyt olen ministerinä jo viidennellä vuosikymmenellä.

Sorsan oma kohtalo oli kovempi.

Kirjoitan tässä teoksessa siitä, kuinka minulle olisi voinut käydä huonomminkin. Ensi sijassa yritän kuitenkin vastata esseissäni kysymykseen, olisiko Suomelle, Euroopalle tai omalle puolueelleni voinut käydä huonomminkin – tai ehkä paremmin.

Ja viimeisessä kirjoitan siitä, kuinka meidän olisi toimittava, jotta meille tulevaisuudessa kävisi hyvin.

Merkkaan esipuheeni alle päivämäärän, jona sain alustavan käsikirjoitukseni valmiiksi ja jona vietimme perhepiirissä isäni 101. syntymäpäivää. Omistan kirjani hänelle.

Keminmaalla 11.1.2011

Paavo Väyrynen

3. painoksen lukijalle

Teokseni 3. painokseen olen kirjoittanut kaksi uutta essetä, joissa käsittelem kevään eduskuntavaalien tulosta ja edessämme olevia presidentinvaaleja.

Toivotan antoisia lukuhetkiä.

Keminmaalla 15. elokuuta 2011

Paavo Väyrynen

1

Elämäni vaiheita ja valintoja

Sanotaan, että voidakseen elää pitkään, terveenä ja menestyen, ihmisen on valittava itselleen oikeat vanhemmat.

Tämä perusvalintani osui kohdalleen.

Pitkää elämää ja terveyttä ajatellen olen saanut hyvät geenit.

Isäni on elänyt yli satavuotiaaksi, ja hänen isänsäkin ylsi 95 vuoden ikään. Äitini isä eli 86-vuotiaaksi, mutta äiti itse siirtyi ajasta iäisyyteen jo 70 vuotta täytettyään.

Toivon, että olen perinyt terveyteen ja elinikään liittyvät geenit isältäni ja muilta sukuni miespuolisilta edustajilta.

En tiedä johtuuko se geeneistä, mutta isääni ja minua on pidetty erityisen sitkeinä ihmisinä.

Mahtaneeko luovuus periytyä?

Isä on tehnyt puutarhayrittäjänä monia keksintöjä. Viimeisimmälle niistä – perunanistutuskoneelle – on myönnetty patentti hänen jo täytettyään sata vuotta. Patentti- ja rekisterihallituksen pääjohtaja Martti Enäjärvi on kertonut, että isä on vanhin henkilö Euroopassa, jolle on myönnetty patentti. Yhdysvalloissa on saattanut olla joku vanhempi, mutta tästä hänellä ei ollut varmaa tietoa.

Minä en ole saanut enkä edes hakenut patenttia. Sen sortin lahjakkuutta minulla ei ole. Mutta politiikassa ja valtioneuvoston työssä luovuutta on tarvittu yllin kyllin.

Pohjanrannan paanukirkon siunaustilaisuudessa Keminmaan kunnanhallituksen puheenjohtaja Tapio Keskimaula kiitteli minua innovatiivisuudesta yritystoiminnan saralla. Ehkä tässä on jotakin perää.

* * *

Geenien merkitystä ei pidä liioitella. Perintötekijöillä on vaikutuksensa, mutta loppujen lopuksi itse kukin meistä on oman onnensa seppä.

Hyvästäkin geeneistä ei ole apua, jos ihminen pilaa terveytensä kelvottomilla elämäntavoilla. Toisaalta huonon geeniperinnön saanut voi elää pitkään ja terveenä, kunhan pitää huolta itsestään.

Koti ja kasvuympäristö vaikuttavat meihin vahvasti. Minunkin saamani hyvät eväät elämää varten perustuvat enemmän suotuisaan kasvuympäristöön kuin perintötekijöihin.

Kotini oli hyvä ja vanhempani erinomaiset. Sain osakseni rakkautta ja huolenpitoa. Myös rajat osattiin asettaa.

Kasvoin puutarhatilalla, jolla sain kokea sekä maan viljelemisen että yrittäjyyden parhaita puolia. Opin myös lapsesta pitäen tekemään työtä. Säästäväisyyskin on kodin perintöä.

Nuorisoseura oli ensimmäinen tärkeä oma valintani. Asetin sen muiden harrastusten edelle. Tätä valintaa ei ole tarvinnut katua.

Keminsuun nuorisoseura, kylämme kulttuurikeskus, tarjosi monipuoliset mahdollisuudet hyviin harrastuksiin ja itsensä kehittämiseen. Sieltä sain perustaa etenkin esiintymistaidoilleni, joista on ollut monenlaista hyötyä elämäni varrella.

Toinen tärkeä valinta oli hakeutuminen oppikouluun. Oppikouluun pyrkiminen ja sinne pääseminen ei ollut 1950-luvulla itsestään selvyys.

Kemissä oli koko seutukunnan lapsia varten poikalyyseo ja tyttölyseo.

Meidän suurten ikäluokkien tullessa oppikouluikään Kemiin perustettiin yksityinen yhteiskoulu.

Pyrin sekä lyseoon että yhteiskouluun. Lyseoon eivät ansio-
ni yltäneet, mutta yhteiskouluun pääsin.

Vanhempi veljeni Kauko kävi lyseota. Kuljimme kouluun
yhdessä junalla.

Tätä kesti vain parin kuukauden ajan, kun Kauko kuoli syk-
sillä 1957 juuri 15 vuotta täytettyään aasialaiseen influenssaan.
Vanhemman veljen menettäminen oli järkyttävä kokemus 11-
vuotiaalle pojalle.

Kun aloitin koulunkäyntini Kemin yhteiskoulussa, se oli
toiminut vasta vuoden ajan. Opetuksen taso ei ollut paras mah-
dollinen.

Vuonna 1956 koulunkäyntinsä aloittaneiden vuosiluokka
hupeni matkan varrelle. Sillä opintonsa aloittaneista ja oman
vuosiluokkani oppilaista leivottiin Kemin yhteiskoulun ensim-
mäiset ylioppilaat keväällä 1965. Kirjoittaneita oli 22, ylioppilas-
kokeet läpäisi 13 abiturienttia. Ylioppilaaksi asti selvisi vain pie-
ni murto-osa vuosina 1956–57 Kemin yhteiskouluun tulleista.

Kolme ensimmäistä vuottani oppikoulussa eivät sujuneet
kehuttavasti. Neljänneltä lähtien skarppasin, ja lukiossa olin jo
parhaimpien oppilaiden joukossa.

Lukiossa tein oikean kielivalinnan: halusin opiskella venä-
jää. Kiinnostuneita ei kuitenkaan ollut riittävästi ryhmän muo-
dostamiseen. Venäjän kielestä olisi ollut urani varrella paljon
hyötyä.

Myöhäistä ei ole vielä: viime kesästä lähtien olen otta-
nut venäjän tunteja.

Valkolakin saatuani halusin ryhtyä yliopisto-opintoihin. En
kuitenkaan suoralta kädeltä tiennyt, mitä ryhtyisin opiskelemaan.

Olin kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista, joten yhtenä
vaihtoehtona olivat valtiotieteen opinnot.

Mutta suhteellisen hyvä koulumenestykseni matematiikassa
ja luonnontieteissä pani miettimään hakeutumista teknillisiin
opintoihin. Diplomi-insinöörejähän lisäksi arvostettiin enem-
män kuin valtiotieteilijöitä.

Kun vielä matematiikan, fysiikan ja kemian opettajani kan-
nusti hakeutumaan insinööriopintoihin, menin kesän 1965 Tek-
nillisen korkeakoulun karsintakursseille. Tulini valituksi opiske-
lemaan paperi-insinööriksi.

Seuraava talvikausi meni asevelvollisuutta suorittaessa Oulun
Hiukkavaarassa.

Syksyllä 1966 aloitin opiskelun Helsingin yliopiston valtio-
tieteellisessä tiedekunnassa, jonne pääsin laudaturin ylioppilaa-
na ilman pääsykoetta. Tämä vaihtoehto oli ollut mielessäni alun
perinkin päällimmäisenä.

Valitsinko tässä poliitikon uran? Entä kuinka olisi käynyt,
jos olisinkin opiskellut paperi-insinööriksi?

En valinnut. Kun hakeuduin valtiotieteelliseen, mielessäni
ei ollut ainakaan ensi sijassa politiikka. Enhän ollut siihen men-
nessä osallistunut lainkaan poliittiseen toimintaan. Ajattelin lä-
hinnä tutkijan tai toimittajan uraa.

Toisaalta myöhemmin kokemani perusteella arvelen, että
politiikka olisi temmannut minut mukaansa siinäkin tapauk-
sessa, että olisin opiskellut paperi-insinööriksi. Olisin varmaan-
kin tullut töihin Kemiin Veitsiluodon tai Kemi-yhtiön tehtail-
le, ja lähtenyt vähitellen mukaan poliittiseen toimintaan.

Poliitikko minusta olisi siis uskoakseni tullut joka tapauk-
sessa, mutta valtiotieteilijänä lähdin mukaan aikaisemmin.

Poliittisen urani varhaiseen käynnistymiseen vaikutti ratkaise-
vasti toinenkin valintani – perheen perustaminen vuonna 1968.

Oikeastaan kysymys ei ollut omasta valinnastani. Eihän rak-
kastuminen ole oma valinta. Se vain tapahtuu.

Tapasin Vuokon keväällä 1968 yhteisten ystävien kautta.
Rakastuimme ja vietimme koko kesän yhdessä. Olin kesätoimit-
tajana radion ajankohtaistoimituksessa. Vuokko työskenteli kans-
listina Valtionarkistossa.

Aloimme odottaa lasta. Toisaalta minulle oli jo alkuvuodesta
myönnetty apuraha opiskelemiseen amerikkalaisessa yliopistossa.
Matkaan piti lähteä syyskuun alussa.

Avioiduinme. Lähdin Yhdysvaltoihin ajatellen, että ovat miehet ennenkin olleet poissa kotoa perheellisäystä saadessaan.

Pian kävi kuitenkin selväksi, etten kykenisi elämään erossa perheestäni. Jo muutaman viikon kuluttua palasin kotiin.

Oli oma valintani ja oma virheeni lähteä noissa oloissa rapakon taakse. Paluu oli käytännössä pakon sanelema.

Kotiin palattuani tarvitsin ansiotuloja, jotta voisin vastata perheeni toimeentulosta. Näissä oloissa otin mielelläni vastaan Helsingin opiskelevien keskustanuorten toiminnanjohtajan tehtävän, josta maksettiin pientä palkkiota.

Jäseneksi olin liittynyt vasta muutamaa kuukautta aikaisemmin. Sitä ennen en ollut puoluepoliittiseen toimintaan osallistunut.

Vuoden 1969 alussa opetusministeri Johannes Virolainen otti Keskustan opiskelijaliiton pääsihteerin Olli Saarelan avustajakseen. Tässä tehtiin historiaa: Saarela oli ensimmäinen ministerin poliittinen sihteeri. Siihen mennessä vain pääministerillä oli ollut poliittinen avustaja, pääministerin sihteeri.

Minut valittiin Saarelan sijaiseksi, opiskelijaliiton virkaa tekeväksi pääsihteeriksi. Tässä tehtävässä pääsin puolueen päätöksenteon ytimeen, seuraamaan puoluehallituksen ja sen työvaliokunnan kokouksia.

Kysymyksessä oli kuitenkin viransijaisuus. Niinpä pyrin ja pääsin syyskuun alussa toimittajaksi TV 1:n A-studioon. Siinä vaiheessa en vielä ajatellut eduskuntaehdokkuutta.

Myöhemmin syksyllä Keskustapuolueen Peräpohjolan piiri pyysi minua ehdokkaakseen.

Yleisradion ohjelmajohtajaksi juuri nimitetty entinen Keskustapuolueen puoluesihteeri Pekka Silvola varoitti minua lähtemästä mukaan.

Hänen mielestään minulla ei ollut mahdollisuuksia tulla valituksi, kun Lapin vaalipiirissä ja nimenomaan Peräpohjolassa puolueella oli vahvat istuvat edustajat.

Toisaalta minut oli nimitetty Yleisradioon vain määräaikaiseen tehtävään. Silvola varoitti, että saattaisin menettää paikkani tai

joutua arkistotöihin. SDP:lla oli tuolloin yhtiöstä rautainen ote.

Asetuin ehdolle. Suoritin nopeasti opintoni loppuun ja valmistuin tammikuussa 1970 valtiotieteen maisteriksi. Maalisvaaleissa tulin valituksi eduskuntaan sen nuorimpana jäsenenä.

Tässäkin on kontrafaktuaalisen jossittelun paikka.

Totesin jo, että olisin varmaan ajautunut politiikkaan siinäkin tapauksessa, että olisin opiskellut paperi-insinööriksi, mutta urani olisi alkanut vasta myöhemmin.

Jos kaikki olisi mennyt siten kuin vielä keväällä 1968 ajattelin, olisin opiskellut seuraavan talvikauden Yhdysvalloissa. Sieltä palattuani olisin jatkanut opintoja, enkä olisi ollut ehdokkaana ainakaan vielä kevään 1970 eduskuntavaaleissa.

Olisiko minulle siis käynyt huonommin, jos olisin opiskellut paperi-insinööriksi enkä olisi tavannut Vuokkoa keväällä 1968? Olisiko uran myöhentymisestä ollut etua vai haittaa?

Jossakin suhteessa olisi käynyt huonommin, jossakin suhteessa paremmin.

Nyt yli neljäkymmenen vuoden kokemuksen perusteella voin jo sanoa, että politiikka, osallistuminen yhteisten asioiden hoitamiseen, on ollut minun ”juttuni”. Tunnen olleeni omalla alallani, jolla olen voinut parhaimmin toteuttaa itseäni.

Hakeutuminen Teknilliseen korkeakouluun ja insinööriin uralle olisi viivästyttänyt poliittisen urani alkua useilla vuosilla, samoin opinnot Yhdysvalloissa.

Tällöin olisin tullut politiikkaan kokeneempänä ja kypsempänä. Urani rankimmat vaiheet olisin kohdannut vasta varttuneemmalla iällä. Perhe-elämääkin ajatellen tämä olisi ollut parempi vaihtoehto.

Toisaalta, kun valitsin valtiotieteen opinnot syksyllä 1966 ja kun tapasin Vuokon keväällä 1968, pääsin nopeasti elämänuralle, joka varmasti oli ominta omaani.

Pääsin nuorena hyvin vaikutusvaltaisiin asemiin. Kun olin Keskustapuolueen ainoa nuori kansanedustaja, minua haluttiin käyttää heti kaikkein vaativimmissa tehtävissä.

Niinpä pääsin aloittamaan jo kesällä 1970 työni myös valtioneuvostossa pääministeri Ahti Karjalaisen poliittisen sihteerinä. Kesällä 1972 nousin puolueen varapuheenjohtajaksi.

Valinnoillani oli merkitystä myös puolueen kannalta.

Keskustapuolue koki vuoden 1970 eduskuntavaaleissa murskattapion. Ennen vaaleja puolueella oli 50 kansanedustajaa, vaalien jälkeen 36.

Oli tärkeää, että meillä oli uudessa eduskuntaryhmässä edes yksi nuori jäsen. Tämä antoi synkkyuden keskellä pientä toivoa paremmasta tulevaisuudesta.

* * *

Valituksi tultuani jouduin kokemaan, kuinka vaikeaa on sovittaa yhteen lapsiperheen elämä ja etäisestä maakunnasta valitun kansanedustajan työ.

Valituksi tullessaan kansanedustaja yleensä asuu perheineen vaalipiirissä. Tällöin on luonnollista, että perhe jatkaa asumistaan maakunnassa ja edustaja käy viikoittain työssä eduskunnassa.

Viikonloppuina edustajan on hoidettava vaalipiiriään, mikä varsinkin laajimmissa maakunnissa vie paljon aikaa. Perhe-elämää helpottaa se, että edustaja voi viettää vaalipiirissään myös maanantait.

Perheen muutto edustajan mukana Helsinkiin on hankalaa. Äänestäjät saattavat ajatella, että edustaja on hylännyt heidät – näin kilpailijoiden kannattajat saattavat ainakin väittää. Tästä syystä edustajan on oltava viikonloppuisin erossa perheestään voidakseen olla äänestäjien parissa maakunnassa.

Molemmissa järjestelyissä perhe-elämä kärsii.

Minun tapaukseni oli epätavallinen. Valintaani saakka opiskelin Helsingissä. Olimme vielä opiskelijoita, kun avioiduimme ja saimme ensimmäisen lapsemme Tiinaliisan.

Kun tulin kansanedustajaksi, Vuokko luopui omasta työurastaan. Siinä lähtien hän on omistautunut perheelleen.

Minun työni kannalta on ollut erinomainen ratkaisu, että Vuokko on voinut keskittyä perheen asioiden ja lasten hoitamiseen.

Olen ottanut parhaani mukaan osaa kotitöihin ja lasten kasvatamiseen, mutta aikaa siihen on ollut aivan liian vähän.

Kovien työpaineiden keskellä on ollut hyvä tietää, että kotipesä on kunnossa. Kokemustenikin perusteella arvostan kotona tehtävän työn hyvin korkealle.

Lapsillemmekin Vuokon jääminen kotiin oli ihanteellinen ratkaisu. Lasten ollessa pieniä kotihoito on paras vaihtoehto.

Perheet ovat erilaisia. Toisille kodin ulkopuolinen päivähoito sopii hyvin.

Lasten kehitystäkin ajatellen on etua siitä, että he ovat toisten lasten parissa ja siten sosiaalistuvat, kuten kasvatuksen ammattilaiset asian ilmaisevat.

Tämän mekin havaitsimme. Lapsille pyrittiin järjestämään ikäistänsä seuraa. Lotan Vuokko järjesti musiikkileikkikouluun ja kodin ulkopuolisten harrastusten pariin.

Naimisiin mentyämme asuimme ensin Laajasalossa, mistä muutimme Oulunkylään vuonna 1972. Lapissa meillä ei ollut lainkaan omaa asuntoa.

Valintani jälkeen olisimme saattaneet ajatella muuttamista vaalipiiriini, mutta vaalikaudella 1970–72 toimin myös pääministerin sihteerinä, joten jouduin olemaan työni puolesta Helsingissä enemmän kuin kansanedustajan tehtävä olisi edellyttänyt.

Sorsan hallitusta syksyllä 1972 muodostettaessa olin ehdolla opetusministeriksi. Jos olisin tullut valituksi, olisin ollut kaikkien aikojen nuorin ministeri. Tämä ennätys jäi Ulf Sundqvistille, joka oli tullut valtioneuvoston jäseneksi 27-vuotiaana.

Vaalikaudella 1972–75 en siis ollut mukana valtioneuvoston työssä. Kun työtehtävät eivät enää entiseen tapaan sitoneet minua Helsinkiin, aloimme pohtia mahdollisuutta muuttaa Keminmaalle. Pohdintoihimme vaikutti sekin, että olimme saaneet vuoden 1973 alussa toisen lapsemme, Tanelin. Maaseutuasuminen veti puoleensa.

Vuonna 1974 ostimme omakotitalon Keminmaalta ja vaihdoimme Helsingin asuntomme Töölönkadulla sijainneeseen kaksioon.

Seuraavan vuoden alussa tuli tuhosi Keminmaan kotimme. Olin palaamassa Pohjoismaiden neuvoston istunnosta Islannista, kun sain kuulla, että talomme palaa. Vuokko oli lasten kanssa vanhempiensa luona Vilppulassa. Tyhjiään olleen talon sytytti sähkövika.

Kevään asuimme Töölönkadulla.

Kesäkaudellakin elämämme oli hankalaa. Kun meillä ei ollut asuntoa Keminmaalla, Vuokko oli lasten kanssa osittain Helsingissä, osittain Vilppulassa. Minä olin kiinni rakennustöissä, kun palaneen kotimme paikalle rakennettiin uutta.

Pääsimme muuttamaan uuteen taloomme loppukesällä. Kaikki näytti olevan hyvin. Rakennustöiden päätyttyä pääsin täysin voimin valmistautumaan syyskuun lopun eduskuntavaaleihin. Kannatusta näytti olevan.

Syksystäkin tuli kuitenkin rankka. Odotimme juuri vaalien aikaan perheen lisäämistä. Olin vaalitulaisuudessa Tervolassa, kun sain kuulla, että Vuokko oli joutunut sairaalaan.

Menetimme lapsemme, ja Vuokkokin oli vähällä menehtyä.

Vaalien jälkeen pääsimme hyvin ansaitulle lomalle Sotshiin.

Marraskuun lopussa nimitettiin maaherra Martti Mieltusen johtama ”hätätilahallitus”, johon tulin opetusministeriksi.

Seuraavana syksynä hallitus hajosi, ja sen tilalle tuli Mieltusen johtama keskiryhmien vähemmistöhallitus. Siirryin työvoima-ministeriksi.

Perhe-elämää ajatellen ministerinä toimiminen ei sanottavasti poikennut kansanedustajan työstä. Saatoin järjestää maanantapäiviksi usein työtehtäviä pohjoiseen, jolloin viikonloput muodostuivat pidemmiksi.

Vuoden 1977 tammikuussa, saimme kolmannen lapsemme, Lotan.

Toukokuussa 1977 kaikki muuttui, kun minut nimitettiin ulkoasiainministeriksi.

Asuminen Keminmaalla kävi mahdottomaksi. Näköpiirissä oli pitkiä ulkomaanmatkoja, jotka sattuivat usein viikonlopuiksi. Maanantaiksi en voinut enää järjestää virkatehtäviä pohjoiseen.

Perheen oli taas siirryttävä asumaan Helsinkiin. Myimme Keminmaan talomme ja ostimme asunnon Helsingin Pohjoisrannasta.

Tiinaliisa oli aloittanut koulunkäynnin Keminmaalla. Hän jatkoi sitä pienessä ja idyllisessä Oikokadun koulussa Helsingin Kruununhaassa.

Kaikki lapsemme kävivät samoja Kruununhaan ja Kaisaniemen kouluja. Kaikilla oli sama opettaja sekä kahdella ensimmäisellä luokalla että neljällä seuraavalla. Tämä oli ihanteellinen tilanne sekä lapsille että vanhemmille.

* * *

Siinä vaiheessa meillä ei ollut varaa kahteen perheasuntoon. Tulipalossa tuhoutunut kotimme ei ollut vakuutettu täydestä arvostaan, joten meillä oli kannettavanamme isot velat. Lisäksi Helsingin asunto oli paljon kalliimpi kuin Keminmaan talomme.

Niinpä hankimme Keminmaalle aluksi pienen siirrettävän asunnon, jonka paikalle voisimme rakentaa myöhemmin kunnollisen talon.

Asunto-olojamme järjestellessämme teimme tietämättämme pahan virheen. 1980-luvun alussa minun oikeuteni kansanedustajan päivärahoihin asetettiin kyseenalaiseksi lähinnä sillä perusteella, että meillä oli Helsingissä parempi asunto kuin Keminmaalla.

Jos olisimme voineet edes aavistaa ennalta, että päivärahajupakka syntyy, olisimme voineet pitää Keminmaan asuntomme ja vuokrata huoneiston Helsingistä. Mutta emmehän me mitenkään voineet arvata tai tietää, mitä muutamaa vuotta myöhemmin tapahtui.

Kun jäin vuoden 1982 presidentinvaalien jälkeen vuodeksi sivuun hallituksesta, minulle ryhdyttiin jälleen maksamaan Lapin kansanedustajalle kuuluvaa päivärahaa, kuten oli maksettu 1970-luvun alussakin ennen ministeriksi tuloani.

Jälkikäteen saamani tiedon mukaan lappilainen Keskusta-puolueen kansanedustaja oli antanut Suomen Kuvalehdelle vinkin,

että meillä ei ole Keminmaalla kunnollista asuntoa, vaan ainoastaan ”jalasmökki”. Vihjeen antajan mukaan minulle maksettiin väärin perustein kansanedustajan päivärahaa.

Muut tiedotusvälineet tarttuivat asiaan intomielin. Poliitikkoja jahdattiin tuolloinkin hanakasti. Kun olin Keskustapuolueen puheenjohtaja, tällä jupakalla ajateltiin voitavan vahingoittaa myös puolueen vaalimenestystä seuraavan vuoden eduskuntavaaleissa.

Itse en kohujulkisuudesta aluksi hätkähtänyt. Pidin syytöksi aiheettomina, ja tähän minulla oli vahvat perusteet.

Päivärahan maksaminen perustui edustajan kotipaikkaan. Väestökirjalain 10 §:ssä oli erityinen säädös, jonka mukaan henkilön kotipaikka ei muutu sen johdosta, että hän on tilapäisesti poissa kotipaikkakunnaltaan eduskunnan tai valtioneuvoston jäsenyyden vuoksi. Tässä suhteessa kansanedustajat ja ministrit rinnastettiin mm. opiskelijoihin.

Toisaalta oikeuskansleri Risto Leskinen oli äskettäin ottanut kantaa päivärahajärjestelmään kansanedustaja Olavi Tupamäkeä koskeneen kantelun perusteella ja vahvistanut oikeaksi sen tulkinnan, että kansanedustajan kotipaikka ei määräydy asunto-olojen, vaan väestökirjalain 10 §:n perusteella.

Tupamäen varsinainen asunto oli Helsingissä. Hänellä oli siellä jopa valtion virka, mutta sekään ei muuttanut tulkintaa hänen kotipaikastaan.

Minun kotipaikkani oli aina ollut Keminmaa. Vuoden 1970 alkuun saakka olin asunut tilapäisesti Helsingissä opiskelun takia ja sen jälkeen eduskunnan ja valtioneuvoston jäsenyyden vuoksi.

Tunsin olevani turvassa. En kuitenkaan ollut.

Oikeuskansleri oli vaihtunut. Uusi kansleri Kai Korte otti kotipaikka- ja päivärahakysymykseen toisen kannan kuin edeltäjänsä. Hän puuttui myös henkikirjoittajien ja jopa eduskunnan virkamiesten ja kansliatoimikunnan toimintaan.

Minun kotipaikkani ratkaistiin lopulta korkeimmassa hallinto-oikeudessa, joka syntyneen poliittisen paineen alaisena teki väestökirjalain vastaisen päätöksen.

Yksi sen jäsenistä olisi toki pitänyt kotipaikkana Keminmaata, ellen olisi ollut puolueeni puheenjohtaja. Tämäkin tulkinta oli omituinen, sillä puolueen puheenjohtajuus on puhdas luottamustehtävä, josta ei makseta minkäänlaista palkkaa tai palkkiota.

Kotipaikka- ja päivarahajupakka laajeni muihin kansanedustajiin. Sekä viranomaiset että lehdistö kohtelivat meitä hyvin eri tavoin.

Äänestäjät antoivat myös tuomionsa. Usea muu myrskyn silmään joutunut kansanedustaja menetti paikkansa.

Minun äänimääräni kasvoi. Keskustapuoluetta kohu saattoi vahingoittaa, mutta silti saavutimme hienoisen vaalivoiton.

Jos olisin aavistanut, millaiset mittasuhteet päivarahakohu saa ja mihin se lopulta päätyy, olisin tietysti mennyt heti pankkiin, ottanut lainan ja maksanut saamani päivärahat takaisin. Silti olisin puolustanut loppuun saakka oikeuttani lain mukaiseen kotipaikkaan ja päivärahoihin.

Seuraavassa eduskunnassa vanhentunut päivärahajärjestelmä uudistettiin kulukorvausjärjestelmäksi. Uuden järjestelmän puitteissa minullakin oli kiistaton oikeus Lapin edustajille kuuluvan kulukorvaukseen.

Vuoden 1983 eduskuntavaalien jälkeen palasin ulkoministeriksi. Vaalikausi oli raskas. Hoidettavana oli sekä ulkoministerin virka että puolueen puheenjohtajuus ja pääministerin sijaisen tehtävä.

Urho Kekkosen pitkän presidenttikauden päätyttyä puolueiden välinen valtataistelu hallitsi Suomen poliittista elämää. Sosialidemokraatit tunsivat saavuttaneensa ehdottoman ylivallan ja käyttäytyivät tämän mukaisesti.

Vuoden 1987 eduskuntavaalien jälkeen SDP ja Mauno Koivisto syrjäyttivät Keskustan hallituksesta, vaikka sekä vaalitulos että puolueiden tahto olisivat edellyttäneet sinivihreän hallituksen muodostamista.

Keskustan joutuminen oppositioon avasi uuden vaiheen elämässäni.

Purin suuttumukseni tieteelliseen työhön. Muutamassa kuu-
kaudessa kirjoitin lisensiaattityöni. Väitöskirjani *Suomen ulko-
politiikka – kansallinen doktriini ja tulevaisuuden ihmiskunta-
politiikka* valmistui runsaassa vuodessa, ja väittelin tohtoriksi
lokakuussa 1988.

Tieteellinen työ oli hyvää terapiaa.

* * *

Vuonna 1989 hankimme Vuokon kanssa pienen maatilan Uudel-
tamaalta, Tuusulasta. Helsingissä muutimme vuokra-asuntoon.

Tähän liittyen päätin vaihtaa vaalipiiriä ja siirtyä vuoden 1991
eduskuntavaaleissa ehdokkaaksi Uudellemaalle. Lisäksi suunnit-
telin, että luovun puolueen puheenjohtajan tehtävästä vuoden
1990 puoluekokouksessa.

Olimme jo pitkään haaveilleet mahdollisuudesta asua maa-
seudulla. Varsinkin keväisin kaipuu maalle oli ollut voimakas.

Vaalipiirin vaihtaminen tuli esille, kun Uuttamaata pitkään
edustaneet Johannes Virolainen ja Marjatta Väänänen olivat jät-
täytymässä sivuun eduskuntatyöstä. Ajattelin, että uusmaalaisena
kansanedustajana voisin viettää enemmän aikaa perheen parissa.
Ajattelin, että Uudellamaalla olisi helpompi pitää yhteyksiä
äänestäjiin.

Luopumiseen puolueen puheenjohtajan tehtävästä olin kyp-
synyt vähitellen. Tehtävä oli raskas. Puolueiden välinen taistelu
oli kovaa, ja puolueen puheenjohtaja sai ottaa vastaan kovim-
mat iskut. Omat ampuivat selkään.

Minun oli kuitenkin pantava luopumissuunnitelmani jäihin,
kun jouduin syksyllä 1989 siihenastisen urani kovimman ajo-
jahdin kohteeksi. Minun väitettiin syylistyneen maanpetokseen.
Näissä oloissa en voinut luopua. Oli puolustauduttava ja puh-
distettava maineensa.

Jälleen asialla oli Suomen Kuvalehti. Jukka Tarkka kirjoitti kir-
jaa Ahti Karjalaisesta ja oli saanut sen vuoksi haltuunsa hänen ar-
kistonsa. Sieltä hän oli löytänyt minun kirjeeni Karjalaiselle syksyllä
1981, jolloin valmistauduttiin vuoden 1982 presidentinvaaleihin.

Tarkka siteerasi kirjettäni hyvin epätarkasti. Hän loi tietoi-
sesti sen käsityksen, että olin pyrkinyt saamaan Neuvostoliitol-
ta tukea Karjalaisen ehdokkuudelle ja vieläpä maan etua vahin-
goittavalla tavalla.

Tosiasiassa asetelma oli päinvastainen: Neuvostoliitto pai-
nosti minua tukemaan Karjalaista. Tämän Tarkkakin varmasti
tiesi.

Mutta Suomen Kuvalehti luki syytteen ja antoi saman tien
tuomion: maanpetos.

Eduskunnassa viisi kansanedustajaa vei asian perustuslaki-
valiokunnan tutkittavaksi. Valiokunta teki työnsä ja totesi, etten
ollut syyllistynyt lainvastaiseen menettelyyn. Tästä huolimatta
julkisuudessa vieläkin liikkuu väitteitä, että olen ollut syyttees-
sä tai jopa tullut tuomituksi maanpetoksesta.

Juttu tuli esille hankalana ajankohtana. Tuusulasta ostamaam-
me taloa remontoitiin. Nuorempi tyttäreemme Lotta oli sairaal-
lassa. Hän oli jäänyt moottoripyörän alle ja hänen jalkansa oli
katkennut.

Saatuani tiedon maanpetosväitteistä ryntäsin kotiin etsimään
kirjeen kopiota. Onneksi löysin sen ja saatoin ryhtyä puolus-
tautumaan. Vahinko oli kuitenkin ehtinyt jo tapahtua. Lehdis-
tö oli lähes laidasta laitaan tuominnut minut.

Tässäkin kohteluani kovensi se, että olin puolueen puheen-
johtaja.

Kilpailevia puolueita ja niiden kannattajia hermostutti se, että
Keskusta oli sekä vuoden 1988 presidentinvaaleissa että saman
vuoden kunnallisvaaleissa menestynyt erinomaisesti. Kesällä 1989
puolue oli noussut mielipidemittauksissa suurimmaksi. Puo-
lueen puheenjohtajan leimaaminen maanpetturiksi tarjosi hy-
vän lyömäaseen poliittiseen taisteluun.

Perheelleni sekä päivärahajupakka että maanpetossyytteet
kävivät raskaiksi.

Eihän poliitikkoa voi kovemmin lyödä kuin väittämällä, että
hän on kahminut itselleen perusteettomasti taloudellista etua

veronmaksajien kustannuksella tai että hän on syylistynyt maanpetokseen.

Erityisesti Helsingissä koulua käyvät lapset joutuivat kohu-julkisuudesta kärsimään.

Urani alkuvaiheessa lapset olivat mukana puoluekokouksissa ja muissa julkisissa tapahtumissa. Heistä oli kivaa päästä lehtikuviin ja televisioon.

Vartuttuaan lapset halusivat pysyä poissa julkisuudesta. Tähän vaikutti sekä isän osakseen saama kielteinen julkisuus että iän karttumiseen liittynyt viisauden lisääntyminen.

Meidän lapsistamme kukaan ei ole harkinnutkaan osallistumista poliittiseen toimintaan. Tämän hyvin ymmärrän.

Kun maanpetoskohulle oli saatu vuoden 1990 alkuun mennessä päätepieste, ilmoitin luopuvani Keskustan puheenjohtajan tehtävästä. Saatoin tehdä tämän tyytyväisin mielin. Puolueen kannatus oli mielipidemittauksissa 25 prosentin tasolla. Kun aloitin puheenjohtajana, kannatuksemme oli 17 prosentin tienoilla.

Puheenjohtajan vaihdos sujui hyvin. Puolueen kannatus säilyi korkealla tasolla, ja kevään 1991 eduskuntavaaleissa nousimme maan suurimmaksi puolueeksi.

Sain koko maan suurimman äänimäärän, lähes 23 000 ääntä. Uudellamaalla Keskustan paikkaluku nousi kahdesta neljään.

Puheenjohtajuudesta luopuminen oli urani pahin virhe.

Uskoin, että seuraajakseni valittaisiin Esko Aho tai Seppo Kääriäinen. Molemmat olivat olleet läheisiä työtovereitani ja olin tukenut kummankin nousua kohti politiikan raskasta sarjaa.

Kuvittelin, että valittava puheenjohtaja – kumpi tahansa heistä – olisi valmis toimimaan yhteistyössä kanssani.

Puheenjohtajaksi valittu Esko Aho toimi kuitenkin toisin. Mauno Koivisto sai hänestä oivan apulaisen. Puolueessa hän nojautui niihin, jotka olivat minua kampittaneet.

Pääministerinä Aho jatkoi vahvan markan politiikkaa vielä puolentoista vuoden ajan, mikä syvensi lamaa ja paheni sen seurauksia.

Pääministerinä Aho vei Suomen puolueväen tahdon vastaisesti Euroopan unioniin.

Itse vastustin kaikin voimin Suomen jäsenyyttä Euroopan unionissa siitä syystä, että meille oli tarjolla parempi vaihtoehto.

Olimme jo päässeet mukaan EU:n ja EFTA-maiden muodostamaan Euroopan talousalueeseen (ETA), jonka kautta olimme saaneet lähes kaikki jäsenyyteen liittyvät edut, mutta välttyneet siihen liittyviltä haitoilta.

Jos Suomi olisi jättäytynyt unionin ulkopuolelle, Ruotsiinkin ei olisi siihen liittynyt, jolloin olisimme voineet tiivistää pohjoismaista yhteistyötä Pohjolan yhteiseksi. Lisäksi Suomen liittymisehdot olivat etenkin maatalouden osalta kehnot.

Kun Suomi oli viety Euroopan unioniin, minulle oli tarjolla vain huonoja vaihtoehtoja. Epäroin niiden välillä.

Vuoden 1994 lopulla eduskunta valitsi Suomen ensimmäiset edustajat Euroopan parlamenttiin. Vaalit ehdittiin järjestämään vasta myöhemmin, syksyllä 1996.

Suostuin ehdolle, ja minut valittiin.

Lähdin kuitenkin ehdokkaaksi kevään 1995 eduskuntavaaleihin. Ajattelin, että voisin jatkaa kotimaan politiikassa, jos pääsisin valtioneuvoston jäseneksi.

Vuoden 1995 eduskuntavaaleissa Keskusta koki kuitenkin tappion ja joutui oppositioon.

Tällä kaikella oli ratkaiseva vaikutus elämäni. Vuoden 1995 alussa alkoi yli kahdentoista vuoden mittaiseksi venähtänyt työni Euroopan parlamentissa.

Aluksi näytti mahdolliselta, että olisin voinut toimia yhtä aikaa molemmissa parlamenteissa. Se olisi ollut vaikeaa, mutta ei mahdotonta. Monessa jäsenmaassa tällainen ns. kaksoismandaatti oli sallittu.

Suomessa kuitenkin säädettiin ”Lex Väyrynen”, jolla kaksoisjäsenyys kiellettiin.

Euroopan unionin lainsäädäntöön kaksoismandaatin kieltä sisältettiin vasta muutama vuosi sitten. Tällöin Suomen vastaavaa

lainsäädäntöä ei tarkistettu. Tämä aiheutti minulle keväällä 2007 paljon harmia, kun kotimaan parlamenttiin paluu oli tehty hyvin hankalaksi.

Eduskunnan säätämän lain mukaan eduskuntaan valitun europarlamentaarikon on määräaikaan mennessä ilmoitettava, ottaako hän vastaan kansanedustajan paikkansa vai jatkaako hän työtään Euroopan parlamentissa. Vastaavasti Euroopan parlamenttiin valitun kansanedustajan tulee määräjassa ilmoittaa, kumpaa tehtävää hän ryhtyy hoitamaan.

Kansanedustaja voi saada vapautuksen eduskunnan työskentelystä hoitaakseen europarlamentaarikon tehtävää. Tämän ”virkavapauden” voi keskeyttää milloin tahansa. Sen sijaan Euroopan parlamentista ei voi saada vapautusta kansallisen parlamentin jäsenyyden hoitamista varten. Jos Euroopan parlamentin jättää, sinne voi palata vain vaalien kautta.

Valitsin Euroopan parlamentin. Ajattelin, että voisin vaikuttaa sieltä käsin asioihin enemmän kuin oppositiopuolueen kansanedustajana.

* * *

Me Keskustan europarlamentaarikot liityimme liberaaliryhmään. Tämä oli meille luonnollinen valinta, kun puolue oli jo 1980-luvulla liittynyt Liberaaliseen Internationaaliin.

Olisin voinut päästä oman puolueeni viisihenkisen valtuuskunnan puheenjohtajaksi, mutta luovutin tämän paikan liberaaliryhmään jo aikaisemmin yhteyttä pitäneelle Olli Rehnille.

Syksyn 1996 Euroopan parlamentin vaaleissa sain koko maan suurimman äänimäärän, lähes 160 000 ääntä eli runsaat 6,4 % annetuista äänistä. Kun Rehn menetti paikkansa, minut valittiin puheenjohtajaksi.

Sopeutuminen europarlamentaarikon elämään ei ollut helppoa.

Työ Euroopan parlamentissa oli kyllä kiinnostavaa, ja siellä saattoi oppia paljon uutta.

Työympäristö oli epämiellyttävä lähinnä sen vuoksi, että suuri enemmistö parlamentin jäsenistä oli intomielisiä federa-

listeja, jotka tahtoivat kehittää unionia ylikansalliseksi liittovaltioksi.

Otin tehtäväkseni Suomen kansallisten etujen ajamisen ja maamme itsenäisyyden puolustamisen.

Vaikeinta oli sopeutua europarlamentaarikon elämäntapaan. Oli asuttava puoliksi ulkomailla – Brysselissä tai Strasbourgissa. Kotiin pääsi sentään jokseenkin jokaisena viikonloppuna. Osa viikonlopuista oli pidempiä kuin kansanedustajan työssä.

Olin mukana myös kotimaan politiikassa osallistumalla puolueen päätöksentekoon. Keskustan valtuuskunnan puheenjohtajana pääsin jäseneksi puoluehallitukseen ja sen työvaliokuntaan.

Järjestin aatteellista ja Eurooppa-politiikkaan liittyvää koulutusta. Nuorille perustin ”Politiikan korkeakoulun”. Maakunnissa järjestin Suomen ja Euroopan tulevaisuuteen liittyneitä seminaareja.

Purin tarmoani myös kirjoitustöihin.

Kirjoitin tieteellisen teoksen *Suomen puolueettomuus uudessa Euroopassa*, joka oli jatkoa väitöskirjalleni. Se oli myös opinnäyte dosentuuria varten Lapin yliopistossa. Nimityksen kansainvälisten suhteiden dosentiksi sain vuoden 1996 alussa.

Dosenttina luennoin ennen muuta Suomen ulkopoliitikasta, Eurooppa-politiikasta ja pohjoisten alueiden yhteistyöstä. Yhdessä professori Timo Kivimäen kanssa toimitimme vuonna 1997 kirjan *Kansainvälinen yhteistyö Pohjois-Kalotilla*.

Kirjoitin myös kirjan *Paneurooppa ja uusidealismi*, joka käsittelee Paneurooppa-liikkeen perustajan Richard Coudenhove-Kalergin ajatuksia ja toimintaa. Lisäksi käänsin suomeksi James Goldsmithin teoksen *Ansa*. Goldsmith oli europarlamentaarikko ja Kansakuntien Eurooppa -ryhmän johtaja.

Jäsenyyteni Euroopan parlamentissa johti elämänmuutokseen myös kotimaassa.

Ostimme kaksion Helsingistä Fredrikinkadulta. Kun kannatukseni ja työni painopiste oli pohjoisessa, hankimme asunnon myös Rovaniemeltä.

Vuonna 1998 teimme radikaalin ratkaisun. Ostimme Keminmaalta Kemin kaupungin entisen vanhainkodin, Niemi-Niemen, vuokrataksemme sen tiloja perustettavalle Pohjantähtikansanopistolle.

Rahoittaaksemme kauppaa myimme asuntomme sekä Heltingistä että Rovaniemeltä. Silti velkaakin oli otettava runsaasti.

Ostaessamme vanhainkodin otimme valtavan riskin. Kansanopistolle ei myönnetty ylläpitolupaa, joten meidän oli ryhdyttävä kehittämään yritystoimintaa, jolla saatoimme rahoittaa kalliin ja osittain hyvin huonokuntoisen kiinteistön korjaukset ja ylläpidon.

Näin meistä tuli yrittäjiä. Olemme selviytyneet kunnialla monista vaikeuksista. Yhteinen yritys on lähentänyt meitä Vuokon kanssa toisiimme.

Huonomminkin olisi totisesti voinut käydä.

Monet ystävämme ennustivat aikanaan, että tekisimme konkurssin. Jos niin olisi käynyt, yhteisestä yrityksestä olisi saattanut tulla koettelemus myös parisuhteellemme, kuten monelle yrittäjäpariskunnalle on käynyt.

Vaikka europarlamentaarikon elämäntapa oli epämiellyttävä ja raskas, siinä oli myös hyvät puolensa.

Viikonloppuisin saatoin olla paljon kotosalla. Aikaa ja voimia riitti myös Pohjanrantaan, joka tarjosi oivallisen vastapainon parlamentaarikon työlle.

Matkustimme paljon ulkomailla. Vuokko ei aikanaan päässyt lasten vuoksi juuri koskaan mukaan virkamatkoilleni. Nyt hänellekin tarjoutui tilaisuus nähdä maailmaa.

Euroopan parlamentin jäsenenä tein useita työmatkoja, joille Vuokko saattoi tulla mukaan. Matkamme suuntautuivat mm. Japaniin, Intiaan, Etelä-Afrikkaan, Keniaan ja Meksikoon.

Vaikka Euroopan parlamentin jäsenyydessä oli monia hyviä puolia, hain kaiken aikaa mahdollisuutta palata kotimaan politiikkaan. ”Mahdollisuuksien ikkuna” avautui neljän vuoden välein.

Vuoden 1999 vaaleihin käytessä harkitsin pitkään ehdokkuuttani. Lopulta päätin lähteä mukaan. Ajattelin, että voisin palata eduskuntaan, jos puolue pääsisi hallitukseen ja jos voisin tulla taas valtioneuvoston jäseneksi.

Ehdokkaaksi pääseminen ei kuitenkaan ollut helppoa.

Halusin asettua ehdolle Uudellamaalla, mistä minut oli valittu eduskuntaan kaksissa edellisissä vaaleissa. Sekä puolueen että Uudenmaan piirin johto asettuivat kuitenkin sille kannalle, että minua ei hyväksyttäisi ehdokaslistalle.

Lopulta piirijärjestö taipui, olin ehdokkaana ja tulin valituksi. Kun Keskustan oppositioitaival jatkui, päätin pysyttäytyä Euroopan parlamentissa. Vuodesta 1995 varamiehenäni Uuttamaata edustanut orimattilalainen Tero Mölsä sai jatkokauden.

Kesäkuussa 1999 pidetyissä Euroopan parlamentin vaaleissa sain 64 000 ääntä. Äänestysprosentti putosi edellisistä kunnallisvaalien yhteydessä järjestetyistä vaaleista lähes puolueen eli noin 30 prosenttiin. Osuuteni annetuista äänistä oli noin 5 %.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa en asettunut ehdolle. Ensimmäistä kertaa 33 vuoteen en ollut ehdokkaana eduskuntavaaleissa.

Työni Euroopan parlamentissa jatkui. Olin ehdolla jälleen vuoden 2004 Euroopan parlamentin vaaleissa ja tulin valituksi. Sain runsaat 44 000 ääntä. Äänikuningatar oli marttyyrin asemaan tullut Anneli Jäätteenmäki.

* * *

Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa asetuin ehdokkaaksi Lapin vaalipiiristä.

Vaalikampanjani aikana tein selväksi, että ryhtyisin vaalien jälkeen heti hoitamaan kansanedustajan tehtävää, jos pääsisin valtioneuvoston jäseneksi. Muussa tapauksessa jatkaisin kauden loppuun työtäni Euroopan parlamentissa.

Tulin valituksi ja sain hyvän äänimäärän. Ministerin paikka näytti mahdolliselta.

Vaalien jälkeen koin ikävän yllätyksen. Luulin, että minulla olisi ollut Suomen lainsäädännön sallima aika harkita, kumpaa parlamentaarikon tehtävää ryhtyisin hoitamaan.

Euroopan parlamentti tulkitsi kuitenkin äskettäin voimaan tullutta omaa kaksoismandaatin kieltoaan siten, että jäsenyys siellä lakkaa heti, kun kotimaisen parlamentin jäsenyys astuu voimaan.

Säilyttääkseni valinnan mahdollisuuden minulla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin lykätä kansanedustajan valtakirjan tarkastuttamista siksi, kunnes hallitusratkaisu oli selvä.

Teoriassa olisin voinut ensin ilmoittaa jatkavani Euroopan parlamentissa ja palata muutaman päivän kuluttua eduskuntaan. Käytännössä luopuminen eduskuntapaikasta olisi kuitenkin pudottanut minut ministeripörsistä.

Mediassa sain ikävän kohtelun. Joidenkin toimittajien kielteiset asenteet tulivat taas estoitta pintaan.

Matti Vanhanen oli kuitenkin päättänyt, että ”vanhalle isännälle” on turvattava paluu kotimaan politiikkaan.

Matti oli ollut reilu minua kohtaan jo aikaisemmin. Vuonna 2006 minut nimettiin hänen johdolla puolueen kunnia-puheenjohtajaksi.

Samana vuonna puolue maalautti minusta 60-vuotispäivääni liittyen muotokuvan, jonka paljastustilaisuudessa Matti piti kauniin puheen. Sain paikalla olleet toimittajatkin nauramaan, kun sanoin vastauspuheenvuorossani, että puhe oli Matin aikojen paras.

Aluksi Vanhanen ajatteli, että voisin tulla eduskunnan varapuhemieheksi. Vaikutusvaltaa ajatellen tämä oli huonompi vaihtoehto kuin ministeriys, mutta suostuin silti. Eduskuntaryhmässä ehdokkuuteni tyrmättiin. Taistelu paikoista oli kovaa.

Seuraavaksi Matti tarjosi minulle maa- ja metsätalousministerin tehtävää. Suostuin, vaikka ajattelinkin, ettei tuo salkku parhaimmalla mahdollisella tavalla minulle sopinut. Tämäkin ajatus tuli torpatuksi.

Lopulta Vanhanen ehdotti minua ulkomaankauppa- ja kehitysministeriksi.

Minun valinnastani äänestettiin eduskuntaryhmän ja puoluehallituksen yhteiskokouksessa ensimmäiseksi. Ministerilista oli palapeli, kuten aina. Sen johonkin osaan tyytymättömät keskittivät voimansa ensimmäiseen äänestykseen saadakseen pelin hajalle. Voitin kuitenkin äänestyksen.

Olin iloinen ja onnellinen, kun pääsin palamaan kotimaan politiikkaan ja vieläpä tehtävään, josta pidin ja jonka tiesin aikaisemman kokemukseni perusteella hallitsevani.

Olin tyytyväinen myös siihen, että pääsin eroon europarlamentaarikon elämäntavasta. Matkoja riitti uudessakin tehtävässä, mutta niitä oli kaiken kaikkiaan vähemmän ja ne suuntautuivat useisiin kohteisiin ja eri puolille maailmaa.

Muutos elämäntavassa aiheutti aluksi myös vakavan ongelman. Sain kesällä 2007 sydäninfarktin.

Jo edellisenä talvena koin rintakipua, mutta sen syytä ei löydetty. Jälkikäteen ajatellen sekin johtui ilmeisesti sepelvaltimon tukoksesta.

Kotimaahan palattuani stressi lisääntyi ja liikunta väheni. Brysselissä ja Strasbourgissa olin kävellyt säännöllisesti asunnolta ja hotellista työpaikalle. Ministerinä minäkin sain vastaanottaa suosituksen, että kaupungilla olisi turvallisuussyistä hyvä käyttää virka-autoa. Vapaa-aikanakin liikunta jäi vähiin.

Uskon, että nämä syyt yhdessä vaikuttivat sepelvaltimotukoksen syntymiseen. Minulle tehtiin pallolaajennus, jonka jälkeen olen voinut hyvin.

Työstäni olen nauttinut.

Ulkomaankauppaministerinä toimin jo vuosina 1977–79. Tästä kokemuksesta on ollut työssäni hyötyä, mutta siihen on valmentunut myös toimintani ulkoministerinä 1970-, 1980- ja 1990-luvuilla.

Kehitysministerinä olen päässyt toimimaan kestävän kehityksen puolesta. Tästä on tullut minulle suorastaan elämän-

tehtävä. Kehityspolitiikkaa olen hoitanut viidellä vuosikymmenellä.

Myös kolmas ”salkkuni”, lähialueyhteistyö Venäjän kanssa, on ollut mieluisa. Tunnen sen hyvin, sillä allekirjoitin vuonna 1992 sitä koskevan sopimuksen.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja EU-politiikkaan olen päässyt vaikuttamaan myös näitä asioita käsittelevissä ministerivaliokunnissa.

Minulla on ollut läheinen yhteistyö presidentti Tarja Halosen kanssa.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikasta ajattelempa hyvin samalla tavalla. Olen ollut mukana useilla sellaisilla presidentin virallisilla vierailuilla, joihin on osallistunut yritysvaltuuskunta. Kehityspolitiikassa olemme toimineet hyvässä yhteisymmärryksessä kumpikin omalla tasollamme.

Vuoden 2009 lopulla koimme jymy-yllätyksen, kun Matti Vanhanen ilmoitti luopuvansa puolueen puheenjohtajan ja pääministerin tehtävistä.

Olin tästä pahoillani. Uskoin, että olisimme menestyneet vuoden 2011 vaaleissa parhaimmin hänen johdolla.

Vaikka Matti Vanhasen luopuminen puolueen puheenjohtajuudesta tuli minullekin täytenä yllätyksenä, ymmärsin myös omien kokemusteni perusteella hänen ratkaisunsa hyvin. Itse asiassa olin ihmeteltyt, kuinka hän jaksoi kestää sen kujanjuoksun, johon hän oli joutunut.

En aluksi kuvitellutkaan, että minullakin voisi olla kannatusta Matin seuraajaksi.

Kun kannatusta kuitenkin ilmaantui ja kun minun toivottiin olevan ehdokkaana, päätin antaa suostumukseni.

Kevään mittaan kannatus keskittyi Mari Kiviniemelle ja Mauri Pekkariselle, joiden välillä lopullinen vaali suoritettiin.

Mari Kiviniemen valinnalla Keskustan puheenjohtajaksi ja pääministeriksi ei ole ollut sanottavaa vaikutusta hallituksen työskentelyyn. Linja ja toimintatavat ovat säilyneet ennallaan.

Minun elämäni puheenjohtajan vaihtumisella oli kuitenkin suuri vaikutus.

Olin ajatellut, että pyrkisin vuoden 2011 eduskuntavaaleissa eduskuntaan jälleen Lapin vaalipiiristä. Näköpiirissä olivat helpot vaalit, kun torniolainen kansanedustaja Hannes Manninen oli ilmoittanut jättävänsä eduskunnan.

Kun Matti Vanhanen ei enää lähtenyt mukaan eduskuntavaaleihin, uusi puoluesihteerini Timo Laaninen pyysi, että harkitsisin mahdollisuutta siirtyä ehdokkaaksi Uudellemaalle.

Nukuin muutaman yön yli ja pohdin asiaa perusteellisesti. Lopulta päätin suostua.

Olen ilmoittanut, että tavoitteenani on palata ulkoasiainministeriksi. Tämä salkku olisi tullut Keskustalle myös nykyisessä hallituksessa, jos Paula Lehtomäki olisi voinut ottaa sen vastaan. Kun hän henkilökohtaisista syistä kieltäytyi, paikka annettiin Kokoomukselle.

* * *

Ministerin tehtävässä on ollut se huono puoli, että olen voinut viettää kovin vähän aikaa Keminmaalla. Vaikka ajankäyttö siellä on jäänyt vähäiseksi, olen voinut tavata säännöllisesti isääni.

Jo vuosikausien ajan olemme nauttineet yhdessä isän kanssa sunnuntailounaan aina kun olemme olleet Vuokon kanssa Keminmaalla. Tarjoamme lounaan vuorotellen. Isä keittää aina lohikeiton. Jälkiruuaksi saamme riisipuuroa ja kiisseliä.

Tammikuun 11. päivänä 2010 isä täytti sata vuotta. Juuri hänen syntymäpäiväkseen sain valmiiksi hänen elämästään kertovan kirjan *Eemeli Väyrysen vuosisata*. Aloitin työn vuotta aikaisemmin.

Kirjahankkeen vuoksi kävimme isän kanssa mielenkiintoisia keskusteluja. Tulini vasta nyt tietämään hänen elämänsä varhaisimmista vaiheista. Niiden kautta perehdyin hyvin elävällä tavalla Suomen viime vuosisadan alkupuolen historiaan.

Viime vuosina olemme saaneet lapsenlapsia. Elli ja Rasmus ovat jo viisivuotiaita, Aapo täytti äskettäin kaksi vuotta.

En halua, että lapsenlapset kutsuisivat minua vaariksi tai paksi. Olen heille Paavo. Hyvin ovat tämän omaksuneet.

Olen tehnyt elämäni varrella monia valintoja. Työ ja yksityiselämä ovat olleet kietoutuneina toisiinsa.

On tärkeää huomata, että meillä kaikilla on aitoja valintatilanteita, joissa meidän tulisi kyetä arvioimaan tarjolla olevien vaihtoehtojen hyvät ja huonot puolet. Virheellisillä valinnoilla voi olla kauaskantoiset seuraukset.

Kontrafaktuaalisuutta, jossittelua, tarvitaan siis myös silloin, kun suunnittelemme omaa henkilökohtaista tulevaisuuttamme.

2

Politiikan pyörteissä

Politiikka on täynnä paradokseja, joihin liittyy sattuvia sanontoja.

Sanotaan, että jokaisessa tappiossa on voiton siemen, eikä politiikassa voi saavuttaa selkävoittoja.

Sanotaan myös, ettei rakkaudessa ja politiikassa tilanne ole koskaan niin hyvä eikä niin huono kuin miltä näyttää.

Ainakin omalla urallani on esimerkkejä siitä, että tappio on kääntynyt voitoksi.

Selkävoittoa en ole yrittänytkään saavuttaa, mutta toisten yrityksistä olen päässyt hyötymään.

Totta on sekin, että tunteemme lyövät helposti yli ja arvioimme tilanteemme helposti synkemmäksi tai valoisammaksi kuin mitä se todellisuudessa on.

* * *

1970-luvun alkupuolella Suomen poliittista elämää hallitsi kysymys Urho Kekkosen seuraajasta.

Kyllästyneenä ikävään kampanjointiin 1968 presidentinvaaleissa Kekkonen oli ilmoittanut, ettei hän ole enää ehdokkaana. Hän valmistautui jo presidenttikautensa jälkeiseen aikaan.

Varsinkin Keskustapuolueessa käytiin kovaa presidenttipeliä. Ahti Karjalainen ja Johannes Virolainen tukijoineen valmistautuivat kamppailemaan ehdokkuudesta.

Puolueelle tilanne oli hankala. Ahti Karjalaisen etuna oli vahva ulkopoliittinen kokemus, mutta Virolaisella oli takanaan kenttäväen tuki.

Karjalaisen nousu pääministeriksi vuoden 1970 eduskuntavaalien jälkeen vahvisti hänen asemiaan entisestään. Kevään 1971 virallinen pääministerivierailu Neuvostoliittoon tulkittiin tueksi hänelle.

Kalevi Sorsa ja Johannes Virolainen kaatoivat syksyllä 1971 Karjalaisen hallituksen maatalouskiistaan, ja Kekkonen antoi tämän tapahtua. Presidentti hajotti eduskunnan ja määräsi toimeenpantaviksi ennenaikaiset eduskuntavaalit tammikuussa 1972.

Vuoden 1972 tammikuun vaaleihin valmistautuessani kirjoitin ensimmäisen kirjani *Köyhän asialla*. Äänimääräni kasvoi edellisistä vaaleista.

Virolainen kuvitteli Keskustapuolueen voittavan tammikuun hajotusvaalit, mutta toisin kävi. Vuoden 1970 murskatappiota seurasi yhden paikan menetys. Edellisissä vaaleissa riemuvoiton saanut SMP puolestaan säilytti paikkamääränsä.

Vaalien jälkeen muodostettiin Rafael Paasion johtama SDP:n vähemmistöhallitus, ”nappulaliiga”. Syksyllä syntyi Kalevi Sorsan johtama enemmistöhallitus.

Tässä yhteydessä koin poliittisen urani ensimmäisen tappion. Olin ehdolla ministeriksi, mutta en tullut valituksi.

Olin vasta toisen kauden kansanedustaja, mutta olin toiminut runsaan vuoden ajan pääministerin sihteerinä Ahti Karjalaisen johtamassa hallituksessa. Lisäksi olin tullut kesäkuun puoluekokouksessa valituksi puolueen varapuheenjohtajan tehtävään.

Niinpä pidin itseäni päteväenä ja sopivana ministerin tehtävään. Pontta ehdokkuudelleni antoi se, että Ulf Sundqvist oli tullut ministeriksi Paasion hallitukseen jo 27-vuotiaana. Olin mukana äänestyksessä, mutta en saanut riittävää kannatusta. Kumpikaan puolueen tohtoreista ei tukenut valintaani.

Tulevaisuutta ajatellen tämä oli onnellinen ratkaisu. Kun en ollut mukana hallitustyössä, saatoin paneutua toden aatteelliseen työhön ja puolueen uudistamiseen. Tämä oli tärkeää sekä puolueen tulevaisuutta että omaa uraani ajatellen.

Kalevi Sorsan muodostamaa enemmistöhallitusta tarvittiin ennen muuta Suomen ja EEC:n välisen vapaakauppasopimuksen aikaansaamiseen, jota Neuvostoliitto vastusti. Tämä ei kuitenkaan riittänyt, vaan lisäksi sen takuumieheksi tarvittiin Urho Kekkosta.

Kun Kekkonen oli kieltäytynyt ehdokkuudesta, säädettiin poikkeuslaki, jolla hänen kauttaan jatkettiin neljällä vuodella. Vaikka poikkeuslain mukaan tämän jälkeen piti valita uusi presidentti, SDP pyysi jo vuonna 1975 Kekkosta presidenttiehdokkaakseen vuoden 1978 vaaleissa. Muut keskeiset puolueet seurasivat perässä.

Kekkonen presidenttikauden jatko poikkeuslailla ja hänen sen jälkeen toteutunut uudelleen valintansa katkaisivat Ahti Karjalaisen presidenttitien. Kun myös luottamussuhde Kekkonen ja Karjalaisen välillä katkesi, Ahti turhautui ja menetti otteen elämänsä. Hänen loistava uransa päättyi surkeasti.

Urho Kekkonen presidenttikauden jatkuminen muutti valtopoliittiset asetelmat myös Keskustapuolueen sisällä.

Vielä 1970-luvun alkuvuosina meitä pyrittiin jakamaan Karjalaisen ja Virolaisen kannattajiin. En ollut innostunut kummastakaan, mutta presidenttiehdokkaana asetin Karjalaisen edelle ennen muuta hänen ulkopoliittisten ansioittensa perusteella.

Kun Urho Kekkonen kauden jatkuminen varmistui, aloin hakea yhteyttä häneen.

Olin suhtautunut Kekkoseen kielteisesti. Jo 1960-luvun lopulla olin vierastanut hänen vasemmistosympatioitaan, jotka jatkuivat 1970-luvun alkupuolella. En pitänyt siitä, että hän antoi Karjalaisen hallituksen kaatua. Paasion vähemmistöhallituksen nimittämistä pidin ikävänä iskuna Keskustapuoluetta kohtaan.

Kansanedustajaksi tultuani sain Kekkoselta nipun aluepoliittisia lehtileikkeitä. Ymmärsin kyllä, että hän odotti jonkinlaista reaktiota, joka olisi saattanut johtaa yhteydenpitoon. Hävitin kuitenkin kirjeen.

Siinä vaiheessa Kekkoson kauden uskottiin pian päättyvän. Puolueessa valmistauduttiin jo seuraajan valintaan.

Vuoden 1973 lopulla tapasin Kekkoson ensimmäisen kerran kahden kesken. Halusin keskustella puolueen tilanteesta ja puheesta, jonka aioin pitää puoluevaltuuskunnan kokouksessa.

Puheessani uhkasin erota puolueen varapuheenjohtajan paikalta, ellei politiikkaan saada vahvempaa aatteellista otetta. Keväällä 1974 julkaisin kirjan *On muutoksen aika*, joka oli aatteellinen ohjelmajulistus.

Olin pettynyt molempiin tohtoreihin ja heidän valtataisteluunsa. Kumpikaan ei ymmärtänyt eikä tukenut meitä nuoria aatteellisessa työssämme ja pyrkimyksissämme uudistaa puoluetta.

Näissä oloissa oli haettava tukea Kekkoselta, joka myös oli huolestunut oman entisen puolueensa tilasta ja tulevaisuudesta.

Meidän nuorkeskustalaisten yhteydenpito Kekkoseseen johti siihen, että hän alkoi aktiivisesti tukea meitä. Kun asemamme vahvistuivat, Kekkoson suhtautuminen koko puolueeseen muuttui myönteisemmäksi.

Näkyvä osoitus Kekkoson tuesta meille oli se, että hän kunniotti läsnäolollaan Nurmeksessa vuonna 1975 pidettyä Nuoren Keskustan Liiton 30-vuotisjuhlaa.

Olin puhunut ennakkoon Kekkoselle asiasta, ja häntä oli käyty virallisesti pyytämässä.

Muutamaa viikkoa ennen juhlaa Kekkonen soitti minulle eduskunnan keskuksen kautta. Kun vastasin, hän oli itse suoraan puhelimesta ja sanoi lyhyesti: ”Kekkonen täällä, terve. Minä tulen siihen nuorten juhlaan”. Kiitin, hyvästelin ja suljin puhelimen.

Puolueen uudistamista ajatellen ratkaiseva käänne oli vuoden 1977 hallitusratkaisu. Kekkonen nimitti minut ulkoministeriksi.

Sosiaaliministeriksi nousi vahva tukijani Olavi Martikainen. Puolustusministerin paikan sai toinen tärkeä kannattajani, Taisto Tähtämää.

Vuoden 1979 eduskuntavaaleissa Keskustapuolue koki tappion, mutta eduskuntaryhmään tuli runsaasti nuoria edustajia. Jatkoisin ulkoministerinä. Eino Uusitalo toimi sisäministerinä ja pääministerin sijaisena. Tähtämää siirtyi maa- ja metsätalousministeriksi.

Edellisen vuoden vaalitappio ja eduskuntaryhmän nuorentuminen edesauttoivat puolueen johdon uudistamista vuoden 1980 Turun puoluekokouksessa.

Presidentinvaaleihin oli aikaa vielä neljä vuotta, mutta ne heijastuivat vahvasti kokouksen valmisteluihin. Tästäkin syystä Virolainen halusi pysyä puheenjohtajana. Ahti Karjalainen ei puolestaan halunnut tukea minun valintaani, koska ei ollut varma siitä, kuinka toimisoin presidentinvaaleissa. Hän saattoi pitää minua jopa kilpailijanaan.

Urho Kekkonen puuttui puoluekokouksen valmisteluihin vuoden 1979 lopulla. Hän kutsui avainhenkilöitä iltateelle, jolla asiasta keskusteltiin. Karjalainen itse oli loppuun saakka poikkiteloin. Ilman Kekkoson taustatukea en olisi voinut tulla valituksi.

1970-luvun toiminnastani en löydä näin jälkikäteenkään suurempaa moitteen sijaa. Tilanne oli kannaltani selkeä. Oli luotava puolueen politiikalle vahvaa aatteellista pohjaa. Oli tuettava kaikin voimin nuorten esiinmarssia puolueessa ja sen eduskuntaryhmässä. Oli voitettava puolueessa mahdollisimman laajaa luottamusta.

Huonomminkin kyllä olisi voinut käydä. Suurin virheeni olisi saattanut olla liian läheinen yhteistyö Ahti Karjalaisen kanssa. Se olisi heikentänyt luottamusta sen laajan joukon keskuudessa, joka suhtautui epäillen molempiin tohtoreihin.

Tässäkin suhteessa Urho Kekkoson tuki auttoi minua. Hän nimenomaan varoitti sitoutumasta liiaksi Karjalaiseen. Vasta

vuoden 1981 kesällä Kekkonen näytti vihreää valoa toiminnalle Karjalaisen presidenttiehdokkuuden puolesta, vaikka hän pitikin hanketta toivottomana.

Itsenäisyyteni suhteessa Karjalaiseen muodostui kuitenkin myös taakakseni. Tuohon aikaan NKP:n edustajat kävivät luotamuksellisia keskusteluja eri puolueiden edustajien kanssa.

Keskusteluissaan keskustavaikuttajien kanssa NKP:n edustajat pitivät minua ulkopoliittisesti epäluotettavana, kun yritin heidän mukaansa hajottaa K-linjaa ja muodostaa puolueeseen kolmatta linjaa.

Niin vahva oli Karjalaisen ja häntä tukeneiden vaikutusvalta, että minua ei kutsuttu Neuvostoliittoon viralliselle ulkoministerivierailulle, vaikka presidentti Kekkonen sitä toivoi.

Tähän liittyi myös se Ahti Karjalaiselle vuoden 1981 syksyllä kirjoittamani kirje, jonka perusteella minun aikanaan väitettiin syyllistyneen maanpetokseen. Pyrin saamaan Karjalaisen tuen vierailulleni Moskovaan.

Puolueen puheenjohtajanakin jouduin tasapainoilemaan puolueen sisäisten valtaryhmittymien välillä.

Minun oli yritettävä voittaa puolelleni Virolaista kannattaneita, mutta osa omista tukijoistani suhtautui epäluuloisesti kaikkiin kädenojennuksiin heidän suuntaansa.

Hankalimpia olivat ne K-linjan edustajat, jotka eivät olleet minua puheenjohtajaksi edes tukeneet.

* * *

Kun tulin puheenjohtajaksi, näköpiirissä oli pitkä rauhaisa kausi. Eduskuntavaaleihin oli aikaa lähes kolme vuotta, presidentinvaaleihin neljä.

Vielä syyskaudella 1980 presidentti Urho Kekkonen terveys oli hyvä ja hän kykeni suoriutumaan virkatehtävistään moitteettomasti. Vuodenvaihteessa Kekkonen sai aivoverenvuodon, joka heikensi hänen työkykyään. Siitä alkoi alamäki, joka johti lopulta seuraavana syksynä sairauslomaan ja luopumiseen presidentin virasta.

Urho Kekkonen oli nimittänyt Mauno Koiviston keväällä 1979 pääministeriksi hankalassa tilanteessa.

Edellisen hallituksen voimamiehet pääministeri Kalevi Sorsa ja valtiovarainministeri Johannes Virolainen olivat epäonnistuneet ja molempien kansansuosio oli alamaissa. Koivisto oli Suomen Pankin pääjohtajana toiminnallaan ja lausunnoillaan vaikeuttanut hallituksen asemaa.

Kekkonen halusi saada Koiviston vastuuseen ja arveli hänen kansansuosionsakin siten alenevan. Näin ei käynyt. Koivisto osasi pääministerinäkin vältellä vastuuta ja asettautua päivänpolitiikan ja puolueiden välisten kiistojen yläpuolelle.

Keväällä 1981 Kekkonen halusi hallituksen ja pääministerin vaihtuvan. Hän oli kyllästynyt hallituksen heikkoon toimintakykyyn.

Tämä suunnitelma sopi sekä Keskustapuolueelle että Kalevi Sorsalle. Molempien suhtautumiseen vaikuttivat myös seuraavien presidentinvaalien asetelmat.

Mauno Koivisto kuitenkin arvioi Urho Kekkonen voimien jo ehtyneen ja ryhtyi uhmaamaan häntä. Koivisto kykeni myös kävelemään oman puolueensa päätösten yli. Tukea hän sai eduskunnan puhemiehenä toimineelta Johannes Virolaiselta.

Hallitus olisi ilmeisesti kaatunut syksyn budjettiriiheen, mutta sen kuluessa Urho Kekkonen terveydentila heikkeni ratkaisevasti ja hän joutui jäämään sairauslomalle.

Budjetista syntyi sopu ja puolueet ryhtyivät valmistautumaan presidentinvaaleihin.

Olisinko voinut toimia noissa oloissa toisin?

En olisi. Koiviston hallitus oli menettänyt toimintakykynsä. En voinut puolueen puheenjohtajana jättäytyä toimettomaksi, kun avautui mahdollisuus parantaa hallituksen vaihtumisen kautta oman puolueeni asemia tulevissa presidentinvaaleissa.

Hallituksen vaihdokseen pyrki myös Kalevi Sorsa kannattajineen. SDP:ssakin presidenttipeli oli vielä kesken.

Loppuvaiheessa tein virheen, kun jatkoin budjettivääntöä Kekkonen sairausloman alkamiseen saakka. Jostakin syystä Eino

Uusitalo antoi minulle harhaanjohtavaa tietoa Kekkonen terveydentilasta ja keskusteluistaan presidentin kanssa.

Presidentinvaaleihin käytäessä Keskustapuolueen tilanne oli toivoton.

Uhmaamalla Kekosta ja selviytymällä vuoden mittaan koe- tuista kriiseistä Mauno Koivisto oli kohottanut kannatuksensa entistäkin vahvemmaksi.

Keskustapuolueessa ehdokkuudesta kamppaili kaksi tohtoria, joilla kummallakaan ei näyttänyt olevan mahdollisuutta menestyä vaalissa. Puolue oli lisäksi pahasti hajallaan, kun sisäistä valta- taistelua oli käyty jo vuosien ajan.

Omaa ehdokkuuttani ajatellen vaaleihin jouduttiin liian varhain. Jos ne olisi pidetty vasta kahta vuotta myöhemmin, olisin saattanut ehtiä vakiinnuttamaan asemani ja tulla puolueen ehdokkaaksi.

Halusin kuitenkin pitää yllä mahdollisuutta nousta kompromissiehdokkaaksi. Tämä oli yksi syy siihen, että kirjoitin YK:n yleiskokouksen aikana syyskuun lopulla kirjan *Kansallisia kysymyksiä*.

Yritin rauhoitella tilannetta ja pidättäydyin itse ottamasta kantaa ehdokkaaseen. Kompromissiehdokastakin yritettiin löytää, mutta kahtiajako oli liian voimakas.

Lopulta ilmoitin julkisestikin kannattavani Karjalaisen ehdokkuutta.

Kuopion puoluekokouksessa Virolainen voitti selvin numeroin Karjalaisen. Tein hartiavoimin töitä hänen puolestaan, mutta vajaan 17 prosentin kannatuksellaan hän jäi kisan kolmanneksi.

Tässäkään en voinut toisin toimia. Niin sanotuista yleispoliittisista syistä minun oli puolueen puheenjohtajana tuettava Karjalaista, vaikka tiesin hänen varmuudella häviävän.

Ulkopolitiikalla ja etenkin idänsuhteilla oli 1980-luvun alussa ratkaiseva vaikutus puolueiden asemaan. Kokoomus oli parannellut osakkeitaan. Neuvostoliiton näkemyksiä Suomeen

välittänyt Viktor Vladimirov sanoi ennen vaaleja, että Harri Holkerikin oli heille mieluisampi ehdokas kuin Johannes Virolainen.

SDP oli luonut tiiviit suhteen NKP:n johtoon ja se olisi mieluusti sysännyt meidät politiikan sivuraiteelle. Siitä oli nyt lisäksi tulossa presidenttipuolue.

Keskustan johdon piti osoittaa oma ulkopoliittinen linjansa tukemalla Karjalaisen ehdokkuutta.

Mauno Koiviston tultua presidentiksi Keskustan asema oli äärimmäisen tukala. Tasavallan presidentillä oli vielä tuolloin voimassa olleen perustuslain perusteella hyvin vahva asema. SDP oli suurin puolue ja se koki päässeensä nyt ehdottomaan ylivalta-asemaan.

SDP ja Koivisto näyttivät voimansa jo uutta hallitusta muodostettaessa. Siinä mentiin piruilun puolelle.

Kalevi Sorsa ilmoitti haluavansa ulkoministeriksi ja tarjosi meille pääministerin tehtävää.

Tämän hän teki tietoisena siitä, että me halusimme hallituksen kokoonpanoon mahdollisimman pieniä muutoksia. Pelkäsimme, että neuvottelut suuremmasta hallitusremontista voisivat johtaa umpikujaan ja ennenaikaisiin vaaleihin.

SDP:lle ne olisivat olleet hyvin edulliset ja meille suoranaisten katastrofi.

Sorsan ja ilmeisesti myös Koiviston todellinen tavoite oli syrjäyttää minut ulkoministerin paikalta. Kun Sorsa halusi nimenomaan ulkoministeriksi, ”kompromissiksi” ehdotettiin paikan luovuttamista RKP:lle. Minulle tarjottiin vahvaa muuta salkkua, esimerkiksi kauppa- ja teollisuusministeriötä.

Näissä oloissa katsoin viisaimmaksi jättäytyä hallituksen ulkopuolelle johtamaan rikki revittyä ja kannatustaan menettänyttä puoluetani.

En kuitenkaan saanut työrauhaa. Alkoi suunnattomiin mitatushteisiin paisunut jupakka minulle maksetuista kansanedustajan päivärahoista. Selviydyin siitä ja kannatukseni eduskunta-

vaaleissa kasvoi entisestään, mutta puolueelle kohu oli vahingoksi. Silti saavutimme hienoisen vaalivoiton.

Ilmeisesti SDP kaavaili hallituskumppaninsa vaihtamista Keskustasta Kokoomukseen jo vuoden 1983 vaalien jälkeen. Kokoomus kuitenkin menetti muutamia eduskuntapaikkoja. Lisäksi Mauno Koivisto tuolloin vielä arkaili ulkopoliittisista syistä hallituspohjan vaihtamista.

Kun hallituskumppanin vaihtaminen ei käynyt päinsä, Sorsa päätti vahvistaa SDP:n asemia vetämällä vaaleissa Pekka Vennamon johdolla hyvin menestyneen SMP:n hallitusvastuuseen.

Aluksi SMP toimi demareiden apupuolueena, mutta vaalikauden puolivälissä se liittoutui keskiryhmien kanssa. Tässä vaiheessa Sorsa purki tyytymättömyyttään ja uhkaili minua kovalla kohtalolla.

Näihin aikoihin SDP ryhtyi valmistelemaan hallitusyhteistyötä Kokoomuksen kanssa. Sain tästä vihiä syyskesällä.

Vuoden 1985 itsenäisyyspäivänä kirjoitin presidentti Mauno Koivistolle kirjeen, jossa kerroin tietäväni SDP:n suunnitelmista ja vetosin punamultayhteistyön puolesta. Valtioneuvoston juhlahoukulla pidin puheen, jossa esitin saman sisältöisen vetoomuksen.

Tämä tuli elävästi mieleeni vuoden 2010 itsenäisyyspäivän jumalanpalveluksessa, kun katselin Mauno Koiviston haurastunutta olemusta. Kirjeen kirjoittamisesta oli kulunut tasan 25 vuotta. Silloinkin pyrytti kovasti lunta.

Koivisto ei millään tavoin reagoinut kirjeeseeni. Tästä päätelin, että hän oli tietoinen suunnitelmasta ja että hän sitä taustalla tuki.

* * *

Ryhdyimme puolustustaisteluun.

Julkisuudessa aloimme puhua siitä, että eduskunnan ei-sosialistisen enemmistön tulisi päästä vaikuttamaan Suomen politiikkaan. Esitimme hallituspohjan laajentamista ns. kolmen suuren yhteistyöksi.

Kävin perusteellisia keskusteluja Kokoomuksen puheenjohtajan Ilkka Suomisen ja RKP:n puheenjohtajan Christoffer Taxellin kanssa. Mukana oli myös talouselämän edustajia. Teimme suunnitelmia Suomen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi. Suomesta piti tehdä pieni talousmahti.

Sovimme lopulta jopa kirjallisesti siitä, millaiseen hallitusyhteistyöhön vaalien jälkeen pyrimme.

Joulukuussa 1986 allekirjoittamamme sopimus oli sanasta sanaan tällainen:

Me allekirjoittaneet kukin puolueensa puheenjohtajan ominaisuudessa toteamme seuraavaa.

Mikäli puolueidemme yhteenlaskettu paikkamäärä maaliskuussa 1987 valittavassa eduskunnassa ylittää sadan, pyrimme ensisijaisesti yhdessä myötävaikuttamaan laajapohjaisen keskustajohtoisen enemmistöhallituksen muodostamiseen.

Ellei mainitulta pohjalta pystytä löytämään ratkaisua sos.dem. puolueen vastustuksesta johtuen, pyrimme yhdessä löytämään toisen eduskunnan enemmistöön nojautuvan keskustajohtoisen ratkaisun.

Sen sijaan kukaan meistä ei myötävaikuta sellaisen hallituksen muodostamiseen, johon jokin edustamistamme puolueista osallistuu ilman kahta muuta.

Harri Holkeri sai Ilkka Suomiselta luottamuksellisen tiedon sopimuksen olemassaolosta lähes välittömästi. Holkeri puolestaan kertoi siitä Mauno Koivistolle.

Oli olemassa myös toinen suunnitelma, jonka mukaan maahan piti muodostaa Harri Holkerin johtama sinipunahallitus.

Siitä on muutoin visusti vaiettu, mutta Mauno Koivisto on itse kertonut muistelmissaan, että hän oli jo hyvissä ajoin ennen vaaleja kehottanut Holkeria valmistautumaan pääministerin tehtävään.

Sinipunahallituksen muodostamisen tielle tuli paha este, kun SDP koki vaaleissa murskatappion. Se menetti edellisten eduskuntavaalien tulokseen verrattuna yli 100 000 ääntä.

Mauno Koivisto kuitenkin käytti laajoja valtaoikeuksiaan ja runnasi maahan Harri Holkerin johtaman sinipunahallituksen.

Kokoomus raikattiin.

Puolueen koko johto ja sen kahdeksan hallitusneuvottelijaa yhtä – eduskuntaryhmän puheenjohtajaa Ulla Puolannetta – lukuun ottamatta kannattivat yhteistyötä keskiryhmien kanssa.

Puolue kuitenkin taivuteltiin ja painostettiin yhteistyöhön sosialidemokraattien kanssa.

Mauno Koivisto kehitti toimintansa perusteeksi mainion peitetarinan. Hän väitti suuttuneensa kuultuaan vaalien jälkeen, että hänen selkensä takana oli tehty sopimus hallitusyhteistyöstä.

Koivisto osoittautui mainioksi näyttelijäksi. Vielä vuosikausia jälkeenpäinkin hän on osannut uskottavasti teeskennellä tuohumustaan.

Koivisto toimi kuin se italialainen taskuvaras, joka lompaikon siepattuaan alkoi osoitella väkijoukkoon ja huutaa: ”Ottakaa varas kiinni!”

Taitavalla näyttelemisellään Koivisto juoksutti median haluamaansa suuntaan.

Siitä alkaen julkisuudessa on paheksuttu kassakaappisopimusta, vaikka siihen oli kirjattu vain demokraattisesti valittujen ja asemansa antaman valtuutuksen nojalla toimineiden puoluejohtajien poliittinen sitoumus. Tällaisen sopimuksen tekemiseen meillä oli oikeus ja niissä oloissa suoranainen velvollisuus.

Sen sijaan ei yleensä ole huomattu kysyä, ketkä tekivät ja millä valtuuksilla sen sopimuksen, jonka nojalla Holkerin hallitus Koiviston tuella muodostettiin. Siitä sopivat muutamat kokoomuslaiset tietoisina siitä, että heidän oman puolueensa johto oli sopinut hallituksen muodostamisesta keskiryhmien kanssa. Hallitus muodostettiin vaalituloksen vastaisesti ja parlamentarismin periaatteita rikkoen.

Olisiko Keskusta voinut toimia toisin? Olisimmeko voineet säilyttää yhteistyön SDP:n kanssa, jos olisimme tyytyneet heidän apupuolueekseen? Kuinka kannatuksemme olisi kehittynyt,

jos emme olisi puolustautuneet ja toteuttaneet tahtopoliittikaamme?

Epäröimättä vastaan, että alistuminen demareiden apupuolueeksi olisi ollut meille tuhon tie.

Olisimme jauhautuneet SDP:n ja kannatustaan kasvattaneen Kokoomuksen väliin. Olisimme menettäneet äänestäjien luotamuksen. Vaalitappio olisi antanut demareille hyvän syyn vaihtaa kumppania.

Vuoden 1987 ratkaisu ei ollut SDP:n osalta mitenkään poikkeuksellinen. Puolueen oikeisto on tuntenut aina vetoa yhteistyöhön Kokoomuksen kanssa. Sotien jälkeinen ns. aseveliyhteistyö huipentui vuoden 1962 presidentinvaalien Honka-liittoon. 1990-luvulla sinipunaan menttiin Paavo Lipposen johdolla.

Kokoomuksesta kumppaneita on löytynyt, eivätkä he ole aina piitanneet puoluedemokratian periaatteista. Holkerin viitoittamalla tiellä kulki myös Iiro Viinanen, joka oman kertomansa mukaan neuvotteli puolueensa johdon selän takana Paavo Lipposen kanssa seuraavasta hallituksesta toimiessaan vielä Esko Ahon johtaman hallituksen ministerinä.

Entä hallitusneuvottelut? Teimmeko niissä virheitä?

Ilkka Suominen on jälkikäteen pohtinut, olisiko meidän tullut heti vaalien julkistaa tekemämme sopimus, kuten minä ehdotin. Ilkka kertoi, että kunnioituksesta presidentti-instituutiota kohtaan ei ollut tähän suostunut. Selvää vastausta hän ei ole kysymykseensä antanut.

Oma kantani on, että sopimus olisi tullut julkistaa. Vaikka presidentillä oli tuohon aikaan laajat valtaoikeudet, Koivisto olisi tuskin voinut uhmata eduskunnan enemmistön muodostamien puolueiden julkisesti ilmaisemaa tahtoa muodostaa enemmistöhallitus.

Jättämällä sopimuksen – Ilkka Suomisen kieltä käyttäkseni – kunnioituksesta presidentti-instituutiota kohtaan julkistamatta annoimme presidentti Koivistolle mahdollisuuden toimia tavalla, joka ei kunnioitusta ansaitse.

* * *

Kevään 1987 hallitusratkaisu oli meille katkera tappio. SDP sai alusta alkaen hallituksessa yliotteen. Ohjelmaksi hyväksyttiin lähes sellaisenaan SDP:n laatima luonnos. Avainpaikat tulivat demareille. Hallitus alkoi toteuttaa ”vahvan markan” talouspolitiikkaa.

Mutta tässäkin tappiossa oli voiton siemen. Kun Sorsa ja Holkeri yrittivät selkävoittoa Keskustasta, he kokivat pahan tappion.

Sorsa ja Holkeri kaavailivat sinipunasta pitkäaikaista yhteistyötä, jolla Keskusta nujerrettaisiin. Meitähän oli pidetty ainakin vuoden 1970 vaalitappion jälkeen auringonlaskun puolueena.

Holkerin hallituksen politiikka epäonnistui. Kansalaisten tyytymättömyys siivitti Keskustan vaalimenestystä jo vuoden 1988 presidentinvaaleissa, joissa voitimme Kokoomuksen.

Saman vuoden syksyllä järjestetyissä kunnallisvaaleissa Keskustan kannatus nousi 21,1 prosenttiin. Kesällä 1989 Keskusta nousi mielipidemittauksissa maan suurimmaksi puolueeksi. Alkuvuodesta 1990 kannatuksemme oli jo 25 prosentin tasolla.

Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa Keskusta saavutti ”veret seisauttavan” vaalivoiton ja nousi johtavaksi hallituspuolueeksi sinivihreään hallitukseen.

Vuoden 1987 tappiossamme oli siis todellakin mahtavan voiton siemen.

Mutta kuinka meidän olisi käynyt, jos olisimme onnistuneet jo silloin muodostamaan sinivihreän hallituksen? Millaiset olisivat olleet tämän kontrafaktuaalisen vaihtoehdon seuraukset?

Hallituksen taival olisi ollut vaikea sen vuoksi, että se ei olisi saanut ainakaan aktiivista tukea presidentti Mauno Koivistolta.

Hallitusvastuu rasittaa mukana olevia puolueita. Etenkin johtava hallituspuolue kärsii yleensä hallitusvastuun kantamisesta.

Keskustan olisi ollut vaikea kohottaa kannatustaan johtavana hallituspuolueena. Tästä syystä olisimme saattaneet menestyä

heikosti vuoden 1991 eduskuntavaaleissa ja joutua niiden jälkeen oppositioon.

Holkerin hallituksen muodostaminen liittyi ilmiselvästi myös vuoden 1988 presidentinvaaleihin. SDP halusi rikkoa synty-mässä olleen porvarillisten puolueiden rintaman ja varmistaa siten Mauno Koiviston uudelleen valinnan.

Kokoomuksen presidenttiehdokas Harri Holkeri maksoi velkansa pääministeriydestään ilmoittamalla jo vaalien edellä, että hänen valitsijamiehensä tukevat Koiviston valintaa.

Myös sinivihreän hallituksen muodostaminen keväällä 1987 olisi vaikuttanut vuoden 1988 presidentinvaaleihin. Pääehdokaina ja toistensa todellisina vastaehdokkaina olisivat olleet sinivihreän hallituksen pääministeri ja vasemmistolainen presidentti. Vaalista olisi tullut tiukka.

Kontrafaktuaalista pohdintaa voi jatkaa kysymällä, mikä vaikutus presidentin vaihtumisella vuonna 1988 olisi ollut vuoden 1991 eduskuntavaaleihin, mutta tämä jossittelu menee jo liian vaikeaksi.

Yhdestä asiasta voimme olla varmoja. Keskusta ei olisi ainakaan vaalikaudella 1987–91 noussut Suomen suurimmaksi puolueeksi, elleimme olisi tulleet sysätyiksi oppositioon keväällä 1987.

* * *

Keskustan vaalimenestystä vuoden 1991 vaaleissa vauhditti loppuvaiheessa vielä se, että Holkerin hallituksen toteuttaman vahvan markan talouspolitiikan katastrofaaliset seuraukset alkoivat tulla näkyviin. Lopullisesti ne paljastuivat vasta vaalien jälkeen.

Holkerin hallituksen talouspolitiikka perustui vahvaan markkaan eli siihen, että markan piti olla kallis suhteessa muihin valuuttoihin. Ylikallis markka sidottiin tiukasti muihin euroopalaisiin valuuttoihin. Tässä valmistauduttiin jo euroaikaan.

Rahamarkkinat vapautettiin antamalla aluksi yrityksille oikeus ottaa ulkomaista luottoa.

Kun kotimaiset korot olivat ylivahvan valuuttakurssin vuoksi korkealla, yritykset vaihtoivat kotimaisia luottoja nopeaan tahtiin ulkomaisiin. Pankit tulivat pullolleen rahaa, ja ne alkoivat tyrkyttää sitä pienemmille yrityksille ja kotitalouksille.

Talous ylikuumeni ja kilpailukyky heikkeni. Valtion verotulot paisuivat. Vaalikaudella 1987–91 valtion menot kasvoivat noin 50 prosentilla.

Idänkauppa romahti, kun öljyn hinta laski voimakkaasti. Kun vienti Neuvostoliittoon väheni, yritysten olisi pitänyt kyetä kasvattamaan vientiään länsimarkkinoille. Tämä oli kuitenkin ylikorkean valuuttakurssin vuoksi hyvin vaikeaa.

Kun reaalityökalouden vaikeudet synnyttivät paineita valuuttakurssia kohtaan, korkoja nostettiin entistäkin korkeammalle.

Holkerin hallituksen vahvan markan politiikka johti itse aiheutettuun lamaan, pankkikriisiin, konkurssiaaltoon ja suurtyöttömyyteen.

Jonkun pitäisi kantaa vastuu näin raskaista virheistä.

Henkilökohtaista vastuuta ei ole kantanut kukaan.

Mauno Koivisto on muistelmissaan myöntänyt jälkikäteen ainakin osittain osallisuutensa ja virheensä, mutta hän ei ollut vuoden 1994 presidentinvaaleissa vastaamassa niistä poliittisesti.

Kalevi Sorsa sai paikan Suomen Pankin johtokunnasta ja ryhtyi valmistautumaan presidentinvaaleihin.

Harri Holkeri tuli Suomen Pankin johtokunnasta ja palasi sinne. Hän sai valtioneuvoksen arvon ja pääsi Suomen edustajana näkyviin kansainvälisiin tehtäviin YK:n yleiskokouksen puheenjohtajana ja Pohjois-Irlannin rauhanneuvottelijana.

Holkerin hallituksen valtiovarainministeri Erkki Liikanen ehti jättää uppoavan laivan lähtemällä Suomen pysyväksi edustajaksi Brysseliin. Sittemmin hänestä tuli Euroopan komission jäsen ja lopulta Suomen Pankin pääjohtaja.

Kova kohtalo siis kaikilla kolmella.

SDP ja Kokoomus joutuivat sentään kantamaan poliittisen vastuun vuoden 1991 eduskuntavaaleissa. Molemmat kärsivät

tappion, mutta Kokoomus saattoi jatkaa seuraavassakin hallituksessa.

Keskusta voitti vaalit vaatimalla suunnanmuutosta ennen muuta talouspolitiikkaan.

Vaalien jälkeen suunta ei kuitenkaan muuttunut. Tästä pitivät huolen talouspolitiikkaa taustalla ohjaillut presidentti Mauno Koivisto ja Suomen Pankin johtokuntaan siirtyneet Kalevi Sorsa ja Harri Holkeri.

Pääministeriksi noussut Esko Aho liittoutui Mauno Koiviston kanssa. Hän jatkoi yhdessä valtiovarainministeri Iiro Viinosen kanssa vahvan markan politiikka aina vuoden 1992 loppupuolelle saakka, jolloin markan yliarvostus purkautui pakko-devalvaatioiden kautta.

Vahvan markan politiikan pitkittyminen ja markan yliarvostuksen hallitsematon purkautuminen syvensivät Holkerin hallituksen synnyttämää lamaa ja tekivät siitä nousemisen paljon vaikeammaksi.

Ahon hallitus joutui leikkaamaan valtion ylisuuriksi paisuneita menoja, mutta tästä huolimatta valtion velka kasvoi nopeasti ja Suomi oli vararikon partaalla.

Valtiontalouden tasapainottamisessa hallitus onnistui tyydyttävästi. Menoja supistettiin oikeudenmukaisuuteen pyrkien ja velkaantumisen saatiin hallintaan.

Kun markan yliarvostus oli purkautunut, syntyivät edellytykset talouden elpymiselle. Kasvua vauhdittivat myös hallituksen oikeaan osuneet verouudistukset.

* * *

Toinen Ahon hallituksen suuri haaste liittyi 1980-luvun lopulla käynnistyneeseen Euroopan murrokseen. Neuvostoliitto ja Varsovan liitto hajosivat, siirryttiin uuteen Eurooppaan.

Tämä prosessi vauhditti läntisen Euroopan yhdentymiskehitystä.

Ulkoministerinä olin keskeisellä tavalla mukana Euroopan murrokseen liittyvissä ratkaisuisissa.

Euroopan Yhteisöissä luotiin 1980-luvun lopulla sisämarkkinat, joille pääsy oli tärkeää myös EFTA-maille.

EY tarjosi ratkaisuksi Euroopan talousaluetta, jonka puitteissa EFTA-maat tulisivat tavaroiden, palvelujen, pääomien ja työvoiman vapaan liikkuvuuden piiriin. Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maille kaavailtiin ETA II:sta.

ETA-neuvottelut olivat meneillään, kun Ahon hallitus muodostettiin. Sopimus allekirjoitettiin keväällä 1992.

ETA:n kautta Suomi saavutti edullisen aseman yhdentyväsä Euroopassa. ETA-sopimuksen kautta olimme saavuttamassa lähes kaikki EY-jäsenyyteen liittyvät edut, mutta säästymässä siihen liittyviltä kielteisiltä vaikutuksilta.

Tilanne kuitenkin muuttui, kun Ruotsin sosialidemokraattinen hallitus päätti osana talouspoliittista kriisipakettia hakea jäsenyyttä Euroopan Yhteisöissä. Suomen edustajien kanssa asiasta ei enakkoon puhuttu. Ruotsin hallitus korosti, ettei hakemus välttämättä johda jäsenyyteen, vaan tarkoituksena on selvittää mahdollisen jäsenyyden ehdot.

Suomi joutui pakkorakoon. Jos Ruotsi liittyisi EY:n jäseneksi, meidän olisi vaikea jättäytyä ulkopuolelle.

Ennen kuin otin kantaa jäsenyyden hakemiseen, halusin keskusteluissa EY-maiden ulkoministereiden kanssa selvittää, olisiko meidän mahdollista saavuttaa tyydyttävä neuvottelutulos.

Keskustelut koskivat lähinnä alue- ja maatalouspolitiikkaa. Lisäksi halusin selvittää, voisiko Suomi EY:n jäsenenä säilyttää puolueettomuusasemansa eli pysyttyä sotilaallisesti liittoutumattomana maana.

Kun tulin vakuuttuneeksi siitä, että tyydyttävät ehdot olisi mahdollista saavuttaa, asetuin sille kannalle, että jäsenyyttä voidaan hakea. Korostin, kuten puolueenikin päätöstä tehtäessä, että jäsenyyteen otetaan kantaa vasta sitten, kun ehdot tiedetään.

Neuvottelut Suomen jäsenyydestä Euroopan Yhteisöissä kietoutuivat yhteen vuoden 1994 presidentinvaalien kanssa.

Minut nimettiin esivaalin jälkeen Keskustan ehdokkaaksi. Kansalaisliikkeiden ehdokkaina mukaan lähtivät myös Keijo Korhonen ja Eeva Kuuskoski.

Korhosen ehdokkuus oli minulle hankala, sillä hän keräsi kannatusta vastustamalla ehdottomasti Suomen EY-jäsenyyttä.

Minäkin suhtauduin jäsenyyteen hyvin epäillen, mutta katsoin jokseenkin mahdolliseksi sen, että Suomi jäisi ulkopuolelle, jos Ruotsi liittyy. Ehdot oli selvitettävä neuvotteluissa, joissa olin mukana. Kantaa jäsenyyteen olisi mahdollista ottaa vasta niiden päätyttyä.

Toukokuun alussa 1993 jättäydyin sivuun hallituksen työstä.

Keskeisenä syynä olivat EY-neuvottelut. Ne näyttivät etenevän sellaisella aikataululla, että jäsenyydestä päätettäisiin vasta uuden presidentin toimikaudella. Jäsenyyspäätöstä ajatellen presidentinvaalien tuloksella olisi siis ratkaiseva merkitys.

Eroamisellani hallituksesta oli kuitenkin laajempi tausta. Olin ollut tyytymätön hallituksen talouspolitiikkaan, enkä tuntenut luottamusta sen kykyyn selviytyä kunnialla tehtävistään.

Vuodenvaihteen tienoilla oli käyty sosialidemokraattien aloitteesta keskusteluja hallituspohjan laajentamisesta. He olisivat voineet tulla mukaan keskustajohtoiseen hallitukseen, mutta eivät Esko Ahon johtamaan. Nämä keskustelut eivät johtaneet tulokseen.

Tämän jälkeen Keskustan piirissä käytiin keskusteluja mahdollisesta ministereiden kierrättämisestä, joka olisi merkinnyt myös pääministerin vaihtumista.

Jääviyssyistä en ollut näissä tapaamisissa itse mukana. Kummassakin vaihtoehdossa oli esillä mahdollisuus, että olisin tullut pääministeriksi.

Esko Aho ja Mauno Koivisto kaatoivat nämä hankkeet.

Presidentinvaaleja ajatellen minulla oli ollut kaksi vaihtoehtoa: käydä vaaleihin pääministerinä tai jättäytyä sivuun hallituksesta. Kun ensin mainittu ei toteutunut, jätin hallituksen.

Oppositiossa olleiden sosialidemokraattien ja heidän presidenttiehdokkaansa Martti Ahtisaaren suosioluvut olivat korkealla. Aloitin kampanjani pitkältä takamatkalta.

Vaalityöni onnistui hyvin. Siitä huolimatta, että ääniä oli jakamassa kaksi muuta keskustalaista ehdokasta, olin pääsemässä vaalin toiselle kierrokselle. Ennakkoäänissä olin selvä kakkonen, mutta viimeisten päivien mediapeli pudotti minut kolmanneksi.

Mediapelissä oli monia toimijoita ja taustavoimia. Niiden joukossa olivat myös ne, jotka ajoivat keinoja kaihtamatta Suomen EY-jäsenyyttä. Sekä Martti Ahtisaari että hänen kanssaan toiselle kierrokselle yltänyt Elisabeth Rehn olivat innokkaita jäsenyyden kannattajia.

Mauno Koivisto kiirehti EY-neuvotteluja. Hän halusi saada ratkaisun aikaan viimeisenä virkapäivänään. Tämä kiire tuli Suomelle kalliiksi. Maatalousratkaisu oli keho, ja kiireessä siitä tuli hyvin tulkinnanvarainen.

Kun neuvottelujen tulos oli selvillä, päädyin sille kannalle, että Suomen ei tulisi liittyä unioniin. Ehdot olivat etenkin maatalouden osalta huonot, mutta tärkeämpää oli se, että Norja ja Ruotsikaan eivät olisi liittyneet, jos Suomi olisi jättäytynyt ulkopuolelle.

Suomelle oli siis tarjolla parempi vaihtoehto. Olisimme saaneet etumme turvatuiksi Euroopan talousalueen puitteissa ja tiivistämällä pohjoismaista yhteistyötä. Euroopan talousalueessa olisi ollut kaksi pilaria: Euroopan unioni ja Pohjolan yhteisö.

Suomen, Ruotsin ja Norjan jättäytyminen EU:n ulkopuolelle olisi muuttanut koko Euroopan yhdentymiskehityksen suuntaa.

Kun Euroopan talousalueesta olisi tullut toimiva järjestelmä Pohjois-Euroopan maille, komissio ja vanhat jäsenmaat olisivat alkuperäisen suunnitelmansa mukaan ilmeisesti tarjonneet ETA-ratkaisua myös Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maille.

Nämä olisivat siihen varmaankin tyytyneet. Turvallisuushuoliinsa ne saivat vastauksen NATO -jäsenyyden kautta. Taloudellisessa

mielessä yhdentyminen ETA:n kautta olisi ollut niille helpompi ratkaisu kuin EU-jäsenyys.

Yritin saada kesäkuussa kokoontuvan Keskustan Jyväskylän puoluekokouksen sille kannalle, että jäsenyydestä olisi luovuttava.

Valtaosa puoluekokousedustajista oli kokouspaikalle tullessaan hylkäämisen kannalla, mutta siellä enemmistö käännettiin tukemaan asian viemistä neuvoo-antavaan kansanäänestykseen. Tämä merkitsi käytännössä jäsenyyden hyväksymistä.

Puoluekokousedustajia peloteltiin sillä, että kielteinen päätös johtaisi hallituskriisiin ja että sinipunahallitus veisi joka tapauksessa Suomen unioniin. Tätä viestiä Aho tehosti uhkaamalla erota puheenjohtajan ja pääministerin tehtävistä, jos jäsenyys torjutaan.

Me jäsenyyden vastustajat painotimme, ettei Suomea voitaisi viedä Euroopan unioniin ilman Keskustan tukea, sillä jäsenyyden hyväksymiseen tarvittiin eduskunnassa määräenemmistö.

Ennustimme, että hyväksytyään jäsenyyden Keskusta häviäisi seuraavan kevään eduskuntavaalit ja joutuisi oppositioon. Tällöin unioniin mentäisiin sinipunahallituksen johdolla. Jos torjuisimme jäsenyyden, voittaisimme vaalit ja jatkaisimme johtavana hallituspuolueena.

Argumentit olivat puolellemme, mutta puolueen johdon painostus teki tehtävänsä.

Kansanäänestyksessä keskustalaisten enemmistö vastusti jäsenyyttä, mutta koko kansan keskuudessa se sai enemmistön.

Hallitus toi asian välittömästi eduskuntaan. Sen tavoitteena oli, että liittymissopimus saataisiin hyväksytyksi ennen Ruotsin kansanäänestystä. Tämä olisi edellyttänyt poikkeuksellisen nopeaa eduskuntakäsittelyä.

Me jäsenyyden vastustajat emme tätä hyväksyneet. Halusimme tälle historiallisen tärkeälle ratkaisulle asianmukaisen käsittelyn.

Eduskunnassa syntyi outo näytelmä. Kansanedustajat pakotettiin työskentelemään valtiopäiväjärjestystä ja eduskunnan

työjärjestystä rikkoen yötä päivää ja myös viikonloppuisin. Kai-ken huippu oli se, että eduskunnan oli istuttava myös Pyhäin-päivänä. Istunto keskeytettiin vain jumalanpalveluksen ajaksi.

Lopulta jäsenyyden ajajat taipuivat. Kävi ilmeiseksi, että aikataulu pettäisi. Toisaalta Ruotsiin oli alkanut levitä tietoa siitä, että Suomen kansanäänestys olikin ollut, toisin kuin Ruot-sissa, vain neuvoa-antava ja että tarvittiin vielä eduskunnan hy-väksyminen.

Niukka enemmistö ruotsalaisista kuitenkin tuki oman maan-sa jäsenyyttä. Tieto Suomen tilanteesta ei ollut tullut riittävän laajalti ihmisten tietoon.

Vuonna 2000 olin Euroopan parlamentin liberaaliryhmän mukana Tukholmassa. Ruotsin pääministeri Göran Persson sa-noi meille: ”Ruotsin ei oikeastaan pitäisi olla Euroopan unio-nissa. Vain kerran enemmistö ruotsalaisista on ollut jäsenyyden kannalla. Se oli kansanäänestyksessä. Aina sitä ennen ja aina sen jälkeen enemmistö on ollut jäsenyyttä vastaan.”

On varmaa, että Ruotsikin olisi jäänyt EU:n ulkopuolelle, jos Suomi ei olisi liittynyt. Tämän myös syksyn 1994 mielipide-tutkimukset kiistatta osoittivat.

Kevään 1995 eduskuntavaaleissa Keskusta koki odotetun tappion. Vielä raskaammilta menetyksiltä meidät pelasti se, että EU-jäsenyyden vastustajille oli ollut ja oli tarjolla vaikutuskanava oman puolueen puitteissa.

Vaalien jälkeen Keskusta joutui oppositioon. Tämäkin oli odotettavissa.

Kuten Iiro Viinanen on äskettäin kertonut, hän neuvotteli Paavo Lipposen kanssa sinipunahallituksen muodostamisesta jo siinä vaiheessa, kun Aho runnoi läpi jäsenyyseratkaisua.

Aho laiminlöi suhteita Kokoomukseen, vaikka sinivihreän yhteistyön jatkamisen olisi pitänyt olla ykkösvaihtoehto.

Aho ilmeisesti laskelmoi pääsevänsä yhteistyöhön SDP:n kanssa etenkin sen vuoksi, että Mauno Koivisto oli luvannut EY-neuvottelujen keskellä hänelle tukevansa Keskustan pysy-

mistä hallituksessa. Käytännössä tällä lupauksella ei ollut mer-kitystä.

Viimeistään kevään 1995 hallitusratkaisu osoitti, kuinka val-heellisin perustein EU-ratkaisu vietiin läpi Jyväskylän puolue-kokouksessa.

Meidän jäsenyyttä vastustaneiden ennustus osui kohdalleen, kun sinipunahallitus ryhtyi eduskuntavaalien jälkeen johtamaan Suomea. Ensi töikseen se leikkasi tuntuvasti sitä maatalouden kotimaista tukipakettia, jolla keskustaväkeä taivuteltiin jäsenyy-den kannalle.

* * *

Olen jälkikäteen usein pohtinut vaalikauden 1991–95 tapahtu-mia. Ne tarjoavat erinomaisia aineksia kontrafaktuaaliseen jos-sitteluun.

Olisiko minun ensinnäkin tullut vastustaa EY-jäsenyyden hakemista? Jos olisin vastustanut, puolue olisi asettunut kieltei-selle kannalle.

Epäilin, olisiko jäsenyys Suomen etujen mukaista, mutta vaikealta tuntui sekin, että Suomi jäisi ulkopuolelle, jos Ruotsi liittyisi. Siksi oli lähettävä neuvotteluihin.

Lisäksi minun oli otettava huomioon se mahdollisuus, että kielteinen kantamme olisi saattanut johtaa hallituskriisiin ja sinipunahallitukseen, joka olisi kuitenkin päättänyt hakea jäse-nyyttä. Tällöin emme olisi voineet vaikuttaa neuvottelujen tu-lokseen.

Tällekin arviolle on tullut jälkikäteistä vahvistusta tiedoista, joiden mukaan sinipunahallituksesta neuvoteltiin jo vuodesta 1994 alkaen. Tuskinpa mikään olisi estänyt sinipunan synty-mistä jo aikaisemmin, jos oikeistodemareiden ja kokoomuslais-ten yhteinen tavoite EY-jäsenyydestä olisi sitä edellyttänyt.

Kun hyväksyin hakemuksen jättämisen, ajattelin toisaalta, että itse jäsenyydestä päätettäessä tilanne olisi toinen, kun sen hyväksymiseen tarvittaisiin eduskunnan määräenemmistö. Sitä ei syntyisi ilman Keskustaa.

Kantaani vaikutti sekin, että hyväksyessään jäsenyyden hakemisen Keskusta asetti jäsenyydelle tiukat reunaehdot, joista myös vannottiin pidettävän kiinni. Ahoa ne eivät kuitenkaan myöhemmin pidätelleet.

Toinen jossittelun aihe on ollut eroamiseni hallituksesta keväällä 1993. Jotkut ovat väittäneet, että olisin voinut ulkoministerin paikalta käsin estää Suomen jäsenyyden Euroopan unionissa. On myös arveltu, että olisin saattanut ulkoministerinä voittaa presidentinvaalit ja sen jälkeen estää EU-jäsenyyden.

Tuskinpa olisin kyennyt ulkoministerinä estämään Suomen jäsenyyttä. Sen takana olivat sekä eroava että uusi presidentti, pääministerinä toiminut oman puolueeni puheenjohtaja, toinen suuri hallituspuolue Kokoomus ja suurin oppositiopuolue sosialidemokraatit.

Olin ulkoministerinä mukana neuvotteluprosessissa, mutta päävastuu oli jäsenyyttä innokkaasti ajaneella ulkomaankauppa-ministeri Pertti Salolaisella. Puolueen sisäisessä päätöksenteossa ministeriyhdellä olisi tuskin ollut merkitystä.

Se on vaikeampi kysymys, olisiko presidentinvaalien loppu-tulos ollut erilainen, jos olisin jatkanut ulkoministerinä. Näitä vaihtoehtoja on jälkikäteenkin vaikea vertailla.

Hallituksen jäsenenä olisin joutunut kantamaan vastuuta hallituksen politiikasta, joka ei nauttinut kovin vahvaa kansan kannatusta. Jos olisin ollut mukana EY-neuvotteluissa, jäsenyyttä suorastaan raivokkaasti vastustanut Keijo Korhonen olisi syönyt kannatustani pahasti.

Sen tiedän, että erottuani hallituksesta sain aikaan hyvän kampanjan, joka oli viemässä minut toiselle kierrokselle ja ehkä jopa voittoon.

Mediapeliä olisi varmaankin pelattu siinäkin tapauksessa, että olisin kampanjoinut ulkoministerinä.

Presidentinvaaleihin liittyvää kontrafaktuaalista jossittelua voi harjoittaa myös muiden ehdokkaiden osalta. Kävikö loppujen lopuksi niin, että Keijo Korhosen ehdokkuus ratkaisi vaalin

tuloksen ja varmisti samalla Suomen liittymisen Euroopan unioniin?

Jos Korhonen ei olisi ollut ehdokkaana, olisin saanut valtaosan häntä tukeneiden äänistä. Kampanjani olisi ollut vahvempi, jos Korhosta tukeneet puolueen jäsenet ja kannattajat olisivat olleet siinä mukana.

Tähän arvioon on painavat perusteet.

Toiminnastani Jyväskylän puoluekokouksen yhteydessä, kansanäänestyskampanjassa ja eduskunnan ns. jarrutuskeskustelussa en löydä jälkikäteenkään moitteen sijaa. Voimat vain eivät riittäneet.

Vuosien 1991–95 toiminnassani ei ole siis mitään sellaista, jota voisin jälkikäteen pitää ainakaan pahana virheenäni.

Mutta saadaksemme kokonaiskuvan noiden vuosien tapahtumista kontrafaktuaalinen pohdinta on ulotettava vuoteen 1990 ja Keskustan Porin puoluekokoukseen.

Millainen olisi ollut tapahtumien kulku, jos olisin päättänyt olla edelleen ehdolla Keskustan puheenjohtajaksi? Siitä ei ole pienintäkään epäilystä, ettenkö olisi tullut valituksi.

Kuinka olisimme tällöin menestyneet kevään 1991 eduskuntavaaleissa? On syytä olettaa, että olisimme nousseet suurimmaksi puolueeksi. Puolueen puheenjohtajana olisin todennäköisesti noussut pääministerin paikalle.

Jos näin olisi käynyt, olisi sekä talouspolitiikassa että Eurooppa-politiikassa ollut kokonaan toinen ote. Tässä on malliesimerkki siitä, kuinka kontrafaktuaalinen pohdiskelu saattaa tuoda esille yksittäisen ihmisen henkilökohtaisen ratkaisun kauaskantoiset vaikutukset.

Jos Keskusta olisi valinnut Euroopan talousalueen ja Pohjolan yhteisön, Euroopan yhdentymisen olisi saanut uuden suunnan.

Euroopan unioni ei olisi laajentunut. Vain Itävalta olisi ehkä enää liittynyt siihen. EU olisi jatkanut syventymistä kohti liittovaltiota, mihin Euroopan komissio ja vanhat jäsenmaat alun perin pyrkivät.

Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maat olisivat tulleet mukaan yhdentymiseen niille räätälöidyn ETA-sopimuksen kautta.

Tällainen eriytyvä yhentyminen olisi ollut eduksi Suomelle, Pohjolle ja koko Euroopalle.

Näitä asioita pohtivat nyt monet muutkin suomalaiset, kun nopeasti laajentuneen ja rahaliitoksi syventyneen EU:n kielteiset puolet ovat tulleet esiin.

Vaikka syyllisyyden taakka painaa harteitani, en suostu ottamaan päävastuuta itselleni. Se kuuluu niille, jotka ajoivat läpi Suomen EU-jäsenyyden ja vieläpä tavalla, joka rikkoi kansanvallan periaatteita ja joka oli perustuslakejammekin ajatellen hyvin arveluttava.

Syyllisten etsimisestä ei ole tietenkään mitään hyötyä. Sen sijaan olisi keskusteltava siitä, mitä virheitä parhaillaan ollaan ehkä tekemässä.

Kontrafaktuaalisen pohdinnan on suuntauduttava myös tulevaisuuteen.

* * *

Vuoden 1995 eduskuntavaaleista alkoi kahden vaalikauden mittainen Paavo Lipposen kausi Suomen pääministerinä.

Valtiovarainministerinä oli aluksi Iiro Viinanen. Sauli Niinistö tuli mukaan oikeusministerinä. Myöhemmin hän siirtyi Viinasen paikalle valtiovarainministeriksi.

Noina vuosina työskentelin Euroopan parlamentin jäsenenä. Kotimaassa olin kuitenkin mukana oman puolueeni toiminnassa ja päätöksenteossa.

Keskustan parlamenttivaltuuskunnan puheenjohtajana tulin puoluehallituksen ja jopa sen työvaliokunnan jäseneksi. Kokousajat olivat vain sellaiset, että työvaliokunnan kokouksiin pystyin hyvin harvoin osallistumaan.

Kotimaassakin keskityin vaikuttamaan Eurooppa-politiikkaan, mutta pyrin seuraamaan tarkkaan myös sisäpolitiikan tapahtumia.

Lipposen hallitukset pääsivät nauttimaan talouslaman jälkeisen vahvan kasvun kaudesta. Ne jatkoivat Ahon hallituksen

aloittamaa terveen talouspolitiikan linjaa. Valtiontaloutta tasa-painotettiin menoja karsimalla.

Valitettavasti sosiaali- ja veropolitiikan linja oli kansalaisten eriarvoisuutta lisäävä. Varsinkin perusturvaa leikattiin kovalla kädellä. Aluekehityksessä siirryttiin keskittämispolitiikkaan.

Euroopan unionia Paavo Lipponen ja Sauli Niinistö pyrkivät kehittämään ylikansalliseen suuntaan. Suomen oli pyrittävä unionin ytimeen.

Tämän mukaisesti hallitus ajoi voimakkaasti Euroopan talous- ja rahaliiton, EMU:n kolmannen vaiheen käynnistämistä, vaikka vain harvat jäsenmaat täyttivät sille asetetut taloudelliset kriteerit.

Tämän mukaisesti Lipponen ja Niinistö pyrkivät siihen, että Suomen pitää olla ensimmäisten maiden joukossa siirtymässä rahaliiton kolmanteen vaiheeseen.

Markoista euroihin siirtyminen ei ollut helppo asia. Kansan enemmistö vastusti markasta luopumista.

Kokoomuslaisten enemmistö kannatti euroon siirtymistä, Keskustan ja SDP:n kannattajista useimmat vastustivat.

Puolueista Keskusta oli avainasemassa. Jos Keskusta vastustaisi euroon siirtymistä, SDP:n johdon olisi vaikea saada joukkojaan kannattamaan euroalueeseen liittymistä.

Keskustassa kyettiin tekemään vuoden 1996 puoluekokouksessa yksimielinen päätös, jonka mukaan siirtymistä EMU:n kolmanteen vaiheeseen olisi siirrettävä tuonnemmaksi.

Siihen emme ottaneet vielä kantaa, olisiko Suomen oltava mukana, jos rahaliiton kolmas vaihe kuitenkin käynnistyy. Päätös siirrettiin tehtäväksi ylimääräisessä puoluekokouksessa.

Rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtyminen ratkesi jo vuoden 1996 lopulla. Seuraavan vuoden alussa käynnistyi kamppailu siitä, milloin Keskustan ylimääräinen puoluekokous järjestetään.

Esko Aho ilmiselvästi halusi, että Keskusta tukisi Suomen siirtymistä euroon ensimmäisten joukossa. Tämä näytti toivot-

tomalta, kun puolueväen vastustus oli voimakasta. Niinpä hän halusi viivästyttää ratkaisua niin pitkälle, ettei se enää vaikeutaisi SDP:n päätöksentekoa.

Keskustan puoluekokous järjestettiin 28. syyskuuta, neljä päivää sen jälkeen, kun SDP:n puolueuuvosto oli asiasta päättänyt. Niitin Suomen siirtymiselle euroalueeseen löi Vasemmistoliitto, joka hyväksyi sen jäsenäänestyksessään.

Keskusta ja monet muut tahot olivat vaatineet, että markasta euroon siirtymisestä tulisi järjestää kansanäänestys. Sitä ei järjestetty. Lipponen selitti, että rahaliitosta äänestettiin jo EU-kansanäänestyksessä.

Tätä tulkintaa eivät useimmat suomalaiset hyväksyneet. Jopa eduskunnan puhemies Riitta Uosukainen sanoi julkisuudessa, ettei hän ainakaan ymmärtänyt äänestäneensä myös rahaliitosta.

Mielipidemittauksessa enemmistö ihmisistä ilmoitti, että he olisivat vastustaneet liittymistä Euroopan unioniin, jos olisivat tienneet, että se merkitsee myös oman valuutan menettämistä.

Mikään ei kuitenkaan pidätellyt Lipposta ja Niinistöä. Rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtyminen vietiin eduskuntaan tiedonantona. Tämäkin oli peräti outoa. Näin merkittävästä ratkaisusta olisi täytynyt päättää säätämällä siitä laki.

Keskusta vastusti Suomen siirtymistä euroon ennen muuta taloudellisilla syillä ja etenkin sillä perusteella, että Ruotsi oli jäämässä ulkopuolelle.

Vuoden 1999 eduskuntavaaleissa Keskustalle tarjoutui ensimmäinen mahdollisuus murtaa sinipuna ja päästä hallitukseen.

Tässä olisi onnistuttu, jos puolue olisi pitänyt vaalikampanjassaan oman aatteensa ydinsanomaa, ennen muuta köyhien puolustamiseen ja vahvaan aluepolitiikkaan.

Puolueen johto keksi kuitenkin vaaliteemakseen työreformin. Se oli alun perin osa vuoden 1998 puoluekokouksen näppärää slogania ”Maareformista työreformiin”. Siitä tuli kuitenkin vaalikampanjan ydin.

Suurin osa työreformista liittyi yrittäjyyden edellytysten parantamiseen ja työelämän laadun parantamiseen. Siinä oli kuitenkin muutamia sellaisia työelämään liittyviä yksityiskohtia, joihin ay-liike ja sosialidemokraatit pääsivät helposti käsiksi.

Keskustan yrittäjät eivät olleet ohjelmasta innostuneita, ja palkansaajaväki vastusti sitä. Puoluehallituksessa ja eduskuntaryhmässä vastaanotto oli hyvin epäilevä, mutta tämäkään ei pysäyttänyt reformista innostunutta puoluejohtoa.

Omasta ehdokkuudestani syntyi erikoinen revohka. Puolueen ja Uudenmaan piirin johto ryhtyivät vastustamaan ehdokkuuttani. Heidän mielestään en olisi saanut olla ehdokkaana Uudellamaalla, josta olin tullut kaksissa edellisissä vaaleissa valituksi. Lapissa olisin saanut heidän mielestään olla ehdolla.

Piirin johto ja ainakin osa piirin kansanedustajista ei ilmeisesti halunnut vaaleihin kilpailijaa. Tämä oli outo asenne, sillä minulla oli henkilökohtaista kannatusta, jonka turvin saatoimme saada yhden paikan enemmän.

Puolueen johdossa ehkä ajateltiin, että ehdokkuuteni Uudellamaalla ei sopisi puolueen imagoon. Helsingissä ehdolle asettunut Esko Aho ilmeisesti pelkäsi lisäksi sitä, että meidän kahden välille saattaisi syntyä henkilökohtainen äänikilpailu. Hänellä taisivat olla mielessä jo vuoden 2000 presidentinvaalit.

Näin näytti asian ymmärtävän myös media. Niinpä Tuusulan kodissamme pidettyihin vaalivalvojaisiin ilmestyi television ulkolähetysauto.

Pääsin lopulta ehdokkaaksi. Kampanjassani puolustin työreformiakin, mutta asetin väärinkäsitysten välttämiseksi sille omat reunaehdot, joista painavin oli kolmikantayhteistyön säilyttäminen.

Tulin valituksi ja sain Keskustan Uudenmaan ehdokkaista jälleen suurimman äänimäärän. Aho sai kuitenkin Helsingissä enemmän ääniä.

Puolue koki tappion. Käsitykseni on, että vaalivoittonamme kärjen katkaisi työreformi. Meidän voimamme eivät riittäneet

selittämään sitä äänestäjille, kun toisella puolella oli ay-liike selittämässä asiaa nurin päin.

Puolettani tämä ei ole jälkiviisautta. Toin kielteisen kantani julki heti, kun työreformihanketta alettiin panna jalalle.

Jos Keskusta olisi voittanut eduskuntavaalit ja päässyt hallitukseen, olisin tavoitellut ulkoministerin paikkaa niiden jälkeen muodostettavassa hallituksessa.

Kun Keskusta joutui vaalitappionsa jälkeen edelleen oppositioon, aloitin kampanjani kesäkuussa pidettyihin Euroopan parlamentin vaaleihin. Tulin valituksi.

Vuoden 1999 loppupuolella valmistauduttiin seuraavan vuoden presidentinvaaleihin.

Asetuin ehdolle syyskuussa järjestettyyn esivaalin, jonka perusteella Keskustan puoluekokous nimesi lokakuussa ehdokkaansa.

Kampanjaan latautuivat EU-jäsenyyteen ja muuhun Eurooppapolitiikkaan liittyneet erimielisyydet. Varsinkin ehdokkaiden väliseen TV-keskusteluun syntyi vahva vastakkainasettelu.

Sanotaan, että voitin väittelyt, mutta Aho vaalin.

Aho sai noin kaksi kolmannesta vaalissa annetuista äänistä, minä kolmanneksen. Minulle tämä oli hyvä tulos, sillä eduskuntaryhmä, puoluehallitus ja piirijärjestöjen puheenjohtajat olivat lähes yksimielisesti Ahon kannalla.

Itse presidentinvaalissa Esko Aho hävisi Tarja Haloselle. Vielä syksyllä puolueen johdon piirissä oli pidetty unelma-asetelmana juuri Ahon ja Halosen yhteenottoa toisella kierroksella.

Vaalin tulokseen oli, kuten aina, useita syitä. Ahon tappion ehkä sinetöi se, että toisella kierroksella kampanjaan tulivat vahvasti mukaan oikeistosiiven kokoomuslaiset, näkyvimpänä heistä Raimo Ilaskivi. Toisen kierroksen lisä-äännet olisi pitänyt voittaa vasemmalta ja keskeltä.

Presidentinvaalit hävittyään Esko Aho aikoi luopua Kuopion vuoden 2000 puoluekokouksessa puolueen puheenjohtajan tehtävästä.

Aho oli kuitenkin valmis jatkamaan puheenjohtajana, jos hän voisi siirtyä ”sapattivapaalle” opiskelamaan vuodeksi Harvardiin. Anneli Jäätteenmäki valittiin sijaisjohtajaksi.

Paluunsa jälkeen Aho ei saanut enää otetta puolueen johtamiseen, ja hän luopui.

Hämeenlinnan puoluekokouksessa kesäkuussa 2002 Anneli Jäätteenmäki valittiin puheenjohtajaksi. Minäkin olin ehdokkaana. Hävisin myös Olli Rehnille, mutta voitin sentään Matti Vanhasen.

* * *

Vuoden 2003 eduskuntavaaleihin käytiin Anneli Jäätteenmäen johdolla. Harkitsin ehdokkuutta Lapin vaalipiirissä.

Puolueen puheenjohtaja ei ilmiselvästi halunnut minun ryhtyvän ehdokkaaksi. Näytti ilmeiseltä, ettei hän suosittele minua myöskään valtioneuvoston jäseneksi.

Niinpä jätin vuoden 2003 eduskuntavaalit väliin.

Tätäkin ratkaisua voi pohtia kontrafaktuaalisen ajattelun valossa.

Teinkö tässä virheen? Olisinko hyvän vaalituloksen saatuani voinut tulla valtioneuvoston jäseneksi? Olisinko saattanut tulla Matin asemesta kysymykseen Annelin seuraajana, kun tämä joutui luopumaan pääministerin tehtävästä?

Tällaiseen pohdintaan en ole antautunut.

Sen sijaan olen ajatellut vaihtoehtoista tapahtumien kulkua, joka oli Anneli Jäätteenmäen valittavissa.

Olin vahvasti sitä mieltä, että jo vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeen olisi tullut muodostaa sinivihreä hallitus. Pohjustin tätä ratkaisua muun muassa vuonna 2000 puoluehallitukselle laatimassani muistiossa.

Jos olisin ollut mukana vaaleissa ja tullut valituksi, olisin ollut eduskuntaryhmässä hallitusratkaisusta päätettäessä. Olisin ehkä voinut vaikuttaa siihen, että hallitus olisi muodostettu Kokoomuksen, ei SDP:n kanssa.

Jos näin olisi tehty, Irakin sotaan liittynyt vaalien jälkinäytös ei olisi kaatanut Jätteenmäkeä, vaan hänestä olisi saattanut tulla pitkäaikainen pääministeri.

Kun hallitus muodostettiin demareiden kanssa, Jätteenmäen kohtalo oli SDP:n ja tappiostaan kaunaa kantaneen Paavo Lipposen varassa.

Olen jälkikäteen puhunut tästä Annelille. Hän ei ole antautunut asiasta keskustelemaan. Hän ei ole siis kiistänyt, etteikö näin olisi saattanut olla.

Kun Anneli Jätteenmäki oli joutunut luopumaan pääministerin tehtävästä, hänen paikalleen valittiin Matti Vanhanen. Lokakuussa Matista tuli myös puolueen puheenjohtaja.

Vuoden 2007 eduskuntavaleissa Keskusta kykeni Matti Vanhasen johdolla säilyttämään paikkansa suurimpana eduskunta-puolueena. Tämä oli melkoinen saavutus.

SDP:n räikeä kampanja kääntyi puoluetta vastaan, ja Kokoomus nousi vaaleissa kakkoseksi. Hallituspohja vaihtui.

Matti Vanhanen jatkoi pääministerinä uudessa sinivihreässä hallituksessa. Hankalien vaiheiden jälkeen tulin nimitetyksi ulkomaankauppa- ja kehitysministerin tehtävään.

Hallituksen alkutaival oli suhteellisen helppo, kun talous kasvoi ja työttömyysluvut olivat alhaalla.

Syksyllä 2008 alkanut kansainvälinen finanssikriisi laajeni reaalielouden taantumaksi, joka iski voimakkaasti myös viennistä riippuvaiseen Suomeen. Vuonna 2009 kansantaloutemme supistui noin 8 prosentilla, ja valtion velka alkoi kasvaa nopeasti.

Poliittista elämää kuohutti vaalirahoitukseen liittynyt kielteinen julkisuus, joka kohdistui ennen muuta Keskustaan. Matti Vanhanen oli koko ajan myrskyn silmässä. Myös Matin yksityiselämää riepoteltiin.

Kaikesta tästä huolimatta Matti Vanhanen kaavaili jatkavansa puolueen puheenjohtajana ja tavoittelevansa kolmatta kautta pääministerinä. Uskoin, että Matilla oli parhaimmat edellytykset johtaa meidät vaalivoittoon.

Joulukuun 22. päivänä 2009 Vanhanen kuitenkin yllättäen ilmoitti luopuvansa puheenjohtajan tehtävästä. Hän jätti oven auki mahdollisuudelle jatkaa vaaleihin saakka pääministerinä, mutta tämä ajatus tuli pian ammutuksi alas.

Puheenjohtajan vaalissa oli neljä ehdokasta: Timo Kaunisto, Mari Kiviniemi, Mauri Pekkarinen ja Paavo Väyrynen. Toiselle äänestyskierrokselle pääsivät Kiviniemi ja Pekkarinen. Kiviniemi valittiin selvällä äänten enemmistöllä.

Puoluekokouksen jälkeen hallitukseen tehtiin minimaaliset muutokset. Mari Kiviniemi siirtyi pääministeriksi ja Tapani Tölli hänen paikalleen hallinto- ja kuntaministeriksi.

Puheenjohtajuuskampanjoinnin yhteydessä olin joutunut ottamaan laajasti kantaa ajankohtaisiin poliittisiin kysymyksiin. Vaalin ratkettua palasin omaan rooteliini hoitamaan virkatehtäviäni.

Kannoin kuitenkin huolta puolueen vaalimenestyksestä ja tartuin sen vuoksi yhteen kysymykseen, jolla tiesin olevan suuri poliittinen merkitys äänestäjien keskuudessa. Se oli hajajätevesiasetus.

Vetosin kahdessa kahdenkeskisessä keskustelussa Mari Kiviniemeen, että hänen pitää saada Paula Lehtomäki järjestykseen. Itse asetusta ja siihen sisältyviä puhdistusvaatimuksia piti muuttaa.

Odotin, että tämä asia tulisi käsiteltäväksi ministeriryhmään, jotta voisimme siitä keskustella.

Kun palasin syyskuun lopulla yhdeltä monista ulkomaanmatkoistani, sain kuulla, että hajajätevesikysymys olisi esillä jo saman päivän valtioneuvoston istunnossa. Käsitteilyyn oli tulossa ehdotus, että asetuksen edellyttämien investointien toteuttamiseen myönnettäisiin lykkäystä iän ja sosiaalisten perusteiden nojalla.

Ilmoitin pääministerin sihteerille, että haluan perehtyä asiaan ja että aion pyytää valtioneuvostossa asiakirjat tutustumista varten. Halusin, että ministeriryhmä käsittelee asian.

Pääministeri Kiviniemi soitti pian ja vetosi minuun, että antaisin esityksen mennä eteenpäin. Hän sanoi, että se on hyväksytty eduskuntaryhmässä.

Kun sain asiakirjat luettavakseni, totesin, että voin toki hyväksyä esitetyt lykkäykset asetuksen toimeenpanoon, mutta tämä ei poistaisi tarvetta muuttaa itse asetusta.

Niinpä lähetin pääministerille sähköpostilla luonnoksen hallituksen yhteiseksi lausumaksi:

Hyväksyessään lakiehdotuksen valtioneuvosto edellyttää, että ympäristöministeriö tekee esityksen hajajätevesiasetuksen muuttamiseksi siten, että muille kuin vesistöjen välittömässä läheisyydessä sijaitseville kiinteistöille määritellään nykyistä alhaisemmat puhdistusnormit.

Soitin ryhmän puheenjohtaja Timo Kallille. Hän kertoi, että osa ryhmän jäsenistä oli ollut neuvottelussa, jossa asiaa oli käsitelty. Hän kehotti ottamaan yhteyden varapuheenjohtaja Eero Reijosen, joka oli vetänyt palaverin loppuun.

Reijonen kertoi ministerin saaneen evästyksen, että järjestelmä pitää saada sellaiseksi että kolmen saostuskaivon ja imeytyskentän yhdistelmä riittäisi. Kun luin valmistelemani lausumaluonnoksen Reijoselle, hän totesi, että juuri noin asia pitäisi hoitaa.

Sain taas puhelun Marilta. Hän vaati minua luopumaan lausumasta. Suostuin tähänkin, kun sain valtioneuvostossa käydyssä keskustelussa vakuutuksen, että eduskunnassa voidaan päätyä vielä siihen lopputulokseen, että puhdistusnormeja muutetaan.

Kirjoitin blogin, jossa kerroin asian käsittelystä valtioneuvostossa ja totesin, että asia on nyt eduskunnan käsissä.

Eduskunnassa hajajätevesikysymyksestä käytiin kipakkaa keskustelua. Oppositio teki asiasta jopa välikysymyksen.

Nyt eduskunnassa on syntymässä laki, jolla puututaan asetuksesta asetettuihin puhdistusvaatimuksiin ja muutetaan niitä juuri sillä tavalla kuin olin valtioneuvostossa esittänyt.

Kuinka paljon pahalta olisikaan välttytty, jos ympäristöministeriön valmistelemasta lakiehdotuksesta olisi voitu keskustella Keskustan ministeriryhmässä ennen päätöksentekoa.

Kun yritin pysäyttää asian käsittelyn valtioneuvostossa neuvotteluja varten, minua ankarasti arvosteltiin. Jälkikäteen olen saanut moitteita siitä, että en ollut riittävän tiukka, vaan suostuin pääministerin vetoamuksiin.

Uskon, että Keskustan kannatuksen lasku syyskaudella 2010 johtui suureksi osaksi hajajätevesikysymyksen epäonnistuneesta käsittelystä.

Vaaleihin on kuitenkin vielä aikaa ja Keskusta voi vahvistaa asemiaan. Uskon, että voimme vielä kilpailla tasavertaisesti muiden puolueiden kanssa suurimman puolueen asemasta.

* * *

Keskustan vaalivoitto on välttämätön, jotta voisimme varmuudella estää sinipunahan paluun Suomen hallituspolitiikkaan.

Jäljet pelottavat.

Holkeri, Sorsa ja Liikanen tuhosivat Suomen kansantalouden ajamalla maamme itse aiheutettuun lamaan, pankkiriisiin, konkurssiaaltoon ja jättityöttömyyteen.

Lipponen, Viinanen ja Niinistö pahensivat ihmisten ahdingkoa kohdistamalla leikkaukset perusturvaan, harjoittamalla keskittävää aluepolitiikkaa ja lisäämällä eriarvoisuutta eri alueilla asuvien ihmisten välillä.

Lipponen ja Niinistö veivät Suomen ainoana Pohjoismaana euroalueeseen. Tästä ratkaisusta olemme joutuneet maksamaan kovan hinnan, eikä lopullinen lasku ole vielä näkyvissä.

Sinipunahallituksissa ovat yhtyneet keskittämispolitiikkaa ajavat ja eriarvoisuutta edistävät voimat, joilla on ollut sinisilmäinen suhtautuminen Euroopan yhdentymiseen.

Keskusta puolestaan on vakaa voima, joka huolehtii Suomen kansallisista eduista ja maan tasapuolisesta kehittämisestä. Tätä tarvitaan välttämättä Suomen hallituspolitiikassa.

3

Peliä medially

Olen ilmeisesti keksinyt käsitteen ”mediapeli”. Näin ainakin sanoi Peter Nyman, joka veti televisiossa tämän nimistä ohjelmaa.

Puhuin mediapelistä ensimmäisen kerran vuoden 1994 presidentinvaalien yhteydessä, jolloin se mielestäni käänsi viime päivinä vaalien tuloksen.

Puhuin samassa yhteydessä myös mediavoimista, jotka toimivat samaan tapaan kuin markkinavoimat. Molemmat ovat kasvottomia. On vaikea havaita kuka ja miten niitä johtaa.

Osaselitys mediavoimien toiminnalle on sopuli-ilmiö, josta Mauno Koivisto ja jotkut muutkin sosialidemokraattiset poliitikot ovat puhuneet. He ovat tarkoittaneet, että toimittajat käyttäytyvät laumaeläinten tapaan.

* * *

Olen vuosien mittaan usein käsitellyt toimittajien, median ja politiikan välistä suhdetta. Olen saattanut olla epätarkka ajatuseni ilmaisemisessa. Tällöin toimittajat ovat saaneet tilaisuuden myös vastata epätarkasti ja väistää viestini ytimen.

Näin tapahtui myös Johanna Korhosen *Väyrynen, Väyrynen, Väyrynen* -kirjan julkistamisen yhteydessä.

Johanna Korhonen on mediakriittinen toimittaja. Siksi hyväksyin hänet halukkaasti persoonaani käsittelevän kirjan kirjoittajaksi.

Kävimme Johannan kanssa hyviä keskusteluja median toiminnasta ja sen suhteesta politiikkaan. Tämä osa teoksesta jäi vaille huomiota, kun siihen sisältyi yksi sitaatti, johon uutisointi takertui.

Kun sanoin mediapelin vaikuttaneen Keskustan puheenjohtajan valintaan ja kun lisäsin väitteeseeni esimerkkinä TV:n aamulähetyksen, johon oli kutsuttu vain kaksi ehdokasta, toimittajat saivat mahdollisuuden uutisoida, että olin syyttänyt tappiostani mediaa.

Tämä on yleisin toimittajien reaktio, kun yritetään virittää keskustelua median suhteesta politiikkaan. ”Huono häviöjä, katsookoon peiliin”, on helppo vastaus vaikeaan kysymykseen.

Kun olen puhunut mediapelistä, kritiikin kärki on kieltämättä osunut usein yksittäiseen tiedotusvälineeseen tai toimittajaan, joka on mielestäni vaikuttanut asiattomalla tavalla politiikkaan. Useimmiten viestissäni on kuitenkin ollut toinenkin puoli. Olen tuonut esiin myös sen, että joku poliittinen toimija on antanut median käyttöön tiedon tai väitteen, johon uutisointi on perustunut.

Käsitteellä mediapeli en ole siis tarkoittanut vain sitä, että media on pelannut poliittista peliä, vaan myös sitä, että poliitikot käyttävät mediaa hyväkseen eli pelaavat medially omaa poliittista peliään.

Median poliittinen merkitys on kasvanut valtavasti sinäkin lyhyenä aikana, jonka olen ollut mukana.

Ennen television aikakautta kansalaiset hädin tuskin tiesivät, miltä johtavat poliitikot näyttivät.

Kun olin ensimmäistä kertaa ehdokkaana Lapin vaalipiirissä vuonna 1970, median merkitys oli vielä vähäinen. Ainakin Lappissa äänestäjät tulivat tuntemaan ehdokkaat tapaamalla heitä henkilökohtaisesti. Tieto kulki suusta suuhun niillekin, jotka eivät käyneet vaalitalaisuuksissa.

Olin ollut toimittajana television A-studiossa muutaman viikon ajan ennen vaaleja, mutta eivät lappilaiset sitä yleensä edes tienneet.

Vaalimainonta perustui ensi sijassa julisteisiin, joita kiinnitettiin maitolaitureihin, puhelinpylväisiin ja itse tehtyihin kovalyvytauluihin. Lehtimainontaa oli, mutta siihen ei etenkään nuorella ehdokkaalla ollut suuria mahdollisuuksia.

Suurimmissa kaupungeissa median ja lehtimainonnan merkitys oli varmaankin suurempi.

Sosialidemokraatit puhuivat 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla porvarillisesta hegemoniasta, mutta jo tuolloin heillä oli vahva ote keskeisiin tiedotusvälineisiin.

Helsingin Sanomissa ja Yleisradiossa avaintoimittajat olivat pääosin sosialidemokraatteja. Puoluesihteerinä ollessaan Erkki Liikanen piti erityisen tiivistä yhteyttä mediassa työskenteleviin tovereihin.

Keskustalaisia toimittajia maan johtavissa tiedotusvälineissä oli vähän. Yleisradiossa toimittajien poliittista jakautumaa voitiin vähitellen tasapainottaa. Maakunnissa tilanne oli Keskustapuolueen kannalta parempi, kun suuri osa maakuntalehdistä oli vielä tuolloin puolueen äänenkannattajia.

Vuosien varrella mediaympäristö on mullistunut samalla kun median poliittinen merkitys on kasvanut.

Kun meillä oli vielä 1980-luvulle tultaessa vain yhdet Yleisradion TV-uutiset, suomenkielisiä televisiouutisia lähettää nyt peräti viisi kanavaa. Kaikilla kanavilla on runsaasti ajankohtaisohjelmia. Poliitikot esiintyvät usein myös viihdeohjelmissa.

Lehdistökin on monipuolistunut. Uuden Suomen kuoleminen yksipuolusti mediaa, mutta uutta tasapainoa on tullut Alma-median syntymisen ja maakuntalehtien verkottumisen kautta. Iltapäivälehtien tasaväkinen kilpailu tuo moniarvoisuutta.

Toimittajakunnassa on tapahtunut valtava muutos. Kun aikanaan voitiin puhua vahvoin perustein sosialidemokraattisesta hegemoniasta, nyt hyvin suuri osa toimittajista kuuluu Kokoomuksen ja Vihreiden kannattajiin tai ainakin sympatisoi näitä puolueita.

Toimittajat väittävät usein, etteivät heidän asenteensa, mieliteensä tai maailmankatsomuksensa vaikuta heidän työhönsä. Totta kai ne vaikuttavat.

Nykyään onneksi melkoinen osa toimittajista tunnistaa tämän ja pyrkii tietoisesti ylläpitämään objektiivisuutta.

Etenkin Keskustaan liittyen puhutaan usein ”etelän medias-ta”. Keskustalaiset kokevat, että heitä kohdellaan varsinkin pääkaupunkiseudun tiedotusvälineissä kaltoin. On myös havaintoja siitä, että ”etelän median” toimintatavat ovat levinneet useisiin maakuntalehtiin.

Vaikka olen kaiken ankara kyseenalaistaja, minun on myönnettävä, että näissä väitteissä on vinha perä.

Pääkaupunkiseudun toimittajien keskuudessa on hyvin vähän keskustalaisia tai edes keskustataustaisia toimittajia. Heidän sympatiansa suuntautuvat oikealle, vasemmalle ja vihreisiin. Osittain kysymys saattaa olla vieläkin ”kaupunkilaisten” ja ”maalais-ten” välisestä piilotajuisesta vastakohtaisuudesta, josta minäkin luin 1960-luvun lopulla sosiologian oppikirjoista.

En kuitenkaan usko, että kovin moni toimittaja pelaisi tietoisesti mediapeliä Keskustaa vastaan.

Sen sijaan on ilmeistä, että toimittaja, jonka puoluekanta on ”ei-ainakaan-Keskusta” on altis antautumaan mediapelin väli-neeksi.

Tämä voi näyttäytyä alttiutena välittää joidenkin puolueiden ja poliitikkojen myönteisiä viestejä ja haluttomuutena antaa myönteistä julkisuutta toisille.

Tämä voi näyttäytyä erilaisena innokkuutena tarttua sellaisiin eri puolueiden ja niitä edustavien poliitikkojen toimintaan liittyviin uutisvinkkeihin, jotka saattavat vahingoittaa jutun kohdetta.

Olipa niin tai näin, kokemus osoittaa, että Keskusta ja sen johtajat ovat saaneet kautta aikojen erityiskohtelun valtamediassa.

Urho Kekkonen, V. J. Sukselainen, Johannes Virolainen, Ahti Karjalainen, Paavo Väyrynen, Esko Aho, Anneli Jäätteenmäki ja nyt viimeksi Matti Vanhanen ovat kukin saaneet osakseen koveman kohtelun kuin muiden puolueiden johtavat poliitikot.

Voisiko olla niin, että juuri Keskustan johtoon valittaisiin kerta toisensa jälkeen henkilöitä, jotka ansaitsevat tämän?

Omassa suhteessani mediaan on ollut hyvin erilaisia vaiheita.

1970-luvulla minulla ei ollut vaikeuksia tulla toimeen median kanssa eikä medialla minun kanssani. Sain ehkä jonkinlaista myötätuntoakin, kun halusin uudistaa puoluetani.

Ehkä myönteiseen suhtautumiseen vaikutti sekin, että muodostin puolueessa opposition, joka ainakin jossain määrin vaikeutti silloisen puoluejohdon asemaa. Minua tukemalla saattoi pyrkiä vahingoittamaan puoluetta.

Tilanne muuttui, kun tulin puheenjohtajaksi Turun puoluekokouksessa kesäkuussa 1980.

Niin kauan kun Johannes Virolainen oli ollut Keskustan puheenjohtaja, sitä oli saatettu pitää auringonlaskun puolueena.

Johdon vaihtuminen teki Keskustasta vaarallisen kilpailijan muille puolueille. Jotkut saattoivat ajatella sitäkin, että voisin nousta kilvoittelemaan presidenttiydestä vuoden 1984 vaaleissa.

Median suhtautuminen muuttui vuoden 1981 alussa.

Ensin televisiossa esitettiin Vesa Toijosen ja Eero Ojanperän tekemä ohjelma Suomen ulkopoliitikasta. Se oli härskisti tehty ja sisällöllisesti provosoiva.

Provosoituin ja arvostelin ohjelmaa julkisuudessa. Seura-lehti tarttui asiaan ja jatkoi samalla linjalla.

Vielä suurempi merkitys oli Suomen Kuvalehdelle antamallani haastattelulla.

Jutun teki Jouni Flinkkilä, ammattimies, jolla ei ollut kielteisiä asenteita haastateltavaa kohtaan.

Halusin haastattelussa todeta, ettei Suomen ulkopoliittikka perustunut niihin sosiobiologisiin ajatuksiin, joita ministeriön poliittinen alivaltiosihteeri Keijo Korhonen oli äskettäin julkisuudessa esitellyt.

Korjailin juttua ja Flinkkilä teki toivomani tarkistukset. Halusin ennen muuta huolehtia siitä, ettei haastattelu olisi liian kärjekäs Korhosta kohtaan.

Tiukan aikataulun vuoksi korjaukset eivät ehtineet mukaan lehden kanteen ja jutun ingressiin, joihin jäi kärjekäs sävy. Ilta-päivälehdet tarttuivat asiaan ja löivät lisää löylyä.

Jouduin hyvin hankalaan tilanteeseen, kun presidentti Urho Kekkonen pahoitti haastattelun saamasta julkisuudesta mielensä. ”Mitä tästä tulee, kun omat miehet riitelevät”, hän puuskahti, kun tapasin hänet heti lehden ilmestyttyä.

Selvitin haastattelun todellisen sisällön ja sen taustat Kekkoselle. Vähitellen hän leppyi.

Julkisuus kuitenkin vain paheni.

Arvostelin ahdingossani julkisesti Flinkkilän jutun ulospanoa. Hänen toimittajakollegansa kävivät kimppuuni. Syntyi aikamoinen mediamylläkkä, jonka tuoksinassa syntyivät mm. väyryilyn ja väyrystelyn käsitteet. Niillä tarkoitettiin, että olisin jälkikäteen kiistänyt sanomaani. Sitä en ollut mielestäni tehnyt, mutta olin julkisuudessa toivottomasti alakynnessä.

Myöhemmin samana vuonna jouduin ikävään julkisuuteen hallituspolitiikkaan liittyneiden kiistojen vuoksi. Median asenteisiin vaikutti taustalla se kiista, joka oli syntynyt Suomen Kuvalehden haastattelusta.

Epäkiitollinen tehtäväni oli toimia hallitusvaihdoksen aikaansaamiseksi. Syntyneiden kiistojen toisena osapuolena oli median lemmikin asemaan päässyt Mauno Koivisto.

Seuraava julkisuuden kannalta hankala prosessi oli Keskustan presidenttiehdokkaan nimeäminen. Yleispoliittisista syistä jouduin asettumaan Ahti Karjalaisen kannalle, jolla oli omia vaikeuksiaan lehdistön suhteen. Puolueväen ja osittain mediankin suosikki Keskustapuolueen ehdokkaaksi oli Johannes Virolainen.

Valintansa jälkeisessä mediahuumassa Koivisto kykeni yhdessä Kalevi Sorsan kanssa helposti syrjäyttämään minut ulkoministerin paikalta.

Olisinko saattanut ja olisiko minun pitänyt kontrafaktuaalissa katsannossa toimia toisin?

Totta kai olisin saattanut ja olisi pitänyt. TV-juttu olisi täyntynyt jättää omaan arvoonsa. Flinkkilän haastattelustakaan minun ei olisi pitänyt hermostua, eikä ryhtyä sitä arvostelemaan.

Tällaista suurpiirteisyyttä olen oppinut kuitenkin vasta myöhemmin, enkä sittenkään riittävästi.

Jäätyäni sivuun hallituksesta uskoin voivani koota voimia ja vahvistaa puolueettani seuraavan kevään eduskuntavaaleja silmällä pitäen. Ajattelin myös voivani rauhoittaa itseäni kohdistunutta julkisuutta.

Toisin kuitenkin kävi. Käynnistyi ensimmäinen minuun kohdistunut julkinen ajojahti, kun ryhdyttiin käsittelemään oikeutani kansanedustajan päivärahoihin.

Tämä oli tyypillinen esimerkki siitä, kuinka medialla voidaan pelata poliittista peliä.

Jälkeenpäin saamani tiedon mukaan Suomen Kuvalehti sai vinkin tähän juttuun lappilaiselta Keskustapuolueen kansanedustajalta. Ehkä hänen tarkoituksenaan oli vain tasoittaa punuksia seuraavan kevään eduskuntavaaleja varten.

Suomen Kuvalehti oli altis toimimaan tämän poliittisen pelin välineenä ilmeisesti myös sen vuoksi, että lehden toimittajat muistivat edellisenä vuonna syntyneen kiistan.

Kansanedustajien päivärahajärjestelmä oli vanhentunut.

Oikeus päivärahoihin määräytyi henkikirjoituspaikan perusteella. Väestökirjalaissa oli puolestaan selkeä erityismääräys, jonka mukaan henkilön kotipaikka ei muutu, jos hän oleskelee tilapäisesti toisella paikkakunnalla mm. eduskunnan tai valtioneuvoston jäsenyyden vuoksi. Tässä suhteessa kansanedustajat ja ministerit rinnastettiin mm. opiskelijoihin.

Minä olin ollut koko ikäni henkikirjoitettuna Keminmaalle ensin opiskelijana ja sitten kansanedustajana ja ministerinä. Oikeuskansleri Risto Leskinen oli tutkinut kantelujen perusteella kansanedustajien oikeutta päivärahoihin. Hänen tulkinsa mukaan minulla oli kiistaton oikeus päivärahoihin.

Tulkinta kuitenkin muuttui, kun oikeuskansleriksi tuli Kai Korte. Hän puuttui oudolla tavalla henkikirjoittajien ja jopa eduskunnan virkamiesten ja kansliatoimikunnan toimintaan.

Syntyneessä julkisuuden paineessa korkein hallinto-oikeus päätti lain vastaisesti kotipaikakseni Helsingin, jolloin menetin oikeuden päivärahoihin. Seuraava eduskunta muutti päivärahajärjestelmän kulukorvauksiksi, joihin minullakin oli kiistaton oikeus.

Kun järjestelmä tuli julkisuuteen, kävi ilmi, että minun kansani samassa asemassa oli moni muukin kansanedustaja. Osa heistä menetti eduskuntavaaleissa paikkansa.

Minun äänimääräni kasvoi, mutta puoluetta kohu varmaan-kin vahingoitti. Silti saavutimme hienoisen vaalivoiton.

Vuonna 1989 käynnistyi toinen minuun kohdistunut mitava julkisuuden ajojahti.

Nytkin asialla oli Suomen Kuvalehti, mutta tällä kertaa se ei toiminut poliittisen pelin välineenä vaan poliittisena toimijana.

Jukka Tarkka teki kirjaa Ahti Karjalaisesta. Tästä syystä hän oli saanut haltuunsa Karjalaisen arkiston.

Tarkka löysi Karjalaisen papereiden joukosta kirjeen, jonka olin lähettänyt hänelle syksyllä 1981, jolloin valmistauduttiin seuraavan vuoden presidentinvaaleihin. Tarkka päätti käyttää kirjettä poliittisena aseena minua ja kauttani myös Keskustaa vastaan.

Sain kuulla jo loppukesällä, että Kokoomuksen ja SDP:n piirissä kuiskutellaan maanpetosjutusta, joka syntyisi Karjalaisen muistelmien pohjalta. En voinut kuvitellakaan, että tämä huhu voisi liittyä jotenkin minuun.

Tarkka teki Suomen Kuvalehteen jutun, jossa hän siteerasi kirjettä harhaanjohtavasti. Lehti loi sen käsityksen, että olisin pyrkinyt saamaan Ahti Karjalaiselle presidentinvaaleissa Neuvostoliiton tukea ja vieläpä tavalla, joka vahingoittaisi maan etua.

Väite oli järjetön. Asioista edes jotenkuten perillä olevien, myös Tarkan, piti tietää, että asetelma oli 1980-luvun alussa

päinvastainen: Neuvostoliitto painosti minua Karjalaisen kannalle. Keskustelumme Viktor Vladimirovin kanssa koski sitä paitsi öljyn tuonnin lisäämistä, mikä oli Suomen etujen mukaista.

Suomen Kuvalehti luki kuitenkin laatimansa jutun perusteella syytteen ja antoi tuomion: maanpetos.

Viisi kansanedustajaa vei asian perustuslakivaliokunnan tutkittavaksi, joka totesi, etten ollut syyllistynyt lainvastaiseen menettelyyn. Julkisuudessa elää kuitenkin edelleen väite, että olen ollut syytteessä maanpetoksesta tai jopa saanut tuomion.

Sanottua sanaa ja ammuttua nuolta ei saa takaisin.

* * *

Vuoden 1994 mediapelissä yhdistyivät toisiinsa poliitikkojen peli medialla ja median oma poliittinen peli. Taustalla saattoivat vaikuttaa nekin voimat, jotka halusivat varmistaa vaalin kautta Suomen EY-jäsenyyden toteutumista.

Kaksivaiheisessa kansanvaalissa äänestäjät joutuvat arvioimaan ehdokkaiden mahdollisuuksia päästä toiselle kierrokselle ja tulla valituksi. Näissä pohdinnoissaan ihmiset joutuvat nojautumaan tiedotusvälineiden kautta saamiinsa tietoihin.

Vuoden 1994 presidentinvaalien lähestyessä oli mielipidemittausten mukaan varmaa, että Martti Ahtisaari pääsee toiselle kierrokselle. Häntä edesauttoi SDP:n oppositiossa saavuttama vahva kannatus.

Niinpä äänestäjät joutuivat miettimään, kuka porvarillisista ehdokkaista voisi päästä toiselle kierrokselle ja kuka varmimmin voittaisi Ahtisaaren.

Viime päivien mediapelin ensimmäisen askeleen otti Hufvudstadsbladet. Se julkaisi 12.1.1994 uutisen gallup-kyselystä, jonka mukaan porvarillisista ehdokkaista vain Elisabeth Rehnillä olisi mahdollisuudet lyödä Ahtisaari toisella kierroksella.

Tulos oli osa laajempaa tutkimusta, joka oli määrä julkaista kokonaisuudessaan vasta seuraavana päivänä. HBL ei malttanut

odottaa, kun tämä sille mieluisa tulos sai erikseen julkaistuna suuremman huomion.

Uutisoinnin yhteydessä ja siihen liittyneessä kommentoinnissa ei tuotu esiin sitä, että toisen kierroksen tulos ratkeaisi kierrosten välillä käydyn kampanjoinnin perusteella, jolloin lopulliset kannatusluvut muotoutuisivat.

HBL:n mediapeli oli kuitenkin pientä siihen verrattuna, mitä MTV teki kahta päivää myöhemmin.

Perjantai-illan suuren vaalikeskustelun yhteydessä MTV julkaisi mielipidetutkimuksen, jonka mukaan Martti Ahtisaaren kannatus oli 24,2 %, Elisabeth Rehnin 21,5 %, Raimo Ilaskiven 20,2 % ja minun vain 16,4 %. Tulosten havainnollistamiseksi meidät sijoitettiin istumaan studioon näiden lukujen mukaiseen järjestykseen.

Tutkimuksen oli tehnyt ”Otantatutkimus” -niminen yritys, jolla ei ollut lainkaan kokemusta poliittisten mielipidemittausten tekemisestä. Yrityksen edustajat olivat painottaneet MTV:lle, että tulokset olivat epävarmat ja että niiden virhemarginaali oli suuri. Tätä toimittajat eivät muistaneet mainita.

Lisäksi sain jälkepäin luotettavana pitämästäni lähteestä kuulla, että tuloksia oli tietoisesti manipuloitu.

Joka tapauksessa luvut olivat täysin pielessä. Tämä käy kiistattomasti ilmi, kun vertaillaan tutkimuksen tuloksia ennakköäänestyksessä annettuihin ääniin.

Osa tutkimukseen osallistuneista oli äänestänyt ennakkoon.

Otantatutkimuksen mukaan Martti Ahtisaari olisi saanut annetuista ennakköäänistä 26,4 %, kun hän tosiasiaissa sai 27,2 %. Elisabeth Rehnin vastaavat luvut olivat 17,7 ja 15,5 %.

Martti Ahtisaaren todellinen kannatus ennakköäänestyksessä oli siis hieman korkeampi kuin Otantatutkimuksen tutkimustulos osoitti. Elisabeth Rehnille tutkimus antoi 2,2 prosenttiyksikköä liian korkean luvun.

Raimo Ilaskivi olisi tutkimuksen mukaan saanut ennakköäänistä 23,8 %, kun hänen todellinen kannatuksensa oli ollut

17,0 %. Minun osuuteni ennakkoäänistä olisi tutkimuksen mukaan ollut 16 %, kun tosiasiaissa sain niistä 21,8 %.

Ilaskiven kannatus oli siis saatu tutkimuksessa peräti 6,8 prosenttiyksikköä korkeammaksi kuin hänen ääniosuutensa ennakkoäänestyksessä todellisuudessa oli ollut ja minun kannatukseni taas 5,8 prosenttiyksikköä todellista pienemmäksi.

Näillä tutkimustuloksilla heikennettiin ratkaisevasti äänestäjien uskoa minun mahdollisuuksiini päästä toiselle kierrokselle. Kannatusta ohjailtiin Ilaskivelle ja Rehnille.

MTV:lla oli keskeinen rooli myös mediapelin loppunäytöksessä, Venäjän lähettämää ”noottia” koskeneessa uutisoinnissa.

Noottiuutisointi alkoi vuodolla. Joku antoi Helsingin Sanomille tiedon, että Venäjän suurlähetystö oli lähettänyt ulkoministeriölle kirjeen, jossa puututaan joidenkin äärioikeistolaisiksi katsottujen järjestöjen toimintaan. Kirjettä koskeva uutinen julkaistiin lehdessä lauantaina 15. tammikuuta.

Unto Hämäläinen, joka toimi tuohon aikaan Helsingin Sanomien politiikan toimituksen päällikkönä, ei ole paljastanut lähdetä. Hän on kuitenkin kertonut, ettei hänellä ollut aavistustakaan siitä, että uutinen saisi niin laajan julkisuuden illan TV-uutisissa.

Juri Derjabin, Venäjän silloinen suurlähettiläs Suomessa, kertoi viime vuonna Yleisradiolle antamassaan haastattelussa, että Helsingin Sanomilla oli tieto kirjeestä jo useita päiviä aikaisemmin. Hänen tulkintansa mukaan noottiuutisoinnilla pelattiin presidentinvaaleissa minua vastaan.

Helsingin Sanomien toimituksessa oli siis joku tai joitakuita, jotka olivat saaneet tiedon kirjeestä jo aikaisemmin, mutta lykänneet uutisoinnin vaalipäivää edeltäneen päivän lehteen.

Sitä ei koskaan edes yritetty selvittää, kuka oli vuotanut kirjeen Helsingin Sanomille.

Normaalisti uutinen Venäjän suurlähetystön ulkoministeriölle lähettämästä kirjeestä ei olisi ylittänyt TV-uutisten uutiskynnystä. Nyt siitä tehtiin sekä YLE:n että MTV:n pääuutislähetysten ykkösuutinen.

YLE:n puoli yhdeksän uutisissa uutistenlukija Arto Nurmi haastatteli ulkomaantoimittaja Jarmo Mäkelää. Sillä korostettiin voimakkaasti kirjeen merkitystä. Puhe ”nootista” palautti katsojien mieleen 1960-luvun alun noottikriisin ja sen yhteydet vuoden 1962 presidentinvaaleihin.

MTV:n kymmenen uutisissa kytkentä presidentinvaaleihin oli monin verroin voimakkaampi. Mukaan tulivat presidenttiehdokkaiden kommentit. Muut olivat asiallisia, mutta Claes Andersson poikkesi tältä linjalta.

Toimittaja Esa Nieminen sanoi jutussaan: ”Claes Andersson puolestaan vihjailee nootin pyrkivän tukemaan yhtä ehdokasta niin sanotun ulkopoliittisen kokemuksen perusteella. Anderssonin vihjailu kohdistunee Väyryseen.”

Toimittaja Kari Partio puolestaan haastatteli Suur-Suomi-yhdistyksen puheenjohtajaa Seppo Lehto. Partio totesi juonossaan Lehdon katsovan, että ”julkisuuteen tullut nootti oli tilaustyötä”.

Lehto vastasi:

”Mä pidän tätä vastaavanlaisena noottikriisinä, kun oli kuuskytäluvun alussa Honka-liitto, ja siellä Kekkonen tilasi tämän nootin, tuota noin niin, jolla peloteltiin sitten suomalaiset oikeaan ruotuun, että äänestettiin Kekkonen, ettei vaan Venäjä hyökkää.”

”Tämä oli siis tilattu nootti?”, sanoi Partio.

”Tämä on epäillen Paavo Väyrysen tilaama nootti”, vastasi Lehto.

Tämä uutisjuttu ajettiin ulos illan viimeisessä uutislähetyksessä, joten siihen oli täysin mahdotonta mitenkään reagoida.

Mediapelin viimeinen niitti oli äänestyspäivänä radion ilta-päiväuutisissa julkaistu ovensuukysely, jonka mukaan olisin ollut saamassa vain 13 prosentin kannatuksen. Haastattelut oli tehty suurimmissa kaupungeissa.

Mediapelin merkittävin väline ja peluri oli MTV, joka sai lauantai-illan uutisoinnistaan aikanaan julkisen sanan neuvoston langettavan tuomion.

Unto Hämäläinen kommentoi vaalien ensimmäisen kierroksen tulosta teoksessaan *Lännettymisen lyhyt historia* näin:

Presidentinvaaleista kehkeytyi jännitysnäytelmä. Melkoinen yllätys oli, kun ensimmäisen kierroksen voittajiksi nousivat Ahtisaari ja Rehn.

Seuraavan aamun Helsingin Sanomien pääotsikko ”Kansaan äänesti kakkoskierrokselle EU:n kovimmat kannattajat” tiivistä vaalituloksen.

Näinhän se oli.

Olisivatkohan talouselämän taustavoimat malttaneet pitää näppinsä erossa vaalien mediapelistä? Niillä saattoi olla vaikutusvaltaa etenkin MTV:n toimintaan. Ehkä tästäkin joku joskus kertoo.

Kontrafaktuaalisen historiankirjoituksen kannalta tapaus on mielenkiintoinen.

Ellei edellä kuvattua mediapeliä olisi pelattu, olisin todennäköisesti selviytynyt toiselle kierrokselle. Etumatkani Rehniin nähden oli ennakköänten perusteella niin selvä – 6,3 prosenttiyksikköä –, että vaalipäivän äänet eivät olisi tilannetta muuttaneet.

Toisesta kierroksesta olisi tullut tiukka.

Rehn oli toisella kierroksella Ahtisaarelle helppo vastustaja: oikeistolaisista mielipiteistään tunnettu ruotsinkielinen poliitikko, jota RKP:ssa omatkin vähätelivät.

On selvää, että en olisi saanut taakseni läheskään kaikkia keskustaan ja oikeistoon lukeutuvia äänestäjiä.

On kuitenkin muistettava, että olin saanut edellisissä vaaleissa runsaasti tukea kokoomuslaisilta, vaikka heillä oli omana ehdokkaanaan istuva pääministeri.

Lisäksi olisin saanut tukea Vasemmistoliiton kannattajilta ja jopa SDP:n vasemmalta siiveltä.

En ryhdy enää tässä arvioimaan, kuinka minulle ja maalle olisi käynyt, jos olisin tullut valituksi. Ainakin yhdessä suhteessa

Suomesta olisi tullut parempi maa: Aarno ”Loka” Laitinen olisi lupauksensa mukaisesti muuttanut Pohjois-Koreaan.

Martti Ahtisaaren Suomessa minulle oli tarjolla kova kohtalo. Heti valituksi tultuaan hän ilmoitti, ettei minulla ollut hänen virkakaudellaan pääsyä ainakaan ulkoministerin tehtävään.

Ahtisaaren virkakiellolla ei ollut kuitenkaan käytännön merkitystä, sillä Keskusta oli hänen presidenttikautensa ajan oppositiossa.

* * *

Olin mukana Keskustan puheenjohtajan vaalissa sekä Hämeenlinnan puoluekokouksessa vuonna 2002 että Lahden puoluekokouksessa vuonna 2010.

Käytössä oli molemmilla kerroilla kaksivaiheinen vaali, jossa kaksi puoluekokouksen ensimmäisessä äänestyksessä eniten ääniä saanutta ehdokasta pääsee ratkaisevalle toiselle kierrokselle.

Kummassakin vaalissa äänet alkoivat keskittyä niille kahdelle ehdokkaalle, joiden uskottiin pääsevän toiselle kierrokselle. Molemmilla kerroilla käsitykset ehdokkaiden kannatuksesta syntyivät pitkälti julkisuuden kautta.

Ilmoittauduin vuoden 2002 puheenjohtajan vaaliin niin myöhään, että lähes kaikki ehdokkaiden paneelikeskustelut oli jo käyty. Tämä saattoi heikentää hieman kannatustani.

Puoluekokouksessa äänet keskittyivät Anneli Jäätteenmäelle ja Olli Rehnille, joiden uskottiin olevan menossa toiselle kierrokselle.

Jäätteenmäki oli kuitenkin niin ylivoimainen, että hän sai enemmistön jo ensimmäisessä äänestyksessä. Rehn oli kakkonen, minä kolmonen ja Matti Vanhanen nelonen. Hannu Takula jäi viimeiseksi.

Vuoden 2010 Lahden puoluekokouksessa puheenjohtajan vaalin piti olla läpihuutojuttu. Matti Vanhanen aikoi olla ehdokkaana ja tavoitella puheenjohtajana kolmatta pääministerikauttaan.

Joulukuun 22. päivänä 2009 Matti Vanhanen ilmoitti kuitenkin luopuvansa puheenjohtajan tehtävästä.

Matti kertoi, että luopumiseen oli useita syitä. Päälimmäisenä hän kuitenkin mainitsi seuraavana syksynä edessä olevan vaikean jalkaleikkauksen.

Matkan varrella perustelut ovat vaihdelleet.

Syksyllä 2010 murentui myös Matin tärkeimmäksi esittämän perustelun uskottavuus, kun hän tuli julkisuuteen vain muutamia päiviä jalkaleikkauksen jälkeen ja kykeni liikkumaan kyy-närsauvojen avulla ihan mukavasti. Sauvojakaan hän ei pitkään tarvinnut.

Kun Johanna Korhonen teki kirjaansa *Väyrynen, Väyrynen, Väyrynen* liittyviä haastatteluja, hän kysyi minulta pitkö Rita Tainolan Ilta-Sanomien seurapiiripalstallaan julkaisema tieto paikkansa.

Tainolan jutun mukaan Vanhasen eron syynä olisi ollut se, että eduskuntaryhmän puheenjohtaja Timo Kalli ja eduskunnan varapuhemies Seppo Kääriäinen olivat marraskuussa vaatineet häntä eroamaan. Jutun mukaan kaksikko olisi uhannut ilmoittaa julkisesti epäluottamuksensa puolueen puheenjohtajaa kohtaan, ellei hän eroaisi.

En osannut vastata. En tiennyt.

En ole kysynyt jutun perään myöskään Kallilta, Kääriäiseltä tai Vanhaselta. Tuskinpa kukaan heistä olisi myöntänyt, vaikka väite olisi pitänyt paikkansa. Tiedon on kerrottu tulleen aivan Matin silloisesta lähipiiristä.

Kun Vanhanen ilmoitti eroavansa, vahvimpana seuraajaehdokkaana pidettiin Paula Lehtomäkeä. Hän esiintyi julkisuudessa haastajana, mutta panttasi ilmoitustaan siitä, olisiko hän käytettävissä vai ei.

Kun Matti ilmoitti erostaan, mieleeni ei juolahtanutkaan ajatus, että minulla olisi kannatusta hänen seuraajakseen. Kun sain kuitenkin vahvaa kannatusta sekä Ilta-Sanomien että Maaseudun Tulevaisuuden lukijajääneystyksissä, oli asiaa ryhdyttävä pohtimaan.

Minua kannattaneet ajattelivat ennen muuta sitä, että olisin saattanut kokemukseni ansiosta olla sopiva pääministeriksi.

Tulevaa vaalimenestystämme ajatellen taas oli tärkeää, että puheenjohtajamme menestyisi tässä tehtävässä.

Kannattajani uskoivat, että olisin voinut palauttaa luottamuksen niiden äänestäjien keskuudessa, jotka tunsivat vetoa Perussuomalaisen suuntaan.

Näköpiirissä oli aikamoinen mediapeli. Siihen minunkin oli heittäydyttävä.

Kun olin epävarma kannatuksestani, päätin tunnustella ilma-piiriä virittelemällä aluksi keskustelua siitä, millainen puheenjohtaja puolueelle olisi valittava.

Tammikuun 5. päivänä järjestin tiedotustilaisuuden, jossa julkaistiin Maahengen kustantama uusi kirjani *Eemeli Väyrysen vuosisata*. Olin kirjoittanut sen lahjaksi isälleni, joka täytti 11. tammikuuta 2010 sata vuotta.

Tiedotustilaisuuden yhteydessä esitin, että puheenjohtajaa valittaessa olisi kaksi periaatteellista mahdollisuutta.

Voisimme valita varttuneen puheenjohtajan, jolloin muuta puoluejohtoa radikaalisti nuorennettaisiin, tai nuoren puheenjohtajan, jonka rinnalle tarvittaisiin varttuneempaa väkeä.

Virittelin keskustelua myös siitä, mikä paino olisi annettava sille, että puheenjohtajamme joutuu ottamaan heti vastaan myös pääministerin tehtävän.

Ajatukseni varttuneen puheenjohtajan valitsemisesta saivat osakseen myönteistä vastakaikua.

Paula Lehtomäki esiintyi 16.1. TV 1:n ykkösaamussa. Useimpien yllätykseksi hän kieltäytyi ehdokkuudesta.

Olin kuullut, että Mari Kiviniemi aikoi ilmoittautua puheenjohtajan vaaliin tammikuun lopulla.

Halusin olla ensimmäisenä liikkeellä. Niinpä järjestin 19. tammikuuta tiedotustilaisuuden, jossa ilmoitin olevani käytettävissä. Totesin, että meillä puolue toiminnassa mukana olevilla on velvollisuus olla käytettävissä erilaisiin luottamustehtäviin, ellei meillä ole pätevää henkilökohtaista syytä kieltäytyä. Minulla ei sellaista ollut.

Mari ilmoittautui ehdokkaaksi 22. tammikuuta.

Minun osaltani lähtökohdat näyttivät lupaavilta. Olin saanut alkuvuodesta runsaasti myönteistä julkisuutta. Kannatusta näytti olevan.

Mauri Pekkarinen panttasi pitkään ehdokkuuttaan. Keskustelin pari kertaa asiasta hänen kanssaan. Hän oli aidosti kahden vaiheilla ja kertoi minulle avoimesti tähän punnintaan liittyvistä näkökohdista.

Ratkaiseva vaikutus oli sillä, että puolueen piirissä monet keskeiset vaikuttajat kannustivat häntä ryhtymään ehdokkaaksi.

Maurin vielä empiessä alkoi mediapelikin saada uutta luonetta. Sekä Marin että Maurin kannattajat alkoivat syöttää tiedotusvälineisiin arvioita, joiden mukaan Maurilla olisi minua paremmat mahdollisuudet tulla valituksi.

Kun Mauri helmikuun lopulla ilmoittautui ehdokkaaksi, median ensi reaktio oli selvä: Pekkarinen olisi vaalin toinen pääehdokas.

Outoa oli se, että moni Mauri Pekkarista ehdokkaaksi kannustanut puolueen keskeinen vaikuttaja ilmoitti pian julkisesti tukevansa Mari Kiviniemen valintaa. Kun kerroin tästä Maurille, hänen oli vaikea uskoa kuulemaansa.

Kun Vanhanen oli ilmoittanut luopumisestaan, Keskustanuoret ehdottivat, että puheenjohtajasta järjestettäisiin neuvoa-antava jäsenäänestys. Vastustin tätä periaatteellisista syistä. Päätösvallan piti olla puoluekokousedustajilla. Varoitin myös siitä, että jäsenäänestyksessä media pääsisi liiaksi vaikuttamaan vaalin tulokseen.

Periaatteellisessa mielessä olin oikeassa, mutta muutoin väärässä. Puheenjohtajanvaalia päätettiin valmistella tavalla, joka antoi mediapelille paremmat mahdollisuudet kuin jäsenäänestys olisi antanut.

Puoluetoimistossa kehiteltiin suunnitelma koko maahan ulottuvasta paneelikeskustelujen sarjasta. Niiden yhteydessä voitaisiin antaa yleisölle mahdollisuus äänestää siitä, kuinka ehdokkaat olivat menestyneet.

Paneelikeskustelu järjestettiin useimmissa piirijärjestöissä, mutta ei kaikissa. Tilaisuudet sijoitettiin kunkin maakunnan suurimpaan kaupunkiin, mikä vaikutti siihen, että mukana oli vähän maaseudun ihmisiä. Sen sijaan paikalla saattoi olla ja oli runsaasti muita kuin Keskustan kannattajia, jopa muiden puolueiden jäseniä. Kyselyjen tulos ei siis vastannut asianomaisen maakunnan keskustaväen mielipiteitä.

Ensimmäinen tilaisuus järjestettiin Kuopiossa. Se sai suuren valtakunnallisen julkisuuden. Ovensuukyselyn voitti Mari. Toisena oli Mauri ja minä kolmantena. Paikalla oli silmiinpistävän paljon Keski-Suomesta tulleita. Osa heistä jatkoi Joensuuhun. Siellä Mauri oli kärjessä ja me Marin kanssa tasoissa.

Kaiken kaikkiaan me kolme ministeriä olimme ovensuukyselyissä varsin tasaväkisiä, Timo jäi selvästi jälkeen. Mediassa oli kuitenkin jatkuvasti esillä tulkinta kahdesta pääehdokkaasta.

Mediapelin olennainen osa oli pyrkimys saattaa minun edellinen puheenjohtajakauteni 1980-luvulla kielteiseen valoon.

Avaus oli tässä suhteessa vahva. Väli-Suomen sanomalehdissä ja Kalevassa julkaistiin paneelikeskustelujen käynnistyessä laaja juttu, jossa ehdokkaat esiteltiin. Minua koskevassa jutussa muistutettiin kielteisessä hengessä mieleen vuoden 1987 vaalien edellä solmittu kassakaappisopimus.

Jutun kuvituksena olivat puolueen kannatuskäyrät. Niistä oli jätetty pois vuoden 1988 presidentinvaalit ja kunnallisvaalit. Mukana olivat vain eduskuntavaalien tulokset, joiden perusteella näytti siltä, että puolueen kannatus lähti nousuun vasta Esko Ahon tultua puheenjohtajaksi.

Jutun yhteydessä ei kerrottu, että Keskustan kannatus oli vuoden 1991 eduskuntavaalien tasolla jo siinä vaiheessa alkuvuodesta 1990, kun ilmoitin luopuvani puheenjohtajan tehtävästä.

Tämä juttu ei ollut syntynyt sattumalta. Koko kampanjan ajan aina Suomenmaan viimeiseen numeroon saakka julkisuuteen syötettiin väitettä, että se oli Aho, jonka kaudella puolue nousi suurimmaksi.

Paneelikeskusteluissa muut ehdokkaat yrittivät vähätellä minun ansioitani puolueen kannatuksen nostamisessa ja korostaa Ahon meriittejä. Kun eräässä paneelissa kysyttiin, kuka on Keskuksen kaikkien aikojen paras puheenjohtaja, Kiviniemi ja Pekkarinen mainitsivat Ahon.

Heiltä oli kai jäänyt huomaamatta, että puolueen kannatus nousi minun puheenjohtajakaudellani lähes 8 prosenttiyksiköllä 17 prosentin tuntumasta 25 prosentin tasolle.

Lahteen tultaessa tilanne näytti kuitenkin vielä tasaiselta. Menestyin hyvin viimeisessä paikan päällä käydyssä paneelikeskustelussa. Uskoin, että voisin päästä toiselle kierrokselle ja myös voittaa sen.

Toisin kävi. Maurin uskottavuus oli vahvempi. Meidän välillämme horjuneita siirtyi vielä loppuvaiheessa hänen taakseen.

Kysyin puoluekokouksen jälkeen Maurilta, mistä syystä hän oli niin iloisen näköinen hävittyään toisen kierroksen äänestyksen. Hän sanoi olleensa tyytyväinen ja helpottunut. En jatkanut keskustelua. Tiesin, miksi. Maurille taisi riittää, että hän voitti minut.

En syytä mediaa tappiostani, mutta olen sitä mieltä, että mediapeli vaikutti paljon, ehkä ratkaisevasti, lopputulokseen. Kysymys oli lähinnä siitä, että poliitikot käyttivät mediaa hyväkseen eli pelasivat medialla. Ehkä mukana oli myös median politikointia.

* * *

Nykyaikaisen mediapelin hienostunein muoto on puolueiden ja poliitikkojen brändäys. Siinä media toimii harvoin pelurina, vaan se on enemmänkin hyväksikäytön kohteena.

Brändäys voi olla niin hienovaraista, että toimittajat eivät edes sitä huomaa, vaan kokevat toimivansa vain tiedon välittäjinä. Useimmiten brändäyksen onnistuminen kuitenkin edellyttää, että mediassa halutaan edesauttaa brändääjän pyrkimyksiä.

Tähän liittyy toimittajien ja medioiden keskinäinen kilpailu. Jos brändääjä pystyy antamaan julkisuudessa hyvin myyvän vinkin, sitä on vaikea olla käyttämättä hyödyksi.

Puolueista brändäyksessä ovat edenneet pisimmälle Kokoomus ja Vihreät. Molemmat suunnittelevat politiikkansa julkisuutta varten.

Rauhallisina kausina tällainen myönteisiä mielikuvia tuottava politiikka voi kasvattaa kannatusta, mutta vaikeina aikoina brändäämällä luodut julkisuuskuvat helposti murenevat ja niille rakentunut kannatus hiipuu.

On sanottu, että Mauno Koivisto oli ensimmäinen suomalainen televisioajan poliitikko ja myös ensimmäinen poliitikkomme, joka rakensi tietoisesti imagoaan.

Tärkein Koiviston oivalluksista oli se, että hän loi itsestään kuvaa henkilönä, joka ei itse asiassa ollut poliitikko. Tässä häntä auttoi se, että hän ei ollut kertaakaan ehdokkaana eduskuntavaaleissa.

Koivisto oli kuitenkin kova puoluemies. Jopa presidenttinä hän asetti etusijalle oman puolueensa edun.

Koivisto loi julkisuuskuvansa 1960-luvulta lähtien. 1970-luvulla se oli helppoa, kun hän oli Suomen Pankin pääjohtajana sivussa päivänpolitiikasta. Koko ajan hän oli kuitenkin puolueensa vahva taustavaikuttaja.

Pääjohtajan asemaansa Koivisto käytti taitavasti luodakseen brändiään politiikan yläpuolella olevana talousasiantuntijana,

Muut presidentti Urho Kekkosta myöten luulivat, että Koiviston nimittäminen pääministeriksi keväällä 1979 puhkaisisi hänen julkisuuskuplansa. Toisin kävi. Koivisto kykeni välttelemään vastuuta ja asettautumaan riitelevien puolueiden yläpuolelle.

Koiviston kupla puhkesi vasta presidenttinä. Silloinkin hän tä suojeli aikaisemmin hankittu myönteinen julkisuuskuva. Osa mediasta ja kansasta halusi uskoa hänestä vain hyvää.

Martti Ahtisaaren imago perustui siihen, että hän oli toiminut suhteellisen menestyksekkäästi kansainvälisissä tehtävissä. Tätä Suomen kansa jostakin syystä arvostaa.

Kun Ahtisaari oli nimetty presidenttiehdokkaaksi, hän hankki kaverisuhteillaan itselleen kutsun osallistua entisen Jugoslavian

alueen rauhanneuvotteluihin. Työllä ei ollut suurta merkitystä itse asian kannalta, mutta nimitys täytti tehtävänsä kahdella tavalla.

Toiminta YK:n palveluksessa vahvisti ensinnäkin Ahtisaaren imagoa kansainvälisenä toimijana. Toisaalta hän pääsi pois Suomen julkisuudesta, jossa hänen poliittinen kokemattomuutensa olisi tullut väistämättä ilmi.

Presidentinvaaleissa Ahtisaari oli julkisuutta ajatellen kirjoittamaton lehti, joten brändäajat saattoivat rakentaa hänelle juuri sopivan imagon.

Ahtisaaren todellinen osaaminen ja olemus tulivat esille vasta hänen presidenttikaudellaan.

Tarja Halonen tuli presidentiksi aitoudellaan, omalla persoonallaan.

Keskustankin strategit ajattelivat, että Esko Aho voisi paremmalla imagollaan helposti voittaa hänet. Puolueen piirissä puhuttiin, että kirkosta eronneella, avoliitossa elävällä entisellä Setan puheenjohtajalla ja vasemmistodemarilla ei olisi mahdollisuutta saada kansan enemmistöä puolelleen.

Halonen kuitenkin käänsi imago-ongelmansa voitokseen olemalla oma itsensä. Se oli paras brändi niissä vaaleissa.

Koiviston ja vielä Ahtisaarenkin brändäystä edesauttoi se, että demareilla oli vahva ote tiedotusvälineisiin. Sittenkin se on heikentynyt ja mediapelin vallan kahvat ovat siirtyneet muihin käsiin.

Demarit ovat yrittäneet kääntää alenevaa kannatustaan nousuun valitsemalla puolueen johtoon media-ajan poliitikkoja. Tämä ei ole auttanut, päinvastoin.

Brändäysyritykset ovat epäonnistuneet. Mediassa ei ole ollut enää riittävästi alttiutta välittää demareiden ilosanomaa.

Perusdemarit ovat olleet tyytymättömiä puolueeseen, joka rakentelee imagoa uusien kannattajien voittamiseksi, kun he odottaisivat tiukempaa taistelua työläisten puolesta. Perussuomalaiset ovat saaneet itselleen oivallisen markkinaraon.

* * *

Kokoomuksella ja kokoomuspoliitikoilla on nykyään parhaimmat mahdollisuudet brändätä itseään.

Puolue on saavuttanut tässä huomattavaa menestystä. Ruotista lainattua iskulausetta Kokoomuksesta työväenpuolueena käytettiin jo Sauli Niinistön vuoden 2006 presidenttikampanjassa. Se vei toiselle kierrokselle, mutta ei purrut Tarja Haloseen.

Kokoomuksen kampanjointi perustuu olennaisella tavalla suosittujen poliitikkojen varaan. Kun brändätään tehokkaasti henkilöitä, tulokset satavat myös puolueen laariin.

Sauli Niinistö on ollut taitava brändääjä. Perustakin on ollut hyvä.

Ministerikausi on kaukana takanapäin. Siihen liittyneet kovat ja myös perusturvaan kohdistuneet menoleikkaukset ovat painuneet unholaan, samoin maine kulmikkaana ja ylimielisenä valtiovarainministerinä.

Eurooppa-politiikan ansiot, kuten Suomen liittyminen ensimmäisten maiden joukossa rahaliittoon, ovat säilyneet monien mielissä, mutta nykyisen finanssikriisin aikana ne uhkaavat muodostaa varjon myönteiselle julkisuuskuvalle. Tähän on ollut tarpeen reagoida.

Niinistökkin sai glorioaa toiminnasta ulkomailla, kun hän työskenteli muutaman vuoden Euroopan investointipankissa. Paluu Suomeen tuotti viime eduskuntavaaleissa kaikkien aikojen äänisaaliin ja puhemiehen paikan.

Paikkansa eduskunnan puhemiehenä Niinistö on hyödyntänyt täysimääräisesti.

Julkisuutta ajatellen Niinistön paras veto on ollut eduskuntatyön uudistaminen.

Puhemiehenä Niinistön olisi tullut ylläpitää arvostusta eduskuntaa kohtaan. Hän kuitenkin toi populistisessa hengessä julkisuuteen kaikki mahdolliset eduskunnan ja kansanedustajien toimintaan liittyvät epäkohdat.

Medialle ja etenkin iltapäivälehdille Niinistö tarjosi herkkulisia jutun aiheita. Lukijat suorastaan ahmivat juttuja siitä, kuinka julkisuuden henkilöt ja varsinkin kansanedustajat käyttävät väärin veronmaksajien varoja.

Ei ole mitään ihmettelemistä siinä, että Niinistö sai viimeisessä puhemiehen vaalissa vähemmän ääniä kuin yksikään edeltäjänsä. Tämä oli ilmaus siitä, että työyhteisö ei häntä arvostanut.

Puhemiehen tulisi olla suomalaisen parlamentarismien ja kansanvallan ylin puolustaja. Voidaan vain kysyä, kuinka paljon Niinistön populismi on vaikuttanut sen politiikan vastaisen ilmiöpiirin syntymiseen, joka myllertää nyt poliittista järjestelmäämme.

Toinen Sauli Niinistön julkisuusprojekti on ollut hallituksen talouspolitiikan arvosteleminen. Tällainen toiminta on täysin sopimatonta eduskunnan puhemiehelle.

Puhemieheksi valitaan nimenomaan hallituspuolueen kansanedustaja, jotta lojaalius hallitusta kohtaan tulisi turvatuksi.

Tästä säännöstä on viime vuosikymmeninä poikettu vain kerran, kun Keskusta luovutti vakiintuneen käytännön mukaan itselleen kuuluneen puhemiehen paikan vaalikaudella 1983–87 oppositiossa olleen Kokoomuksen edustajalle Erkki Pystyselle.

Halusimme tälläkin tavoin tasoittaa tietä hallitusyhteistyölle Kokoomuksen kanssa. Harri Holkeri kumppaneineen vastasi tähän ystävälliseen tekoon viemällä puolueensa seuraavien vaalien jälkeen vastoin sen tahtoa hallitusyhteistyöhön demareiden kanssa.

Puhemiehenä Pystynen oli täysin lojaali silloista Sorsan punamultahallitusta kohtaan.

Niinistö ei ole näistä pelisäännöistä piitannut, vaikka valtiovarainministerinä on ollut hänen oman puolueensa puheenjohtaja Jyrki Katainen.

Niinistö ryhtyi heti talouskriisin puhjettua vaatimaan valtion menojen voimakasta leikkaamista, kun taas hallitus ja myös oppositio lähtivät siitä, ettei niihin ainakaan heti ryhdytä.

Niinistö kai ajatteli hankkivansa mainetta säästäväisyyttä vaativana talousasiantuntijana, mutta tuli samalla muistutaneeksi mieliin Lipposen hallitusten epäonnistuneet meno-leikkaukset.

Nytkään Niinistön vaatimia miljardileikkauksia ei olisi voinut toteuttaa puuttumatta myös perusturvaan. Tämän puhemies näyttää huomanneen, kun hän on lehtihaastatteluissa korostanut, ettei perusturvaa saa leikata.

Hallitukselle ja etenkin valtiovarainministeri Kataiselle Niinistön näyttävä poikkeaminen hallituksen linjalta oli joka tapauksessa kiusallista.

Viimeisin Niinistön välistä veto liittyi Euroopan unionin ja euroalueen finanssikriisin hoitamiseen. Viime syksynä hän ihmetteli sitä, että alkuvuodesta ryhdyttiin puhumaan euroalueen maiden yhteisvastuusta, vaikka perussopimukset sen nimenomaan kieltävät.

Niinistö asetti sanansa varovaisesti, mutta silti hän tuli iskeneeksi puukon oman puolueensa puheenjohtajan selkään. Hänen olisi pitänyt puuttua asiaan keskustelemalla siitä valtiovarainministerin kanssa silloin kun päätöksiä edellisenä keväänä tehtiin.

Siinä mielessä Niinistön puheenvuoro oli toki tervetullut, että tulevissa ratkaisuissa selvennettäisiin kunkin jäsenmaan omaa vastuuta taloutensa hoitamisessa.

Lauantaina 15. tammikuuta 2011 puhemies Niinistö puuttui Ykkösaamun haastattelussa jälleen asiaan. Nyt hän moitti Suomea ja muita euromaita siitä, että ne olivat yksinään kiirehtineet tukemaan velkamaita. Hänen mielestään vastuu kuuluu ensi sijassa niille maille, jotka ovat velkaa myöntäneet.

Tämä kritiikki kohdistui suoraan valtiovarainministeri Kataiseen.

Nämä finanssikriisiin liittyneet Niinistön puheenvuorot taitavat liittyä siihen, että hän pelkää joutuvansa poliittiseen vastuuseen Suomen päätöksestä liittyä euroalueeseen.

Tähän viittaa sekin, että Niinistö menetti malttinsa asiaa koskeneesta Keskustan ryhmäpuheenvuorosta niin pahoin, että ryhtyi joulun alla ravintolassa sivullisten kuulleen sättimään siitä ryhmän puheenjohtajaa Timo Kallia.

Niinistö on siis onnistunut brändäyksessään erinomaisesti. Media on välittänyt hänestä julkisuuteen juuri sellaisen kuvan kuin hän on itse halunnut. Nähtäväksi jää, kestääkö se.

Brändääjänä Niinistö jää kuitenkin toisen kokoomuslaisen, Alexander Stubbin, varjoon.

Brändäystä ajatellen Alexilla on erinomainen tausta.

Hän on palvellut pitkään ulkomailla mm. Euroopan komission institutionaalisten kysymysten asiantuntijana. Mies on kaksikielisestä perheestä, ja hänellä on erinomainen muu kieli-taito. Isä on tunnettu jääkiekkoguru ja Alex itse intohimoinen urheilija.

Jo komissiossa toimiessaan Alex hoiti erinomaisesti lehdistösuhteitaan Suomeen. Tämä antoi hänelle hyvät mahdollisuudet menestyä vuoden 2004 Euroopan parlamentin vaaleissa. RKP oli pitänyt Alexia omana miehenään, mutta hän valitsi Kokoomuksen.

Euroopan parlamentin jäsenillä on oikeus kutsua Brysseliin tai Strasbourgisiin vuosittain sata vierasta. Vierasryhmät koostuvat yleensä oman puolueen järjestöväestä. Alex keskittyi enemmän toimittajiin, joihin hän saattoi näin luoda tiiviitä henkilökohtaisia suhteita.

Kun Alex tuli Suomeen Vanhasen hallituksen ulkoministeriksi, hän oli kuin joutsen, joka laskeutui suomalaisen median ankkalammikkoon.

Alex esiteltiin mediassa ulkopoliitiikan asiantuntijana, vaikka hänellä ei ollut sanottavaa kokemusta Suomen ulkopoliitiikan hoitamisesta. Euroopan parlamentin ulkoasiainvaliokunnassa hän oli toki saanut tuntumaa kansainväliseen politiikkaan.

Vajaassa kolmessa vuodessa Alex on saanut luoduksi itselleen erinomaisen julkisuuskuvan. Hän on tässä hyvin taitava ja

hänellä on käytössään huippuasiantuntijoita. Alex pitää tiivistä henkilökohtaista yhteyttä toimittajiin ja päätoimittajiin. Lopun hoitaa avustajakunta.

Alex on tuonut aivan uuden tyylin ulkoministerin tehtävän hoitamiseen. Hän politikoi julkisuutta varten.

Perinteisesti ulkoministerit ovat suhtautuneet pidättyväisesti julkisuuteen. Sitä on tavoiteltu vain silloin kun se on palvelut ulkopoliitiikan hoitoa.

Ahti Karjalainen tunnettiin tuppisuuna. Hänen lempinimensäkin oli ”Ahti munnläs”, Ahti suunlukkko. Aivan niin pidättyväinen en itse ulkoministerinä ollut, eikä se ole ollut tarpeenkaan.

Perinteistä asennetta ulkopoliitiikan julkisuuteen kuvaa erään vanhemman kansanedustajan kommentti Alexin kielitaitoon: ”Osaakohan hän vaieta yhtä monella kielellä?”

Otan tässä esille vain kolme esimerkkiä Alexin julkisuutta tavoittelevasta toimintatavasta.

Viime vuonna Alex esitti julkisuudessa, että Rovaniemelle tulisi pyrkiä järjestämään arktinen huippukokous. Jos tätä ideaa olisi käsitelty normaalilla tavalla ministeriössä ja ulkopoliittisen johdon piirissä, aloitetta tuskin olisi tehty.

Yleensäkin on epärealistista yrittää saada ainakaan näinä aikoina presidentit Obama ja Medvedev arktista yhteistyötä käsittelevään huippukokoukseen. Lisäksi piti olla selvää, ettei Arktisen neuvoston puheenjohtajuusvuorossa oleva Ruotsi halua järjestää huippukokousta ainakaan Suomessa.

Alex kuitenkin piti puheensa arktisesta huippukokouksesta ja sai sille suuren julkisuuden. Varsinkin Lapin mediassa asiaa käsiteltiin laajalti. Etenkin hotellinpitäjät iloitsivat suuren tapahtuman saamisesta Rovaniemelle.

Alex huomasi, että hänen asettamaansa brändityöryhmää voi käyttää myös ministerin imagon rakentamiseen.

Yleensä ministerit eivät puutu asettamiensa työryhmien työhön. Joskus saatetaan työn loppuvaiheessa järjestää luottamuk-

sellinen tapaaminen, jossa ministerille kerrotaan ennakkoon mietintöluonnoksen pääkohdat.

Alex osallistui useaan brändityöryhmän kokoukseen. Suuren julkisuuden sai työryhmän puheenjohtajan Jorma Ollilan ja ulkoministerin käynti Meri-Rastilan koululla.

Minäkin sain tavata työryhmän, samoin Mauri Pekkarinen. Tämä oli vähintäänkin kohtuullista, sillä työryhmän työ koski käytännössä ennen muuta Suomen viennin ja Suomeen suuntautuvan matkailun edistämistä, jotka kuuluvat meidän kahden virkatehtäviin.

Kun tapasin työryhmän, sitä askarrutti erityisesti se kysymys, kuinka Suomi ja maamme asema voidaan ymmärrettävällä tavalla ja lyhyesti määritellä maailmalla.

Oma vastaukseni oli selvä.

Sekä ulkomaankauppa- että kehitysministerinä olin havainnut olevan hyötyä siitä, että Suomi tunnetaan puolueettomana Pohjoismaana. Joissakin maissa ja joillakin aloilla oli hyödyllistä määritellä Suomi skandinaaviseksi maaksi, jollainen me olemme aivan yhtä hyvällä syyllä kuin Islanti ja Tanska.

Ihmettelin, miksi puolueettomuus-sanaa vältellään, kun sanat ”sotilaallisesti liittoutumaton” kääntyvät sekä englannin että venäjän kielellä sanaksi ”puolueeton”.

Paikalla olleet työryhmän jäsenet nyökkäilivät. Mietintöön tällaisia ajatuksia ei kuitenkaan voitu kirjata, kun toimeksiantaja ei hyväksy Suomen määrittelemistä edes sotilaallisesti liittoutumattomaksi, vaan ainoastaan sotilasliittoon kuulumattomaksi maaksi.

Kun Jorma Ollila soitti minulle kertoakseen ennakkoon mietinnön sisällöstä, esitin hänelle vain yhden kommentin. En pitänyt luomutuotannon lisäämistä koskevaa tavoitetta realistisena, jos luomun määritelmä säilytetään nykyisellään.

Ihmettelin Ollilalle, että työryhmästä oli tullut ulkoministerin brändäysryhmä ja ennustin, että hän varastaa shown myös julkistamistilaisuudessa. Ollila sanoi pitävänsä huolen, että näin ei käy.

Julkistamistilaisuudesta tuli kaikkien aikojen mediatapahtuma. Julkisuuden vei Alex, joka sulki hämmentyneen Ollilan syyleilynsä.

Alexin syyleilyyn pääsi joulun aatonaattona myös joulupukki. Alex oli huomannut, että lentokenttien talvikunnossapitoon liittyvää osaamista, ”snow-how”, pitäisi markkinoida ulkomaille. Paikalle kutsuttiin julkisuuden varmistamiseksi myös joulupukki.

Idea ei liene alun perin Alexin.

BBC julkaisi jo 20. joulukuuta lentokenttien talvikunnossapidosta jutun, joka levisi laajasti kansainväliseen julkisuuteen. Siinä kerrottiin Suomen osaamisesta.

Toinen virike saattoi olla minunkin bongamani BBC Worldin uutisjuttu Moskovan yhden lentokentän suhteellisen hyvin toimineesta kunnossapidosta.

Alexin tempaus ei havaintojeni mukaan ylittänyt kansainvälistä uutiskynnystä, mutta kotimaassa se täytti tehtävänsä. Juttu oli näytävästi esillä ainakin kahden TV-kanavan uutislähetyksissä.

Mediapeli toimi tehokkaasti myös joulun jälkeen.

Maanantaina 10. tammikuuta Yleisradion Aamu-tv tiesi kertoa kunnossapitokalustoa valmistavan yrityksen saaneen ulkomailta aikaisempaa enemmän yhteydenottoja. Jutun mukaan tämä olisi perustunut Alexin tempaukseen.

Syynä taisi olla BBC:n uutisointi, sillä Stubbin tempaus ei saanut osakseen kansainvälistä julkisuutta.

Taidokkaaseen mediapeliin kuuluu myös ongelmien alas ampuminen. Tämänkin Alex osaa paremmin kuin hyvin.

Esimerkiksi tästä käy vaikka Helsingin Sanomissa lokakuun puolivälissä 2010 julkaistu juttu ongelmista Suomen ulkopoliitiikan johtamisessa.

Lehden politiikan toimitus oli saanut tietää ristiriidoista presidentti Tarja Halosen ja ulkoministeri Alexander Stubbin välillä.

Toimituksen päällikön Marko Junkkarin kirjoittamassa jutussa kerrottiin kyllä, mistä syistä presidentti oli HS:n saamien tietojen mukaan tyytymätön Alexin toimintaan, mutta kirjoittajan tulkinnan mukaan yhteistyö sujuu kuitenkin hyvin, jopa paremmin kuin presidentti Halosen yhteistyö edellisen ulkoministerin Erkki Tuomiojan kanssa.

Piste i:n päälle oli jutussa esitetty perätön väite, että ongelmia aiheuttavatkin kitkat presidentin ja pääministerin välillä.

Jotakin osaan toki minäkin.

A-studion toimittaja Ari Korvola oli tehnyt jutun Pohjanranta Oy:n hankkeesta rakennuttaa liikennemyymälä Keminmaalle. Ohjelmassa väitettiin, että hankkeen suunnittelukulujen maksamisesta oli kiistaa.

Korvola pani väitteen ohjelman ennakkomainokseen. Kun sain kuulla sen, vaadin saada tulla samaan ohjelmaan esittämään asiaa oman näkemykseni. Onnekseni olin menossa Pasilaan esiintyäkseni A-studion jälkeen esitettävässä A-plus -ohjelmassa.

Toimitus tarjosi minulle mahdollisuutta kommentoida Korvolan juttua A-plus -ohjelman yhteydessä. Kieltäydyin tästä ja pysyin vaatimuksessani. Toimitus ei voinut muuta kuin perääntyä.

Korvola väitti jutussaan, että olin joko saanut suunnittelun lahjaksi tai laiminlyönyt minulle kuuluvan laskun maksamisen. Väitteet olivat erityisen härskejä sen vuoksi, että Korvolalla oli hallussaan kopio sähköpostista, joka osoitti kiistatta, ettei minun eikä meidän omistamamme yrityksen kuulunut laskua maksaa.

Onneksi pääsin kertomaan tuoreeltaan samassa lähetyksessä asian oikean laidan. Kopio sähköpostista oli mukamani.

Tästä huolimatta YLE:n televisiouutiset yrittivät jatkaa asian käsittelyä seuraavana päivänä, mutta en antanut heille haastattelua.

Näin Korvolan ja YLE:n uutisten operaatio kuivui kasaan.

* * *

Olenko kateellinen Alexille, kun olen ylistänyt hänen kykyjään käyttää mediaa hyväkseen ja saada toiminnalleen myönteistä julkisuutta?

Suoraan sanoen olen. Olen kateellinen siitä, että hän saa minä tahansa haluamansa asian haluamallaan tavalla julkisuuteen.

Hänen toimintatapaansa en kadehdi. Se ei mielestäni sovi ulkopolitiikan hoitamiseen.

En ole itse kiinnostunut jippo-julkisuudesta, mutta olisihan se mukavaa, jos saisin edes tärkeimmille työhöni liittyville asioille edes jonkinlaista julkisuutta.

Itsenäisen Suomen puolesta

Suomi vietiin Euroopan unioniin arveluttavalla tavalla.

Suomen perustuslakiin on sisällytetty määränemmistösäännökset, joiden tarkoituksena on turvata se, että tärkeät ratkaisut perustuvat huolelliseen harkintaan ja laajaan yksimielisyyteen. EU-jäsenyydestä päätettäessä nämä säännökset olivat nykyisiä tiukemmat.

Jos Suomen perustuslakeja olisi noudatettu tarkasti, liittymisestä olisi pitänyt päättää perustuslain säätämisen järjestystä käyttäen.

Tällöin liittymiseen olisi tarvittu kiireellisessä menettelyssä eduskunnan viiden kuudesosan enemmistö. Kaksi kolmannesta olisi riittänyt, jos päätös olisi tehty kahdessa peräkkäisessä eduskunnassa. Tällöin kansalaiset olisivat päässeet eduskuntavaaleissa vaikuttamaan tähän ratkaisuun.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta omaksui kuitenkin sen tulkinnan, että kahden kolmasosan enemmistö riittää, jos asiaa järjestetään neuvoo-antava kansanäänestys.

Käytännössä tämäkin vähemmistösuoja murentui sen vuoksi, että jäsenyyteen kielteisesti suhtautuvia kansanedustajia painostettiin hyväksymään liittymisen sillä perusteella, että kansan enemmistö oli sen jo hyväksynyt.

Tämä oli vastoin perustuslain tarkoitusta. Määränemmistöjen merkitys perustuu kansanedustajien itsenäiseen harkintaan.

Timo Kalli kiteytti perustelut omalle ”ei” -äänelleen toteamalla, että hänen äänestäjiensä enemmistö vastusti jäsenyyttä. Jos kaikki kansanedustajat olisivat kuunnelleet yhtä hyvin omia äänestäjiään, jäsenyyden taakse ei olisi saatu 2/3 enemmistöä.

* * *

Toinen arveluttava piirre EU-jäsenyydestä päätettäessä oli median rooli.

Tiedotusvälineet eivät jakaneet kansalaisille puolueetonta tietoa jäsenyyden hyödyistä ja haitoista, vaan etenkin suurimmat sanomalehdet suorastaan aivopesivät ihmisiä jäsenyyden kannalle.

Kun jäsenyyden kannattajat näyttivät alkusyksystä olevan alakynnessä, käyttöön otettiin ulkopoliittinen kortti, pelottelu Venäjällä. Tämän Unto Hämäläinen selostaa erinomaisesti kirjassaan *Lännetymisen lyhyt historia*.

Tärkein asia jäi medialta kertomatta. Kansalaiset eivät saaneet tietää, että Suomi oli jo Euroopan talousalueen (ETA) jäsen, jonka avulla olimme saavuttaneet lähes kaikki ne edut, joita jäsenyydellä sanottiin tavoiteltavan. Toisaalta ETA-jäsenyydessä olisimme välttyneet monilta niistä haitoista, joiden vuoksi jäsenyyttä epäiltiin ja vastustettiin.

Meillä olisi säilynyt mm. oma alue- ja maatalouspolitiikka sekä itsenäinen kauppa-, ulko- ja turvallisuuspolitiikka, emmekä olisi joutuneet osaksi EU:n ylikansallista päätöksentekoa,

EU-ratkaisuun liittynyt tieto- ja demokratiavaje kalvaa ihmisten mieliä nyt kun jäsenyyden haitat ovat alkaneet tulla esille.

Tätä tuskaa lisää tietoisuus siitä, että toinen ratkaisevan tärkeä askel, päätös Suomen siirtymisestä talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen, otettiin tavalla, joka oli vielä arveluttavampi kuin päätös unioniin liittymisestä.

Jos Suomen perustuslakeja olisi kunnioitettu, tämä päätös olisi tullut tehdä perustuslain säätämisen järjestyksessä tai vähintään samalla tavalla kuin EU-jäsenyys ratkaistiin.

Lipposen-Niinistön hallitus päätti kuitenkin, että euroihin siirtymisestä ei järjestetä kansanäänestystä. Lisäksi hallitus päätti, ettei liittymisestä säädetä lailla, vaan siitä annettiin eduskunnalle vain tiedonanto.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki Keskustan edustajat vastustivat Suomen osallistumista euroalueeseen. Vuokko Rehn äänesti tyhjää.

Perustuslakivaliokunnan mietintöön jättämässään eriävissä mielipiteessä Keskustan edustajat katsoivat, että asia olisi tullut käsitellä hallituksen lakiesityksen pohjalta. Heidän mielestään myös hallitusmuotoa olisi pitänyt muuttaa, sillä sen mukaan Suomen rahayksikkö oli markka. Tähän olisi tarvittu perustuslain säätämisen järjestystä.

Muissa Pohjoismaissa on toimittu toisin. Tanskassa ja Ruotsissa euroalueeseen liittymisestä on järjestetty erilliset kansanäänestykset, joissa liittyminen euroalueeseen on torjuttu.

Olin eduskunnan jäsen, kun päätös Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehtiin.

Tein kaikkeni sen puolesta, että Suomi olisi valinnut EU-jäsenyyden asemesta Euroopan talousalueen. Jos Suomi ei olisi liittynyt unioniin, Ruotsikin olisi jättäytynyt sen ulkopuolelle ja olisimme voineet jatkaa pohjoismaisen yhteistyön tiivistämistä yhdessä Norjan ja Islannin kanssa.

Tällöin Euroopan talousalueessa olisi ollut kaksi pilaria, Euroopan unioni ja Pohjolan yhteisö. Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maat olisivat tulleet mukaan yhdentymiseen omilla ETA-järjestelyillään.

Tähän liittyi eduskunnassa käyty ns. jarrutuskeskustelu.

Kun äänestäjien enemmistö oli kansanäänestyksessä hyväksynyt Suomen liittymisen unioniin, hallitus yritti saada tälle ratkaisulle eduskunnan hyväksymisen poikkeuksellisen tiukalla aikataululla.

Tavoitteena oli lyödä Suomen jäsenyys lukkoon ennen Ruotsin kansanäänestystä. Tällä haluttiin varmistaa Suomen liittyminen

siinäkin tapauksessa, että Ruotsi jättäytyisi ulkopuolelle. Toisaalta nopealla aikataululla pyrittiin vaikuttamaan Ruotsin kansanäänestyksen tulokseen.

Me ETA-vaihtoehdon kannattajat emme tätä hyväksyneet. Halusimme, että tämä Suomen tulevaisuuteen ratkaisevalla tavalla vaikuttava päätös tehdään asianmukaisella tavalla.

Eduskunnassa syntyi erikoinen näytelmä, kun kansanedustajat pakotettiin työskentelemään valtiopäiväjärjestyksen ja eduskunnan työjärjestyksen vastaisesti yötä päivää ja myös viikonloppuisin. Täysistunto järjestettiin myös Pyhäinpäivänä, jolloin se sentään keskeytettiin jumalanpalveluksen ajaksi.

Lopulta hallitus taipui. Aikataulu näytti petteävän. Toisaalta Ruotsiin alkoi levitä tieto siitä, että Suomen ratkaisu on vielä auki. Tämä olisi saattanut vaikuttaa ”haitallisesti” siellä järjestettävän kansanäänestyksen tulokseen.

Ruotsin jäsenyyden ratkettua eduskunta hyväksyi Suomen liittymisen äänin 152–45. Yksi edustaja oli poissa ja yksi äänesti tyhjää.

Keskustan 55 kansanedustajasta 31 äänesti puolesta ja 24 vastaan.

En ollut enää eduskunnassa, kun euroalueeseen liittymisestä päätettiin. Siihen pyrin vaikuttamaan Euroopan parlamentista käsin.

Suomen ensimmäiset edustajat Euroopan parlamenttiin valittiin eduskunnan päätöksellä kansanedustajien keskuudesta.

Keskustasta valittiin eduskunnan voimasuhteiden mukaisesti viisi jäsentä, jotka olivat Timo Järvilahti, Seppo Peltari, Olli Rehn, Mirja Ryyänen ja Paavo Väyrynen.

Olisin tullut valituksi Keskustan valtuuskunnan puheenjohtajaksi, mutta en halunnut tähän tehtävään ryhtyä. Ehdotuksestani puheenjohtajaksi valittiin Olli Rehn.

Euroopan parlamentin yleiset vaalit pidettiin vasta syksyn 1996 kunnallisvaalien yhteydessä. Kun Rehn ei tullut valituksi, minut valittiin valtuuskunnan johtoon.

Liityimme Euroopan parlamentin liberaaliryhmään (ELDR). Tämä oli meille luonnollinen valinta sen vuoksi, että Keskusta oli minun johdollani jo 1980-luvulla liittynyt Liberaaliseen Internationaaliin.

Liittyminen liberaaliryhmään ei ollut kuitenkaan meille aivan helppo ratkaisu, sillä ryhmä oli hengeltään hyvin federalistinen. Sen poliittinen linja oli muutoinkin monissa suhteissa etäällä meidän ajatuksistamme.

Hengenheimolaisia löysimme Ruotsin Keskustapuolueen edustajista. Heistä toinen, Karl-Erik Olsson, oli entinen puolueen varapuheenjohtaja ja entinen maatalousministeri, joka oli kannattanut Ruotsin jäsenyyttä. Toinen Keskustapuolueen edustaja, Hans Lindqvist, oli puolestaan vastustanut Ruotsin liittymistä unioniin.

Muodostimme yhdessä heidän kanssaan Pohjolan Keskustan nimisen ryhmittymän, johon me Olssonin kanssa tulimme tasavertaisiksi puheenjohtajiksi.

Euroopan parlamentissa saatoin vaikuttaa koko unionin kehitykseen

Pidin tärkeimpänä tehtävänäni Suomen itsenäisyyden puolustamista ja maamme kansallisten etujen ajamista. Nämä kaksi asiaa liittyivät erottamattomasti yhteen. Suomen kansallisten etujen edistämiseksi oli tärkeää, että saatoimme päättää mahdollisimman paljon itse omista asioistamme.

Suomen itsenäisyyden kannalta avainasemassa oli se, kuinka unionin päätöksentekojärjestelmä kehittyi. Siksi olin suuren osan kaudestani varajäsenenä institutionaalisten asioiden valiokunnassa, jonka nimi muutettiin tänä aikana perussopimusvaliokunnaksi.

Oikeampi käänös valiokunnan englanninkielisestä nimestä on ”perustuslakivaliokunta”. Nimenmuutos heijastelee sitä, että parlamentin suuri enemmistö haluaa muuttaa unionin liittovaltioksi, jolla on perustuslaki.

Toinen olennainen kysymys Suomen itsenäisyyttä ja kansallisia etuja ajatellen oli unionin laajeneminen ja sen toiminta koko Euroopan kehittämiseksi.

Laajeneminen oli omiaan hillitsemään unionin syvenemistä liittovaltioksi. Toisaalta Suomelle oli elintärkeää, että unioni ei omalla toiminnallaan loisi uusia raja-aitoja Eurooppaan. Varsinkin suhteita Venäjään tuli kehittää hyvän naapurisuuden ja yhteistyön hengessä.

Pohjoisen ulottuvuuden kehittäminen oli tärkeää yhteistyön rakentamiseksi Venäjän kanssa, mutta sillä oli laajempikin merkitys sekä unionin ulkosuhteissa että sen sisäisessä kehittämisessä. Pohjoisen ulottuvuuden edistämiseen tartuin heti kauteeni alussa.

Näistä syistä toimin koko parlamenttikauteni ajan ulkoasiainvaliokunnan jäsenenä ja suurimman osan siitä myös jäsenenä Euroopan parlamentin ja Venäjän duuman välisessä parlamentaarisessa yhteistyökomiteassa.

Pyrin saamaan mahdollisimman suuren vaikutusvallan ryhmän ja koko parlamentin toimintaan keskittymällä ohjelmatyöhön. Johdin työryhmiä, joissa käsiteltiin pohjoista ulottuvuutta, unionin syvenemiseen ja laajentumiseen liittyviä kysymyksiä sekä laajemman Euroopan politiikkaa.

* * *

Toisaalta pyrin vaikuttamaan Suomen poliittiseen päätöksentekoon lähinnä oman puolueeni kautta.

Vuoden 1997 alusta alkaen sain Keskustan valtuuskunnan puheenjohtajana läsnäolo- ja puheoikeuden puoluehallituksen kokouksiin.

Vuoden 1998 sääntömuutoksella tulin jäseneksi sekä puoluehallitukseen että sen työvaliokuntaan.

Kun puolueen johdon Eurooppa-politiikan linja poikkesi aika tavalla omastani, pyrin vaikuttamaan suoraan kentän luottamushenkilöihin järjestämällä koulutusta. Erityistä huolta kannoin nuorten valistamisesta.

Järjestin kaksi politiikan korkeakoulun kurssia, joille osallistui yhteensä viitisenkymmentä lahjakasta ja opinhaluista nuorta,

heidän joukossaan mm. Susanna Haapoja, Antti Kaikkonen, Petri Neittaanmäki ja Janne Seurujärvi.

Maakunnissa järjestin kolme koulutustapahtumien sarjaa.

Vuosina 1998 toteutettiin ”Eurooppalainen Suomi 2000” -koulutusohjelmaan kutsuin mukaan 10 000 piiri- ja kuntatason keskustavaikuttajaa. Yhdeksääntoista tilaisuuteen osallistui noin 1300 järjestöaktiivia.

Keväällä 2002 järjestin samankaltaisen maakunnallisten koulutustapahtumien sarjan, jonka teemana oli ”Laajentuva Euroopan unioni yhdentyvässä maailmassa”.

Vuoden 2004 alkupuolella järjestettyjen tilaisuuksien aiheena oli vireillä ollut Euroopan unionin perustuslaki.

Osallistuin myös julkiseen keskusteluun kirjoittamalla viikoittain kolumneja, joita muutamat maakuntalehdet vuorottain julkaisivat. Sain joitakin artikkeleita julkaistuksi myös Helsingin Sanomissa.

Myös lähes kaikki kirjoittamani ja toimittamani kirjat liittyivät työhöni Euroopan parlamentissa. Niilläkin halusin vaikuttaa mielipiteiden kehittämiseen kotimaassa ja etenkin oman puolueeni piirissä.

Vuonna 2000 julkaisin toimittamani teoksen *Samankeskisten kehien Eurooppa*, joka koostui pääasiassa omista puheistani ja kirjoituksistani. Vuonna 2004 ilmestynyt *Etiäisiä vai kauko- viisautta?* sisälsi pelkästään omia tekstejäni.

Yksi europarlamentaarikkona kirjoittamistani kirjoista oli vuonna 1999 ilmestynyt *Itsenäisen Suomen puolesta*. Se oli jatkoa niille vuonna 1993 kirjoittamilleni teoksille, joita voi kutsua muistelmiksi.

Vuoden 1999 kirjassani rinnastin EU-jäsenyydestä käydyt itsenäisyystaistelun talvisotaan. Euroalueeseen liittymisestä käytin vastaavaa kielikuvaa nimeämällä sen jatkosodaksi Suomen itsenäisyyden puolesta. Kielenkäyttö oli voimakasta, mutta suuri on myös näiden ratkaisujen merkitys Suomelle.

Jatkosodan ensimmäinen puolustuslinja liittyi koko rahaliittohankkeen kohtaloon.

Maastrichtin sopimuksen mukaan rahaliiton kolmanteen vaiheeseen, yhtenäisvaluuttaan piti siirtyä viimeistään 1.1.1999, mutta sille oli asetettu tiukat kriteerit. Kun lähestyttiin ajan-kohtaa, jolloin siirtymisestä kolmanteen vaiheeseen piti päättää, vain hyvin harva jäsenmaa täytti ennalta asetetut kriteerit.

* * *

Keskustassa suhtautumisessa rahaliittoon tuli esille sama kahtiajako kuin EU-jäsenyydestä päätettäessä.

Jäsenyyttä kannattaneet katsoivat sitoutuneensa rahaliiton toteuttamiseen osana jäsenyyserätarkistusta. He eivät voineet asettaa koko hanketta kyseenalaiseksi. Heillä saattoi olla vain taloudellisia ja vain aikatauluun liittyviä perusteita vastustaa rahaliiton toteuttamista sovitulla tavalla.

Myös meille Suomen EU-jäsenyyttä vastustaneille perustelut rahaliittoa vastaan olivat ensi sijassa taloudellisia. Meille kysymys ei kuitenkaan ollut vain aikataulusta vaan myös siitä, että emme ylipäättään pitäneet yhtenäisvaluuttaa onnistuneena ratkaisuna Euroopan unionille.

Talouksien rakenteet olivat erilaiset, joten suhdannevaihtelut kulkivat eri tahtiin ja ns. epäsymmetriset shokit kohtasivat niitä eri tavoin. Epäyhtenäisen euroalueen puitteissa syntyisi suuria kehityseroja, joiden vuoksi ryhdyttäisiin vaatimaan varainsiirtoja hyvin menestyviltä alueilta heikommille. Tämä puolestaan synnyttäisi jännitteitä jäsenmaiden välille.

Me esitimme lisäksi poliittisia perusteluja. Näimme rahaliiton toteutumisen askeleena, joka synnyttäisi paineita yhteisen finanssipolitiikan luomiseen ja nopeuttaisi siten unionin kehittymistä liittovaltioksi, jossa Suomen itsenäisyys ratkaisevalla tavalla kaventuisi.

Nämä näkemyserot heijastuivat myös keskustalaisten europarlamentaarikkojen keskuuteen. Kun parlamentti käsitteli lokakuussa 1995 yhtä monista EMU-mietinnöistään, Suomen ja Ruotsin europarlamentaarikoista koostuva Pohjolan Keskusta hajosi.

Olli Rehn äänesti mietinnön puolesta, kaikki muut tyhjää.

Me tyhjää äänestäneet annoimme äänestyselityksen, jossa ilmaisimme vastustavamme rahaliiton toteuttamista Maastrichtin sopimuksen mukaisena. Lisäksi korostimme, että jokaisen jäsenmaan tulee voida sopimuksesta huolimatta itse päättää, osallistuuko se EMU:n kolmanteen vaiheeseen.

Äänestyselityksessämme totesimme myös, että ”EU:n tulisi vaihtoehtona yhtenäisvaluutalle (single currency) harkita mahdollisuutta toteuttaa yhteisen valuutan järjestelmä (common currency), jonka rinnalla kansalliset valuutat säilyisivät”.

Tyhjää äänestivät siis Olli Rehniä lukuun ottamatta myös ne Suomen ja Ruotsin keskustalaiset edustajat, jotka olivat kannattaneet oman maansa EU-jäsenyyttä.

Rahaliitosta käyty keskustelu osoittaa, kuinka hankalaa on hoitaa asioita unionissa, jossa on monta eri kieltä.

Ruotsissa oman maansa jäsenyyttä tiukasti vastustanut Hans Lindqvist joutui vaikeuksiin, kun hän oli yhteisessä äänestyselityksessämme kannattanut ”yhteistä valuuttaa”. Hänen oli vaikea perustella kantaansa, kun ruotsin kielessä ei ole erikseen sanaa käsitteille yhtenäisvaluutta ja yhteinen valuutta.

Suomen Keskustassa saatoimme kuitenkin löytää Kouvolan vuoden 1996 puoluekokouksessa yhteisymmärryksen siitä, ettei rahaliiton kolmanteen vaiheeseen tulisi meidän mielestämme ainakaan Maastrichtin sopimuksen edellyttämässä aikataulussa siirtyä.

Samassa yhteydessä päätimme siitä, että Suomen mahdolliseen jäsenyyteen ottaisimme kantaa myöhemmässä puoluekokouksessa, tarvittaessa ylimääräisessä.

Lipposen-Niinistön hallituksen toimintaan meidän kannatollamme ei ollut mitään vaikutusta. Suomi oli innokkaimpien joukossa huolehtimassa siitä, että aikataulu pitää.

Jos Maastrichtin sopimuksen EMU-kriteereistä olisi pidetty kiinni, aikataulua olisi jouduttu muuttamaan. Tämä olisi merkinnyt koko hankkeen raukeamista ainakin siinä vaiheessa ja

siinä muodossa, sillä tarvittavaa perussopimusten muutosta tuskin olisi saatu aikaan. Yleinen mielipide oli monessa jäsenmaassa vahvasti hanketta vastaan.

Tilanne oli siis monessa muussa EU-maassa samanlainen kuin Suomessa.

Maastrichtin sopimus oli aikoinaan ilman laajempaa keskustelua hyväksytty. Kun tuli toimeenpanon aika ja kun sopimuksen merkitys tuli tietoon, kansalaiset asettuivat vastarintaan.

Kun sopimus tästä huolimatta toteutettiin, monessa euroalueen maassa on talouskriisin rinnalla nyt myös legitimizeettikriisi.

Vuoden 1996 lopulla raivattiin viimeiset esteet euroalueen toteuttamisen tieltä. Lopulliset päätökset tehtiin sitten, kun jäsenmaat olivat tehneet omat päätöksensä siihen liittymisestä.

Euroopan parlamentti hyväksyi omalta osaltaan siirtymisen EMU:n kolmanteen vaiheeseen keväällä 1998. Kaikki Suomen Keskustan edustajat äänestivät vastaan.

Kun Keskustan puoluekokous oli vielä kesällä 1996 arvioinut, että kantaa Suomen mahdolliseen jäsenyyteen euroalueessa ei olisi tarpeen ottaa vielä pitkään aikaan, asia tulikin ajankohtaiseksi jo alkuvuodesta 1997.

Tässä vaiheessa näkemyserot Keskustan sisällä tulivat selkeästi esiin.

Esko Aho halusi, että Keskusta olisi voinut ehkä joillakin reunaehdoilla tukea Suomen liittymistä euroalueeseen. Missään tapauksessa hän ei halunnut Keskustan omalla vastustuksellaan kaatavan tätä hanketta.

Aho alkoi pelata aikaa. Lykkäämällä päätöksentekoa hän ilmeisesti uskoi voivansa taivutella puoluetta jäsenyyden taakse.

Toukokuussa pääministeri Paavo Lipponen tekikin tarjouksen, jonka mukaan hallitus oli valmis keskustelemaan ja neuvottelemaan opposition kanssa Suomen EMU-ratkaisusta.

Lipponen oli ilmeisesti ollut ennen ehdotuksen tekemistä yhteydessä Ahoon. Esko joka tapauksessa tarjosi puoluehallituk-

selle sanamuotoa, joka olisi merkinnyt avoimen valtakirjan antamista näihin neuvotteluihin.

Tähän suuntaan olisi ehkä edetty, ellei samana päivänä olisi julkaistu MTV:n tekemän kyselyn tuloksia, joiden mukaan puolueen kenttävaikuttajat olivat voimasuhtein 88–5 sitä mieltä, ettei Suomen tule mennä euroalueeseen, ellei Ruotsikaan mene.

Puoluehallitus hyväksyi neuvotteluille mandaatin, joka merkitsi käytännössä sitä, että neuvotteluissa ei olisi käsitelty vain jäsenyyden reunaehjoja, vaan myös sitä, pitikö Suomen ylipäätään mennä ensimmäisten joukossa mukaan.

Tämän havaittuaan Lipponen ei käynnistänyt keskusteluja. Niihin palattiin vasta syksyllä ratkaisun jo synnyttyä.

Mutta aikaa pelattiin edelleen. Puoluekokouksen ajankohtaa viivytettiin niin pitkälle, että SDP ehti rauhassa tehdä oman päätöksensä. Tämän Aho oli ilmeisesti Lipposelle luvannut.

Keskusta teki lopulta 28.9.1997 Helsingin ylimääräisessä puoluekokouksessa selkeän päätöksen vastustaa Suomen liittymistä ensimmäisten joukossa euroalueeseen.

Tällä ei kuitenkaan ollut enää vaikutusta Suomen ratkaisuun. Suomen siirtymisen euroalueeseen sinetöi lopullisesti se, että Vasemmistoliitto asettui jäsenäänestyksen jälkeen sitä tukemaan.

Eduskunnassa päätös tehtiin 17.4.1998 äänin 135–61.

Kun päätös Suomen liittymisestä euroalueeseen oli tehty, yritin vielä vaikuttaa asiaan oman puolueeni puitteissa esittämällä, että ottaisimme seuraavien eduskuntavaalien tavoitteeksi Suomen irrottautumisen siitä.

Totesin tämän olevan mahdollista niin kauan kun markkoja ei ole poistettu käytöstä. Perustelin kantaani perustuslain vastaisella menettelyllä.

Sanottavaa kannatusta en ehdotukselleni saanut.

Markat vaihdettiin euroiksi siirtymävaiheen jälkeen kesällä 2002.

Aikaisemmin keväällä ehdotin, että käytöstä poistettavat markat varastoitaisiin. Ehdotukseni perustui siihen, että Suomen

Pankin johtokunnan jäsen Esko Ollila oli jo vuosia aikaisemmin julkisuudessaakin ehdottanut tätä mahdollisten kriisiaikojen varalle.

Ehdotustani ei hyväksytty. Markat hävitettiin, vaikka tämä tuli kalliiksi, kun setelit olivat ongelmajätettä. Perääntymistiekien haluttiin euroalueeseen siirtymisen jälkeen hävittää.

Saksan markat ovat tietääkseni edelleen varmuusvarastossa.

* * *

Lipposen-Niinistön hallituksen toiminnalla oli suorastaan ratkaiseva merkitys euroalueen syntymiseen ja sen laajuuteen.

Kun rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtyminen lähestyi, johtavat Saksan kristillisdemokraattien Eurooppa-asiantuntijat ja -poliitikot Karl Lamers ja Wolfgang Schäuble ehdottivat, että aluksi mukaan tulisi vain viisi maata: Ranska, Saksa ja Benelux-maat.

Nämä maat olivat heidän mielestään taloudeltaan riittävän samankaltaisia ja keskenään riittävän pitkälle yhdentyneitä muodostaakseen ns. optimaalisen valuutta-alueen. Belgiaa lukuun ottamatta ne täyttivät suhteellisen hyvin myös ennalta asetetut taloudelliset kriteerit.

Jos Suomi olisi ryhtynyt tukemaan tätä suunnitelmaa, se olisi saattanut toteutua.

Ensi vaiheessa se olisi merkinnyt Maastrichtin sopimuksen raukeamista rahaliiton kolmannen vaiheen osalta, sillä mukaan olisi pitänyt tulla enemmistö jäsenmaista eli vähintään kahdeksan valtiota.

Suppeamman euroalueen toteutuminen olisi edellyttänyt uutta sopimusta kaikkien EU-maiden kesken tai euroalueeseen mukaan tulevien maiden toteuttamaa tiivistettyä yhteistyötä.

Lipponen ja Niinistö kuitenkin halusivat, että Suomen tulee kuulua Euroopan unionin ytimeen. EMU-kriteerit täyttävää Suomea ei voitu jättää ulkopuolelle, kun se halusi mukaan. Vanhat jäsenmaat eivät puolestaan voineet hyväksyä jäämistään ulkopuolelle, jos Suomi on mukana.

Niinpä kriteerit pantiin sivuun ja tehtiin poliittinen päätös laajan euroalueen muodostamisesta. Mukaan otettiin kaikki halukkaat maat Kreikkaa lukuun ottamatta, joka joutui odottamaan pari vuotta.

Ulkopuolelle jäivät omasta tahdostaan Britannia, Ruotsi ja Tanska, jotka täyttivät jäsenyyskriteerit suhteellisen hyvin.

Jos Suomi ei olisi liittynyt euroalueeseen, kaikki viisi Pohjoismaata olisivat säilyttäneet kansalliset valuuttansa.

Jos Suomi olisi jättäytynyt sivuun, euroalueessa olisivat olleet aluksi ehkä vain Saksa, Ranska ja Benelux-maat. Tällöin eurosta olisi tullut vakaa ja vahva valuutta, jota me täällä Pohjolassa olisimme voineet käyttää yhteisenä eurooppalaisena valuuttana oman kansallisen rahamme rinnalla.

Tällöin kansainväliseen valuuttajärjestelmään olisi voinut syntyä Pohjolan valuutta-alue, jolla olisi voinut olla oma valuuttakurssimekanismi (Nordic Exchange Rate Mechanism, NERM). Sen avulla Pohjoismaiden kurssveja olisi vakautettu sekä toisiinsa että euroon nähden. Siihen olisi saattanut mielellään liittyä Virokin, joka äskettäin luopui kruunuistaan.

Jos euroalue alkaisi murentua, tämä malli voisi toteutua.

Tällöin Suomi voisi harkita paluuta kansalliseen valuuttaan. Kun meidän markkojamme ei varastoitu, voisimme harkita kansallisen valuuttamme nimeksi myös kruunua. Kruunujahan me käytimme yleisesti siihen saakka kun saimme 1860-luvulla oman valuuttamme markan.

Viro varmaankin palaisi mielellään kruunuihin. Tällöin Pohjolaan voisi muodostua valuutta-alue, johon kuuluvien kuuden valtion valuutan nimi olisi kruunu. Se olisi kruunualue.

Jotkut saattavat sanoa, ettei noin pieni valuutta-alue olisi elinkelpoinen. Tähän voi vastata, että hyvin ovat selvinneet euroalueen ulkopuolella yksittäisetkin Pohjoismaat.

Jälkikäteen on käyty jonkin verran keskustelua siitä, oliko Euroopan unioniin ja euroalueeseen liittyminen Suomen etujen mukaista.

Varsinaiseen kontrafaktuaaliseen pohdintaan ei ole päästy, vaan jäsenyyksiä ajaneet ovat lähinnä todistelleet, että niistä on ollut meille hyötyä.

Kontrafaktuaalisessa tarkastelussa näitä kahta ratkaisua on syytä tarkastella sekä yhdessä että erikseen. Jos Suomi ei olisi liittynyt Euroopan unioniin, emme tietysti olisi mukana myöskään euroalueessa. Sen sijaan olisi ollut mahdollista, että Suomi olisi liittynyt unioniin, mutta jättäytynyt Britannian, Ruotsin ja Tanskan tavoin euroalueen ulkopuolelle.

EU-jäsenyyden hyödyllisyyttä arvioitaessa olisi kyettävä muodostamaan käsitys siitä, mitä seurauksia Suomen jättäytymisellä EU:n ulkopuolelle olisi ollut.

On vahvat perusteet olettaa, että Ruotsikin olisi tällöin jäänyt osaksi Euroopan talousaluetta.

Syksyllä 1994 ruotsalaisten keskuudessa tehtiin mielipidemittauksia siitä, tulisiko Ruotsin liittyä, jos Suomi jäisi ulkopuolelle. Selkeä enemmistö vastaajista katsoi, että tällöin Ruotsinkaan ei tulisi liittyä.

Pelkästään Ruotsin jäsenyyttä koskeneissa kyselyissä enemmistö oli sekä ennen kansanäänestystä että sen jälkeen jäsenyyttä vastaan. Ruotsissakin propagandalla jäsenyyden puolesta oli ratkaiseva vaikutus.

Jos Norjan lisäksi myös Suomi ja Ruotsi olisivat jääneet ulkopuolelle, samaan olisi saattanut päätyä Itävaltakin. Tämän todennäköisyyttä on vaikea arvioida. Toisaalta Itävallan ratkaisulla ei olisi ollut heijastusvaikutuksia muiden maiden asemaan.

Jos pohjoinen laajentuminen olisi jäänyt toteutumatta, komissio ja vanhat jäsenmaat olisivat luultavasti palanneet alkuperäiseen suunnitelmaansa ja tarjonneet Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maille niiden tarpeisiin räätälöityjä ETA-sopimuksia.

Niihin nämä maat olisivat ainakin välivaiheen ratkaisuna ehkä mielellään suostuneet. Ne hakivat sotilaallista turvallisuutta NATO-jäsenyyden kautta. ETA olisi tarjonnut niille pehmeämmän tien yhdentymiseen kuin EU-jäsenyys.

Jos EU ei olisi laajentunut, se olisi jatkanut syventymistä kohti liitovaltiota.

Pohjoismaat olisivat tiivistäneet keskinäistä yhteistyötään, joka olisi saattanut kehittyä Pohjolan yhteisöksi (Nordisk Gemenskap, Nordic Community). Tällöin Euroopan talousalueessa olisi ollut kaksi ”pilaria”, Euroopan unioni ja Pohjolan yhteisö.

On vaikea nähdä, missä suhteessa meille olisi käynyt huonommin, jos tällainen vaihtoehtoinen kehitys olisi toteutunut.

Olisimme saavuttaneet jokseenkin samat edut kuin olemme jäsenenä saaneet, mutta olisimme välttyneet monilta haitoilta. Rahaliiton jäsentä Suomesta ei olisi tietenkään tullut.

Entä rahaliitto? Onko Suomelle ollut hyötyä euroalueeseen kuulumisesta? Olisiko meidän käynyt huonommin, jos olisimme jättäytyneet ulkopuolelle?

Tähän kysymykseen vastatessamme kysymys ei ole vain kontrafaktuaalisesta jossittelusta, sillä meillä on mahdollisuus verrata omaa kehitystämme Ruotsiin, joka ei ole mukana euroalueessa.

Ruotsin talous on kehittynyt vähintään yhtä suotuisasti kuin Suomen. Ainakin kolmessa tilanteessa meidän on käynyt Ruotsia huonommin.

Kun euroalue oli muodostettu, euro devalvoitui aluksi dollariin nähden hyvin voimakkaasti. Kun euron dollarikurssi oli aluksi noin 1,20, se painui alimmillaan noin 0,80:een. Tämä kurssi oli liian alhainen Suomen taloutta ajatellen, joka ylikuumentui.

Vuoden 2002 jouluaattona Suomen Pankin pääjohtaja Matti Vanhala totesi Helsingin Sanomien haastattelussa, että ”Suomen talouden kannalta katsoen korko saattaa olla liian matala”. Hänen mukaansa Suomi olisi tuolloin pärjännyt vähän korkeammallakin korkotasolla hyvin tai jopa paremmin.

”Varmaankin meillä olisi korkeampi korkotasoa, jos olisimme omillamme”, hän jatkoi. Vanhala perusteli kannanottoaan sillä, että asuntomarkkinat olivat ylikuumentuneet. Samankaltainen oli tilanne myös osakemarkkinoilla.

Ylikuumentumisen vuoksi kilpailukykyimme heikkeni. Tämä kostautui, kun euro vahvistui dollariin nähden. Ylimmillään kurssi oli 1,60:n tasolla.

Erityisesti syksyllä 2008 alkaneen laman aikana olemme joutuneet kärsimään liian vahvasta eurosta. Ruotsin kruunun kurssi oli edullisempi, mikä heikensi suomalaisten yritysten kilpailukykyä pahimpiin kilpailijoihinsa nähden. Ero näkyi havainnollisesti suomalais-ruotsalaisen Stora Enson toiminnassa.

Pahin on kuitenkin koettu euroalueen kriisiytyttyä. Suomi on joutunut olemaan täysimääräisesti mukana Kreikan pelastuspaketissa, yleistä vakausvälinettä luotaessa ja sitä Irlannin osalta käytettäessä. Pahin saattaa olla vielä edessä.

Jos oikein huonosti käy, veronmaksajamme joutuvat kantaamaan miljardien eurojen tappiot. Ruotsin mukana olo on ollut symbolista luokkaa erityisesti niihin riskeihin nähden, joita ruotsalaisilla finanssialan yrityksillä on kriisimaissa ollut.

Kontrafaktuaalisessa pohdinnassa on otettava huomioon myös se etu, jonka olisimme voineet saavuttaa pohjoismaisen valuuttayhteistyön kautta. Se olisi johtanut muuhunkin tiivistyvään pohjoismaiseen yhteistyöhön, joka olisi saattanut edesauttaa Pohjolan kehittymistä subregionaaliseksi yhteisöksi.

Vaikka EMU-ratkaisusta on käyty jälkikäteen Suomessa vain vähän keskustelua, sen pääarkkitehdit Paavo Lipponen ja Sauli Niinistö ovat pahan kerran hermostuneet.

He eivät ole kuitenkaan esittäneet analyttisiä puheenvuoroja puolustaakseen menettelyään, vaan reaktiot ovat jääneet hyökkäyksiksi niitä kohtaan, jotka ovat rohjenneet esittää kritiikkiä tehtyä päätöstä kohtaan.

Vastuutaan he eivät voi väistää. Se heidän olisi miehuullisesti kannettava.

* * *

Heti parlamenttikauteni alussa perustettu Pohjolan Keskusta tarjosi hyvän väylän vaikuttaa liberaaliryhmän ja koko parlamentin työhön.

Käynnistimme heti kaksi projektia.

Ensiksikin ehdotin Karl-Erik Olssonille, että Pohjolan Keskusta kutsuisi koolle kaikki Pohjoismaista valitut jäsenet ja pyrkiisi saamaan heidän välilleen aikaan tiivistä yhteydenpitoa. Tämä johti siihen, että pohjoismaiset jäsenet alkoivat kokoontua Olssonin johdolla säännöllisiin aamiaistapaamisiin.

Toinen projekti johti kauaskantoisiin tuloksiin.

Otimme Olssonin kanssa yhteyden liberaaliryhmän puheenjohtajaan Gijs de Vriesiin ja pyysimme, että saisimme tukea Pohjolan Keskustaa avustavan sihteerin palkkaamiseen.

Tähän ryhmän puheenjohtaja ei suostunut, mutta hän ehdotti, että ryhtyisimme laatimaan ryhmälle asiakirjaa EU:n pohjoisesta politiikasta. Tähän työhön hän lupasi ryhmän tukea.

Niinpä liberaaliryhmä asetti työryhmän laatimaan suunnitelmaa ”EU:n politiikaksi pohjoisilla alueilla”. Minut valittiin puheenjohtajaksi. Varapuheenjohtajiksi tulivat Olsson ja tanskalainen Lone Dybkjaer.

Työryhmän raportti valmistui syksyllä 1996. Se oli ensimmäinen kokonaisvaltainen suunnitelman EU:n Pohjoisen ulottuvuuden kehittämiseksi.

Raporttimme vaikutti sittemmin ratkaisevalla Suomen toimintaan Pohjoisen ulottuvuuden politiikan aikaansaamiseksi. Tätä työtä hyödynnettiin myös valmisteltaessa sitä pääministeri Paavo Lipposen Rovaniemen puhetta, jota on pidetty lähtölaukauksena pohjoiselle ulottuvuudelle.

Pohjoisen ulottuvuuden kehittämisestä tuli keskeinen osa työtäni Euroopan parlamentin jäsenenä. Sen avulla saatoimme ajaa Suomen kansallisia etuja sekä unionin sisäisessä päätöksenteossa että sen ulkosuhteissa.

Suomen kannalta oli tärkeää, että Pohjoinen ulottuvuus ymmärretään kokonaisvaltaisesti siten, että se kattaa kaikki pohjoiset alueet ja kaikki politiikan lohkot sekä unionin sisäisessä toiminnassa että sen ulkosuhteissa.

Ongelmia aiheuttivat tässä suhteessa myös suomalaiset euro-parlamentaarikot.

Kesällä 2001 johdin työryhmää, jonka tehtävänä oli laatia liberaaliryhmälle ohjelma EU:n pohjoisen ulottuvuuden vahvistamiseksi.

Liberaaliryhmä halusi vahvistaa pohjoista ulottuvuutta tilanteessa, jossa Baltian maat ja Puola olivat liittymässä unioniin. Tällä oli syväkävävy vaikutus pohjoiseen ulottuvuuteen, kun neljä sen ulkosuhteiden piiriin kuulunutta maata oli siirtymässä sisäisten poliitikkojen piiriin ja kun unioni oli saamassa uusiksi naapureikseen Valko-Venäjän ja laajoja osia Venäjää.

Ohjelmaluonnoksessa painotettiin erityisesti kahta asiaa.

Yhtäältä siinä edellytettiin, että kaikkein pohjoisimpien alueiden, Barentsin alueen ja Arktiksen, tulee olla tasavertaisessa asemassa Itämeren alueen kanssa.

Toisaalta luonnoksessa korostettiin sitä, että pohjoisen ulottuvuuden, pohjoisen näkökulman, tuli olla mukana kaikessa unionin päätöksenteossa ja toiminnassa – sekä ulkosuhteissa että unionin sisäiseen kehitykseen liittyvässä.

Me liberaaliryhmän suomalaisjäsenet olimme tehneet aloitteen ohjelman laatimiseksi erityisesti juuri sen vuoksi, että laajentuminen uhkasi heikentää meidän asemaamme mm. alue- ja maatalouspolitiikassa. Halusimme saada ryhmän tuen sille, että pohjoisten alueiden erityiset olosuhteet otetaan tässäkin yhteydessä painavasti huomioon.

Kun ohjelmaluonnos esiteltiin liberaaliryhmälle, Astrid Thors ehdotti yllättäen, että aluepolitiikkaan, maatalouteen ja muuhun unionin sisäiseen toimintaan liittyvät osiot poistettaisiin luonnoksesta. Hänen mielestään pohjoinen ulottuvuus kuului vain unionin ulkosuhteisiin.

Ryhmä oli hyvin vajaalukuinen. Astridin kanta voitti äänestyksessä äänin 11–7.

Minun ehdotuksestani asia palautettiin työryhmän käsiteltäväksi.

Työryhmässä Thors perääntyi vaatimuksistaan, kun ohjelmaan kirjattiin maininta siitä, että neuvosto ja komissio olivat omassa

toiminnassaan siihen saakka rajanneet pohjoisen ulottuvuuden lähinnä EU:n ulkosuhteisiin.

Kun ohjelma tuli uudelleen käsiteltäväksi ryhmäkokouksessa, Astrid esitti yllättäen edelleen maataloutta käsittelevien kapaleiden poistamista ohjelmasta.

Jos hänen ehdotuksensa olisi hyväksytty, mm. alue- ja liikennepolitiikka olisivat kuuluneet pohjoisen ulottuvuuden piiriin, mutta maatalouspolitiikka ei. Kun Astrid hävisi äänestyksen, hän ei tehnyt enää muita muutosehdotuksia.

Miten tämä Astridin toiminta on ymmärrettävissä? Taus-talla taisi olla se, että Eurooppa-politiikkaa hallituksessa hoi-taneet RKP:n ministeritkin olivat ymmärtäneet pohjoisen ulottuvuuden kapea-alaisesti ja Astrid puolusti heidän näke-mystään.

Tämä oli ”vähällä piti tilanne”, sillä eteläisten jäsenmaiden edustajat alkoivat jo herätä huomaamaan, että me pyrimme pohjoisen ulottuvuuden avulla parantamaan pohjoisten jäsenmaiden suhteellista asemaa unionin sisäisessä päätöksenteossa.

Myöhemmin suomalaiset europarlamentaaritko aiheuttivat ongelmia myös pyrkimyksillemme pitää pohjoisimmat alueet tasavertaisesti mukana unionin ulkosuhteissa.

Vuoden 2004 Euroopan parlamentin vaaleissa Kokoomuksen valtuuskuntaan nousi Alexander Stubb. Hän ei tuntenut Pohjoista ulottuvuutta ja sen kehitysvaiheita.

Alexin ehdotuksesta Kokoomuksen valtuuskunta päätti esittää, että pohjoisesta ulottuvuudesta luovuttaisiin ja että se korvattaisiin Itämeri-strategialla.

Tämä ehdotus tuli esille hyvin hankalassa tilanteessa.

Uudet itäiset jäsenmaat pyrkivät luomaan unionin politiikkaan ”itäisen ulottuvuuden”, joka olisi heikentänyt pohjoisten alueiden ja myös Itämeren alueen asemaa.

Unionin uuden naapuruuspolitiikan rahoitusta oli jo ryhdytty jaottelemaan eteläiseen ja itäiseen ulottuvuuteen, jossa pohjoinen oli osa itäistä. Tämäkin vaaransi pohjoisten alueiden edut.

Itämeren alueella taas oli paineita siihen suuntaan, että pohjoisen ulottuvuuden politiikka painottuisi lähes yksinomaan tälle alueelle. Etenkin Ruotsilla oli tämän suuntaisia pyrkimyksiä.

Suomelle taas oli hyvin tärkeää, että Barentsin alue ja koko Arktis olisivat tasavertaisesti mukana.

Alexille tuli mahdollisuus korjata virheensä, kun hän sai ulkoasiainvaliokunnalta tehtäväkseen laatia raportin EU:n Itämeri-strategiasta. Olin keskeisesti mukana sitä valmisteltaessa.

Raportissa Itämeri-strategia määriteltiin osaksi pohjoista ulottuvuutta. Vaikka se oli laadittu ulkoasiainvaliokuntaa varten, siinä painotettiin pohjoista ulottuvuutta myös unionin sisäisissä poliitikoissa. Itse asiassa Itämeri-strategia määriteltiin pohjoisen ulottuvuuden ”sisäiseksi pilariksi”.

Ulkoasiainvaliokunnassa Alex oli varajäsen, minä varsinainen. Sen työssä meillä oli muitakin erimielisyyksiä kuin pohjoisesta ulottuvuudesta syntynyt näkemysero.

Tiukkana federalistina Alex haluaa kehittää unionille täysin yhteisen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan. Federalistien mielestä unionista pitäisi saada sotilaallinen suurvalta ja NATO:n eurooppalainen pilari.

Suomen Alex haluaa mitä pikimmin NATO:n jäseneksi.

Oma ajatteluni lähtee siitä, ettei Suomeen kohdistu sellaista turvallisuusuhkaa, jonka vuoksi meidän olisi tarpeen liittoutua. NATO-jäsenyys velvoittaisi meitä osallistumaan sellaisiinkin sotilaallisiin konflikteihin, joihin meidän ei kannatta omien kansallisten etujemme vuoksi puuttua.

Euroopan unionin yhteisen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan haluan kehittyvän siten, että siinä tilaa on myös puolueettomille eli sotilasliittoihin kuulumattomille maille. Haluan painottaa unionin ulkosuhteita kauppa-, kehitys- ja ympäristöpolitiikkaan, joissa me olemme jo johtava voima koko maailmassa. Sotilaallista suurvaltaa unionista ei pidä pyrkiä kehittämään.

Monista asioista olimme toki Alexin kanssa yhtä mieltä. Muun muassa unionin laajenemisesta ja laajemman Euroopan politiikasta ajattelimme suunnilleen samalla tavalla.

Olin ollut varajäsenenä perustuslakivaliokunnassa, mutta luovuin siitä Anneli Jäätteenmäen hyväksi, josta tuli myös valiokunnan varapuheenjohtaja.

Minä puolestani menin aluekehitysvaliokuntaan, jossa Keskustalla ei olisi muuten ollut edustajaa. Tässä valiokunnassa pääsin vaikuttamaan EU:n alue- ja rakennepolitiikan nyt meneillään olevan ohjelmakauden ratkaisuihin.

Alex tuli varsinaiseksi jäseneksi perustuslakivaliokuntaan. Tämä oli hänelle luonnollinen valinta, sillä hän on yksi parhaimmista institutionaalisten kysymysten asiantuntijoista.

Väitöskirjankin Alex laati EU:n yhdentymisestä. Hän oli palvellut sekä Suomen EU-edustustossa että komission puheenjohtaja Romano Prodin kabinetin institutionaalisten asioiden neuvonantajana.

EU:n kehittämisestä olemme Alexin kanssa täysin eri mieltä.

Näissä asioissa emme joutuneet Alexin kanssa Euroopan parlamentissa pahemmin vastatusten, kun en kuulunut enää perustuslakivaliokuntaan.

Kun hän tuli ulkoministeriksi keväällä 2008, näistä kysymyksistä on syntynyt meidän välillemme mielenkiintoisia keskusteluja.

* * *

Perehdyin Euroopan unionin syntyvaiheisiin, kehitykseen ja tulevaisuuden suunnitelmiin jo siinä vaiheessa kun tuli esille mahdollisuus, että Suomikin saattaisi joutua harkitsemaan jäsenyyttä.

Parlamentin jäsenenä jatkoin tätä työtä. Kirjoitin muun muassa kirjan Pan-Eurooppa-liikkeen perustajasta Richard Coudenhove-Kalergista. Teoksessani *Paneurooppa ja uusidealismi* käsitelinkin myös hänen filosofiaansa, jonka havaitsin olevan lähellä omia ajatuksiani.

Coudenhove-Kalergi vastusti alun perin liittovaltion kehittämistä Eurooppaan. Hän kannatti koko maanosan kattavaa paneurooppalaista valtioliittoa. Vanhoilla päivillään, kylmän sodan jakaessa Eurooppaa, hän ryhtyi turvallisuuspoliittisista syistä tukemaan pieneurooppalaista liittovaltiota.

Tutustuin parlamentissa myös Itävalta-Unkarin viimeisen keisarin poikaan Otto von Habsburgiin, joka toimi Paneurooppaliikkeen johtajana. Sisällytin hänenkin ajatuksiaan Coudenhove-Kalergia käsittelevään kirjaani.

Olen vakuuttunut siitä, että kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa Coudenhove-Kalergi olisi ollut jälleen paneurooppalaisen valtioliiton kannattaja. von Habsburgin Pan-Eurooppa näytti ulottuvan suvun aikanaan johtaman keisarikunnan rajoille.

Jo Pan-Eurooppa-liikettä ensimmäisen maailmansodan jälkeen perustettaessa olivat esillä ne perusvaihtoehdot, joille maanosan tulevaisuus tulisi rakentaa.

Yhtäällä olivat federalistit, jotka halusivat rakentaa Eurooppaan Yhdysvaltain mallin mukaisen ylikansallisen liittovaltion.

Toisaalla olivat konfederalistit eli valtioliiton kannattajat, joiden mielestä amerikkalaisen liittovaltion malli ei sopinut Eurooppaan, jossa oli niin paljon erilaisia kieliä ja kulttuureja.

Euroopan unioni perustettiin Euroopan talousyhteisönä, joka oli luonteeltaan valtioliitto. Sittemmin sitä on vaiheittain kehitetty liittovaltion suuntaan. Jo ennen Suomen jäsenyyttä tehty Maastrichtin sopimus oli pitkä harppaus tällä tiellä.

Maastrichtin sopimuksella luotiin rahaliitto ja poliittinen unioni.

Rahaliitonkin tavoitteet olivat ensi sijassa poliittiset. Yhteisen rahan uskottiin luovan yhteenkuuluvuutta ja poistavan esteitä tulevan yhdentymisen tieltä. Toisaalta yhteisen rahapolitiikan ajateltiin johtavan myös yhteiseen finanssipolitiikkaan ja sitä kautta liittovaltioon.

Poliittista unionia on sittemmin kehitetty edelleen. Viimeinen perussopimusten muutos tähtäsi siihen, että unionille olisi

säädetty perustuslaki. Se kaatui kuitenkin jäsenmaiden kansanäänestyksissä. Nimeä ja sisältöä hieman muuttaen se on saatu voimaan Lissabonin sopimuksena.

Vuosikymmenten mittaan unioni on myös laajentunut. Aluksi mukana olivat vain Ranska, Saksa, Italia ja Benelux-maat. 1970-luvun alussa jäseniksi tulivat Britannia, Irlanti ja Tanska. Seuraavalla vuosikymmenellä liittyivät Espanja, Portugali ja Kreikka. Yhtä aikaa Suomen kanssa tulivat jäseniksi vuoden 1995 alussa Itävalta ja Ruotsi. Nyt jäseniä on jo 27, ja lisää on tulossa.

Unionin syveneminen ja laajeneminen ovat ristiriidassa keskenään.

Oli ymmärrettävää, että etenkin kylmän sodan jakamassa Euroopassa EU:sta haluttiin luoda liittovaltio. Tuolloin jäsenmaita oli vielä vähän, ja ne olivat varsin samankaltaisia keskenään.

Laajentumisen myötä olisi kaiken järjen mukaan tullut muuttaa sisäisen kehityksen suuntaa siten, että unioni olisi enemmänkin löyhä valtioliitto kuin liittovaltio. Syvenemisen ja laajenemisen välinen ristiriita olisi tullut ratkaista sisäisen eriytymisen avulla.

Euroopan komissio ja vanhat jäsenmaat tavoittelivatkin alun perin eriytyvän yhdentymisen mallia, kun ne tarjosivat EFTA-maille jäsenyyden sijaan Euroopan talousaluetta. Kaavailuissa oli, että Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maat olisivat saaneet myöhemmin omat niille räätälöidyt ETA-sopimukset.

Tämän suunnitelman kaatoi Suomi, joka veti perässään unioniin myös Ruotsin.

Toinen yritys eriytyvän yhdistymiseen suuntaan syntyi rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirryttäessä, jolloin Karl Lamers ja Wolfgang Schäuble virittelivät keskustelua suppeasta euroalueesta, johon kuuluvat maat olisivat tiivistäneet myös poliittista yhdentymistään ja muodostaneet unionin ”kovan ytimen”.

Tämänkin hankkeen kaatoi Suomi, jonka piti päästä unionin ytimeen.

Tein kaikkeni sekä Euroopan parlamentissa että kotimaassa vaikuttaakseni tähän ratkaisuun.

Yritin saada lykätynsi tuonemmaksi siirtymisen euroalueeseen, jolloin se olisi saattanut jäädä toteutumatta tai toteutua suppeampana.

Kun tämä ei onnistunut, yritin vaikuttaa siihen, että Suomi jäisi ulkopuolelle, jolloin olisi ollut ehkä vielä mahdollista päästä suppeaan euroalueeseen.

Kun rahaliiton kohtalo oli sinetöity, aloin kehitellä ajatuksia ja tehdä aloitteita ”samankeskisten kehien Euroopan” kehittämiseksi. Pyrin löytämään keinon, jolla unionin syvenemisen ja laajentumisen välinen ristiriita saataisiin ratkaistuksi.

Syksyllä 1999 laadin liberaaliryhmälle muistion ”Yhtenäisyyttä ja voimaa erilaisuudesta”. Siinä hahmottelin järjestelmää, jossa Euroopan unioni eriytyisi sisäisesti. Koko unioni kehittyisi valtioliittona, mutta sillä olisi liittovaltio-ydin. Koko Euroopan puitteissa yhdentymistä toteutettaisiin Euroopan neuvostoa kehittämällä. Tuolloin ajatukseni eivät vielä saaneet ryhmän piirissä laajempaa kannatusta.

Keväällä 2004 johdin työryhmää, joka laati liberaaliryhmälle ohjelman nimeltä ”Laajempi Eurooppa, naapurisuus ja maailman-yhteisö”. Siinä esitettiin Euroopan kehittämistä ”samankeskisten kehien järjestelmänä, jonka muodostavat joustava eriytyminen Euroopan unionin sisällä ja toiminnalliset yhteistyön kehät unionin ympärillä”. Tämä ohjelma perustui niille perusajatuksille, jotka olin esittänyt runsaat neljä vuotta aikaisemmin.

Ohjelmassa perusteltiin unionin sisäistä eriytymistä näin:

Sisäinen eriytyminen on ollut yleinen käytäntö laajentuessa Euroopan unionissa. Tähän mennessä vain harvat maat ovat halunneet tai kyenneet osallistumaan kaikkeen Euroopan yhdentymiseen. Eriytyminen on ollut olennainen osa laajentumistategiaa: yhtäältä se helpottaa unioniin liittymistä, kun uudet jäsenmaat voivat integroitua unioniin vähitellen ja toisaalta se edistää jatkuvaa etenemistä ja yhdentymistä tiiviimmän yhteistyön aloilla. – Sisäinen eriytyminen on entistäkin tärkeämpää

tulevaisuudessa, kun Turkki ja Länsi-Balkanin maat aloittavat yhdentymisprosessinsa.

Samoihin aikoihin Keskustan oma työryhmä päätyi jokseenkin päinvastaiseen tulokseen. Sen laatiman ehdotuksen mukaan

unionia tulee kehittää mahdollisimman yhtenäisenä ja ehyenä. Suomen tulee pyrkiä vaikuttamaan siihen suuntaan, ettei unioniin muodostu monia erilaisia ytimiä. Ei olisi oikein, että unioni alkaisi historiallisen laajenemisensa jälkeen eriytyä siten, että uudet jäsenmaat huomaisivat olevansa toisen luokan jäseniä.

Puolueen kannanoton taustalla oli pidempi kehitys, jonka kulessa puolueen Eurooppa-politiikan linjaa muutettiin.

Kun Suomi tuli unioniin, Keskusta esiintyi selkeästi sen puolesta, että unioni kehittyisi itsenäisten valtioiden liittona. Puolue arvosteli Paavo Lipposen pyrkimyksiä viedä Suomi unionin ytimeen.

Vuoden 2001 marraskuussa Rovaniemellä pidetyssä puoluevaltuuskunnan kokouksessa kielenkäyttö muuttui ja puolue alkoi myötäillä Lipposen retoriikkaa. Tuolloin puoluetta johti sijaispuheenjohtajana Anneli Jäätteenmäki.

Matti Vanhasen puheenjohtajakaudella puolue alkoi ajaa sitä eheyden ja yhtenäisyyden oppia, jota vuoden 2004 työryhmäkin esitti. Se poikkesi Lipposen linjasta vain retoriikan osalta. Jos Suomi ajaa unionin eheyttä ja on sitä edistääkseen mukana kaikessa yhdentymisessä, joudumme sen ytimeen.

Vuoden 2004 Jyväskylän puoluevaltuuskunnan kevätkokouksessa lyötiin lukkoon eheyden ideologiaan perustuva puolueen ohjelma kesäkuun Eurooppa-vaaleja varten. En hyväksynyt sitä, vaan menin vaaleihin omilla teeseilläni.

Viimeisellä kaudellani Euroopan parlamentin jäsenenä käsiteltiin Euroopan perustuslakia, joka muuntui sittemmin Lissabonin sopimukseksi.

Lissabonin sopimus vei jälleen unionia aimo harppauksen kohti liittovaltiota. Siinä muun muassa lisättiin merkittävästi ylikansallisen Euroopan parlamentin valtaa, mitä pidin virheenä. Eurooppa-neuvostosta tehtiin erillinen toimielin, jolle tuli pysyvä puheenjohtaja, unionin presidentti. Sopimuksella myös perustettiin unionin ulkoministerin virka, vaikka tämän nimikkeen käyttöä välteltiin.

Tein sekä parlamentissa että kotimaan tantereilla parhaani tämän hankkeen torjumiseksi. Muutkin Keskustan europarlamentaarikot vastustivat sekä perustuslakia että Lissabonin sopimusta.

Oli kohtalon ivaa, että jouduin Vanhasen hallituksen ministerinä esteellisyyksien vuoksi esittelemään sekä valtuudet Lissabonin sopimuksen allekirjoittamista varten että myös eduskunnalle annetun esityksen sopimuksen ratifioimiseksi. Näissä virkatoimissani lohduttelin itseäni sillä, että olin varmasti tehnyt Lissabonin sopimuksen kaatamiseksi enemmän kuin kukaan muu suomalainen.

Itsenäisen Suomen puolesta olen voinut toki toimia myös ministerinä. Olen ollut jäsenenä sekä hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa valtiokunnassa että EU-asioita käsittelevässä ministerivaliokunnassa.

EU-politiikassa olen joutunut olemaan mukana jo aikaisemmin tehtyjen päätösten, kuten Lissabonin sopimuksen, toimeenpanossa, mutta esille tullessiin uusiin asioihin olen päässyt täysimääräisesti vaikuttamaan.

* * *

Yli kahdentoista vuoden mittaiseksi venähtänyt toimikauteni Euroopan parlamentissa oli monin tavoin antoisa. Opin paljon uusia asioita ja pääsin vaikuttamaan Suomen kannalta tärkeisiin ratkaisuihin.

Pelkkä parlamenttityö ei minulle kuitenkaan riittänyt. Sen rinnalle kehitin yhdessä Vuokon kanssa yritystoimintaa, joka sekkin on ollut monin tavoin palkitsevaa.

Tätä kautta olen saanut kehiteltyksi itselleni mielekästä toimintaa sitä päivää silmällä pitäen, jolloin parlamentaarinen toimintani päättyy. Ainakin seuraavien neljän vuoden ajaksi pyrin sitä jatkamaan.

5

Yrittäjäksi sattumalta

Jouduimme Vuokon kanssa yrittäjiksi sattumalta.

Kaikki alkoi Pohjantähti-opiston perustamisesta.

Euroopan parlamentin jäsenenä järjestin työhöni liittyvää koulutustoimintaa. Nuorille pidin politiikan korkeakoulua, jonka luentopaikkana käytin Alkio-opistoa. Maakunnissa tarjosin koulutusta myös varttuneemmalle järjestöväelle.

Mieleeni tuli ajatus, että Suomeen tarvittaisiin kansanopisto, joka erikoistuisi Eurooppa-koulutukseen ja kansainvälisyyskasvatukseen. Maamme lähes sadan kansanopiston joukossa selaista ei ollut.

Syntymäkotini vieressä Keminmaalla oli Kemin kaupungin entinen vanhainkoti Niemi-Niemelä, joka oli jäänyt tyhjilleen vuonna 1995, kun vanhuksat siirrettiin kaupungin alueen palvelutaloihin ja hoitopaikkoihin. Tiloille ei ollut löytynyt muuta käyttöä, ne olivat tyhjillään. Rakennukset ja ympäristö rappeutuivat.

Ajattelin, että Niemi-Niemelä saattaisi soveltua kansanopiston käyttöön. Kävimme Vuokon kanssa kevättalvella 1998 tutustumassa sen tiloihin. Tarvittiin aikamoiset lumityöt, että pääsimme pihaan ja sisälle rakennuksiin.

Havaitimme tilat kansanopiston käyttöön sopiviksi. Talossa oli runsaasti majoitushuoneita. Kussakin kerroksessa oli hyvät saniteetti- ja peseytymistilat. Ravintolan keittiö oli äskettäin

remontoitu. Kunnostustöitä tarvittiin, mutta sellaisinaankin tilat soveltuivat opistotoiminnan käynnistämiseen.

Päätimme tehdä esisopimuksen vanhainkodin rakennusten ja talouskeskuksen ostamisesta. Tässä astuimme yrittäjyyden tielle.

* * *

Samaan aikaan pantiin vireille kansanopiston, Pohjantähtiopiston, kannatusyhdistyksen perustaminen.

Opiston nimi tuli Richard Coudenhove-Kalergilta, Pan-Eurooppa-liikkeen perustajalta.

Coudenhove-Kalergi oli myös filosofi, jonka perusajatuksena oli yhdistää toisiinsa siveysoppi (etiikka) ja oppi kauneudesta (estetiiikka). Hänen mielestään kauneus oli maailmankaikkeuden johtava periaate. Kaikki maailmassa oli kauniisti järjestetty mikrokosmoksista linnunratajärjestelmiin saakka.

Coudenhove-Kalergin mielestä tämä kauneuden periaate toimi myös meidän sisällämme: jokaisella ihmisellä oli myötäsyntyinen tarve pyrkiä kohti sisäistä kauneutta.

Teoksessaan *Irti materialismista* Coudenhove-Kalergi kirjoitti, että materialismi oli rikkonut sen kompassin, kristinuskon, jonka avulla ihmiset olivat aikaisemmin suunnistaneet. Oli palattava luontoon ja opittava taas lukemaan tähtitaivasta. Oli opittava suunnistamaan Pohjantähden avulla.

Annoin nimen ”Pohjantähti” myös aikakauslehdelle, jota ryhdyin samoihin aikoihin julkaisemaan. Sillä ei kuitenkaan ollut mitään yhteyttä opistohankkeeseen.

Pohjantähti-opiston hallitukseen tulivat mukaan Pohjois-Suomen parhaimmat asiantuntijat.

Minut valittiin kannatusyhdistyksen hallituksen puheenjohtajaksi. Lapin yliopiston dosenttina ja Suomen pitkäaikaisimpana ulkoministerinä toin oman lisäni opiston asiantuntijavoimiin.

Varapuheenjohtajaksi tuli Lapin yliopiston kansainvälisten suhteiden professori Vilho Harle, joka oli itsekin opiskellut kansanopistossa.

Hallitukseen tuli myös vahva historian asiantuntemus. Ajatuksena oli yhdistää toisiinsa kansainvälisyys ja omat juuret, kotiseudun historian tuntemus.

Kannatusyhdistys pani vireille hakemuksen kansanopiston ylläpitöluvan ja siihen liittyvän valtion tuen saamiseksi. Hakemuksen käsittely otti aikansa.

Kannatusyhdistys vuokrasi aluksi tilat kaupungilta ja käynnisti niissä jo alkukesästä pienimuotoista kahvila- ja majoitus-toimintaa.

Jo keväällä ostimme kalusteet ravintolaan ja majoitushuoneisiin. Tässä meillä oli onnea.

Perinteikäs hotelli Merihovi oli lopettanut toimintansa ja sen kalusteet olivat myynnissä. Niitä oli juuri sopivasti meidän tarpeisiimme. Majoitushuoneisiin saimme kirjoituspöydät, tuolit ja tukevat vuoteet. Ravintolasaliin hankimme pöydät ja tuolit.

Ravintolasalin tuoleista olemme erityisen ylpeitä. Ne ovat samanlaiset kuin helsinkiläisen hotelli Kalastajatorpan vanhalla puolella.

Keväällä jouduimme tekemään myös pieniä investointeja mm. saniteettitiloihin.

Kesän mittaan tulimme Vuokon kanssa siihen tulokseen, että teemme kaupat joka tapauksessa. Päätös oli tehtävä, jotta pääsisimme kunnostamaan kiinteistöä.

Mitään varmuutta ei ollut siitä, että kansanopisto saisi ylläpitöluvan, mutta ajattelimme, että voisimme tarvittaessa kehittää kiinteistölle muuta kannattavaa käyttöä.

Syksyllä teimme kaupat. Niiden rahoittamiseksi myimme Helsingin ja Rovaniemen asuntomme. Lisäksi jouduimme ottamaan rutkasti velkaa.

Tilan uudeksi nimeksi annoimme ”Pohjanranta”. Perustamamme yrityksestä tuli Rantatähti Oy. Myöhemmin muutimme nimen Pohjanranta Oy:ksi.

Tilan nimi perustui sen ja kotimaakuntani Peräpohjolan historiaan.

Peräpohjolaa on historiankirjoituksessa usein kutsuttu myös Pohjanrannaksi. Kemi oli keskiajalla Peräpohjolan johtava pitäjä. Sen keskus oli Kemijoen länsirannalla Valmarinniemiellä, mistä se siirtyi myöhemmin muutaman kilometrin pohjoiseen nykyiselle Keminmaan kirkonmäelle.

Pohjanrannaksi ristimämme tila oli alun perin nimeltään ”Niemi” ja se oli Kemin pitäjän ja koko Pohjois-Suomen mahtavin lohi- ja maatila. Talossa oli 1500-luvulla peräti 40 lehmää, mikä oli siihen aikaan koko maatakin ajatellen hyvin harvinaista.

Talon isännistä Heikki Niilonpoika Niemi toimi 1500-luvulla pitkään talonpoikien keskuudestaan valitsemana pitäjän nimismiehenä.

Aluksi Vuokon ja minun henkilökohtainen yritystoiminta koostui kiinteistösijoituksesta. Kannatusyhdistys toimi vuokralaisena ja pyöritti ravitsemus-, majoitus- ja tanssitoimintaa. Myöhemmin kaikki liiketoiminta siirtyi omistamamme yrityksen hoidettavaksi.

Pohjantähti-opiston kannatusyhdistys haki Keminmaan kunnalta neljäksi vuodeksi 200 000 markan suuruista käynnistys- ja toiminta-avustusta.

Tämä oli luonnollista, sillä monet kunnat avustavat jopa jatkuvasti alueellaan sijaitsevia kansanopistoja muun muassa sen vuoksi, että opistot työllistävät kuntalaisia.

Pohjantähti-opiston kannatusyhdistykselle kunnan tuki oli erityisen tärkeä sen vuoksi, että se edesauttaisi ylläpitoluvan saamista opetusministeriöltä.

Keminmaan kunnanvaltuustossa Keskustalla oli tuolloin yksinään enemmistö. Kaikki muut poliittiset ryhmät Vasemmistoliitosta Kokoomukseen ryhtyivät vastustamaan avustuksen myöntämistä.

Enemmistövoimin tehdystä päätöksestä valitettiin. Valitukset seurasivat myös kaikkia muita opiston tukemiseen liittyviä päätöksiä.

Vastarinta ei pysähtynyt avustus päätöksen vastustamiseen. Vaikka kaikki poliittiset ryhmät ilmoittivat tästä huolimatta kannattavansa opistoa, sateenkaarihallituksessa mukana olleille puolueille viestitettiin, ettei sille saa myöntää ylläpitolupaa.

Päätösvalta ylläpitoluvasta oli kemiläisellä opetusministeri Maija Raskilla. Hän jäväsi itsensä sillä perusteella, että hänen miehensä oli ollut Kemin kaupungin virkamiehenä valmistelussa kiinteistökauppaa meidän kanssamme ja että hän oli ollut itse valtuuston jäsenenä sitä hyväksymässä. Aikamoiset perustelut.

Kun Rask jäväsi itsensä, päätösvalta siirtyi kulttuuriministeri Suvi Lindénille. Hän puolestaan oli jonkin illanvieton yhteydessä kertonut jo ennakkoon joidenkin Keskustan kansanedustajien kuullen, ettei Väyrykselle sitä lupaa myönnetä. Kuulijat olivat ymmärtäneet, että motiivi oli poliittinen.

Ylläpitoluvan saamiseksi tehtiin kaksi erillistä yritystä. Vuoden 2000 alkupuolella alkoi olla varmaa, ettei sitä myönnetä. Jouduimme etsimään tiloille muuta käyttöä.

Keminmaalla opistohankkeella politikointiin täysin rinnoin. Syksyn 2000 kuntavaaleissa sitä vastustanut Vasemmistoliiton johtama koalitio sai enemmistön ja syrjäytti Keskustan edustajat kunnan johtotehtävistä. Vaalitulokseen oli monia syitä, mutta opistohanke oli niistä varmaankin suurin.

Kun tunsin olevani osasyylinen Keskustan vaalitappioon, päätin asettua ehdolle vuoden 2004 kuntavaaleissa. Keskusta ja Kokoomus olivat nyt yhteistyössä. Saimme enemmistön valtuustoon, mutta molemmista ryhmistä löytyi luopio, joka oli valmis tukemaan Vasemmistoliiton johtamaa koalitiota. Entinen meno jatkui. Keminmaasta tuli kriisikunta.

Vuoden 2008 kuntavaaleissa saimme valtuustoon vihdoin luotettavan Keskustan ja Kokoomuksen enemmistön. Tällä vaalikaudella kunnan talous on tervehdytetty.

* * *

Kemin kaupungin suhtautuminen opistohankkeeseen oli alusta pitäen hyvin myönteinen.

Niemi-Niemelän tiloille ei ollut löytynyt muuta käyttöä, eikä sellaista ollut näköpiirissäkään. Kiinteistön pelkkä lämmitäminen tuli kalliiksi.

Kaupungin puolesta neuvotteluja kävivät apulaiskaupunginjohtaja Matti Päckilä ja geodeetti Tapani Onkalo.

Maille sovittiin tonttimaan käypä arvo. Rakennukset todettiin niin huonokuntoisiksi, että vanhainkodin päärakennusta lukuun ottamatta niille ei tullut mitään kauppahintaa.

Neuvotteluissa oli monia vaiheita, ja niiden käyminen oli välistä suorastaan hauskaa.

Yksi hankalimmista kysymyksistä koski rakennuksen alakerrassa ollutta ruumiskylmiötä.

Kylmiö oli paikallaan, kun neuvotteluja käytiin. Me katsoimme, että se kuuluu kiinteistöön. Emmehän me kylmiötä tietenkään itse tarvitseet, mutta ajattelimme voivamme myydä sen.

Kaupungin edustajat puolestaan katsoivat, että se on irtaimistoa ja kuuluu siten kaupungille.

Kun kävi ilmi, ettei kylmiö kovin arvokas ollutkaan, siitä syntynyt erimielisyys pantiin päittäin jonkin muun kiistan kanssa.

Esisopimukset tehtiin useammassa vaiheessa. Aluksi sovimme vain kolmen rakennuksen ja niiden alla olevan kahden hehtaarin suuruisen maa-alueen ostamisesta.

Sitten huomasimme, että meidän oli viisasta hankkia omistukseemme laajemmat alueet. Tähän vaikutti muun muassa kunnan ympäristölautakunnan puheenjohtajan kommentti, että kaupan ulkopuolella oleva ranta oli hyvää tonttimaata.

Niinpä maakaupat laajenivat käsittämään lähes kymmenen hehtaarin alueen.

Viimeisin esisopimus koski navettarakennusta ja sen alla olevaa maata. Tämä liittyi suunnitelmaamme rakentaa siihen tanssi-keskus.

Saimme navetan ja tontin ilmaiseksi, kun navetta oli hyvin huonokuntoinen ja sen purkaminen olisi tullut kalliiksi. Tässä yhteydessä kaupunki vapautui velvoitteesta korjata muutamia asbestilla päällystettyjä putkia päärakennuksen kellarissa.

Kauppa kirjattiin, että kauppa tehtiin ilman irtaimistoa. Tämä maininta tuli kaupungille kalliiksi.

Tiesin, että heinät kuuluivat irtaimistoon. Niinpä vaadimme, että kaupunki tyhjentää yläkerran heinäladon. Vaikka kaupunki hoiti tyhjennyksen osittain talkooporukoilla, se tuli maksamaan aika paljon.

Kun kaikki kaupat syksyllä 1998 lopulta solmittiin, molemmat osapuolet olivat tyytyväiset.

Olimme maksaneet kiinteistöstä käyvän hinnan, mutta uskoimme selviytyvämmä ottamistamme veloista.

Kaupunki pääsi puolestaan eroon kiinteistöstä, jolle ei ollut löytynyt muuta käyttöä tai ostajaa. Kaupunginhallitus ja -valtuusto hyväksyivät kaupat yksimielisesti.

Keminmaalta kuului toisenlaisia kommentteja. Etenkin vasemmistoliittolaiset moittivat kemiläisiä puoluetovereitaan siitä, että nämä olivat ”känkänneet”, lahjoittaneet Niemi-Niemelän meille.

Keminmaalla hankalat asenteet vaikuttivat myös viranhaltijoiden toimintaan. Kunnanjohtaja Raimo Venäläinen suhtautui hankkeeseemme hyvin myönteisesti, mutta – kuten kunnanjohtaja asian ilmaisi – ”tarkastavat viranomaiset” aiheuttivat meille jatkuvia vaikeuksia.

Ensimmäinen hankaluus syntyi siitä, että kunnan rakennustarkastaja määräsi meidät tekemään ilmoituksen kiinteistön käyttötarkoituksen muutoksesta. Siitä hän lähetti meille noin 20 000 markan suuruisen laskun.

Otin yhteyden Kunnallisliiton lakimieheen Jukka Keroon, joka totesi suoralta kädeltä, ettei maksun määräämiselle ollut perusteita. Hänen tulkintansa mukaan se ei ollut käyttötarkoituksen muutos, kun vanhainkodin majoitus-, ravintola- tai keittiö-

tiloja ryhdytään käyttämään samaan tarkoitukseen opiston toiminnassa. Kero tuli Keminmaalle kertomaan tämän kantansa henkilökohtaisesti.

Rakennustarkastaja ja ympäristölautakunta eivät kuitenkaan perääntyneet kokonaan. Käymättä meidän kanssamme mitään keskustelua maksu alennettiin noin 8000 markkaan.

Rakennustarkastajan ja ympäristölautakunnan kantaan vaikutti ilmeisesti se, että vastaavanlaiset maksut oli hieman aikaisemmin määrätty Halpa-Hallille, joka muutti entisen huonekaluliikkeen tiloihin. Siinäkin tapauksessa käyttötarkoitus ei ollut muuttunut.

Rakennustarkastaja ja lautakunta ilmeisesti pelkäsivät, että tämäkin päätös saattaisi tulla uuteen tarkasteluun.

Edes alemmalle maksulle ei ollut mielestämme perusteita. Päätimme kuitenkin maksaa laskun siinä tarkoituksessa, että kunnan viranomaiset suhtautuisivat meihin vastaisuudessa asiallisesti.

Tämä toivo oli turha. Otan tästä vain kaksi esimerkkiä.

Keväällä 1999 navettarakennuksen alakertaan rakennettiin ravintola ja yläkerran tanssilaa laajennettiin. Tiloja oli tarkoitettu kesäisin tanssien järjestämiseen.

Rakennustarkastaja määräsi, että rakennukseen on rakennettava turvavalot. Palotarkastaja olisi tyytynyt EU:n hyväksymiin jälkivalaiseviin poistumistiekyltteihin.

Rakennustarkastajan vaatimus oli järjetön. Lapin valoisina kesäiltoina ja -öinä turvavaloja ei tarvittu. Vaalikiireiden vuoksi en valitettavasti ollut itse paikalla oikeuksiani puolustamassa, joten valot asennettiin. Tämäkin teki aikamoisen loven pienyrittäjän kukkaroon.

Vuonna 2000 käynnistettiin Keminmaan terveyskeskuksen peruskorjaus. Tämän vuoksi saimme muutamaksi kuukaudeksi vuokralaiseksemme terveyskeskuksen vuodeosaston.

Tilojen käyttämiseksi tähän tarkoitukseen tarvittiin rakennustarkastajan lupa. Hän asetti niiden hyväksymiselle sen ehdon,

että kiinteistöön piti rakentaa jätevesien käsittelemiseksi maatai pienpuhdistamo.

Kun kiinteistön omistajana oli ollut Kemin kaupunki, jätevesien käsittelylle ei ollut asetettu mitään vaatimuksia. Nyt asiaan tartuttiin.

Tiesimme, että muutaman vuoden kuluessa alueelle rakennettaisiin paineviemäri. Ehdotimme, että tyhjentäisimme saostuskaivot aikaisempaa useammin ja että liittyisimme paineviemäriin heti kun se valmistuu. Tämä ei rakennustarkastajalle kelvannut.

Niinpä jouduimme rakentamaan oman maapuhdistamon. Suurin osa kunnalta saaduista vuokratuotoista meni tähän investointiin.

Paineviemäri valmistui vuonna 2005. Emme ole siihen vielä liittyneet, kun meillä on kunnan vaatimuksesta rakennettu oma puhdistamo. Olemme halunneet kuolettaa siihen tehtyä investointia ja säästää jätevesimaksuissa. Kunnan omistama vesiyhtiö on näitä maksuja puolestaan menettänyt.

Kunnan tarkastavat viranomaiset perustelivat meidän saamaamme erityiskohtelua sillä, että olin julkisuuden henkilö, jonka toimintaa lehdistö tarkkaan seurasi. He halusivat turvata oman selustansa.

Monilla on se käsitys, että viranomaiset kohtelevat ”herroja” helläkätisemmin kuin muita ihmisiä. Meidän kokemuksemme kertovat aivan muusta.

Mutta eipä päättynyt Keminmaan kunnallispoliitikkojenkaan kiusanteko alkuvuosien kamppailuksiin.

Vuodeosaston sijoittamiselle remontin ajaksi meidän tiloihimme ei ollut vaihtoehtoa. Se oli Vasemmistoliiton johtaman koalitionkin pakko hyväksyä.

Alun perin suunniteltiin, että avopalvelut siirtyvät niiden remontin ajaksi muualle.

Korjaustöiden aikana syntyi ajatus, jonka mukaan avopalvelut olisivat sijoittuneet kunnostettuihin vuodeosaston tiloihin

ja vuodeosasto olisi toiminut sen verran pidempään Pohjanrannassa. Tätä ei hyväksytty.

Tarjosimme seuraavaksi tilojamme avopalvelujen käyttöön, mihin ne olisivat myös hyvin soveltuneet.

Kuntaa johtanut koalitio kuitenkin päätti kunnostaa tähän muutaman kuukauden käyttötarkoitukseen vanhan kunnan toimiston tilat, mikä tuli hyvin kalliiksi.

Tämä ratkaisu koitui lopulta onneksemme. Pääsimme kunnostamaan vanhainkodin tiloja hotelliksi, johon saimme pian mukavasti asiakkaita.

* * *

Rakennustöitä johtamaan saimme hyvän ammattimiehen, rakennusmestari Armas Ikosen, joka oli jo eläkkeellä. Hän on ollut myös erinomainen rakennustöiden suunnittelija.

Armaksella oli sama perusajatus kuin Vuokolla ja minulla: halusimme säästää mahdollisimman paljon vanhaa. Peruskorjaukset pyrittiin tekemään myös mahdollisimman edullisesti.

Jo syyskesällä 1998 aloimme kunnostaa navettaa tanssitoimintaa varten.

Olimme käyneet Vuokon kanssa tutustumassa Merikarvialla Jouko Elevaaran Meri-Kievariin. Arvelimme, että Keminmaallakin tällainen toiminta voisi menestyä.

Navetan tiilikatto oli vuotanut ja kattorakenteet olivat osittain luhistuneet. Navetta oli kauheassa kunnossa. Karjanpito oli lopetettu jo 1960-luvun lopulla. Sen jälkeen navettaa oli käytetty metsätaimien tarpeisiin. Viimeksi sitä oli vuokrannut perunanviljelijä, joka oli käyttänyt sitä pakkaus- ja varastointitilana.

Katto korjattiin ja navetan yläkertaan rakennettiin tanssilattia. Siinä vaiheessa ravintolaa pidettiin päärakennuksessa. Pihalle hankittiin pari ulkovessaa, mutta myös päärakennuksen WC-tiloja voitiin käyttää.

Syksyllä ehdittiin järjestää kolmet latotanssit, joihin tuli mukavasti väkeä. Tämä rohkaisi meitä jatkamaan kunnostustöitä.

Seuraavaksi kesäksi yläkerran tanssitilaa laajennettiin. Alakerran navettaan rakennettiin ravintola ja hienot WC-tilat.

Tansseja on sittemmin järjestetty kesäisin joka lauantai.

Vuonna 2000 kunnostettiin tilan vanha kaksikerroksinen päärakennus, joka oli rakennettu vuonna 1827.

Komea 30 metrin mittainen hirsirakennus peruskorjattiin perhekotikäyttöön. Aluksi niissä toimi vuokralla Jussin Perhekoti -niminen yritys. Myöhemmin ne tulivat meidän oman nuorisokotimme käyttöön.

Samana vuonna Pohjanrannan lämmittämiseen ryhdyttiin käyttämään pellettiä.

Vuodesta 2001 alkaen ryhdyimme peruskorjaamaan vanhainkodin majoitustiloja hotellihuoneiksi.

Nämä tilat oli rakennettu 1950-luvulla. Varsinkin Onni Ermalan suunnittelema korkea kivirakennus on arkkitehtonisesti arvokas. Halusimme varjella sen rakennustaiteellisia arvoja. Niinpä säilytimme mm. 1950-luvun tyyliin kuuluvat lakatut vaneriovet.

Onni Ermalalla on erityinen asema suomalaisen arkkitehtuurin historiassa. Hän ei ollut saanut arkkitehdin koulutusta, vaan käynyt ainoastaan Viipurin piirustuskoulun. Hän oli työskennellyt mm. Alvar Aallon kanssa ja saanut häneltä vaikutteita, jotka näkyvät selvästi myös hänen Pohjanrantaan suunnittelemassaan rakennuksessa.

Ermala voitti arkkitehtuurikilpailuja, vaikka ei ollutkaan arkkitehti. Kerrotaan, että tästä syystä Safa muutti sääntöjä siten, että vain arkkitehdit saattoivat osallistua. Kun Ermala suljettiin ulos, muutkin alkoivat menestyä.

Ainoana suomalaisena Ermala sai erivapauden käyttää arkkitehdin titteliä ja hakea arkkitehdin virkoja. Hänestä tuli Kemin kaupunginarkkitehti, missä virassa toimiessaan hän suunnitteli myös Niemi-Niemelän uudisrakennuksen.

Aluksi hotellihuoneiden rakentaminen näytti vaikealta, sillä kolmikerroksisen kivirakennuksen toisen kerroksen alapuolella

oli ravintolasali ja muita sellaisia tiloja, joiden läpi ei ollut mahdollista vetää viemäreitä.

Kävi kuitenkin ilmi, että välipohjien kannatinpalkit olivat niin korkeat ja vahvat, että niihin voitiin porata timanttitoralla reiät vaakasuoria viemäriputkia varten.

Niinpä jokaiseen huoneeseen voitiin rakentaa WC ja suihku. Vanhainkodin yhteiset pesutilatkin muutettiin hotellihuoneiksi.

Kellarissa sijainnut sauna on peruskorjattu ja sinne on rakennettu toinenkin korkeatasoinen saunatila.

Alakerran varastotiloihin on puolestaan rakennettu viinikellari. Kellarin harmaat peiliovet olivat niin kauniit, ettemme raaskineet niitä hävittää. Viinitiloilla yleisesti käytettävät tuhanen litran säiliöt eivät olisi mahtuneet oviaukoista. Niinpä hankimme vajaan 700 litran suuruiset säiliöt, joita voidaan liikutella alkuperäisten oviaukkojen läpi.

Kaiken kaikkiaan saimme peruskorjauksen kautta käyttööme yli 40 hotellihuonetta, joihin saatoimme majoittaa yli 80 hotellivierasta.

Hotellihuoneille alkoi olla käyttöä sitä mukaa, kun tiloja valmistui. Majoitimme muiden muassa Kemin ja Rovaniemen välisen rautatien sähköistystöissä olleita komennusmiehiä.

Vuosina 2004–2005 meille tuli vuokralle yksityinen kemiläinen vanhainkoti siksi ajaksi, kun sen omia tiloja peruskorjattiin ja laajennettiin.

Sittemmin osa tiloista on ollut nuorisokodin käytössä, mutta nykyäänkin hotelliimme mahtuu runsaat viisikymmentä hotellivierasta.

Pohjanrannan majoituskapasiteettia on kasvattanut myös karavaanarialue Rantatähti, jossa on 35 sähköistettyä majoituspaikkaa.

Sen huoltotiloiksi on kunnostettu rakennus, jossa aikoinaan sijaitsivat vanhainkodin saunatilat ja leipomo. Käytössä on kaksi saunaa, hyvät pesutilat ja keittopaikka.

Nykyään tässä rakennuksessa toimii myös Pohjantähti-opisto. Talvisin tilat ovat pääosin opiston käytössä, kesäisin osa sen tiloista siirtyy karavaanareiden käyttöön.

Viime keväänä valmistui Pohjanrannan paanukirkko, joka on rakennettu 1300-luvun puukirkkojen tyyliin. Keminmaalle tuohon aikaan rakennettu kirkko oli ilmeisesti arkkitehtuuriltaan sen kaltainen.

Pohjanrannan kirkkoa ei ole vihitty kirkoksi, mutta piispa Samuel Salmi on siunannut sen käyttöönsä. Kirkossa voidaan järjestää avioparien vihkimisiä ja kastetilaisuuksia, konsertteja ja erilaisia kokouksia.

Kirkko on määritelty ohjelmanpalvelurakennukseksi, ja sellaisena sen rakentamiseen on myönnetty ELY-keskuksen tukea. Tämä onkin toistaiseksi ainoa rakennushanke, jonka toteuttamiseen olemme saaneet yhteiskunnan varoja.

Viimeisin rakennustyö on ollut konehalli- ja varastotilojen rakentaminen aittarakennuksen alakertaan.

Meillä on ollut jo yli kymmenen vuoden ajan pellettilämmitys, jonka rinnalla on jouduttu käyttämään aika ajoon öljyä. Nyt harkitsemme sen korvaamista maalämpöpumpulla, jonka putkisto sijoitettaisiin Kemijoen pohjaan.

Uusiakin suunnitelmia on vireillä. Niitä toteutetaan sitä mukaan, kun voimavarat riittävät.

Yksi suunnitelmistamme liittyy matkailutoiminnan kehittämiseen. Pohjanranta on kahden kilometrin päässä nelostiestä. Olemme hankkineet sen varrelta tontin, jolle olisi rakennettava palvelukeskus, jonka avulla voisimme pysäyttää ohikulkevia matkailijoita ja houkutella heitä Pohjanrantaan.

Tämäkin suunnitelma vaatii vielä kypsyttelyä.

Pohjanrannan rakennushankkeet ovat onnistuneet hyvin. Ainoa ongelma on ollut se, että kustannusarviot ovat joskus petäneet. Tämäkin on kestänyt.

* * *

Kun vuonna 2000 kävi lopullisesti ilmi, ettei Pohjantähti-opisto saanut ylläpitölupaa, kannatusyhdistys jätti vielä jäljellä olleen kunnan käynnistys- ja toiminta-avustuksen nostamatta.

Kun linjamuotoiseen koulutukseen ei ollut ilman valtion tukea mahdollisuuksia, kannatusyhdistys järjesti lyhytkursseja, taidenäyttelyitä ja konsertteja.

Kun tiloja ei tarvittu opiston toimintaan, jouduimme Vuokon kanssa etsimään niille muuta käyttöä.

Kesällä 2000 meille tuli vuokralle Jussin Perhekoti -niminen haukiputaalainen perhekotiyritys.

Tässä meitä auttoi hyvä vanha ystäväni Tuomas Alasalmi, joka veti Rokuan kuntoutumiskeskusta ja oli monin tavoin mukana Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeissa. Olin tutustunut häneen jo 1970-luvulla, jolloin hän oli keskustajärjestöjen palveluksessa.

Tuomas saattoi meidät yhteyteen Juha Mäenpään kanssa. Hän oli kasvatustieteen tohtori ja vahva kasvatuksen ammattilainen. Juha oli toteuttanut lastensuojelutyötä muun muassa Nuorten ystävät ry:n palveluksessa.

Juha ehdotti, että perustaisimme oman perhekodin. Totesimme, ettei meillä ollut siihen tarvittavaa ammattitaitoa.

Niinpä sovimme, että Juhan ja hänen perheensä ylläpitämä Jussin perhekoti perustaa sivutoimipisteen Keminmaalle. Me lupasimme kunnostaa siihen tarvittavat tilat.

Tilan vanha päärakennus peruskorjattiin perhekodin käyttöön. Lisäksi perhekoti tarvitsi käyttöönsä muita tiloja. Nuorten ateriat perhekoti osti Pohjanrannan ravintolasta.

Filiaalin myötä yrityksen nimikin muuttui monikkoon: siitä tuli Jussin perhekodit.

Yhdessä Juhan kanssa aloimme kehitellä suunnitelmia kansainvälisen tason lastensuojelukeskuksen perustamiseksi Pohjanrantaan. Ajattelimme, että voisimme kehittää Keminmaalle korkeatasoista koulutus- ja tutkimustoimintaa, joka keskittyisi huumausaineiden vastaiseen toimintaan ja lastensuojelutyöhön.

Pohjantähti-opistolle tämä näytti tarjoavan uusia tehtäviä. Opisto ja Jussin perhekodit ryhtyivät heti yhteistoimintaan lyhytkurssien järjestämiseksi.

Meille Vuokon kanssa yhteistyön syntyminen Juha Mäenpään kanssa oli erinomainen ratkaisu. Saimme hyvän vuokralaisen, jolta saadut tuotot auttoivat kattamaan kiinteistön ylläpitomenoja. Lisäksi vireillä oli suunnitelmia, joiden toteutuessa saisimme kiinteistön tiloille lisää käyttöä.

Totesimme, että meillä on vain yksi riski – se, että Juha ajaa autolla puuhun ja kuolee.

Tämä kauhukuva toteutui, mutta ei sellaisenaan.

Syksyllä 2001 Juha oli työntekijöittensä kanssa jiu-jitsu harjoituksissa. Hänen perhekodeissaan oli myös vaikeista päihdeongelmista kärsiviä ja väkivaltaisia nuoria. Tästä syystä Juha piti tärkeänä, että työntekijöillä on hyvä koulutus itsepuolustustaidoissa. Juha itse näytti esimerkkiä käymällä säännöllisesti harjoituksissa.

Harjoituksissa Juha sai kovan iskun kaulaansa. Se synnytti verisuoneen tukoksen, joka meni aivoihin. Juha menehtyi.

Perhe jatkoi yritystoimintaa. Pojat Petteri ja Samuli olivat olleet alusta alkaen mukana toiminnassa. Juha oli kouluttanut heitä ja antanut heille vastuunalaisia tehtäviä.

Sovimme Petterin ja Samulin kanssa, että yhteistyötämme jatketaan.

Keväällä 2003 Mäenpään perhe kuitenkin myi yrityksensä A Company Finland Oyj -nimiselle pörssiyritykselle. Samaan aikaan oli vireillä tämän yrityksen fuusioituminen puuteollisuuden erikoistuneen Ruukki Oy:n kanssa. Näin syntyi Ruukki Group.

Kun saimme Vuokon kanssa kuulla kaupasta, totesimme, että meidän asemamme vuokranantajana oli käynyt epävarmaksi. Niinpä irtisanoimme vuokrasopimuksen ja perustimme lastensuojelutyötä varten oman yrityksen, Saava Oy:n, joka ryhtyi ylläpitämään Keminmaan nuorisokotia.

Olimme seuranneet vuoden ajan läheltä Jussin Perhekodin toimintaa. Sen perusteella uskoimme, että kykenisimme tarjoamaan omalle nuorisokodillemme hyvät toimintaedellytykset.

Lähdimme siitä, että emme puuttuisi nuorisokodin käytännön toimintaan, vaan jättäisimme sen ammattitaitoisen henkilökunnan vastuulle.

Haimme luvan 24-paikkaiselle lastensuojelulaitokselle. Tilojen suhteen ei ollut ongelmia, kun ne oli Jussin perhekodin toimintaa varten jo hyväksytty. Henkilöstö täytti ammattitaitovaatimukset. Minun aikanaan harjoittamistani sosiaalialan opinnoistakin oli tässä hyötyä.

Teimme alkuvaiheessa monia virheitä.

Meidän olisi tietysti pitänyt aivan ensimmäiseksi selvittää, millaisille nuorisokotipalveluille olisi kysyntää.

Ajattelimme samankaltaista asiakaskuntaa kuin Jussin Perhekodeilla oli ollut. Emme ottaneet huomioon sitä, että Jussin Perhekodit olivat erikoistuneet hoitamaan ja kasvattamaan vakavasti päihderiippuvaisia ja väkivaltaisia nuoria. Ne saivat asiakkaita koko maasta ja etenkin pääkaupunkiseudulta.

Meidän oli mahdollista saada asiakkaita lähinnä Lapin kunnista. Meidän oli viisasta keskittyä tarjoamaan palveluja lievemmistä psykososiaalisista ja mielenterveysongelmista kärsiville nuorille.

Tämä olisi pitänyt ottaa huomioon myös, kun esittelimme tilojamme ja toimintaamme kuntien sosiaalityöntekijöille.

Taisin itse tehdä aikamoisen virheen, kun riensin ensimmäiseksi näyttämään uutta turvahuonettamme, joka oli parempi kuin Jussin Perhekotien käytössä ollut. Sosiaalityöntekijät halusivat lapsille ja nuorille viihtyisän kodin, turvahuone oli välttämätön paha.

Tilamme olivat toki loistavat ja henkilökuntamme pätevää, mutta asiakkaiden saamisessa meillä oli alussa suuria vaikeuksia. Ensimmäiset kaksi nuorta tulivat Turusta, seuraavat Tampereen seudulta.

Saimme toimintamme kuitenkin kunnolla käyntiin vasta sen jälkeen, kun pääsimme yhteistyöhön Lapin keskussairaalan nuorisopsykiatrian poliklinikan ja siellä ylilääkärinä toimineen Jukka Karassaaren kanssa.

Jukka oli naapurin poika ja tunsin hänen lapsuusvuosilta, mutta emme olleet tavanneet vuosikymmeniin.

Jukka oli taitava nuorisopsykiatri. Hänestä tuli myös meidän nuorisokotimme työnohjaaja ja kouluttaja. Tämän ansiosta toimintamme laatu parani huomattavasti. Jukka auttoi meitä jonkin aikaa vielä sen jälkeenkin kun hän oli jäänyt eläkkeelle keskussairaalan virastaan.

Nyt asiakkaamme ovat pääosin Lapin kunnista, mutta joitakin nuoria meille on sijoitettu myös kauempaa.

Keminmaan nuorisokoti tarjoaa nuorille monipuolista ja moniportaista hoivaa ja kasvatusta. Toiminta on jaettu yksiköihin, joiden nimet perustuvat valoon.

Tuikku on vastaanotto- ja kriisiyksikkö. Sieltä siirrytään Lyhtyyn, joka on kuntoutumisyksikkö. Soihdun kautta nuoret itseinäistyvät ja valmistautuvat elämään nuorisokodin ulkopuolella. Sinne nuorisokodin tuki ulottuu tarvittaessa jatkohuollon muodossa.

Pohjanrannassa on tarjolla paikkoja myös nuorisoasuntola Pohjankodissa, joka tarjoaa pehmeän laskun nuorisokodista itsenäiseen elämään.

Viime vuonna aloitimme nuorten mielenterveyskuntoutuksen. Meillä on ollut alusta alkaen myös terveydenhuollon lupa, mutta viime maaliskuussa perustimme sitä varten erityisen yksikön, Sateenkaaren.

Meidän pihapiirissämme toimii Keminmaan kunnan ylläpitämä Pohjanrannan koulu, jossa useimmat nuorisokodin ja Sateenkaaren nuoret saavat opetusta.

Alun perin tekemämme päätöksen mukaisesti emme ole puuttuneet nuorisokodin emmekä uuden mielenterveysyksikön käytännön työhön.

Huolehdimme siitä, että meillä on hyvä henkilöstö, jonka ammattitaitoa pyritään pitämään yllä ja entisestään kohottamaan. Toimintatilat on pidetty hyvässä kunnossa ja nuorten harrastusmahdollisuuksista on huolehdittu.

Koulutus- ja kehittämistyön olemme pitäneet omissa käsissämme.

Olemme järjestäneet yhteistyössä Pohjantähti-opiston kanssa jo kahdeksan ”Turvaa, hoivaa, kasvatusta” -seminaaria, jotka on tarkoitettu lähinnä lastensuojelun, kasvatuksen ja terveydenhuollon asiantuntijoille.

Vuoden 2005 lopulla syntyi ajatus hakea Pohjantähti-opistolle ylläpitölupaa sellaisen kansanopistokoulutuksen järjestämiseen, jossa yhdistetään toisiinsa kasvatukselliset ja lastensuojelun tavoitteet.

Hakemuksen mukaan yleissivistävää koulutusta annettaisiin sijaishuollossa olleille tai oleville nuorille ja muille sellaisille ryhmille, jotka ovat erityisen tuen tarpeessa.

Tämä hakemus johti tulokseen. Opetusministeri Antti Kalliomäki myönsi elokuun 2007 alusta alkaen Pohjantähti-opistolle kolmivuotisen kokeiluluvan. Opetusministeri Henna Virkkunen puolestaan myönsi opistolle pysyvän ylläpitöluvan elokuun alusta 2010 alkaen.

Ylläpitöluvan myöntäminen Pohjantähti-opistolle merkitsi ikään kuin ympyrän sulkeutumista. Vuosia sitten aloitettu työ ei mennyt hukkaan.

Kuluneiden kahdentoista vuoden aikana olimme kehittäneet Pohjanrantaan paljon muuta toimintaa. Opiston ylläpitöluvalla ei ollut enää sanottavaa merkitystä kiinteistön käyttöä ajatellen – itse asiassa tiloista on alkanut jo olla puutetta.

Toisaalta opistolla on tärkeä tehtävä lastensuojelutyön tukemisessa ja syrjäytyneiden nuorten auttamisessa, ja se täydentää sopivasti Pohjanrannassa tarjolla olevia palveluja.

Nyt olemme päässeet lähelle sitä, mitä Juha Mäenpään kanssa lähes kymmenen vuotta sitten kaavailimme. Työ jatkuu.

Olemme perustaneet yhdessä neljän muun pohjoissuomalaisen perhe- ja nuorisokodin kanssa Laaturyhmä Pohjankodit -nimisen yhdistyksen, jonka puitteissa pyrimme kohottamaan edelleen yritystemme toteuttaman lastensuojelutyön laatua. Olen toiminut alkuvaiheessa yhdistyksen hallituksen puheenjohtajana.

Laaturyhmän ja Pohjantähti-opiston välillä on tiivis yhteistyö. Opisto auttaa laaturyhmää sen työssä lastensuojelutyön ja nuorisokotitoiminnan laadun parantamisessa. Laaturyhmä puolestaan voi auttaa opistoa koulutustoiminnan laajentamisessa.

Pohjanrannassa toteuttamamme nuorisokotitoiminnan yhtenä vaikeutena on ollut se, että asiakkaiden määrä on vaihdellut voimakkaasti. Sama ongelma vaivaa myös muita perhe- ja nuorisokoteja.

Joskus meillä on ollut talo jokseenkin täynnä, mutta jonakin hiljaisena kesäkautena nuoria on ollut vain puolenkymmentä. Tällaiset heilahtelut aiheuttavat melkoisia ongelmia perhe- ja nuorisokotien taloudelle ja henkilöstöpolitiikalle.

Vaihtelevuutta on myös valtiovallan ja kuntien suhtautumisessa perhe- ja nuorisokotityöhön.

Jossakin vaiheessa kunnat ja valtio alkoivat luopua omista lastensuojelulaitoksistaan. Alalle syntyi runsaasti perheyriytyksiä. Tämä vastasi yleistä suuntausta sosiaalihuollon palvelujen ulkoistamiseksi ja yksityistämiseksi.

Nyt yksityiset perhe- ja nuorisokodit ovat puristuksissa.

Valtiovalta tiukentaa koko ajan vaatimustasoa tilojen ja henkilöstön suhteen. Kilpailutuksilla maksutasoa pyritään samaan aikaan alentamaan.

Kunnat perustavat jälleen omia laitoksiaan. Ne saattavat olla sinänsä kannattavia, kun kunta voi aina ensin täyttää omat paikkansa. Tällöin suhdannevaihtelut ja kannattavuusongelmat kohtaavat entistä ankarammin yksityisiä palvelun tuottajia.

Viime vuosina on ryhdytty voimakkaasti suosimaan perhe-sijoituksia. Niiden tulee tietenkin olla ensisijainen vaihtoehto,

mutta vaikeasti oireilevia lapsia ja nuoria ei perheisiin tulisi sijoittaa.

Viime aikoina joissakin kunnissa on kannustettu perhe- ja nuorisokotien työntekijöitä ottamaan useita lapsia ja nuoria perhesijoitukseen. Tällaiset sijaisperheet alkavat muistuttaa perhekotia, mutta niillä ei ole käytössään läheskään vastaavia voimavaroja. Tällainen toiminta tulee kunnalle edulliseksi, mutta lastensuojelun laatu siitä kärsii.

Yksityisiä perhe- ja nuorisokotejakin tarvitaan ja niiden toimintaedellytyksistä pitää huolehtia.

* * *

Vaikka nuorisokoti- ja mielenterveystyö ylittää millä tahansa mittarilla mitaten tärkeydessään kaiken muun Pohjanrannassa tapahtuvan, sitä ei kovin laajalti tunneta. Sen sijaan hyvin moni suomalainen tietää, että Pohjanrannassa on hotelli, ravintola, leirintäalue, tanssikeskus ja viinitila.

Hotelli- ja ravintolatoiminta aloitettiin Pohjanrannassa jo keväällä 1998.

Meidän hotellimme on kauniilla paikalla Kemijoen rannalla. Se on rauhaista ja tunnelmallinen.

Hotellin maantieteellinen sijainti on erinomainen. Pohjoisesta etelään tai etelästä pohjoiseen matkaa tekeville Keminmaa on oivallinen yöpymispaikka. Niinpä hotellissamme pitäisi yöpyä runsaasti sekä linja-autolla liikkuvia matkailijaryhmiä että henkilöautoa käyttäviä matkailijoita.

Hotellin käyttöaste on kuitenkin melko alhainen. Paras sesonki on kesäisin.

Emme ole onnistuneet hotellimme markkinoinnissa. Tässä suhteessa olemme samassa asemassa kuin monet muut hotellinpitäjät. Markkinointi on kallista. Kun et markkinoi, saat vain vähän asiakkaita. Kun yöpyjiä on vähän, ei ole rahaa markkinointiin.

Tämän ongelman ratkaisemiseksi olemme muun muassa rakensaneet 1300-luvun mallin mukaisen paanukirkon. Sen avulla

pyrimme saamaan Pohjanrantaan entistä enemmän hääjuhlia ja muita tapahtumia.

Leirintä- ja karavaanarialue Rantatähti on saavuttanut kasvavaa suosiota. Monet asiakkaamme ovat sanoneet pitävänsä meidän paikkaamme koko maan parhaimpana.

Rantatähti sijaitsee Kemijoen rantatörmällä. Paikka on avoin, eikä siinä ole juuri lainkaan hyttysiä. Huoltorakennuksen tilat ovat siistit. Tarjolla on myös lasten leikkipaikka, lohilammikko ja grillikota.

Viime kesänä rakensimme kolme majoitusmökkiä, kirkkotupaa, jotka sopivat hyvin vaikkapa perhemajoitukseen. Leirintäalueen palvelut ovat aivan vieressä.

Pohjanrannan tanssikeskuksen nimi on Tähtiranta.

Tähtirannassa on kolme tanssitilaa: navetan yläkerta, terassin ulkolava ja navettaravintolan tanssilattia. On sanottu, että tanssitilalla mitaten Tähtiranta on Pohjois-Suomen suurin tanssikeskus.

Ravintola meillä on sekä yläkerrassa että alakerran navetassa. Navetassa meillä on ollut viime vuosien tansseissa karaoke.

Pari vuotta sitten valmistui talliin juhla- ja kokoushuoneisto, jossa tansseja voidaan järjestää myös talvisin. Niihin asiakkaita ei ole riittänyt.

Ensimmäiset tanssit järjestimme jo syyskesällä 1998. Seuravasta kesästä alkaen Tähtirannassa on tanssittu joka lauantai-ilta.

Tähtirannan toiminta lähti ontuen liikkeelle. Alkuvaiheessa pyrimme hankkimaan yhtyeet itse. Olimme myöhään liikkeellä ja taso jäi matalaksi.

Myöhemmin hankimme tanssitoimintaa pyörittämään omalta kylältä pariskunnan, joka oli järjestänyt tansseja Kemissä. Samaa aikaan syntyi yhteistyö Oulussa Hietasaaren tanssikeskusta ylläpitäneen yrittäjän kanssa, joka alkoi järjestellä meille esiintyjä.

Nykyään vedämme tanssitoimintaa itse, ja yhtyeet meille järjestää ohjelmatoimisto. Viime vuosina Tähtirannassa ovat esiintyneet monet Suomen tähtiorkestereista ja -solisteista.

Tanssien järjestäminen ei ole mikään rahasampo.

Yhtyeiden esiintymispalkkiot on mitoitettu siten, että lipputulot yleensä hädin tuskin riittävät niiden maksamiseen. Tanssien järjestäjälle jäävät ravintolatuotot. Joskus niillä on katettava myös järjestelykuluja.

Tähtirannan tanssitoiminta on tuottanut joinakin vuosina suoranaista tappiota. Parhaimpienkin vuosien tuotot ovat vähäiset. Mutta olemme saaneet järjestää seutukunnan väelle mukavaa yhdessäoloa ja terveellistä liikuntaa.

Tilaviinituottajiksi ryhtymiseen saimme rohkaisua Valamon luostarista.

Pohjanrannan pellot olivat vuokralla naapurin isännällä, joka viljeli niillä ohraa. Mietimme Vuokon kanssa, miten voisimme niitä itse hyödyntää.

Meillä oli herukkapensaita Tuusulassa ja olimme joskus valmistaneet niiden marjoista kotiviiniä. Tilaviinin tuottaminen näytti olevan varteenotettava vaihtoehto.

Kävimme keväällä 2002 opintomatalla Valamossa. Ajattelimme, että kyllä mekin voimme viinin tuottamisen oppia, kun Valamon munkit olivat siihen pystyneet.

Tässäkin tehtävässä meitä onnisti.

Tervolassa pari isäntää oli päättänyt perustaa viinitilan. He hankkivat välineet ja lähettivät miehen opiskelemaan viinimestariksi. Ensimmäinen yritys viinin valmistamiseksi kuitenkin epäonnistui, tilat eivät ilmeisesti olleet riittävän hygieeniset. Hanne raukesi siihen.

Me ostimme välineet ja palkkasimme viinimestarin konsulttiksemme.

Syksyllä 2002 pelloillemme istutettiin 8000 mustaherukan ja 3000 viherherukan tainta. Puolasta hankimme traktorivetoisen koneen marjojen poimimista varten.

Tuotamme viittä erilaista viiniä.

Viherherukasta syntyy erinomainen valkoviini ja mustaherukasta punaviini. Molempia valmistamme sekä puolikuivana että

makeana. Tuusulassa kasvatetuista omenoista olemme lisäksi tuottaneet omenaviiniä.

Pohjanrannassa on järjestetty useana syksynä Meri-Lapin ruokamessut, joiden avulla on usean toimijan voimin pyritty edistämään lähiruuan suosiota ja menekkiä. Mekin olemme myyneet omia tuotteitamme. Tilaviinikin on lähiruokaa.

Pohjanrannan yritystoiminta perustuu synergiaan. Olemme koettaneet löytää toinen toistaan tukevia liikeideoita, joilla voimme hyödyntää Pohjanrannan kiinteistöä.

Käytännössä systeemi toimii parhaimmin silloin kun saamme hotelliin tai leirintäalueelle asiakkaan, joka käy tansseissa, nauttii ravintolan antimia ja ostaa lähtiessään tuliaisit tilaviinimyymälästä.

* * *

Pohjanrannan suurin merkitys on ollut henkistä laatua. Sen kehittäminen on antanut rikkautta elämäämme.

Pohjanrannan historian tutkiminen avasi elävän näkökulman Peräpohjolan ja koko maan menneisyyteen. Pohjanranta-kirjallani tunnen antaneeni pienen panoksen jopa historian tutkimukseen.

Keminmaan nuorisokodissa ja Sateenkaarella olemme antaneet turvaa, hoivaa ja kasvatusta jo noin parille sadalle lapselle ja nuorelle.

Sekin on tuntunut hyvältä, että olemme voineet luoda työpaikkoja. Omissa yrityksissämme työskentelee nykyään keskimäärin 30–40 henkilöä. Pohjantähti-opisto työllistää kymmenkunta henkilöä

Kontrafaktuaalisuuden hengessä voimme todeta, että huomomminkin olisi voinut käydä.

Meillä on ollut vastoinkäymisiä muun muassa sen vuoksi, että jotkut kunnallispoliitikot ja kunnan virkamiehet ovat panneet meille kapuloita rattaisiin. Toisaalta meillä on ollut onni saada hyviä työntekijöitä. Keminmaalaiset, varsinkin oman kylän väki, ovat meitä auttaneet ja tukeneet. Onnikin on ollut myötä.

Jos vastoinkäymisiä olisi ollut enemmän ja jos tukea ja onnea olisi ollut vähemmän, olisimme saattaneet Vuokon kanssa tehdä vararikon.

Sitä en osaa kuvitella, mitä olisi tapahtunut, elleimme olisi ryhtyneet Pohjanrantaa rakentamaan.

Niemi-Niemelälle, Kemin kaupungille ja Keminmaan kunnalle olisi ilmeisesti käynyt paljon huonommin, jos emme olisi hankkeeseemme ryhtyneet.

Niemi-Niemelä olisi edelleen rappeutunut. Kaupunki olisi maksanut rakennusten ylläpidosta sievoisen summan ja luultavasti joutunut myymään paikan pilkkahintaan.

Ranta-alueet olisi todennäköisesti käytetty asuntojen rakentamiseen ja vanhat rakennukset olisi ehkä purettu kokonaan. Viitisenkymmentä työpaikkaa olisi jäänyt syntymättä.

6

Kauppaa ja kestävästä kehitystä

Minulla on nykyisessä hallituksessa hoidettavanaani kaksi isoa salkkua ja yksi pienempi.

Vastuullani ovat olleet kauppapolitiikka ja kehityspolitiikka. Lisäksi olen hoitanut lähialueyhteistyöhön liittyviä asioita.

Eri maissa hallitusten kokoonpanot ja ministereiden työnjaot ovat hyvin erilaisia.

Useimmissa Suomen kaltaisissa maissa ulkosuhteita hoitaa kolme ministeriä: ulkoministeri, ulkomaankauppaministeri ja kehitysministeri.

Joissakin maissa ulkoministeri vastaa myös kehityspolitiikasta, muutamissa jopa kauppapolitiikasta. Tällöin työtaakkaa on jaettu käytännössä varaministereille tai valtiosihteereille.

Suomessa käytännöt ovat vaihdelleet.

Kun tulin ensimmäisen kerran ulkoasiainministeriksi toukokuussa 1977, vastuullani oli koko ministeriö. Hoidin siis ulkoministerin varsinaisten tehtävien ohella myös kehitysyhteistyötä ja kauppapolitiikkaa. Apunani ei ollut varaministereitä eikä poliittisia valtiosihteereitä.

Ennen vuotta 1977 ja jälleen vuodesta 1979 alkaen Suomen hallituksessa on ollut erikseen ulkomaankauppaministeri. Vuodesta 1987 lähtien meillä on ollut erikseen kehitysministeri.

Paavo Lipposen johtamissa hallituksissa sama ministeri oli vastuussa ympäristöpolitiikasta ja kehityspolitiikasta. Tämä ei ole huono yhdistelmä.

Anneli Jäätteenmäen johtamaa hallitusta muodostettaessa yhdistettiin toisiinsa ulkomaakauppa- ja kehitysministerin tehtävät. Sama käytäntö on jatkunut Matti Vanhasen I ja II hallituksessa ja Mari Kiviniemen hallituksessa.

Kauppa- ja kehityspolitiikan yhdistämisestä on tiettyjä etuja. Kauppapolitiikalla voidaan edistää kehitysmaiden taloudellista kasvua ja auttaa niitä nostamaan ihmisiä köyhyydestä. Toisaalta kehitysyhteistyön avulla voidaan edesauttaa kauppavirtojen kasvua.

Ministerin harteille näiden kahden tehtävän yhdistäminen lastaa aikamoisen taakan. Molempien tehtävien hoitamiseen liittyy runsaasti kansainvälisiä kokouksia. Kummankin vuoksi on matkustettava runsaasti ja nimenomaan kaukomaihin.

Nuorena miehenä olen tästä kuitenkin hyvin selviytynyt.

* * *

Kun aloitin ulkomaankauppaministerin tehtävien hoitamisen keväällä 1977, Suomi oli ollut jo runsaan kymmenen vuoden ajan liittännäisjäsenenä Euroopan vapaakauppaliitossa, EFTA:ssa. OECD:ssakin olimme olleet jo 1960-luvun lopulta alkaen.

Yksi ensimmäisistä virkamatkoistani suuntautui Pariisiin OECD:n ministerikokoukseen. Osallistuin siihen sekä ulkoministerin että ulkomaankauppaministerin ominaisuudessa.

Sittemmin olin mukana kaikissa OECD:n ja EFTA:n ministerikokouksissa. Vuonna 1978 olin puheenjohtajana Genevessä järjestetyssä EFTA:n ministerikokouksessa.

Tein viennin edistämiseen painottuvat ulkoministerivierailut Iraniin lokakuussa 1977 ja Irakiin huhtikuussa 1978. Molempiin matkoihin osallistui vahva yritysvaltuuskunta.

Vuoden 1979 lopulla tein vierailun Saudi-Arabiaan. En ollut enää ulkomaankauppaministeri, mutta mukana oli silti yritysten

edustajia. Sama käytäntö jatkui muutamilla viennin kannalta tärkeillä ulkomaanmatkoillani myös myöhempinä ulkoministerikausinani.

EU:ssa kauppapolitiikka kuuluu unionin toimivaltaan. Euroopan talousyhteisön muodostamisesta lähtien EU on ollut tulli-liitto, jolla on yhteinen kauppapolitiikka. Komissiolla on keskeinen rooli sen toteuttamisessa.

EU:n jäsenmaiden kauppaministerit kokoontuvat pari kertaa vuodessa ja tarvittaessa useamminkin. Ministerit hyväksyvät mandaatit neuvotteluihin, seuraavat niiden kulkua ja lopulta päättävät sopimusten hyväksymisestä.

Lissabonin sopimuksen voimaan tultua sopimusten voimaansattamiseen ei tarvita kansallisten parlamenttien suorittamaa ratifiointia, mutta nyt niille on saatava Euroopan parlamentin hyväksyminen.

Viennin edistäminen kuuluu jäsenmaiden toimivaltaan. Kuluneiden vajaan neljän vuoden aikana olen tehnyt runsaat kolmekymmentä vienninedistämismatkaa. Myös useilla kehityspolitiikkaan liittyneillä matkoillani on ollut mukana yritysten edustajia. Lisäksi olen ollut mukana sellaisilla tasavallan presidentin virallisilla vierailuilla, joihin on osallistunut yritysvaltuuskunta.

Ministerin vetämillä vienninedistämismatkoilla on suuri merkitys erityisesti nousevissa kehitysmaissa. Kiinaan ja Intiaan olen matkustanut yritysvaltuuskunnan kanssa jo kaksi kertaa. Molemmissa maissa olen ollut lisäksi presidentti Tarja Halosen seurueessa tukemassa yritysten vientiponnistuksia.

Vienninedistämisessä on ollut usein hyötyä siitä, että olen ollut rakentamassa suhteita kohdemaahan jo vuosikymmeniä sitten.

Suomen suhteita Kiinaan olen ollut hoitamassa niistä ajoista alkaen, kun maa alkoi avautua.

Vuonna 1979 isännöin varapääministeri Geng Biaon vierailun Suomeen.

Vuonna 1984 tein Kiinaan ulkoministerivierailun. Mukana oli viisi yritysten edustajaa, heidän joukossaan Nokian Kari Kairamo ja Koneen Pekka Herlin. Tästä oven avauksesta käynnistyivät suomalaisten yritysten ponnistelut, jotka ovat johtaneet laajaan kauppavaihtoon ja mittaviin investointeihin.

Sittemmin olen vierailut Kiinassa usein ja isännöinyt Suomessa kiinalaisia vieraita.

Viime vuonna sain tehtäväkseni tarjota päivällisen Kiinan varapresidentin Xi Jinpingin kunniaksi. Hän oli ollut mukana varapääministeri Geng Biaon vierailulla 31 vuotta aikaisemmin.

Arkistoista löytyneissä kuvissa häntä ei näkynyt. Kuvia katsolessaan hän huomasi ja muisti, että tulkkauksesta huolehti Yang Jiechi, joka toimii nyt Kiinan ulkoministerinä.

Xi Jinpingin ennakoidaan nousevan Kiinan seuraavaksi ykkösjohtajaksi.

Intiassa vierailin ensimmäisen kerran vuonna 1984, jolloin tapasin myös pääministeri Indira Gandhin. Vierailun isäntänä oli ulkoministeri Narasimha Rao, josta tuli myöhemmin Intian pääministeri. Tuollakin matkalla oli mukana suomalaisia yritysjohdajia, heidän joukossaan Wärtsilän Tankmar Horn.

Tammikuussa 2011 johdin yritysvaltuuskunnan Saudi-Arabiaan, Yhdistyneisiin Arabiemiraatteihin ja Kuwaitiin. Tälläkin matkalla saatoin tavata vanhoja yhteistyökumppaneitani.

Kun vierailin Saudi-Arabiassa ulkoministerinä vuonna 1979, isäntänäni oli prinssi Saud Al-Faisal. Hän hoitaa tätä virkaa edelleen. Meillä oli miellyttävä jälleen näkeminen, jonka yhteydessä ojensin ministerille valokuvan yli 31 vuotta aikaisemmin toteutuneesta tapaamisestamme.

Läksiäislounaalla syntyi hauska keskustelu yhdestä myöhemmästä käynnistäni Saudi-Arabiassa. Sen yhteydessä tarjotun lounaan ruokalistaan tittelikseni oli merkitty ”Hänen Kuninkaallinen Korkeutensa, Suomen ulkoasiainministeri Paavo Väyrynen”. Saudien protokollan oli kai ollut vaikea ymmärtää, että ulkoministerinä voisi toimia muu kuin kuningashuoneen jäsen.

Jutun kertomisen jälkeen minua puhuteltiin ”kuninkaalliseksi korkeudeksi”.

Kuwaitin emiirinä toimii nyt Jaber Al-Sabah, joka isännöi minua ulkoministerinä vuonna 1985. Hän suoritti pian vasta vierailun Suomeen. Olisin tavannut hänetkin äskettäisellä vierailullani Kuwaitiin, mutta valitettavasti hän oli ulkomailla.

Vaikka vienninedistämismatkat suuntautuvat yleensä kaukoimaille, olen tehnyt niitä jopa unionin jäsenmaihin, Bulgariaan, Puolaan, Romaniaan ja Slovakiaan.

Venäjä on ollut erityisasemassa työssäni ulkomaankauppa-ministerinä. Vedän virkani puolesta Suomen ja Venäjän hallitusten välistä taloudellista yhteistyökomissiota. Lisäksi olen johtanut naapurimaahamme useita yritysvaltuuskuntia.

1970-luvun lopulla toimin silloisen Ahti Karjalaisen johtaman Suomen ja Neuvostoliiton välisen talouskomission varapuheenjohtajana. Ministerinä johdin neuvotteluja vuosittaisista tavaravaihtopöytäkirjoista.

Idänkaupan edistämisessä 1970-luvun kokemuksista ei ole tietenkään hyötyä. Eduksi on kuitenkin se, että olen saanut tutustua jo pitkään naapurimaahamme ja ihmisiin, jotka sen asioita hoitavat.

Tällä kaudella Suomen ja Venäjän kesken on jouduttu keskustelemaan ja neuvottelemaan monista hankalista kysymyksistä. Nyt pöytä on jokseenkin puhdas. Puutulleista on syntynyt sopimus EU:n ja Venäjän välillä, Saimaan kanavan vuokrasopimusta on jatkettu ja nopeajunaliikenne on saatu käyntiin.

Olen tehnyt tällä hallituskaudella useita vienninedistämismatkoja myös Venäjän alueille: Sotshiin, Novosibirskiin, Jekaterinburgiin ja Kazaniin. Nämä keskukset kasvavat ja ne ovat alkaneet kilpailla keskenään siitä, minne ulkomaiset investoinnit suuntautuvat. Tämä nopeuttaa Venäjän uudistumista, modernisaatiota.

Vienninedistämismatkat ovat suuntautuneet myös lähialueille, Murmansiin, Karjalaan, Arkangeliin, Pietariin ja Leningradin

alueelle. Näiden alueiden edustajien kanssa on keskusteltu myös lähialueyhteistyön kehittämistä.

Tunnen lähialueyhteistyön sen alkuvaiheista lähtien. Allekirjoitin sitä koskevan sopimuksen vuonna 1992.

Edellinen hallitus oli laatinut suunnitelman, jonka mukaan lähialueyhteistyö rajataan vain sosiaali- ja terveys-, ympäristö-, ydinturvayhteistyöhön.

Tätä en hyväksynyt. Jo vuoden 2007 budjettiriihessä päätettiin jatkaa laaja-alaista yhteistyötä ja suunnata varoja aikaisempaa enemmän taloudelliseen yhteistyöhön.

* * *

Suomen kehityspolitiikkaa olen hoitanut kaikilla niillä viidellä vuosikymmenellä, joiden aikana olen toiminut ministerinä.

Aloitin tämän työn Kalevi Sorsan toisen hallituksen ulkoministerinä keväällä 1977.

Tuolloin puhuttiin vielä kehitysavusta. Sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla seurattiin ja tilastoitiin palaumaa eli sitä, kuinka suuri osa varoista palautui antajamaahan hankintoina ja palkkoina. Määrärahojen bruttokansantulo-osuus oli 0,2 prosentin tasolla.

Jatkoin ulkoministerinä vuosina 1979–82 toimineessa Mauno Koiviston toisessa hallituksessa. Siihen nimitettiin myös ulkomaankauppaministeri, mutta kehitysyhteistyö kuului edelleen tehtäviin. Toiminta jatkui ennallaan. Määrärahoissa päästiin 0,3 prosentin tuntumaan.

Kehitysyhteistyön asemaa Suomen ulkopolitiikassa vuosina 1977–82 kuvastaa hyvin se, että en tehnyt tuolloin yhtään nimenomaan kehitysyhteistyöhön liittyntä virkamatkaa. Tämä johtui paljolti siitä, että presidentti Urho Kekkonen painotti ulkopolitiikassa muita asioita kuin kehitysyhteistyötä ja kehitysmaasuhteita. Ulkoministerin matkoille piti saada presidentin suostumus.

Kun tulin ulkoministeriksi vuosina 1983–87 toimineeseen Kalevi Sorsan kolmanteen hallitukseen, sovimme hänen kanssaan,

että Suomen virallinen kehitysapu nostetaan kahden vaalikauden kuluessa 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta.

Tämä tavoite saavutettiin. 1990-luvun alussa pääsimme hetkellisesti jopa lähelle 0,8 prosenttia, mutta tämä johtui siitä, että kansantulomme voimakkaasti supistui. Suomen itse aiheutetusta lamasta joutuivat siis kärsimään myös kehitysmaat, kun määrärahoja jouduttiin sen vuoksi leikkaamaan.

1980-luvulla alettiin jo käyttää käsitettä ”kehitysyhteistyö”. Edelleen kuitenkin puhuttiin myös kehitysavusta ja avun vastaanottajamaista. Tämän ulkoministerikauteni aikana tein virkamatkan kaikkiin Suomen ns. päävastaanottajamaihin, ja vierailin myös useissa muissa kehitysmaissa.

Kun palasin vuonna 1992 ulkoministeriksi Esko Ahon johtamaan hallitukseen, meillä oli erikseen kehitysyhteistyöministeri.

Olin kuitenkin hyvin kiinnostunut kehityspolitiikasta. Katsoin, että sillä tuli olla keskeinen sija Suomen ulkopolitiikassa.

Niinpä johdin Suomen valmistautumista Rio de Janeirossa vuonna 1992 järjestettyyn YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssiin (UNCED). Toimin konferenssissa Suomen valtuuskunnan puheenjohtajana. Mukana olivat myös kehitysyhteistyöministeri Toimi Kankaanniemi ja ympäristöministeri Sirpa Pietikäinen.

Presidentti Mauno Koivisto ei edeltäjänsä tapaan suhtautunut kovin innokkaasti kehitysyhteistyöhön ja kehitysmaasuhteisiin. Sain kuitenkin hänet vakuuttuneeksi Rion konferenssin poliittisesta merkityksestä ja osallistumaan siihen.

Oma kiinnostukseni maailmanlaajuisiin kehitys- ja ympäristökysymyksiin virisi jo vuonna 1972, jolloin Rooman klubin raportti *Kasvun rajat* ilmestyi. Jo 1970-luvulta alkaen olin ulkoministerinä kiinnittänyt huomiota ympäristökysymyksiin. 1980-luvulla painotin niitä voimakkaasti etenkin Suomen kehitysyhteistyössä ja -politiikassa.

Kun Keskusta sysättiin vuonna 1987 oppositioon, purin kiukkuani tieteelliseen työhön. Aluksi kirjoitin lisensiaattityön

Suomen ulkopoliittisesta doktriinista. Se julkaistiin myös kirjana nimellä *Kansakunta – ihmiskunta*.

Laajensin lisensiaattityön väitöskirjaksi laatimalla ennustuksen siitä, millaista Suomen ihmiskuntapolitiikka tulisi vastaisuudessa olemaan. Åbo Akademiassa tarkastetun ja hyväksytyän väitöskirjani nimi oli *Suomen ulkopoliitiikka – Kansallinen doktriini ja tulevaisuuden ihmiskuntapolitiikka*.

Ennustukseni ei siis koskenut Neuvostoliiton tulevaisuutta, kuten julkisuudessa jatkuvasti väitetään.

Pidin kyllä ihmiskuntapolitiikkaa koskevan ennustukseni lähtökohtana sitä, että Neuvostoliitto säilyisi suurvaltana myös tulevaisuudessa. En osannut tuolloin vielä ennakoita, että sen poliittinen järjestelmä ja nimi muuttuisivat. Tuohon aikaan Mihail Gorbatšov yritti uudistuspolitiikallaan turvata neuvostojärjestelmän jatkuvuuden.

Myöhempi kehitys on osoittanut, että ennustukseni kannalta olennainen ei ole muuttunut: olemme edelleen suurvallan naapuri.

Väitöskirjani keskeisenä aineistona oli vuoden 1987 keväällä valmistunut Ympäristön ja kehityksen maailmankomission eli ns. Brundtlandin komission mietintö, jossa tarkasteltiin ihmiskunnan tulevaisuutta kestävän kehityksen näkökulmasta.

Ennustukseni koski sitä, kuinka Suomen puolueettomuuspolitiikan periaatteet vaikuttaisivat maamme tulevaan ihmiskuntapolitiikkaan.

Ennustukseni mukaan ihmiskuntapolitiikan omat päämäärät ja koko ihmiskuntapolitiikan asema korostuisivat voimakkaasti Suomen ulkopoliitiikan kokonaisuudessa. Kun ihmiskuntapolitiikan päämäärät liittyivät ihmiskunnan yhteisistä eduista huolehtimiseen tai ovat luonteeltaan epäitsekkeitä, syntyy lisääntyviä paineita jättää kansalliseen etuun perustuvan puolueettomuuspolitiikan periaatteet entistä vähemmälle huomiolle.

Toisaalta totesin puolueettomuusdoktriinin olevan niin vaikiintunut ja vahva, että se säilyy Suomen ulkopoliitiikan yleis-

linjana ja myös ihmiskuntapolitiikan välineenä. Tästä syystä ennustin Suomen keskittyvän ensi sijassa niihin kysymyksiin, jotka sopivat parhaimmin maamme puolueettomuuslinjaan ja välttävän näkyvää roolia niissä asioissa, jotka ovat puolueettomuuspolitiikan kannalta vaikeita.

Ennustin, että ympäristö- ja kehityskysymykset tulevat paikostakin nousemaan hyvin keskeiseen asemaan kansojen välisessä yhteistyössä ja kansainvälisessä politiikassa. Suomen ihmiskuntapolitiikassa ennustin näiden asioiden painoarvon kohoavan senkin vuoksi, että ne sopivat erittäin hyvin Suomen puolueettomuuspolitiikan kokonaisuuteen.

Vuonna 1989 kirjoitin teoksen *Yhteinen tehtävämme – Kansanvaltaisen muutoksen strategia*. Tässä kirjassa esitin, että kestäväan kehitykseen päästään, kun maailman valituneet johtajat sopivat yhteisistä tavoitteita ja normeista, jotka kukin maa panee itselleen sopivalla tavalla täytäntöön.

Rion vuoden 1992 ympäristö- ja kehityskonferenssissa pääsin toden teolla mukaan käytännön toimintaan kestävän kehityksen edistämiseksi.

Rion konferenssi oli käännekohta ihmiskunnan kehityksessä. Siellä ympäristö- ja kehityskysymyksiä tarkasteltiin ensimmäisen kerran laajasti ja toisiinsa liittyen. Tehdyt päätökset koskivat myös teollistuneiden maiden kehitystä, joille annettiin erityinen vastuu ympäristön kannalta kestävien kulutus- ja tuotantotapojen kehittämiseksi.

Köyhyyden poistaminen asetettiin yhteiseksi tavoitteeksi, mutta samalla korostettiin, että kehityksen tulee olla luonnontaloudellisesti kestävä. Ympäristöllisen kestävyuden rinnalla painotettiin kaiken kehityksen taloudellista ja yhteiskunnallista kestävyttä.

Riossa allekirjoitettiin sopimukset ilmastonmuutoksen torjumiseksi ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi. Siellä käynnistettiin myös prosessit aavikoitumisen ehkäisemiseksi ja metsien kestävän käytön edistämiseksi.

Rion konferenssin seurantaan varten YK:n talous- ja sosiaali-
komitean yhteyteen perustettiin kestävän kehityksen toimikunta.
Vastaavanlaiset toimikunnat perustettiin moniin jäsenmaihin,
Suomeen vuonna 1993. Seurantatehtäviä sai myös YK:n ympä-
ristöohjelma UNEP.

Tällä ministerikaudellani olen havainnut, mikä vaikutus Rion
konferenssilla oli niihin, jotka olivat jossakin muodossa siellä
tai sen valmisteluissa mukana. He ymmärtävät ilman selityksiä,
mitä kestävä kehitys merkitsee.

Näihin ”Rion veteraaneihin” kuuluvat mm. Intian kaupunki-
kehitysministeri ja entinen kauppaministeri Kamal Nath, Maail-
manpankin pääjohtaja Bob Zoellick, EU:n komission puheen-
johtaja Jose Manuel Barroso ja Saksan liittokansleri Angela Merkel.

Toisaalta on ollut murheellista todeta, että kestävän kehityk-
sen periaatteet ovat jääneet taka-alalle jopa kansainvälisessä ke-
hityspoliitikassa.

Tähän tosiasiaan jouduin törmäämään, kun aloitin työni Mat-
ti Vanhasen toisen hallituksen kehitysministerinä keväällä 2007.

Edellisen hallituksen kehityspoliittinen ohjelma oli saatu
valmiiksi vasta vuonna 2004. Virkaan astuttuani minulle ojen-
nettiin virkamiesvoimin laadittu luonnos uudeksi kehityspoliiti-
tiseksi ohjelmaksi.

Luonnoksen luettuani kysyin, missä ovat kestävän kehityk-
sen periaatteet.

Tästä kysymyksestä käynnistyi prosessi, jossa ohjelma kirjoj-
tettiin suureksi osaksi kokonaan uudelleen. Avainkohdat jou-
duin luonnostelevaan itse.

* * *

Uuden ohjelman nimeksi tuli *Kohti oikeudenmukaista ja kestä-
vää ihmiskuntapolitiikkaa*. Siinä painotettiin erityisesti ilmasto-
ja ympäristökysymyksiä, mutta keskeisen sijan saivat myös ta-
loudellinen ja yhteiskunnallinen kestävyys.

Ohjelmaluonnos käsiteltiin hyvin avoimesti. Kansalaisjärjes-
töjä kuultiin. Julkista keskustelua käytiin. Luonnokseen saatiin

ennen ohjelman vahvistamista myös eduskuntaryhmien kom-
mentteja.

Ohjelman ympäristöpainotus oli siinä määrin voimakas, että
joku SDP:n kansanedustaja arvosteli sen käsittelevän enemmän-
kin kansainvälistä ympäristöpolitiikkaa kuin kehityspoliitiikkaa.
Vihreidenkin taholta tuli kommentteja, että ohjelmassa paino-
tetaan liikaa ympäristökysymyksiä.

Taloudellista kestävyyttä oli tärkeää korostaa sen vuoksi, että
talouskasvun avulla ihmisiä voidaan nostaa köyhyydestä. Tämän
osoittaa myös kuluneiden vuosien kokemus. Köyhyyttä on voitu
vähentää nopeimmin maissa, jotka ovat saaneet aikaan talous-
kasvua yksityissektoria kehittämällä.

Kasvun tulee olla yhteiskuntaa eheyttävää ja sen tuottamia
voimavaroja tulee käyttää kansallisten köyhyyden poistamis-
ohjelmien rahoittamiseen.

Yksi ohjelman tärkeistä parannuksista edellisiin verrattuna
perustui siihen, että kielenkäyttöä korjattiin. Aikaisemmin eng-
lannin kielen sanat ”social sustainability” oli käännetty virheel-
lisesti sanoiksi ”sosiaalinen kestävyys”. Uudessa ohjelmassa käy-
tettiin sanoja ”yhteiskunnallinen kestävyys”.

Englannin kielen sanalla ”social” on laajempi merkitys kuin
suomenkielen sanalla ”sosiaalinen”. Esimerkiksi ”social sciences”
on suomeksi ”yhteiskuntatieteet”.

Kielenkäytöllä on tässäkin suuri merkitys. Sosiaalisesta kes-
tävyydestä puhuttaessa huomio kiintyy sosiaalisektoreihin, ku-
ten sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja koulutukseen. Kun puhu-
taan yhteiskunnallisesta kestävyydestä, mukaan tulevat demokra-
tia, hyvä hallinto, toimiva oikeusjärjestys ja ihmisoikeudet. Itse
asiassa nämä ovat yhteiskunnallisen kestävyuden perusta.

Uudesta ohjelmasta käytiin kiivasta keskustelua.

Sen lisäksi, että ohjelmaa syytettiin liian ympäristöpainot-
teiseksi, sen epäiltiin laiminlyövän kehityspoliitiikan päätehtä-
vää eli köyhyyden poistamista. Tämä väite perustui väärinkäsi-
tyksiin.

Kun ohjelmassa painotettiin kehitysmaiden yksityisen sektorin kehittämistä talouskasvun aikaansaamiseksi, epäiltiin, että ohjelmalla pyrittiin ensi sijassa edistämään Suomen vientiä. Sama epäily liittyy siihen, että ohjelmassa painotettiin luonnonvarojen kestävää käyttöä. Jotkut vierastivat myös sanan ”sosiaalinen” vaihtumista ”yhteiskunnalliseksi”.

Tässä oli taustalla laajempi kehitysyhteistyön ja -politiikan filosofiaan liittyvä kysymys.

Meilläkin on vahva koulukunta, joka näkee kehitysyhteistyön lähinnä hyväntekeväisyytenä ja kansainvälisenä sosiaalipolitiikkana, jonka tulee jatkua loputtomiin.

Oma ajatukseni on ja myös uusi kehityspoliittinen ohjelma lähtee siitä, että tavoitteena on saada aikaan yhteistyön avulla kestävä kehitys, jonka ansiosta avun tarve vähenee ja aikaan loppuu.

Kehityspoliittisesta ohjelmasta käydyssä keskustelussa kiteytin köyhyyden poistamisen ja kestävä kehityksen keskinäisen suhteen toteamalla, että köyhyyttä voidaan poistaa nopeasti ja pysyvästi vain sellaisella toiminnalla, joka on luonnontaloudellisesti, taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti kestävä.

Nykyinen ohjelma sopii mielestäni ohjenuoraksi myös seuraavan hallituksen kehityspolitiikalle. Kahta asiaa kuitenkin painottaisin enemmän.

Ensimmäinen niistä koskee infrastruktuurin osuutta kehityksen edistäjänä. Tulini tajuamaan tämän asian tärkeyden vasta ensimmäisellä virkamatkallani kumppanimaahamme Tansaniaan vuoden 2007 lopulla.

Edellisen 1980-luvulla toteutuneen vierailuni jälkeen tällä alalla ei ollut tapahtunut juuri mitään kehitystä. Edelleen yli 90 prosenttia tansanialaisista oli vailla sähköä. Tiestö oli surkeassa kunnossa.

Tansanian kansallisessa köyhyyden poistamisohjelmassa tärkeimmät tavoitteet liittyivätkin sähköistämiseen ja tiestön parantamiseen.

Kun nykyistä ohjelmaa laadittiin, halusin mukaan selkeät tavoitteet väestönkasvun hillitsemiseksi. Virkamiehet tätä vastustivat ja katsoivat esittämieni muotoilujen olevan epäkorrekteja.

Kairon väestökongressista lähtien oli korostettu sukupuoli- ja lisääntymisterveyden ohella niihin liittyviä oikeuksia. Monet kehitysmaat tulkitsevat tämän oikeudeksi lisääntyä. Tämä oli herkkä asia monille kehitysmailla, sanottiin.

Taivuini. Ei olisi pitänyt. Väestökasvu on vakava ongelma useille kehitysmailla ja koko ihmiskunnalle. Siihen on puututtava, mutta tietysti korrektilla ja tuloksia tuottavalla tavalla. Mm. UNDP on jo alkanut tilastoida perhesuunnittelupalveluiden tarjontaa eri maissa.

Väestönkasvun haitalliset vaikutukset tulivat havainnollisesti esille Keniaan vuoden 2008 marraskuussa tekemäni virkamatkan yhteydessä.

Kun kävin Keniassa edellisen kerran 1980-luvun puolivälissä, siellä oli noin 20 miljoonaa asukasta. Väestönkasvu oli 4 % vuodessa. Suunnitelmien mukaan kasvu hidastuisi 3 prosenttiin vuoteen 2000 mennessä.

Sanoin, ettei tämä riitä. Henkeä kohden laskettu kansantulo ei nouse, jos väestö kasvaa nopeammin kuin kansantalous. Sitä paitsi elinkelpoinen maa-alue ja luonnonvarat olivat niukat.

Nyt Keniassa on noin 40 miljoonaa asukasta. Väestönkasvu on edelleen yli 3 % vuodessa. Etniset ristiriidat ovat voimistuneet. Metsäministeri sanoi minulle, että viimeisten kahden vuosikymmenen aikana Kenian metsät on hävitetty.

Toivon, että infrastruktuurin kehittämistä ja väestöpolitiikkaa painotetaan vahvasti seuraavassa kehityspoliittisessa ohjelmassa.

Kehitysyhteistyön määrärahoista sovittiin jo hallitusneuvotteluissa. Ne oli mitoitettu siten, että voisimme täyttää EU:n puitteissa tekemämme sitoumuksen, jonka mukaan saavutamme vähintään 0.51 % osuuden bruttokansantulosta vuoteen 2010 mennessä ja 0.7 % osuuden vuoteen 2015 mennessä.

Kun talouskasvu oli hallituskauden alkupuolella vauhdikasta, näytti jo siltä, että kehukseen varatut rahat eivät riittäisi sitoumusten toteuttamiseen. Kun kasvu talouslaman vuoksi hiipti vuonna 2008 ja kääntyi vahvasti miinusmerkkiseksi vuonna 2009, olemme voineet jopa ylittää tavoitteemme.

Vuonna 2010 Suomen kehitysyhteistyön määrärahat ylsivät noin 0,55 prosenttiin bruttokansantulosta. Tälle vuodelle budjetoidut määrärahat vastaavat 0,58 %:in BKTL-osuutta.

Suomi on EU:n piirissä ainutlaatuisessa asemassa. Kun määrärahat ja prosenttiosuudet useimmissa jäsenmaissa pysyvät ennallaan tai laskevat, meillä molemmat nousevat.

On kuitenkin muistettava, että olemme edelleen pahasti jäljessä muista Pohjoismaista, jotka ovat jo pitkään ylittäneet 0,7 prosentin rajan.

* * *

Mutta mikä on vastaus virkamiehille esittämäni kysymykseen? Mihin kestävän kehityksen periaatteet olivat hävinneet Suomen kehityspolitiikasta?

Ne olivat jääneet taka-alalle myös EU:n kehityspolitiikassa ja maailman laajuisesti. Syynä olivat vuonna 2000 asetetut vuosittaiset tavoitteet (Millenium Development Goals, MDG) ja niiden virheellinen tulkinta.

Tavoitteita on kahdeksan. Kuusi ensimmäistä liittyy suoraan köyhyyden poistamiseen, ja niiden seuranta varten on luotu indikaattorit, mittarit. Seitsemäs on ympäristöllisesti kestävän kehityksen edistäminen. Kahdeksas koskee kumppanuuksia köyhyyden poistamiseksi.

Ympäristöllinen kestävyys on siis yksi tavoitteista, mutta sen mittaaminen on hyvin vaikeaa.

Yhdeksi mittariksi otettiin puhtaan veden saatavuus, joka ei kerro kovin paljon ympäristön tilasta.

Toiseksi määriteltiin luonnontilaisten metsien määrä. Se mitataan onnistumista luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä, mutta ilmastonmuutoksen torjumista ajatellen kestävä metsä-

talous on usein parempi vaihtoehto kuin metsien säilyminen luonnontilaisina.

Kun ympäristöllisen kestävyuden mittaaminen on vaikeaa, se jäi tavoitteiden joukossa taka-alalle. Vielä pahempaa on se, että taloudellinen ja yhteiskunnallinen kestävyys unohdettiin kokonaan.

Yhteiskunnallisen kestävyuden unohtaminen oli mieluisaa monille kehitysmaille. Vuosituhattavoitteet velvoittivat teollisuusmaita tukemaan niitä entistä enemmän, mutta niillä ei ollut velvoitteita toteuttaa demokraattisia uudistuksia, parantaa hallintonsa toimivuutta ja kohentaa ihmisoikeuksia.

Taloudellisen kestävyuden laiminlyöminen johti siihen, että teollisuusmaat vähensivät tukeaan kehitysmaiden infrastruktuurin ja yksityisen tuotannollisen sektorin kehittämiseen. Tämä heikensi kehityspolitiikan todellista tuloksellisuutta.

Pahinta oli se, että myös maatalouden kehittämistä alettiin laiminlyödä. Tämä oli yksi syy pari vuotta sitten koettuun ruokakriisiin.

Maatalouden aseman heikkeneminen kansainvälisessä kehityspolitiikassa osoittaa havainnollisesti sen, kuinka väärin vuosittaiset tavoitteet on ymmärretty. Ne ovat todellakin tavoitteita. Erikseen on mietittävä ne keinot, joilla tavoitteisiin voidaan parhaimmin päästä. MDG 1:n mukaan tavoitteena on äärimmäisen köyhyyden ja nälän poistaminen, mutta nälkää ei voida poistaa, ellei tuoteta lisää ruokaa.

Olin mukana vuonna 2008 järjestetyissä kansainvälisissä kehityskonferensseissa.

Syyskuussa Accrassa käsiteltiin avun tuloksellisuutta. Se oli seurantakokous Pariisissa aikaisemmin pidetylle samaa aihepiiriä käsitelleelle konferenssille. Marras-joulukuun vaihteessa Dohassa järjestetyssä konferenssissa puolestaan käsiteltiin kehitysrahoitusta Monterreyn sitoumusten pohjalta.

Pariisin deklaration ja Monterreyn julistuksen pohjalta oli syntynyt se kyseenalainen tulkinta, että teollisuusmaiden tuli suunnata kasvava kehitysapunsa julkisen sektorin kautta toimintaan,

jolla vaikutetaan suoraan köyhyyteen ja sitä mittaaviin indikaattoreihin.

Kun Accran kokousta valmisteltiin EU:n kehitysministeriöiden kokouksissa, otin esille avun todellisen tuloksellisuuden ja painotin yksityisen sektorin merkitystä köyhyyden poistamisessa. Korostin muutoinkin kestävän kehityksen merkitystä kehityspolitiikassa. Sain tukea käytetyissä puheenvuoroissa. Monet lisäksi nyökkäilivät hyväksyvästi.

Accrassa tämä ei kuitenkaan näkynyt millään tavalla. EU oli päinvastoin johtamassa neuvotteluja siihen suuntaan, että vanhat virheelliset tulkinnat voimistuivat. Kun käytin asiasta yhdessä konferenssiin liittyneistä tapahtumista puheenvuoron, sain tukea myös useiden kehitysmaiden edustajilta.

Kun ministerineuvostossa käsiteltiin valmistautumista Dohan konferenssiin, arvostelin voimakkaasti EU:n toimintaa Accrassa. Sain jälleen tukea kollegoilta. Sovittiin, että Dohassa pyritään parempaan.

Dohassa saatiin aikaan loppuasiakirja, joka minuakin varsin hyvin tyydytti.

Siellä tyrrittiin sen sijaan tehtäessä päätöstä YK:n puitteissa järjestettävästä finanssikriisin kehitysvaikutuksia käsittelevästä konferenssista.

Amerikkalaiset esittivät, että YK:n pääsihteeri valmistelisi kokouksen, mikä oli myös EU:n alkuperäinen kanta. Dohassa puhetta johtanut Nicaraguan edustaja ajoi voimakkaasti sitä, että tehtävä annettaisiin YK:n yleiskokouksen puheenjohtajalle, joka tehtävä oli tulossa heidän maansa edustajalle.

Keskustelun kuluessa Yhdysvallat yritti esittää kompromissia, että tehtävä annettaisiin molemmille. Tätä EU:n delegaatiota johtanut Ranskan ministeri ei tukenut, vaikka häntä siihen lievästi sanoen voimakkaasti kehotin.

YK-konferenssin valmistelut olivat hyvin vaikeat, eikä se kovin hyvin onnistunut tehtävässään. Huonomminkin olisi kuitenkin saattanut käydä.

Accran ja Dohan kokemukset vaikuttivat osittain siihen, että tein vuoden 2009 alussa aloitteen, että EU:n ja Yhdysvaltain välille luotaisiin transatlanttinen kumppanuus kestävän kehityksen edistämiseksi.

Tämä prosessi lähti liikkeelle jo toukokuussa 2007, kun osallistuin YK:n kestävän kehityksen toimikunnan kokoukseen New Yorkissa. Sen yhteydessä tapasin YK-lähettiläämme Kirsti Lintosen, joka oli lähes epätoivoisessa mielentilassa.

Lintonen purki harmiaan siihen, että YK:n puitteissa kehitysmaaryhmä G 77 + Kiina saneli ratkaisut ja vielä arvosteli voimakkaasti teollistuneita maita, vaikka nämä maksoivat lähes kaiken. Tuolloin esillä oli UNDP:n budjetin laatiminen.

Toinen tärkeä virike ajatustyölleni olivat kesällä 2008 Washingtonissa Yhdysvaltain kehityspolitiikasta vastaavien henkilöiden kanssa käymäni keskustelut. Totesin, että heidän ajattelunsa oli hyvin lähellä EU:n harjoittamaa kehityspolitiikkaa.

Sitten tulivat Accran ja Dohan kokemukset. Kummassakin konferenssissa tahdin määräsivät kehitysmaat. Teollisuusmaat olivat hajallaan, ja niiden edustajien joukossa oli taipumusta kilpailla kehitysmaiden suosiosta.

Näistä aineksista syntyi aloitteeni transatlanttisesta kestävän kehityksen kumppanuudesta.

Me – EU ja Yhdysvallat – maksamme noin 80 prosenttia kaikesta virallisesta kehitysavusta ja jopa 85 prosenttia humanitaarisesta avusta. Meidän apumme on pääosin sitomatonta ja pyyteetöntä. Kiinnitämme suuren huomion avun laatuun.

G 77 -ryhmää johtavat Kiina, Intia, Brasilia ja muutamat muut ns. nousevat kehitysmaat. Ne saavat köyhimmiltä kehitysmailta valtakirjan kehityspolitiikkaa koskeviin neuvotteluihin. Tätä valtakirjaa ne eivät käytä ainakaan ensi sijassa köyhimpien maiden etujen ajamiseen.

Nousevat kehitysmaat, etenkin Kiina, ovat tulleet jo merkittäviksi avun antajiksi, vaikka ne eivät itse tätä nimeä itsestään käyttäneetkään. Niiden politiikka tähtää ensi sijassa kehitys-

maiden luonnonvarojen hyödyntämiseen. Niiden antaman avun laatu on heikko ja ne laiminlyövät kestävästä kehityksen periaatteita.

Aloitteeni tähtäsi siihen, että EU ja Yhdysvallat ryhtyisivät kehityspolitiikassa tiiviiseen yhteistyöhön, joka kattaisi sekä keskinäisen koordinaation kansainvälisissä neuvotteluissa että käytännön tason yhteistyön monenkeskisissä järjestöissä ja kahdenvälisessä toiminnassa.

Ajatukseni oli, että nämä suurimmat kehitysyhteistyön rahoittajat pyrkisivät entistä tuloksellisempaan toimintaan suunnatamalla toiminta köyhimpien kansojen ja ihmisten auttamiseen. Toisaalta EU ja Yhdysvallat korostaisivat toiminnassaan kestävästä kehityksen kaikkia kolmea pilaria.

Aloite tähtäsi siihen, että EU:n ja Yhdysvaltain yhteistyö kannustaisi muita avunantajia, myös nousevia kehitysmaita, toimimaan samalla tavalla. Kehityspoliittisissa neuvotteluissa syntyi kilpailua köyhimpien kehitysmaiden kannatuksesta. Tällöin voisi syntyä liitto edistyksellisten teollisuusmaiden ja köyhimpien kehitysmaiden välille.

Kerroin ajatuksistani vuoden 2008 lopulla EU:n kehityskomisarille Louis Michelille, joka vieraili Suomessa. Hän innostui asiaan ja kehotti tekemään asiasta aloitteen Prahassa tammikuun vaihteessa 2009 kokoontuvaan EU:n kehityksministerien epäviralliseen kokoukseen.

Tein aloitteen, ja se sai kaikkien hyväksymisen.

Jo ennen Prahassa kokousta informoin aloitteestani myös amerikkalaisia. Hekin ottivat aloitteen myönteisesti vastaan.

Katsoin voivani toimia myös suoraan amerikkalaisten suuntaan, sillä kehityspolitiikka kuuluu unionissa jaetun toimivallan piiriin ja painopiste on kansallisella tasolla. Huolehdin kuitenkin siitä, että komissio oli kaikesta tietoinen ja kaikessa mukana.

Seuraava tärkeä askel olivat Washingtonissa huhtikuun lopulla käydyt keskustelut.

Yhdysvaltain puolelta keskustelua johti suurlähettiläs Alonzo Fulgham, joka toimi USAID:in virkaa tekevänä johtajana. Mukana olivat EU:n komission ja puheenjohtajamaa Tsekin edustajat.

Tässä keskustelussa hahmoteltiin yhteistyötä sekä poliittisella että käytännön tasolla. Teemoiksi kaavailtiin mm. ruokaturvaa, ilmastonmuutoksen kehityspoliittisia аспекteja ja vuosittain asetettavia tavoitteita. Esillä oli myös alueellisen integraation edistäminen erityisesti Afrikassa.

Pariisissa huhtikuun lopulla pidetyssä EU:n kehityksministerien ja Fulghamin välisessä tapaamisessa sovittiin, että yhteistyötä Washingtonissa esillä olleista aihepiireistä ryhdytään valmistelemaan.

Pariisissa käytiin erityinen keskustelu siitä, mikä oli transatlanttisen kehityskumppanuuden suhde sotilaalliseen toimintaan.

Joissakin puheenvuoroissa mainittiin Afganistan ja Afrikan sarvi alueina, joilla yhteistyötä voitaisiin toteuttaa. Käytin asiasta voimakkaan puheenvuoron, jossa vetosin siihen, että tätä kehityspoliittista yhteistyötä ei kytkettäisi sotilaalliseen toimintaan.

Tämä sopi hyvin myös amerikkalaisille. Presidentti Barack Obaman johtama Yhdysvaltain uusi hallitus oli omaksunut uuden ajattelun, jonka mukaan kehitys oltiin nostamassa diplomatian ja puolustuksen rinnalle tasavertaiseksi osaksi maan ulkosuhteita.

Yhteisten ponnistusten tuloksena transatlanttisesta kestävästä kehityksen kumppanuudesta voitiin sopia EU:n ja Yhdysvaltain välisessä huippukokouksessa Washingtonissa marraskuussa 2009. Aloitteeni oli johtanut vajaan vuoden myönteiseen tulokseen.

Sopimuksella kehityspoliittisen yhteistyön tiivistämisestä oli myös yleispoliittista merkitystä. Transatlanttisia suhteita ovat rasittaneet viime vuosina monet ongelmat ja ristiriidat. Nyt löytyi yhteistyön ala, jossa osapuolten näkemykset ovat yhteneväiset ja edut yhteiset.

Washingtonin huippukokouksen jälkeen EU:n kehitysministerit käsittelivät transatlanttista yhteistyötä Espanjassa pidetyssä epävirallisessa kokouksessa, johon osallistui myös USAID:in uusi johtaja Rajiv Shah.

Minun tehtäväkseni tuli jälleen käyttää EU:n puheenvuoro. Kommentoin myönteisesti huippukokouksessa hyväksytyjä dokumentteja, mutta korostin, että vastaisuudessa on painotettava enemmän poliittisen tason yhteistyötä ja kestävä kehityksen periaatteita.

Tapasin Shahin myös kahden kesken. Hän oli hyvin perillä hankkeen syntyvaiheista ja innostunut kehittämään yhteistyötä edelleen. Hän painotti kaupan merkitystä kehitykselle. Ulko-ankauppaministerinä tämä minua miellytti.

* * *

Kotimaassa sain Matti Vanhaselta arvokasta apua transatlanttisen kehityskumppanuuden saamiseksi huippukokouksen asialistalle ja päätelmiin. Hän mm. kirjoitti tästä komission puheenjohtajalle ja kollegoilleen.

Erilliseksi asiakohdaksi emme kehityspolitiikkaa saaneet, mutta päätelmissä ja niiden liitteessä voitiin sopia yhteistyön käynnistämisestä.

Muutoinkin Vanhanen tuki minua työssäni kestävä kehityksen edistämiseksi. Vaikka Matti ei kuulukaan Rion veteraaneihin, hän tiesi, mitä kehityspolitiikka ja kestävä kehitys ovat ja mikä on niiden merkitys kansainvälisten suhteiden kokonaisuudessa.

Samaa en voi sanoa ulkoministeri Alexander Stubbista.

Kun transatlanttinen aloitteeni oli kevättalvella 2009 esillä EU-ministerivaliokunnassa, Alexin kommentti oli: ”Ei tällaiset kehitysapuhankkeet lennä”.

Tämä aloite lensi. Kirjoitin siitä kirjeen myös Hillary Clintonille, joka on minun kollegani kehityspolitiikkaan kuuluvissa asioissa.

Tavatessaan Alexin keväällä Washingtonissa Clinton sanoi pitävänsä aloitettani mielenkiintoisena ja kiehtovana. Clinton ymmärsi mistä oli kysymys ja antoi hankkeelle tukensa.

Olin innostunut, kun sain kuulla, että ulkoministeri Clinton on tulossa Suomeen. Hänen toisena suomalaisena virka-veljenään pyysin tapaamista. Halusin päästä keskustelemaan suoraan hänen kanssaan kehityspolitiikasta, jossa meillä oli paljon yhteistä.

Vierailun valmistelut olivat Alexin kabinetin käsissä. Sieltä ilmoitettiin, ettei tiukassa aikataulussa ollut tähän mahdollisuutta.

Alexia varten ohjelmassa oli tilaa pitkille keskusteluille ja lounaalle. Normaalina olisi ollut, että olisin voinut olla mukana tässä osuudessa. Tällöin Clinton olisi tavannut yhtä aikaa molemmat suomalaiset kollegansa. Tämäkään ei kuitenkaan käynyt.

Clintonin vierailun ollessa vielä vireillä olimme yhdessä Stubbin kanssa kuultavina eduskunnan puhemiehen johtamassa kansainvälisten asioiden foorumissa.

Siellä varapuhemies Seppo Kääriäinen kysyi, ovatko Clintonin vierailulla esillä kehityskysymykset ja tapaanko minä häntä. Kysymys tuli minullekin yllättäen.

Alex vastasi, että hän voi ottaa kehitysyhteistyökysymykset esille keskusteluissa Hillaryn kanssa, jos kehitysyhteistyöministeri tämän hyväksyy.

Vastasin, että en hyväksy. Sanoin haluavani keskustella omista virka-asioistani itse. Ellen tapaisi Clintonia, ne jäisivät käsittelemättä. Huomautin, ettei kysymys ole vain kehitysyhteistyöstä, vaan koko kehityspolitiikasta ja mainitsin tässä yhteydessä aloitteen transatlanttisen kestävä kehityksen kumppanuuden aikaansaamiseksi.

Lopulta sain sovituksi pääministeri Vanhasen kanssa, että voin olla mukana hänen ja Clintonin välisessä tapaamisessa. Aikaa sitä varten oli varattu vähän, mutta olisin sentään päässyt tapamaan amerikkalaisen kollegani.

Clintonin vierailu kuitenkin raukesi ja siirtyi tuonnemmaksi. Viime vuoden tammikuussa seurasi jatkoa.

Alex piti Lontoossa puheen transatlanttisesta yhteistyöstä. Ennakkoon hän ei siitä kanssani keskustellut.

Alex ei maininnutkaan puheessaan Suomen aloitteesta käynnistynyttä transatlanttista kehityskumppanuutta, vaikka se on viime vuosien merkittävien edistysaskel EU:n ja Yhdysvaltain suhteissa.

Ministeriön johtavat virkamiehet sanoivat puhetta valmisteltaessa ministerille, että hän ei voi olla sisällyttämättä tätä asiaa puheeseensa. Alex saattoi kuitenkin niin tehdä.

Sen sijaan Alex puuttui toiseen keskeiseen minun toimialaani kuluvaan kysymykseen. Hän ehdotti vapaakauppa-alueen luomista EU:n ja Yhdysvaltain välille. Tämän kohdan sisällyttämistä puheeseen kauppapolitiikasta vastaavat virkamiehet vastustivat.

Tässäkin virkamiehet olivat oikeassa.

EU:n ja Yhdysvaltain välillä on vain vähän sellaisia perinteisiä kaupan esteitä, joita vapaakauppasopimuksella voitaisiin poistaa. Vapaakauppaneuvotteluissa törmättäisiin hankaliin kysymyksiin, kuten maataloustuotteiden kauppaan.

Ongelmana ovat näkymättömät kaupan esteet, joiden poistamiseksi me kauppaministerit ponnistelemme Transatlanttisen talousneuvoston (TEC) puitteissa.

EU:n ja Yhdysvaltain välisten vapaakauppa-neuvottelujen käynnistäminen vaikeuttaisi lisäksi WTO:n piirissä käytäviä monenkeskisiä neuvotteluja, joita sekä EU:ssa että Yhdysvalloissa pidetään ensisijaisen tärkeinä.

Kaiken huippu oli se, että Alex määräsi EU-maissa ja Yhdysvalloissa toimivat Suomen suurlähettiläät suorittamaan demarshin ja keskustelemaan asemamaansa ulkoministeriössä hänen transatlanttisesta puheestaan.

Tämä menettely on erittäin harvinainen ja se liittyy yleensä jonkin merkittävän ulkopoliittisen aloitteen esittelemiseen. Alexin puheessa sellaista ei ollut.

Kiusaantuneet suurlähettiläät kyselivät ministeriön virkamiehiltä, miten kehityspolitiikan puuttuminen voidaan selittää ja kuinka ajatus vapaakauppa-alueesta perustella.

Vielä vaikeammaksi yhteistyö Stubbin kanssa on käynyt, kun on ollut kysymys Lissabonin sopimuksen soveltamisesta käytäntöön.

Tässä on törmätty perustavanlaatuisiin näkemyseroihin unionin ja sen ulkosuhteiden kehityksestä.

Ensi vaiheessa päädyimme eri linjoille, kun käsiteltiin kehityspolitiikan asemaa uudessa ulkoasiainhallinnossa.

Taustalla tässä oli kysymys siitä, rakennetaanko hallinto puhtaasti yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ehdoin, vai ote- taanko siinä huomioon myös kehityspolitiikan johdonmukaisuus, joka on keskeinen kysymys tämän alan kansainvälisessä yhteistyössä.

Neuvottelut koskivat lähinnä uuden hallinnon ja komission välistä työnjakoa kehitysyhteistyön ohjelmoinnissa.

Suomessa EU-ministerivaliokunta muotoili pääministerin johdolla kannanottoja, jotka tähtäsivät kompromissiin, mutta Stubb esitti Suomen puolesta vain oman kantansa.

Kokousraporteista saatoin lukea, että muiden maiden puolelta oli tuotu esiin myös niitä näkökantoja, joita minä olin omassa valmistelussamme esittänyt.

Lopulta EU:n tasolla löydettiin kompromissi, joka painottaa ulko- ja turvallisuuspoliittista johdonmukaisuutta, mutta kehityspoliittisella näkemyksellä on siinä sijansa. Vasta aika näyttää, kuinka työnjako käytännössä toimii.

Alex on muutoinkin pyrkinyt hallintoa järjestettäessä hyvin federalistisiin ratkaisuihin.

Käymissään virallisissa keskusteluissa Alex on kertonut Suomen ajavan ääri linjaa, jonka mukaan EU-maiden ulkoministereiden pitäisi toimia korkea edustaja Ashtonin alaisuudessa ja EU-maiden suurlähettiläiden tulisi puolestaan toimia asema- maassaan EU:n edustustojen alaisuudessa.

Tällaista Suomen kantaa ainakaan minä en ole ollut muotoilemassa, enkä sitä hyväksy.

Suurempi kysymys on kuitenkin se, mikä on muotoutumassa olevien unionin ulkosuhteiden sisältö.

Vanhan sanonnan mukaan EU on taloudellinen jättiläinen, mutta poliittinen kääpiö. Tämä on ollut federalistien perustelu sille, että EU:sta pitäisi pyrkiä kehittämään ulko- ja turvallisuuspoliittinen maailmanmahti ja jopa sotilaallinen suurvalta.

Lissabonin sopimuksessa federalistit näkevät mahdollisuuden edistää tämän suuntaista kehitystä. Heidän tavoitteenaan on alistaa kehityspolitiikka, kauppapolitiikka, ympäristöpolitiikka ja kaikki muut unionin ulkosuhteiden osa-alueet kapealaisesti ymmärretyn ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineiksi.

Omasta mielestäni väite EU:sta poliittisena kääpiönä on nykymaailmassa täysin harhaanjohtava. Ainakin kolmella ulkosuhteiden tärkeällä osa-alueella – kehitys-, kaupp- ja ympäristöpolitiikassa – EU on johtava voima maailmassa. Ja näiden politiikkalohkojen merkitys vain kasvaa tulevaisuudessa.

EU voi mielestäni parhaimmin puolustaa omia etujaan ja edistää tehokkaimmin omia arvojaan ja tavoitteitaan rakentamalla näiden vahvuuksien varaan ja toteuttamalla johdonmukaista kestävä kehityksen politiikkaa.

Nämä kaksi ajatustapaa vaikuttavat kaikkialla Euroopan unionissa, mutta Suomessa ne tulevat erityisen vahvasti esille sen vuoksi, että me Alexin kanssa edustamme selkeästi näitä vaihtoehtoja.

EU:n ministerineuvoston rakenne näyttää vaikuttavan ratkaisevalla tavalla siihen, millaiseksi unionin ulkosuhteet muotoutuvat.

Ulkoasiainneuvosto kokoontuu säännöllisesti ja usein ulkoministereiden kokoonpanossa. Kehitysministerit kokoontuvat virallisesti kaksi kertaa vuodessa ja pari kertaa myös epävirallisiin kokouksiin. Kaupp- ja puolustusministereiden kokoustahti on vieläkin harvempi.

Suomessa ja useimmissa meidän kanssamme samaan viiteryhmään kuuluvissa maissa hallitukseen kuuluu kehityspolitiikasta vastaava ministeri.

Useassa jäsenmaassa kehityspolitiikasta vastaa kuitenkin ulkoministeri. He eivät kuitenkaan yleensä osallistu kehitysministerien kokouksiin, vaan niissä heitä edustaa varaministeri tai valtiosihteeri.

Useimmat kehityspolitiikasta vastaavista ulkoministereistä eivät ole ainakaan viimeisten neljän vuoden aikana edes näyttyneet kehitysministerien kokouksissa.

Lissabonin sopimuksen mukaan korkea edustaja johtaa kaikkien näiden neuvostojen kokouksia. Hänen tehtävänsä on koordinoita unionin ulkosuhteita.

Käytännössä päätöksenteon ja asioiden valmistelun painopiste näyttää jo siirtyneen aikaisempaa enemmän ulkoministereiden käsiin.

Tämä tuli selvästi ilmi EU:n ja Yhdysvaltain viime marraskuussa pidetyn huippukokouksen valmisteluissa ja tuloksissa.

Tällä kertaa Yhdysvallat ehdotti kehityspolitiikkaa erilliseksi asiakohdaksi. Tämä oli presidentti Barack Obaman oma ajatus.

EU oli vastahakoinen. EU:n puolelta ehdotettiin asiakohdan otsakkeeksi ”turvallisuus ja kehitys”.

Keskusteluissa ja päätelmissä kehityspolitiikalla oli kuitenkin keskeinen sija.

Samoihin aikoihin huippukokouksen kanssa unionissa valmisteltiin joulukuun Eurooppa-neuvostoa varten asiakirjaa EU:n suhteista strategiaan kumppaneihin.

Tässä asiakirjassa transatlanttista kehityspoliittista yhteistyötä ei edes mainita. Kehitystä käsitellään siinä vain turvallisuuden yhteydessä.

Kehitysministerit eivät päässeet vaikuttamaan huippukokouksen ja Eurooppa-neuvoston valmisteluihin. Korkean edustajan kabinetissa ei ole ainuttakaan kehityspolitiikkaa edustavaa avustajaa tai neuvonantajaa.

* * *

Tämä kehitys oli nähtävissä ennakolta.

Niinpä olen pyrkinyt vaikuttamaan kehitysministereiden kokousten kautta siihen, että kehityspolitiikka saisi tasavertaisen aseman unionin ulkosuhteissa. Lissabonin sopimus tarjoaa tähän hyvät perusteet, sillä sen mukaan unionin tulee toteuttaa kestävä kehitys.

Omalta osaltani aloitin keskustelun Luxemburgissa kesäkuussa 2010 pidetyssä EU:n kehitysministereiden kokouksessa, jota johti korkea edustaja Catherine Ashton.

Kokouksen yhtenä aihepiirinä oli kehityspolitiikan tuloksellisuus ja johdonmukaisuus.

Sanoin omassa puheenvuorossani, että todelliseen johdonmukaisuuteen päästään vain siten, että EU:lle luodaan kestävä kehityksen periaatteisiin perustuva globaalistrategia, jossa kehityspolitiikkaan yhdistetään muut ulkosuhteiden alueet, kuten kauppapolitiikka, ympäristö- ja ilmastopolitiikka, finanssijärjestelmän kehittäminen sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

Ashton kommentoi puheenvuoroani myönteisesti ja lupasi, että asiaan palataan syksyllä järjestettävässä epävirallisessa kehitysministerikokouksessa. Näin tapahtui.

Keskustelua jatkettiin joulukuussa 2010 järjestetyssä kehitysministereiden virallisessa kokouksessa, jossa käsiteltiin komission laatimaa vihreää kirjaa EU:n kehityspolitiikan strategisista valinnoista.

Valmistautuessani tähän kokoukseen huomasin, että ajatus EU:n globaalistrategiaksi olisi viisasta kytkeä vuonna 2006 Eurooppa-neuvostossa hyväksytyn EU:n kestävä kehityksen strategian uudistamiseen, josta oli määrä päättää viimeistään vuoden 2011 mennessä.

EU:n ensimmäinen vuonna 2001 hyväksytty kestävä kehityksen strategia käsitteli vain unionin sisäistä toimintaa. Johannesburgin kestävä kehityksen konferenssia silmällä pitäen siihen lähti seuraavana vuonna ulkoista ulottuvuutta koskeva osuus.

Myös vuoden 2006 kestävä kehityksen strategia painottuu sisäiseen kehitykseen. Ulkoista ulottuvuutta käsittelevä osuus on vain parin sivun mittainen. Ajattelin, että se voitaisiin uudistuksen yhteydessä laajentaa kaiken kattavaksi EU:n kestävä kehityksen globaalistrategiaksi.

Vuoden 2006 strategiaan sisältyy vahva kannanotto kestävä kehityksen merkityksestä unionin ulkosuhteissa:

Kestävä kehityksen kysymykset otetaan huomioon kaikessa EU:n ulkopolitiikassa, myös yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, muun muassa nostamalla se monenvälisen ja kahdenvälisen kehitysyhteistyön tavoitteeksi.

Vuonna 2009 tehdyssä strategian määräaikaistarkastelussa painotetaan strategian globaalia ulottuvuutta:

Kestävä kehityksen strategia tarjoaa pitkän aikavälin vision ja yleiset poliittiset puitteet, joilla ohjataan EU:n politiikkoja ja strategioita ja joihin sisältyy maailmanlaajuinen ulottuvuus aina vuoteen 2050 saakka. Koska strategiassa otetaan huomioon pitkän aikavälin suuntauksat, se toimii ennakkovaroitusten antajana ja politiikan veturina tarpeellisten uudistusten aikaansaamiseksi ja lyhyen aikavälin poliittisten toimien toteuttamiseksi.

Eurooppa-neuvosto totesi tähän liittyvissä päätelmissään, että strategia muodostaa unionin toiminnalle kaiken kattavan kehityksen:

Kestävä kehitys on Lissabonin sopimuksen mukaan Euroopan unionin perimmäinen tavoite. Kuten unionin kestävä kehityksen strategian vuoden 2009 uudelleentarkastelusta annetussa puheenjohtajavaltion selvityksessä korostetaan, strategia tarjoaa edelleen pitkän aikavälin vision ja muodostaa laajan poliittisen

toimintakehyksen kaikille unionin politiikoille ja strategioille (the overarching policy framework for all Union policies and strategies).

Joulukuun 2010 Eurooppa-neuvoston kokous oli viimeinen tilaisuus käynnistää uudistustyö vuonna 2006 sovitulla tavalla.

Puhuin asiasta itsenäisyyspäivänä pääministeri Mari Kiviniemen kanssa. Hän ei katsonut voivansa enää siinä vaiheessa ottaa esille kestävän kehityksen strategian uudistamista. Niinpä sovimme, että yritän saada uudistustyön vireille kehitysministerien kokouksen kautta.

Kirjoitin jo seuraavana päivänä korkea edustaja Ashtonille kirjeen, jossa pyysin, että hän ottaisi Eurooppa-neuvoston valmisteluissa esille vuoden 2006 strategian uudistamisen. Lähetin kirjeen tiedoksi kehitysministereille ja kehityskomissaarille.

Joulukuun 9. päivänä pidetyssä kehitysministerien kokouksessa toistin vetoamukseni. Ashton lupasi, että hän ottaa asian esille. Hän kuitenkin huomautti, etteivät Eurooppa-neuvoston valmistelut ole varsinaisesti hänen käsissään.

Seuraavalla viikolla sain kuulla, että Alex oli lähettänyt 10. joulukuuta Ashtonille kirjeen, jossa hän ehdotti unionin strategien kumppanuuksien ”hatuksi” Euroopan turvallisuusstrategian päivittämistä vastaamaan globaalitasolla ja EU:n institutionaalissa rakenteessa tapahtuneita muutoksia. Strategiasta pitäisi hänen mielestään tulla uuden ulkoasiainhallinnon ”ohjekirja”.

Alex oli aikaisemmin puhunut turvallisuusstrategian päivittämisestä. Pyynnöstäni asia oli ollut esillä ministeriön johtoryhmässä. Siellä minulle kerrottiin, että kysymyksessä oli vuonna 2003 valmistuneen ja vuonna 2008 päivitetyn unionin turvallisuusstrategian uudistaminen. Tuo asiakirja käsitteli miltei yksinomaan perinteisiä turvallisuusuhkia.

Nyt Alex ehdotti kirjeessään EU:lle globaalia turvallisuusstrategiaa, joka olisi ”hattu” ja ”ohjekirja” koko uudelle ulkoasiainhallinnolle.

Näihin kahteen kirjeeseen kiteytyvät vaihtoehdot EU:n ulkosuhteiden kehittämiseksi.

Pitäisikö EU:n ulkosuhteiden perustua globaaliin turvallisuusstrategiaan, jonka muodostaman ”hatun” alle muut ulkosuhteet sijoitetaan?

Vai pitäisikö EU:lla olla globaali kestävän kehityksen strategia, joka kokoaa kehityspolitiikan sateenvarjon alle kauppapolitiikan, ilmasto- ja ympäristöpolitiikan, finanssijärjestelmän kehittämisen ja ulko- ja turvallisuuspolitiikan?

Oma ajatukseni EU:n globaalistrategiaksi on ollut useampaan kertaan esillä EU-ministerivaliokunnassa, missä se on hyväksytty. Olen esitellyt aloitteen useampaan otteeseen myös eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle ja suurelle valiokunnalle, joissa se on saanut laajaa tukea.

Alexin aloitetta EU:n globaaliksi turvallisuusstrategiaksi ei ole yhdessä käsitelty.

Tilanne on kiusallinen, kun Suomesta lähtee EU:n korkealle edustajalle kilpailevia ehdotuksia EU:n ulkosuhdepolitiikan kehittämiseksi.

* * *

Otan tämän tilanteen hyvin vakavasti.

Kestävän kehityksen edistämisestä on tullut suorastaan elämäntyöni. Tällä hallituskaudella olen saanut aikaan merkittäviä tuloksia. EU:n globaalistrategia kestävän kehityksen edistämiseksi on elintärkeä askel eteenpäin.

Olen ollut yllättyneet siitä, etten ole saanut EU:n kestävän kehityksen strategian uudistamiselle tukea RKP:n ja Vihreiden ministereiltä. He ovat esittäneet, että asiaa pitäisi käsitellä ensin Suomen kansallisessa kestävän kehityksen toimikunnassa.

Uskomaton ehdotus. EU-maiden kansalliset kestävän kehityksen toimikunnat ovat jo pitkään pyrkinet saamaan strategian uudistamisen vireille. Vihreiden toiminta on tuonut etsimättä mieleen sen vastarinnan, jota kohtasin, kun palautin kestävän kehityksen periaatteet Suomen kehityspolitiikan perustaksi.

Meidän on täällä Suomessa ratkaistava, mihin suuntaan tahdomme osaltamme EU:n ulkosuhteita kehittää. Perustuslain ja siitä tehdyn yhteisen tulkinnan mukaan tässä tarvitaan tasavallan presidentin ja valtioneuvoston yhteistoimintaa ja viimeinen sana on eduskunnalla.

Strategia-hankkeet voidaan sovittaa yhteen. Kestävän kehityksen tulee olla Lissabonin sopimuksen mukaisesti EU:n kaikki politiikat ja strategiat kattava kehys, johon myös turvallisuusstrategian uudistus tulee sovittaa.

7

”Selvä linjaero ulkoministeriössä”

Valtioneuvoston jäsenten välillä on selvä työnjako. Yleensä tiedetään tarkkaan ja varmasti, kenen tehtäviin mikin asia kuuluu.

Niissä ministeriöissä joissa työskentelee useampia ministereitä, kumpikin hoitaa oman toimialansa osalta myös nimitys- ja budjetti-asiat. Ulkoasiainministeriön osalta järjestelmä on poikennut tästä säännöstä siten, että ulkoministeri on hoitanut kaikki nimitykset.

Vanhasen toisen hallituksen järjestäytyessä ulkoasiainministeriötä koskeva poikkeus poistettiin.

Aloitimme yhteistyömme ulkoministeri Ilkka Kanervan kanssa muutoin sopuisasti, mutta nimityksiä koskevasta työnjaosta meille syntyi puolisen vuotta kestänyt erimielisyys. Valtioneuvoston kanslian virkamiestulkinta edellytti kummankin ministerin hoitavan oman toimialansa nimitykset, mutta Kanerva piti kiinni vanhasta käytännöstä.

Minun oli myönnettävä, että ulkoministeriö on poikkeustapaus siinä mielessä, että suurta osaa nimityksistä ei voida jakaa ministereiden työnjaon perusteella.

Niinpä sovimme lopulta siitä, että Kanerva hoitaa nimitykset muodollisesti, mutta selkeästi kauppaja kehityspolitiikkaan liittyvissä nimityksissä minulla on ensisijainen sananvalta. Tämä koski toimialojeni kannalta keskeisiä nimityksiä sekä ministeriössä että suurlähetystöissä

Kun Alexander Stubb tuli ulkoministeriksi, hän ei halunnut aluksi noudattaa tätä herrasmiehekkää. Stubb yritti lähes ensi töikseen nimittää kauppa- ja kehityspoliittikan kannalta keskeiseen alueosaston virkaan oman suosikkinsa vastoin minun kantaani. Kun kävi ilmi, että nimitys menee valtioneuvostoon, hän katsoi viisaammaksi perääntyä.

Sittemmin Stubb ei ole keskustellut nimitysasioista kanssani, mutta johtavien virkamiesten kautta olen pysynyt ajan tasalla ja voinut niihin vaikuttaa. Minulla on ollut tilaisuus keskustella myös tasavallan presidentti Tarja Halosen kanssa hänen päätettäväkseen tulleista nimityksistä.

Ulkoministeriötä johtavien ministereiden työnjako oli esillä heti hallituskauden alkuvaiheessa, kun ministeriön työjärjestystä uudistettiin. Valmisteluvaiheessa oli käytetty konsultteja, joiden työn pohjalta ratkaisut tehtiin lopulta ministeriön johtoryhmässä. Siihen kuuluvat ministereiden lisäksi valtiosihteeri ja alivaltiosihteerit.

Ennen työjärjestyksen uudistamista ministeriön organisaatio oli sekava. Kun pyysin ministeriksi tultuani organisaatiokaavion, sain paperin, jossa oli laatikoita, mutta niiden välillä ei ollut lainkaan viivoja.

Kun olin ulkoministerinä 1990-luvun alussa, ministeriö jakautui vielä politiikka-osastoihin, joiden sisällä oli alueisiin perustuvia linjoja. 2000-luvulla oli muodostettu alueosastot, mutta niiden suhde politiikka-osastoihin oli jäänyt määrittelemättä.

Tähän haluttiin nyt selvyyttä. Lisäksi tavoitteena oli osastojen lukumäärän vähentäminen.

Neuvotteluissa päädyttiin kompromissiin, jossa globaali-asioiden osasto lakkautettiin ja pääosa sen asioista siirrettiin kehityspoliittiselle osastolle. Poliitiikka-osastojen ohjaava rooli suhteessa alue-osastoihin määriteltiin. Alivaltiosihteereille tuli seurantavastuu alueosastoihin nähden.

Ministereiden kannalta tilanne selkiytyi. Poliitiikka-osastot jakautuivat selvästi heidän työnjakonsa perusteella: poliittinen

osasto ulkoministerille, kauppa- ja kehityspoliittiset osastot näistä asioista vastaavalle ministerille. Alueosastojen johtaminen kuuluu työnjaon mukaisesti molemmille ministereille. Hallinnosta ja palveluista vastaavat yksiköt ovat niin ikään molempien ministereiden käytettävissä.

Työjärjestyksen päälinjoista oli jo sovittu ministereiden kesken siinä vaiheessa, kun ulkoministeri vaihtui. Se viimeisteltiin yhteistyössä Stubbin kanssa.

Stubbin puumerkki työjärjestyksessä on suunnittelu- ja tutkimusyksikön (STU) asettaminen suoraan ulkoministerin johdettavaksi. Hallinnollisesti se kuuluu valtiosihteerin alaisuuteen. Neuvotteluissa sovittiin, että STU kuitenkin palvelee tasapuolisesti molempia ministereitä.

Kun työjärjestys oli jo vahvistettu, Stubb pani vireille muutoksen, jolla ulkoministerille perustettaisiin kabinetti. Virkamiehet tätä hanketta vastustivat ja niin minäkin. EU-mallin mukaiset kabinetit eivät Suomen valtionhallintoon sovi.

Alex aikoi kuitenkin muuttaa työjärjestyksen, mihin hänellä oli muodollisesti ottaen mahdollisuus. Hän perääntyi vasta kun asiaan oli puututtu niin sanotusti korkeammalta taholta.

Itse asiassa Alex ei kuitenkaan perääntynyt.

Ulkoministerin käytössä oli ETY-järjestön puheenjohtajuuden ajan toinen virkamiessihhteeri. Kun puheenjohtajuus päättyi, Alex ei luopunut tästä tilapäiseksi tarkoitettusta vahvistuksesta. Lisäksi hän kytki STU:n käytännössä osaksi kabinettiaan ja antoi sille myös operatiivisia tehtäviä.

Alex omaksui myös Suomen valtionhallinnolle ja etenkin ulkoministeriölle vieraan johtamistavan, jossa tosiasiallista valmistelu- ja toimeenpanovaltaa siirtyi linjaorganisaatiosta ministerin kabinettiin.

Ministereiden työnjako hämärtyi, kun Stubb otti tavakseen kutsua osastopäälliköt kokouksiin, joissa käsiteltiin minunkin toimialoilani työskentelevien politiikka-osastojen ajankohtaisia asioita. Alueosastojenkin osalta esillä olivat myös minun toimialani kysymykset.

Kun otin asian puheeksi Alexin kanssa, hän sanoi, että kokoukset on järjestetty sitä varten, että hän saa tietoa asioista, eikä siellä päätetä mitään. Virkamiehet kuitenkin kokivat ministerin kommentit ohjeiksi toiminnalleen.

Niinpä minäkin järjestin pari vastaavanlaista kokousta, kunnes saatiin sovituksi, että politiikka- ja alueosastojen päälliköt aletaan kutsua säännöllisesti pidettäviin ministeriön johtoryhmän kokouksiin, joissa molemmat ministerit ovat paikalla.

Vaikka ministereiden työnjako onkin uuden työjärjestyksen perusteella varsin selvä, tulkinnanvaraisuutta esiintyy.

Ulkoministerillä on perusteet katsoa, että kaikki Suomen ulkosuhteet kuuluvat tietyllä tavalla hänen reviiriinsä. Onhan esimerkiksi kaupalla tai kehitysyhteistyöllä keskeinen merkitys meidän suhteillemme moneen maahan, eikä niitä voida ulkoministereiden välisissä keskusteluissa kokonaan sivuuttaa.

Tässä on kuitenkin pidettävä selvä raja. Meidän hallituksessamme on ulkoministerin kanssa asemaltaan tasavertainen ministeri, jolle kauppa- ja kehitysasiat kuuluvat. Eivätkä elinkeino- tai opetusministerikään pidä siitä, että ulkoministeri puuttuisi heidän toimialansa ulkosuhteisiin.

Vaikka meillä oli Ilkka Kanervan kanssa selvä työnjako ja hyvä yhteistyö, jouduimme suoranaiseen sanaharkkaan hänen kanssaan kesällä 2007, kun hän keskusteluissaan Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrovin kanssa otti esille puutullikysymyksen.

Kumpikaan heistä ei puutulliasiaa tuntenut, ja keskusteluista olisi saattanut olla vahinkoa tämän hankalan asian hoitamiseksi. Kiukustuin käymässämme puhelinkeskustelussa Ilkalle siinä määrin, että olisin jo silloin saattanut saada sen sydäninfarktin, joka iski pari viikkoa myöhemmin.

Stubbin kanssa vaikeuksia on ollut enemmän. Niistä osa on tullut myös julkisuuteen.

Alex on ottanut toimintatavakseen strategioiden tai toimintaohjelmien laatimisen. Kun Suomen ulkosuhteiden kokonaisuuteen liittyviä asiakirjoja laaditaan, työ tehdään valtioneuvoston

työnjaon perusteella ulkoministeriön ja nimenomaan ulkoministerin johdolla.

Vaikka muut ministeriöt eivät ole aina näistä hankkeista innostuneita, niitä on vaikea myöskään vastustaa. Ja hyötyäkin niistä toki on, joskin inflaation vaara on tarjolla.

Ulkoministeriössä strategiat ja toimintaohjelmat ovat liittyneet ministereiden työnjakoon.

Tämä on tullut erityisen selvästi esiin sekä Afrikkaa koskeessa ohjelmatyössä että toiminnassa EU:n itäisten kumppaneiden ja Keski-Aasian maiden suuntaan.

Kun ulkoministeri Stubb teki ensimmäisen matkansa Afrikkaan, hän esitti, että Suomen tulee laatia Afrikka-strategia.

Suomella oli toki ollut Afrikka-strategia, vaikka sitä ei ollut kirjoitettu yksien kansien väliin. Tuolloin oli kuitenkin jo tekeillä kehityspoliittinen puiteohjelma Afrikkaa varten.

Ministereiden työnjaon kannalta Afrikka on erityisasemassa, sillä kaikki maanosan maat ovat kehitysmaita. Niinpä Euroopan unionissakin kehityskomissaari Louis Michelille oli annettu Afrikan osalta vastuu myös yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan hoitamisesta.

Toisaalta nykyaikainen kehityspoliittikka kattaa kaiken olennaisen meidän suhteissamme Afrikan unioniin ja sen jäsenmaihin.

Kehityspoliittikan puitteissa me voimme parhaimmin edistää myös demokratiaa ja ihmisoikeuksia. Jos näistä monille Afrikan maille aroista asioista puhutaan erikseen, kohtaamme vastarintaa. Kun keskustelemme niistä osana yhteiskunnallisesti kestävästä kehitystä, pääsemme rakentavaan vuoropuheluun.

Turvallisuuskysymykset ovat olleet keskeisellä sijalla meidän suhteissamme Afrikkaan. Olemme käyttäneet runsaasti voimavaroja konfliktien ennalta ehkäisemiseen ja rauhanprosessien tukemiseen. Tämäkin on ollut osa kehityspoliittikkaa ja -yhteistyötä.

Niinpä sanoin julkisestikin, etten pidä Afrikka-strategian laatimista tarpeellisena, kun kehityspoliittinen puiteohjelma oli laadittavana. Afrikka-suhteissa oli hyvin vähän sellaista, mikä ei

sisältyisi puiteohjelmaan. Muun muassa kauppasuhteet käsiteltäisiin siinä yhteydessä.

Puiteohjelma valmistui ja se julkistettiin.

Afriikka-strategian laatiminen osoittautui hankalaksi. Tasapainon saavuttamiseksi kehityspolitiikan osuutta keinoitekoisesti supistettiin, joten se ei tietenkään ollut yhtä hyvä kuin puiteohjelma. Muita osioita taas keinoitekoisesti laajennettiin. Toivotavasti strategia-asiakirjan lukijat ottavat käteensä myös puiteohjelman.

Toinen esimerkkini UM:ssä tehdystä ohjelmatyöstä koskee syksyllä 2008 laatimaani Laajemman Euroopan aloitetta (Wider Europe Initiative, WEI), joka on kehityspoliittinen puiteohjelma itäisen Keski-Euroopan, Etelä-Kaukasuksen ja Keski-Aasian maita varten.

Tämän hankkeen taustalla oli keväällä 2008 Ruotsin ja Puolan aloitteesta käynnistynyt työ EU:n itäisen kumppanuuden luomiseksi. Alex antoi tälle hankkeelle täyden tukensa.

Georgian ja Venäjän välillä elokuun alussa käyty sota antoi vauhtia kumppanuuden valmisteluille.

Erikoista aloitteessa oli, että suurin itäinen kumppani Venäjä jätettiin ulkopuolelle. Muodollisena perusteena oli se, että Venäjä ei ollut halunnut tulla osaksi EU:n naapuruuspolitiikkaa.

Tämä oli totta, sillä Venäjä katsoi olevansa erityistapaus, ja se tavoitteli tasavertaista kumppanuutta unionin kanssa. Se oli kuitenkin mukana EU:n rajat ylittävän yhteistyön ENPI -ohjelmissa (European Neighbourhood and Partnership Instrument), joiden nimessä ”partnership, kumppanuus” tarkoitti juuri Venäjää.

Kiinnitin EU-ministerivaliokunnassa alusta pitäen huomiota Venäjän asemaan uudessa kumppanuudessa. Esitin Suomen linjaksi, että Venäjälle tuli antaa tarkkailija-asema uudessa yhteistyössä ja että sen monenkeskisten ohjelmien tuli olla avoimia Venäjälle. Samaa ehdotin muille kumppanuudesta kiinnostuneille maille.

Ministerivaliokunta teki ehdottamani päätökset, mutta niiden mukaan ei toimittu.

Näissä poliittisissa paineissa syntyi ajatukseni luoda kehityspoliittinen puiteohjelma, joka kattaisi itäiseen kumppanuuteen kutsutut maat ja niiden lisäksi myös Keski-Aasian valtiot. Ajattelin, että sen puitteissa voisin toimia vastakkainasettelun estämiseksi ja laajan eurooppalaisen yhteistyön kehittämiseksi.

Kun Neuvostoliitto hajosi, yksitoista entistä neuvostotasavaltaa nimettiin kehitysmaiksi. Olimme harjoittaneet jo 1990-alusta lähtien niiden kanssa kehitysyhteistyötä. Toiminta oli kuitenkin hajanaista ja heikosti suunniteltua.

Niinpä laadin Laajemman Euroopan aloitteen, kehityspoliittisen puiteohjelman, joka julkistettiin lokakuussa 2008. Se koostui kolmesta alueellisesta ohjelmasta, jotka päätettiin käynnistää Itäisessä Keski-Euroopassa (Moldova, Ukraina, Valko-Venäjä), Etelä-Kaukasiassa (Armenia, Azerbaidzhan, Georgia) ja Keski-Aasiassa (Kazakstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turkmenistan, Uzbekistan).

Ohjelmassa on viisi yhteistoiminnan alaa, joita toteutetaan kullakin alueella ja kussakin maassa niiden oloihin sopivalla tavalla. Ohjelmalla pyritään monipuoliseen alueelliseen yhteistyöhön, jolla vahvistetaan kunkin yhteistyöalueen vakautta ja turvallisuutta ja edistetään sen väestön kaikinpuolista hyvinvointia. Ohjelma edistää luonnontaloudellisesti, taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti kestävästä kehitystä.

Alex käynnisti WEI-ohjelman julkaisemisen jälkeen toimenpideohjelman laatimisen Suomen politiikalle kohdealueella. Se ei sisältänyt juuri mitään sen lisäksi, mitä puiteohjelmassa ja sen toimeenpanosuunnitelmassa oli jo päätetty.

Omalta osaltani olen varonut astumasta ulkoministerin tai muidenkaan ministeritovereiden tonteille.

Kun olen ollut jäsenenä sekä hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa valiokunnassa (UTVA) että EU-asioita käsittelevässä ministerivaliokunnassa, olen kuitenkin päässyt osallistumaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevaan päätöksentekoon.

Vuoden 2008 aikana ja vuoden 2009 alkuviikkoina UTVA:ssa valmisteltiin presidentti Tarja Halosen johdolla hallituksen

ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa. Tässä työssä Keskustan ja Kokoomuksen näkemyserot tulivat selkeästi esiin. Kirkkaimmin ne kävivät ilmi niistä puheenvuoroista, joita me ulkoministeri Stubbin kanssa käytimme. Puolustusministeri Jyri Häkämieskin oli mielipiteineen usein välimaastossa.

Luonnos oli laadittu alivaltiosihteeri Esko Hamilon johtamassa työryhmässä, mutta pohjatekstit oli laadittu kokoomusministereiden johdolla, mikä näkyi mm. siinä, millaisia arvioita eri maiden kehityksestä ja turvallisuuspolitiikasta esitettiin. Näitä muotoiluja muokattiin aika tavalla.

Yksi keskeisistä erimielisyyksistä koski EU:n asemaa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Kun luonnoksessa painotettiin mielestäni liikaa unionin roolia, ehdotin muotoilua, jonka mukaan kullakin jäsenmaalla on oma kansallinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka, jota EU:ssa harjoitettava yhteistyö täydentää.

Alex vastasi: ”Eihän Suomella ole enää omaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, puolustuspolitiikka on!”.

EU:n roolista Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa löytyi lopulta muotoilu, jonka kaikki saattoivat hyväksyä.

Suomen mahdollista NATO-jäsenyyttä koskeva kohta kirjoitettiin siten, että jokainen saattoi tulkita sen omalla tavallaan.

UTVA:ssa asioista päätetään yleensä yksimielisesti.

Keskustelussa saattaa tulla esille erimielisyyksiä, jotka pyritään sovitteluun yhteisiksi muotoiluiksi. Tällä hallituskaudella ei ole koskaan äänestetty. Näkemyserot ovat tulleet esiin keskustelupöytäkirjoissa. Joskus harvoin pöytäkirjaan on pyydetty merkittäväksi eriyvä mielipide.

Afganistan-politiikasta on käyty useita keskusteluja. Ne ovat koskeneet sekä sotilaallista kriisinhallintaa että kehitysyhteistyötä.

Sotilaalliseen kriisinhallintaan liittyvät näkemyserot tulivat esille, kun päätettiin Suomen joukkojen tilapäisestä lisäämisestä. Olin sitä mieltä, että vähempikin olisi riittänyt. Toivoin myös,

että lisäjoukon kotiuttamiselle määriteltäisiin aikataulu, kuten Yhdysvallat oli tehnyt. Kun jäin yksin, en merkityttänyt eriyvää mielipidettäni pöytäkirjaan.

Toinen erimielisyys on liittynyt siihen, kuinka paljon kehitysyhteistyövaroja Afganistaniin on syytä suunnata. Aina kun asia on ollut esillä, kokoomusministerit ovat vaatineet tähän tarkoitukseen enemmän rahaa.

En ole pitänyt vaatimuksia perusteltuna sen vuoksi, että käytämme Afganistaniin suuremman osuuden kehitysyhteistyöbudjetistamme kuin EU-maat keskimäärin. Suhteellisesti laskien osuutemme on ollut lähellä Ruotsin tasoa.

Viime vuonna ODA-varoja suunnattiin Afganistaniin 20 miljoonan euron verran, ja olemme sitoutuneet vähintään 110 miljoonan euron panostukseen seuraavien viiden vuoden kuluessa.

Kehityspolitiikan periaatteita ajatellen tuki Afganistanille on ongelmallista. Olosuhteet ovat siellä niin vaikeat, että yhteistyön laatu ja toiminnan tuloksellisuus ovat hyvin kyseenalaisia. Myös korruption vaara on suuri.

Monet näkevät tuen Afganistanille osana meidän suhteitamme Yhdysvaltoihin, jonka uskotaan arvostavan eri maita ja poliitikkoja sen perusteella, kuinka paljon tukea sinne annetaan.

Minusta tällainen on Yhdysvaltain aliarvioimista. Amerikkalaiset ovat toki kiinnostuneet muustakin kuin sotilaallisesta toiminnasta. Tämän osoittaa muun muassa kehityspoliittisen yhteistyön syntyminen EU:n ja Yhdysvaltain välille.

Olen ounastellut, että Suomen sisäisistä Afganistan-keskusteluista on saatettu kertoa ”sopivassa” valossa myös amerikkalaisille.

Tietooni tulleet Wikileaks -paljastukset osoittavat, ettei tämä epäily ole ollut aiheeton.

* * *

Olen ollut pidättyväinen esittämään ulko- ja turvallisuuspoliittisia näkemyksiäni julkisuudessa, mutta joissakin tilanteissa se on ollut välttämätöntä.

Ulkoministeri Alexander Stubb piti elokuussa 2008 järjestetyillä suurlähettiläspäivillä puheen, jossa hän esitti arvionsa Georgian ja Venäjän välisestä sodasta.

Päivämäärällä 080808 Stubb loi rinnastuksen Yhdysvaltoihin vuoden 2001 syyskuussa tehtyihin terrori-iskuihin, joista käytetään lyhyttä numeroyhdistelmää 9/11. Käyttämällä nimenomaan päivämäärää 080808 ministeri tuli yhtyneeksi siihen tulkintaan, että Venäjä oli ollut hyökkääjä.

Stubb piti sotaa maailmanpolitiikan käännekohtana, jonka vuoksi Suomen tulisi harkita jäsenyyttä NATO:ssa.

En voinut vaieta. Kirjoitin Helsingin Sanomiin debattikirjoituksen, joka julkaistiin sunnuntaina 12. lokakuuta. Toimitus teki premiäärisivulle jutun, jonka se otsikoi ”Stubbin ja Väyrysen välillä selvä linjaero ulkoministeriössä”.

Kirjoituksessani en arvostellut Stubbia millään tavoin. Esitin vain oman näkemykseni niistä asioista, joita hän oli puheessaan käsitellyt. Vastakkainasettelua Stubbin kanssa pyrin lieventämään silläkin, että kommentoin itse asiassa HS:n juttua, jossa oli käsitelty hänen suurlähettiläiltä tilaamiaan raportteja.

Raporttien julkaiseminen oli omituista, mutta en ryhtynyt Stubbia siitä julkisesti moittimaan.

Otsikoin kirjoitukseni ”Georgian sota ei ole maailmanpolitiikan käännekohta”. Linaan sen tähän kokonaisuudessaan:

Helsingin Sanomien sunnuntaisivuilla julkaistiin 5. lokakuuta kirjoitus, jossa käsiteltiin suomalaisten suurlähettiläiden käsityksiä maailmanpolitiikasta. Lähettiläiden kirjoitukset olivat vastaus ulkoministeri Alexander Stubbin raportointipyynnöön.

Vastaukset eivät anna oikeaa kokonaiskuvaa ulkoministeriön virkamiesten ajattelusta.

Aineiston käyttökelpoisuutta heikentää toimeksiantoon sisältyvä rajaus.

Ulkoministeri Stubb esitti edustustonpäälliköille ”ensidiagnosinsa” nimenomaan ”post-080808 maailmasta” ja pyysi heitä

tekemään oman maailmanpoliittisen arvionsa. Päivämäärä 8. elokuuta rajaa tarkastelun siihen, kuinka Venäjä vastasi Georgian aloittamiin sotatoimiin. Tämän takia useissa vastauksissa sivuutettiin kokonaan Georgian toiminta.

080808 ei ole käännekohta maailmanpolitiikassa eikä edes oman maanosamme kehityksessä. Venäjän reaktio Georgian hyökkäykseen oli looginen seuraus muutoksista sekä sen omassa asemassa että kansainvälisessä toimintaympäristössä.

Venäjä käytti epäilemättä ylimitoitettua sotilaallista voimaa, mutta on muistettava, että Georgia oli hyökkääjä, se aloitti sodan. Venäjä käytti hyväkseen Georgian johdon virhettä ja vahvisti asemiaan haavoittuvan eteläisen raja-alueensa tuntumassa.

Mitä meidän on Georgian hyökkäyksestä, sen seurauksista ja sen aiheuttamista reaktioista ajateltava? Kuinka kaikki tämä vaikuttaa meidän asemaamme, ja kuinka sen tulisi vaikuttaa meidän politiikkaamme?

Georgian hyökkäyksen synnyttämä tilanne oli ensimmäinen tapaus, jossa Suomi EU:n jäsenenä joutui todella hankalaan tilanteeseen suhteissaan Venäjään. Asemaamme antoi oman sävytyksensä se, että toimimme Etyjin puheenjohtajamaana.

Georgian tapahtumien valossa tulevaisuutemme ei näytä kovin ruusuiselta. Venäjän eteläpuolella on runsaasti kansainvälisiä jännitteitä, jotka voivat kärjistyä väkivaltaisiksi purkauksiksi. Ne saattavat synnyttää EU:n ja Venäjän välille vaikeita ristiriitoja, jotka vaikuttavat myös Suomen ja Venäjän suhteisiin. Suomi kärsisi Venäjään kohdistuvista pakotteista ja vastatoimista enemmän kuin yksikään muu jäsenmaa.

Viime kädessä on kysymys suhtautumisestamme ja suhteestamme Venäjään. Tämä on aina ollut ja tämä on aina oleva Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ydinkysymys.

Tulevan keskustelun pohjaksi esitän kolme lähtökohtaa.

Ensinnäkin Suomella tulee olla realistinen käsitys EU:sta. EU:n jäsenmailla on kansallinen ulko-, turvallisuus- ja puolustus-

politiikka, jota EU:n yhteistyö täydentää. EU:n yhteinen ulkopoliitiikka on korostetusti hallitustenvälistä. Suomen suhteet Venäjäänkin ovat ensi sijassa kahdenväliset.

Joissakin ulkosuhteisiin liittyvissä asioissa, kuten kauppaja ympäristöpolitiikassa, olemme luovuttaneet toimivaltaa EU:lle ja sen komissiolle. Niinpä Venäjän puutulleista on neuvoteltu ensi sijassa EU:n kautta, mutta on täytynyt käydä myös suoria keskusteluja naapurimaamme kanssa.

Suomen etujen mukaista ei ole, että EU:lle kehittyisi nykyistä ylikansallisempi ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka – se, että siirtäisimme päätöksentekoa omasta ulko- ja turvallisuuspolitiikastamme komissiolle, parlamentille ja toisille jäsenmaille.

Toisaalta EU:sta on pyrittävä kehittämään nykyistä vahvempi toimija lähialueilla ja koko maailmassa. Tämä käy parhaimmin päinsä, jos unioni säilyy itsenäisten valtioiden liittona ja siviilivaltana, joka on jäsenmaiden politiikan ja keskinäisen yhteistyön summa.

Toiseksi Suomella tulee olla realistinen käsitys Natosta. Nato ei ole ytimeltään humanitaarista apua antava tai pelastuspalveluja tarjoava järjestö. Se on sotilasliitto, mutta se ei tarjoa enää samanlaista kollektiivista turvallisuutta kuin kylmän sodan kaudella; turvatakuut ovat väljähtyneet. Silti Nato edellyttää jäsenmailtaan mukanaoloa kriisinhallinnassa Irakin tai Afganistanin kaltaisissa maissa. Turvallisuuspoliittinen vaihtosuhte on heikentynyt.

Venäjä kokee Naton ensi sijassa välineenä, jolla Yhdysvallat ja muut länsimaat pyrkivät laajentamaan etupiiriään sen rajoille, jopa entisiin neuvostotasavaltoihin.

Suomeen ei kohdistu mitään erillistä uhkaa Venäjän suunnalta. Voimme joutua väkivallan kohteeksi vain tilanteessa, jossa syntyy laajamittainen sotilaallinen selkkäus Naton ja Venäjän välillä. Sellaista ei ole näköpiirissä. Venäjällä ei ole halua eikä kykyä haastaa länttä sotilaallisesti.

Kolmanneksi Suomen tulee toimia yhteistyön Euroopan puolesta.

Neuvostoliiton hajottua ryhdyimme laajaan ja monipuoliseen kanssakäymiseen Venäjän kanssa. Uskoimme, että voimme luoda sen avulla vakautta, turvallisuutta ja hyvinvointia koko Eurooppaan.

Onko meidän syytä muuttaa strategiaa sen vuoksi, mitä tapahtui 0708 ja 0808? Ei ole. Meidän on päinvastoin tehostettava toimintaamme yhteistyön Euroopan rakentamiseksi, jotta voisimme välttää vastaavat tapahtumat.

Euroopassa on useita jäätyneitä konflikteja. Monet Euroopan valtiot ovat vaikeassa välikädessä sekä globaalien että alueellisten suurvaltojen pyrkiessä laajentamaan vaikutuspiiriään. Suomen ja EU:n tulee pyrkiä luomaan sellaista yhteistyötä, joka antaa kaikille valtioille mahdollisuuden ylläpitää hyviä suhteita keskenään ja kaikkien suurvaltojen kanssa. Tämä koskee myös EU:n itäistä ulottuvuutta: Venäjänkin tulee voida olla siinä mukana, jos se itse sitä tahtoo.

Suomen liittyminen Natoon olisi vastoin tätä toimintalinjaa. Jatkuva mahdollisen jäsenyyden esilläpito on omiaan luomaan käsitystä, että Suomi voisi olla siirtymässä yhteistyön poliittikasta vastakkainasettelun poliittikkaan. Tällaisen epävarmuuden ylläpitäminen ei ole Suomen etujen mukaista.

Laittamattomasti kirjoitettu. Tähän minulla ei ole nytkään mitään lisättävää, eikä tästä mitään pois otettavaa.

* * *

Kesällä 2009 kesänä osallistuin Porin Suomi-areenassa käytyyn entisten ulkoministereiden paneelikeskusteluun yhdessä Erkki Tuomiojan ja Alexander Stubbin kanssa.

Tämä asetelma antoi minulle liikkumavapautta, kun esiinnyin nimenomaan entisenä ulkoministerinä.

Meillä oli erilaisia näkemyksiä mm. Suomen osallistumisesta kriisinhallintaan Afganistanissa.

Esitin ajatuksen, että Suomen tulisi valmistautua vetäytymään Afganistanista seuraavan vaalikauden kuluessa. Stubb torjui

tällaisten aikataulujen asettamisen ja moitti minua poikkeamisesta hallituksen linjalta.

Syksyllä 2010 Stubb itse esitti vetäytymiselle jopa tiukempaa aikataulua puhumatta asiasta ennakkoon muun ulkopoliittisen johdon kanssa. En huomannut, että häntä olisi tästä moittittu.

Heitin Porin keskustelussa tahallani koukun, johon muut hanakasti tarttuivat. Perustelin vetäytymisehdotustani sillä, että muilla Euroopan puolueettomilla mailla ei ollut Afganistanissa lainkaan kriisinhallintajoukkoja, vain muutamia neuvonantajia.

Tuomioja huomautti, ettei Suomi ole hänen mielestään puolueeton, vaan sotilaallisesti liittoutumaton maa. Stubb moitti Tuomiojankin tulkintaa ja sanoi, ettei Suomi ole edes sotilaallisesti liittoutumaton maa, vaan ainoastaan maa, joka ei kuulu sotilasliittoon.

Ihmettelin molempien puheita sen vuoksi, että puolueettomuus on sotilaallisen liittoutumattomuuden synonyymi ja että molemmat sanat kääntyvät sekä englanniksi että venäjäksi samalla tavalla.

Stubbilla onkin ollut vaikeuksia saada viestiään perille sekä Yhdysvaltain että Venäjän suuntaan. EU:ssakaan häntä ei hevin ymmärretä, kun unionissa puhutaan yleisesti ”puolueettomista jäsenmaista”

Kun Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrov puhui julkisuudessa Suomesta puolueettomana maana, Stubb riensi korjaamaan, ettei Suomi ole puolueeton, vaan sotilasliittoon kuulumaton maa. Tätä Lavrovin oli vaikea ymmärtää.

Samalainen tilanne on syntynyt myös amerikkalaisten kanssa, joille Stubb on ”opettanut” ulkopoliittista kielenkäyttöä.

Stubbin kielenkäytöllä on ymmärrettävä tausta. Se liittyy hänen federalistiseen ajatteluunsa ja pyrkimyksiinsä tiivistää EU:n sotilaallista yhteistyötä.

Stubbin tulkinnan mukaan jäsenyys EU:ssa tekee Suomesta sotilaallisesti liittoutuneen maan, mutta unioni ei kuitenkaan

ole muodollisesti sotilasliitto. Tämä tulkinta helpottaa unionin sotilaallisen yhteistyön tiivistämistä ja sen kehittämistä sotilaalliseksi suurvallaksi, joka olisi NATO:n eurooppalainen pilari.

Puolueettomuus-sanaa monet vierastavat myös siitä syystä, että se on Suomen kansalle rakas ja estää siten pyrkimyksiä Suomen viemiseksi sotilasliittoon joko suoraan tai EU:n kautta.

Puolueettomuus on minulle läheinen käsite sekä poliittisen toimintani että tieteellisen työni vuoksi.

Kylmän sodan kaudella ja nimenomaan 1970-luvulla meillä oli suuria ongelmia saada puolueettomuudellemme tunnustusta.

Länsimaissa monet eivät pitäneet Suomea oikeasti puolueettomana maana. Länsi-Saksassa etenkin oikeiston piirissä puhuttiin suometumisesta, millä varoitettiin omaa maata ajautumasta puolueettomuuteen ja riippuvuuteen Neuvostoliitosta.

Tämä antoi tietysti aivan väärän kuvan Suomen asemasta ja historiasta. Mehän olimme päässeet hävityn sodan jälkeisestä riippuvuudesta yhä suurempaan itsenäisyyteen ja puolueettomuuteen.

Neuvostoliitto ei halunnut tunnustaa Suomen puolueettomuutta juuri tästä syystä. Se pelkäsi Suomen puolueettomuuden vahvistumista, mikä olisi synnyttänyt Varsovan liiton jäsenmaille yhä suuremman houkutuksen seurata Suomen esimerkkiä.

Tämä kysymys askarrutti mieltäni niin paljon, että kirjoitin ensin lisensiaattityön ja sitten väitöskirjan Suomen ulkopoliittisesta doktriinista. Pyrin löytämään Suomen puolueettomuudelle tulkinnan, joka voisi purkaa siihen liittyviä jännitteitä.

Suomen puolueettomuuspolitiikka jakautui väitöskirjani mukaan kahteen osaan.

Puolueettomuus eli sotilaallinen liittoutumattomuus oli meidän turvallisuuspoliittinen perusratkaisumme, jota pyrimme ylläpitämään ja vahvistamaan puolueettomuuspolitiikkamme avulla. Tavoitteenamme oli pysyttäytyä sotilaallisten kriisien ulkopuolella eli puolueettomana niihin nähden.

Toisaalta puolueettomuuspolitiikasta oli tullut ulkopoliittikkamme yleinen väline.

Kehittämäni määritelmä oli tällainen:

Liittokuntiin kuulumattomana, puolueettomana maana Suomi pyrkii puolueettomuuspolitiikallaan säilyttämään tämän asemansa ja pysyttäytymään kriisitilanteissa puolueettomana.

Ottaessaan kantaa kansainvälisiin kiistakysymyksiin ja osallistuessaan kansainväliseen yhteistyöhön Suomi pyrkii pysyttämään suurvaltojen välisten eturistiriitojen ulkopuolella ja ylläpitämään hyviä suhteita kaikkien maiden kanssa.

Kun Mihail Gorbatshev tunnusti 1980-luvun lopulla Suomen puolueettomuuden, minulle kerrottiin, että puheen kirjoittajat olivat nojautuneet väitöskirjani määritelmään.

Kun kylmän sodan kausi päättyi, Suomessa syntyi sekavaa keskustelua. Muun muassa vielä vähän aikaisemmin Suomen puolueettomuutta korostanut entinen ulkoministeri Pertti Paasio sanoi, ettei voi olla enää puolueettomuutta, kun ei ole enää puolia joiden suhteen olla puolueeton.

Kun selvittelin ulkoministerinä mahdollisuuksia siihen, että Suomi voisi EU:n jäsenenäkin säilyttää puolueettomuutensa, sain aluksi ristiriitaisia vastauksia. Lopulta linjat oikaistiin, ja yhtenäinen vastaus oli myönteinen.

Niinpä Suomi jäsenyyttä hakiessaan totesi, että jäsenyyden oloissakin säilyy meidän puolueettomuutemme ydin eli sotilaallinen liittoutumattomuus ja itsenäinen uskottava puolustus. Tämä muotoilu perustui väitöskirjaani.

Jo Ahon hallituksen loppupuolella ja Lipposen hallituskaudella puolueettomuus-sana hävisi Suomen kielenkäytöstä. Osittain tästä syystä tein vuonna 1995 tutkimuksen aiheesta *Suomen puolueettomuus uudessa Euroopassa*.

Analysoin tutkimuksessani sitä, kuinka ulkopoliittinen kielenkäyttö ja itse politiikka olivat kylmän sodan kauden päätyttyä muuttuneet Ruotsissa ja Suomessa. Johtopäätökseni oli, että puolueettomuuden käsite sotilaallisen liittoutumisen synonyymina

voitaisiin ja tulisi palauttaa Suomen ulkopoliittiseen kielenkäyttöön.

Tämä suositus on edelleen ajankohtainen.

Ulkomaankauppa- ja kehitysministerinä olen huomannut, kuinka laajalti Suomi muistetaan edelleen puolueettomana maana. Tästä on meille suuri hyöty. Olenkin sopivissa yhteyksissä puhunut Suomesta puolueettomana Pohjoismaana tai puolueettomana Skandinavian maana.

Kylmän sodan kauden paineissa presidentti Urho Kekkonen sanoi joskus, ettei puolueettomuudella pidä elämöidä. Keijo Korhonen elämöi ja taisi osittain sen vuoksi menettää mahdollisuutensa jatkaa ulkoministerinä keväällä 1977. Minua Kekkonen varoitti olemaan tässä suhteessa hyvin varovainen.

Ei puolueettomuudella nytkään pidä elämöidä. Mutta miksi jättäisimme kokonaan käyttämättä kauniin sanan, joka kuvaa asemaamme tavalla, jonka ulkomaalaisetkin ymmärtävät?

* * *

Myös elokuussa 2010 Suomessa syntyi ulkopoliittista keskustelua, johon otin osaa.

Kokoomusministerit Jyrki Katainen ja Alexander Stubb esittivät julkisuudessa lausuntoja, joiden mukaan Venäjä ei ollut suurvalta. Mediassa niitä pidettiin yleisesti Venäjää vähättelevinä.

Pääministeri Mari Kiviniemeltä pyydettiin kommenttia. Hän sanoi keskustelleensa asiasta ulkoministerin kanssa. Pääministeri esiintyi hyvin korrektisti ulkoministeriä kohtaan.

Alex antoi keskustelusta oman tulkintansa kertomalla TV-kameroiden edessä, että he olivat pääministerin kanssa todenneet lausuntojen olleen Suomen ulkopoliittisen linjan mukaisia.

Tällaista keskustelussa ei ollut todettu, mutta pääministeri ei halunnut eikä voinut tätä julkisuuteen kertoa.

Minäkään en puuttunut suoranaisesti käytyyn keskusteluun, mutta 24.8. julkistamassani blogi-kirjoituksessa otin kantaa ulkopoliittikan johtamisjärjestelmään ja siihen, millaista ulkopoliittisen keskustelun tulisi olla:

Suomen perustuslain 93 §:n mukaan ”Suomen ulkopoliitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa”. Muodollisesti yhteistoimintaa harjoitetaan ulko- ja turvallisuuspoliittisen valiokunnan puitteissa.

Aikaisemman perustuslain mukaan Suomen suhteista ulkovaltoihin määräsi tasavallan presidentti. Perustuslain muutos on vaikuttanut ratkaisevalla tavalla sekä pääministerin että ulkoasiainministerin asemaan.

Vanhan perustuslain mukaan toimittaessa tasavallan presidentti johti ulkopoliitiikkaa ja ulkoministeri sai ohjeet häneltä. Nykyisen perustuslain yhteistoimintavelvoite korostaa pääministerin asemaa ulkopoliitiikan johtamisjärjestelmässä.

Pääministerillä on merkittävä asema myös sen vuoksi, että hän johtaa Suomen Eurooppa-politiikkaa. EU:n ulkoministereidenkin kokoukset valmistellaan pääministerin johtamassa EU-asioiden ministerivaliokunnassa. Jos valiokunnassa on erilaisia näkemyksiä, pääministeri ratkaisee Suomen linjan.

Pääministerin ulkopoliittista vaikutusvaltaa ja vastuuta korostaa se, että hän edustaa Lissabonin sopimuksen voimaantultua Suomea Eurooppa-neuvostossa myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsiteltäessä.

EU-politiikankin puitteissa esillä olevat ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeiset kysymykset on perustuslain mukaisesti hoidettava yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa.

Pääministeri Mari Kiviniemen ulkopoliittista kokemusta ja asiantuntemusta ei pidä väheksyä. Hän on ollut jo nuoruusvuosistaan lähtien mukana poliittisessa toiminnassa ja seurannut läheltä myös Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Vuoden 1988 presidentinvaaleissa hän oli valitsijamiesehdokkaana. Kumpikaan meistä ei tullut valituksi, mutta voitimme tuki Kokoomuksen ja sen ehdokkaan, pääministeri Harri Holkerin.

Viime vaalikauden Kiviniemi toimi eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan varapuheenjohtajana lukuun ottamatta sitä noin

puolen vuoden mittaista jaksoa, jonka hän tuurasi Paula Lehtomäkeä ulkomaankauppa- ja kehitysministerinä.

Me ulkoasiainministeriössä työskentelevät ministerit olemme osa administraatiota. Toimimme maan ylimmän ulkopoliittiset johdon – tasavallan presidentin ja pääministerin – alaisuudessa. Tukenamme on ulkoasiainhallinto, jonka yhtenä tehtävänä on turvata päätösten ja kannanottojen huolellinen valmistelu ja harkinta.

Ministeriössä toimii hierarkkinen päällikköjärjestelmä, jossa valta- ja vastuusuhteet on selvästi määritelty. Sitä täydentää johtoryhmätyöskentely, jonka avulla pyritään varmistamaan laajemman koordinaation toteutuminen.

Ministereiden toimintaa ohjaavat hallitusohjelma ja hallituksessa yhteisesti hyväksytyt muut ohjelmalliset asiakirjat. Minun osaltani työ perustuu muun muassa vuoden 2007 kehityspoliittiseen ohjelmaan.

Ministereillä on oikeus osallistua ulkopoliittiseen keskusteluun, mutta tällöin on tärkeää tehdä selväksi, esiintyykö ministeri virkansa puolesta Suomen edustajana vai esittääkö hän henkilökohtaisia tai puolueensa mielipiteitä.

Kirjoituksellani halusin – nimeä mainitsematta – ottaa kantaa Alexin tapaan toimia ja esiintyä julkisuudessa.

Lokakuun puolivälissä presidentti Tarja Halonen suoritti valtiovierailun Lähi-itään. Sen yhteydessä Helsingin Sanomat julkaisi jutun, jossa käsiteltiin ulkopoliittisen johdon yhteistyösuhteita.

Helsingin Sanomien mukaan ”tieto ei ole viime aikoina kulkenut presidentin ja hallituksen välillä”. Marko Junkkarin kirjoittamassa jutussa kerrottiin kolmesta tuoreesta tapauksesta.

Syyskuun alussa Stubb oli esittänyt Ruotsin kokoomuksen vaalitulaisuudessa yhdessä Ruotsin ulkoministerin Carl Bildtin kanssa EU:n rauhaninstituutin perustamista. HS:n mukaan Stubb ei ollut kertonut presidentille esityksestä. Paikkakin oli ollut väärä, kun ulkopoliittisia aloitteita ei yleensä tehdä vaalitulaisuuksissa.

Toinen tapaus liittyi Suomen ja Turkin aikeisiin tehdä rauhanvälitystä koskeva päätöslauselmaesitys YK:lle. Halonen sai siitä tiedon Stubbin TV-haastattelun välityksellä.

Kolmas ”tietokatkos” oli ollut syyskuun presidenttifoorumissa, jossa Stubb sanoi Suomen vetäytyvän lähivuosina Afganistanista. Hänen mukaansa vuonna 2015 siellä ei ole enää suomalaisia sotilaita. HS kertoi ärsyntyneen Halosen sanoneen TV-kameroille, ettei nopea lähtö ole niin yksinkertaista.

Näissä tapauksissa kysymys ei ole ollut vain tiedon kulusta, vaan siitä, kuinka Suomen ulkopoliittikan johtamisjärjestelmä toimii. Merkittävistä ulkopoliittisista aloitteista on päätettävä perustuslain mukaisesti tasavallan presidentin johdolla ja yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa.

EU:n rauhaninstituuttia koskevan aloitteen voidaan katsoa kuuluvan valtioneuvoston toimivaltaan, mutta sitäkin presidenttiä olisi ollut syytä informoida.

Pienetkin muutokset Suomen toimintaan Afganistanissa on käsitelty tasavallan presidentin johdolla hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa valiokunnassa.

Päätöslauselmaehdotuksen tekeminen YK:n yleiskokoukselle on suuren luokan ulkopoliittinen ratkaisu.

Suomi on tehnyt tällaisen aloitteen vain kerran aikaisemmin, yhdessä Tansanian kanssa. Vuonna 2004 tehty päätöslauselmaehdotus liittyi ILO:n toimeksiannoista työskennelleen globalisaation sosiaalista ulottuvuutta käsitelleen komission työhön, jota presidentit Tarja Halonen ja Ben Mkapa johtivat.

Jos rauhanvälitysaloitetta olisi käsitelty normaaliin tapaan, olisi varmaankin ainakin kysytty, miksi juuri Turkki on valittu tässä asiassa Suomen kumppaniksi. Vastaus taitaa olla Martti Ahtisaari, joka on ollut taustavoimana ajatuksille Suomesta rauhanvälityksen suurvaltana ja jolla on erityissuhde Turkin kanssa.

Helsingin Sanomien jutussa käsiteltiin myös Halosen ja Stubbin suhdetta julkisuuteen:

Halonen suhtautuu julkisuuteen varoen. Hän kertoo valtiopäämiesten tapaamisistaan vain puheenaiheet, ei tapaamisten sisältöä. Stubb sen sijaan valottaa toimittajille myös keskustelun kulkua. Vanhan koulukunnan ulkopoliittikkona Halonen ihmettelee Stubbin hölöttämistä.

Stubbin narsistinen julkisuushakuisuus riepoo ennen kaikkea presidentin kansliaa.

Kiistely jää kuitenkin lähinnä esikuntien väliseksi. Halonen ja Stubb tulevat aika hyvin toimeen keskenään.

Vaikka Stubbin touhut voivat ärsyttää, presidentti arvostaa sitä, miten sulavasti Stubb luo suhteita ulkomaisiin päättäjiin ja osaa tiivistää viestinsä televisioon sopiviksi iskulauseiksi. Selkeiden päälauseiden tuottaminen ei ole Halosen vahvuus.

Stubb ja Halonen ovat hyvä työpäri, joka saa vietyä Suomen viestiä maailmalle. Itse asiassa presidentin ja ulkoministerin yhteistyö toimii nyt paremmin kuin edellisen ulkoministerin Erkki Tuomiojan (sd) aikaan.

Juttu jatkui väitteellä, että ”ulkopolitiikan instituutioiden pahin hankaus onkin Halosen ja pääministeri Mari Kiviniemen (kesk.) välillä”. Jutussa esitettiin perätön väite, että Kiviniemi olisi suhtautunut Vanhasta kielteisemmin tasavallan presidentin osallistumiseen EU:n huippukokouksiin.

Marko Junkkari tiivisti juttunsa sisällön ingressiin: ”Vaikka Stubbin narsismi ärsyttää, Halosen ja Stubbin yhteistyö toimii. Presidentillä ja pääministerillä sen sijaan on kitkaa.”

Juttu ei kommentteja kaipaa.

* * *

EU-asioita käsittelevässä ministerivaliokunnassa olen ollut käsittelemässä myös finanssikriisiin liittyneitä unionin ja euroalueen ratkaisuja.

Olin sitä mieltä, että Kreikan osalta olisi ollut viisaampaa toteuttaa velkasaneeraus, jossa yksityiset rahoittajat olisivat heti joutuneet kantamaan oman vastuunsa.

Tähän ei sisälly moitetta valtiovarainministeri Jyrki Kataista kohtaan. Tämä vaihtoehto ei ollut enää edes esillä siinä vaiheessa, kun EU:n ja euroalueen valtiovarainministerit pääsivät asiaa käsittelemään.

Viime kuukausina on sanottu usein, ettei tehdyille ratkaisuille ole ollut vaihtoehtoa. Toinen väite on ollut, että velkasaneeraus olisi johtanut samankaltaiseen finanssikriisiin ja lamaan kuin vuonna 2008 alkanut myllerrys.

Nämä väitteet eivät mielestäni pidä kutiaan. Jos sijoittajat olisi pantu jo Kreikan kohdalla vastuuseen, markkinavoimilla olisi ollut voimakas intressi estää kriisin leviäminen ja ylläpitää finanssijärjestelmän vakautta.

Nyt valittu tie on luonut olosuhteet, joissa markkinavoimat pyrkivät siirtämään omia riskejään veronmaksajien kannettaviksi.

Vasta vuonna 2013 on tarkoitus ottaa käyttöön uusi järjestelmä, jossa sijoittajat joutuvat kantamaan ainakin osan riskeistä. Siihen saakka niiden etuja palvelee epävakaus ja yhä uusien valtioiden ajaminen pelastustoimenpiteiden piiriin.

Kreikkaa koskeva ratkaisu valmisteltiin pienessä piirissä, jossa Ranskalla näyttää olleen johtava rooli.

Ranska halusi välttää velkasaneerauksen. Tähän näyttää olleen kaksi syytä.

Ensiksikin ranskalaisilla pankeilla ja muilla sijoittajilla oli Kreikassa suuret vastuut.

Toisaalta sen toimintaan vaikutti halu hakea eurooppalaista ratkaisua, joka edistäisi myös sen poliittisia tavoitteita unionin tiivistämiseksi kohti liittovaltiota.

Ranskan johdolla torjuttiin aluksi kokonaan Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n osallistuminen Kreikan ongelmien ratkaisemiseen. Suomi kuului niihin maihin, jotka halusivat ja lopulta saivat IMF:n mukaan.

Pidin Kreikkaa koskevaa rahoituspakettia hyvin arveluttavana. Sen piti olla kahdenvälinen ja vapaaehtoinen, mutta siitä sovittiin

sitovasti euromaiden kesken. Toinen epäilyttävä piirre oli se, että jäsenmaat lainaavat rahat Kreikalle omasta budjetistaan.

Jos Kreikka ei jostakin syystä kykenisi suoriutumaan velvoitestaansa, laina muuttuisi jäsenmaan toiselle jäsenmaalle maksamaksi budjettitueksi. Tämä olisi lähellä sitä, mitä yhteisen finanssipolitiikan puitteissa tapahtuisi.

Saatoin hyväksyä Kreikka-paketin vain pitkin hampain ja korostaen sitä, että EU:n pitää huolehtia lainojen takaisinmaksusta. Ne eivät saa muuttua avustuksiksi.

Kreikka-paketti ei kuitenkaan riittänyt. Useiden muidenkin euroalueen maiden talous horjui.

Niinpä Brysselissä pidettiin äitienpäivän viikonloppuna EU:n ja euroalueen maiden kokouksia, joissa käsiteltiin mittavaa vakaustaluetta tulevien kriisien ehkäisemiseksi.

Suomen hallituksen EU-ministerivaliokunta kokoontui äitienpäivänä pääministerin johdolla Kesärantaan evästämään Bryseliin matkustavaa valtiovarainministeri Jyrki Kataista.

Tilaisuudessa oli ristiriitainen tunnelma.

Ulkoministeri Alexander Stubb iloitsi siitä, että finanssikriisi on johtamassa aimo askeleeseen kohti yhteistä finanssipolitiikkaa ja liittovaltiota.

Minä taas murehdin vakausjärjestelyyn liittyvien taloudellisten riskien lisäksi sitä, että näin federalistien yrittävän käyttää kriisiä omien ideologisten tavoitteittensa edistämiseen.

Kesärannassa olivat esillä paljon pienemmät summat kuin mistä seuraavana yönä Brysselissä sovittiin.

EU:n yhteiseen budjettiin nojautuvasta 60 miljardin euron rahoituspaketista annettiin välittömästi asetus. Se ei ollut määräaikainen, mutta se koostui vuosien 2011–13 rahoituskehysten sisältämästä liikkumavarasta.

Uuden rahoitusvälineen 440 miljardia saadaan kokoon jäsenmaiden keskimmäiseen sopimukseen perustuvilla takuilla. Järjestely on voimassa kolmen vuoden ajan.

Lopusta 250 miljardista eurosta vastaa IMF.

Minun oli helpompi hyväksyä vakaussväline kuin Kreikka-paketti. Vakausväline koostui takuista, ja tarvittaessa lainat hankittaisiin markkinoilta.

Vakaussväline pyrittiin mitoittamaan siten, että se ehkäisisi pelkällä olemassaolollaan uusien maakohtaisten velkakriisien syntymisen. Takuista ei siis olisi tarpeen käyttää.

Nyt on kuitenkin jo jouduttu pelastamaan Irlanti. Saatoin hyväksyä sitä koskevan selonteon eduskunnalle, kun loppuun kirjattiin hallituksen korostavan, että toteutetut rahoitusjärjestelyt muodostuvat lainoista, jotka on maksettava takaisin.

Muutamien muidenkin maiden pelätään ajautuvan kriisiin, mutta niiden hoitamiseen vakaussväline ei enää riittäisi.

EU-ministerivaliokunta käsitteli Portugalin ja Espanjan tilannetta useassa kokouksessa viime vuoden puolella. Vaikka tilanne oli vakava, leikkiäkin laskettiin.

Yhdessä kokouksista oli paikalla myös Suomen Pankin pääjohtaja Erkki Liikanen.

Kysyin Liikaselta, olinko ymmärtänyt oikein, kun ajattelin, että myös Euroopan keskuspankin riskit ovat viime kädessä jäsenmaiden veronmaksajien vastuulla. Liikanen aloitti vastauksensa toteamalla, että ministeri Väyrynen on aivan oikeassa.

Vastasin: ”Minähän olen aina oikeassa”. Koko porukka rehmahti nauramaan.

Tämän vuoden puolella kokoonnuimme ensimmäisen kerran perjantaina 14. tammikuuta.

Edellisenä aamuna pidetyssä Keskustan puoluehallituksen työvaliokunnan kokouksessa sanoin kantani, ettei Suomen vastuuta ongelmamaista voida enää kasvattaa.

Olin valmis hyväksymään jo annetun takuun joustavamman käytön, jolloin todellinen lainasumma voisi nousta lähemmäksi 440 miljardia euroa. Sen sijaan en ollut valmis siihen, että eduskuntaan vietäisiin esitys takuusumman nostamisesta.

Tällä kertaa Alexin kanta tuli esille saman aamun Helsingin Sanomien palstoilla. Premiärisivulla oli kuuden palstan otsikko:

”Pakkoraossa tehdyt ratkaisut lisäävät EU:n valtaa jäsenmaiden yli, velkakriisi vie valtaa Brysseliin”. Ingressin mukaan ”Ulkoministeri Alexander Stubb uskoo euroryhmän nousevan EU:n uudeksi ytimeksi”.

Sisäsivulla lehti julkaisi lähes sivun kokoisen Marko Junkkarin kirjoittaman jutun otsikolla ”Stubb: Eurossa ei ole valuvikaa”. Ingressinä oli hänen sitaattinsa: ”Kriisi johtaa EU:n integraation syvenemiseen”.

Junkkarin mukaan Stubb on vahvassa EU-uskossa, eikä usko ole horjunut. ”Kriisi johtaa EU:n integraation syvenemiseen.”

Stubb iloitsee haastattelussa siitä, että EU:n taloudellisessa integraatiossa on menty viimeisen kuuden kuukauden aikana eteenpäin enemmän kuin kuuden vuoden aikana yhteensä. Muutosta johtavat hänen mukaansa euromaat, joista on syntynyt EU:n uusi ydin. ”Ydin vie ja muut vikisevät”, hän tiivisti.

Alex ei nähnyt ongelmaa siinä, että euroalueessa on taloustilanteeltaan hyvin erilaisia maita.

Stubb puolusti tuen lisäämistä kriisimaille, eikä halunnut määrittellä solidaarisuudelle eurorajaa. Kuitenkin hän totesi rajojen tulevan joskus vastaan: ”Jossain vaiheessa palokunnan letkuista loppuu vesi eikä euroryhmän sisällä ole enää kärsivällisyyttä muiden tukemiseen”.

Juuri tähän tiivistyy Kreikan tukemisesta käynnistynyt prosessi. Jos rahoitusta lisätään, kaikki menee. Lopulta rahat kuitenkin loppuisivat.

Markkinavoimat kaataisivat maan toisensa jälkeen, ja lopulta jouduttaisiin velkasaneerauksiin. Siihen mennessä jäsenmaat olisivat heikentäneet ratkaisevalla tavalla omaa valtiontalouttaan ottamalla vastuulleen ongelmamaiden velkoja.

Tammikuun 14. päivän ministerivaliokunnan kokouksessa oli esillä ehdotus, että suostuisimme kaksinkertaistamaan takuumme kahdeksasta kuuteentoista miljardiin euroon, jotta koko 440 miljardin euron lainamäärä saataisiin käyttöön.

Esitin saman kannan, jonka olin kertonut edellisenä aamu-na puoluehallituksen työvaliokunnalle. Suomen ei tule lisätä enää omia vastuitaan. Eduskuntaan ei voida viedä esitystä Suomen antaman takuun korottamisesta. Jos muut euromaat kuitenkin haluavat kasvattaa lainoja ja takuita, ne voivat sen tehdä.

Kun ministerivaliokunnassa ei päästy yksimielisyyteen, päätettiin pitää uusi kokous seuraavana maanantaina.

Olin virkamatkalla Arabiemiraateissa. Pidimme aamulla Keskuksen ministeriryhmän puhelinkokouksen. Ministerivaliokunnan kokoukseen en voinut osallistua, mutta se ei ollut tarpeenkaan, kun uusia päätöksiä ei tehty.

Torstaina nauhoitetussa Lapin radion pakinassa kerroin kantani myös julkisesti.

Sanoin, että ongelmamaiden auttamisessa on tultu rajalle, jolla valittua toimintalinjaa on arvioitava uudelleen. Kerroin voineeni hyväksyä edellisen vuoden puolella esille tulleen ajatuksen, että vakaussäilyminen käyttö tehtäisiin joustavammaksi.

Jatkoin:

Tämän vuoden puolella on virinnyt keskustelu annettujen takuiden kasvattamisesta jopa kaksinkertaisiksi. Tätä en voi hyväksyä. Suomen ei pidä olla tässä mukana.

Käydyssä keskustelussa on käynyt ilmi, että yleisesti uskotaan loppujen lopuksi kuitenkin ajauduttavan velkasaneerauksiin. Tämän valossa ei tunnu viisaalta siirtää enää ongelmamaihin varojaan sijoittaneiden vastuita toisten jäsenmaiden veronmaksajien kannettavaksi.

Samalla kun rajaamme Suomen vastuun velkakriisin hoitamisesta jo tehtyihin päätöksiin, on tärkeää korostaa, että ne järjestelyt joissa olemme olleet mukana koostuvat lainoista, jotka on maksettava takaisin.

Perjantaina 21. tammikuuta pidetty kokous alkoi leikinlaskumerkeissä.

Liikenneministeri Anu Vehviläinen kertoi kokemuksistaan vuoden 1994 presidentinvaalikampanjani lehdistöavustajana. Olin ollut liikkeellä omalla autollani ja bensa oli loppumassa.

Minulla ei tietenkään ollut rahaa mukaan, kertoi Anu. Joku keksi, että tyttäreni Tiinaliisa oli töissä lähellä olleessa Valintatalossa ja voisi lainata rahaa. Tiina lupasi auttaa, mutta sanoi tiukasti: ”Et sitten tule sisälle. Tuon rahat parkkipaikalle”. Porukalle nauru maittoi.

Kokouksessa käytiin vakava keskustelu velkakriisistä. Enää esillä ei ollut Suomen takausvastuun kasvattaminen. Uusia päätöksiä ei tehty.

Tilanne on peräti omituinen.

On jo käynnistynyt keskustelua, että Kreikan ja Irlannin osalta joudutaan ehkä velkasaneeraukseen. Tämän me torjumme ja edellytämme, että lainat maksetaan takaisin. Riski on kuitenkin ilmeinen.

Lisäksi uskotaan yleisesti, etteivät vakaussäilytystyöt riitä kaikkien uusien ongelmamaiden auttamiseen, vaan lopulta ajaudutaan velkasaneerauksiin. Jos uusia maita ryhdytään pelastamaan vakaussäilyneen avulla, siirtyy sijoittajilta veronmaksajille lisää riskejä, jotka realisoituvat mahdollisessa velkasaneerauksessa.

Portugali pyritään saamaan vakaussäilyneen piiriin, jotta esitetäisiin Espanjan ajautuminen pelastettavien joukkoon. Samaan aikaan kuitenkin halutaan kasvattaa vakaussäilyneitä, jotta Espanjakin voitaisiin tarvittaessa hoitaa.

Portugali ei halua ottaa vastaan tukea, eikä Espanja suostu edes IMF:n puitteissa tarjolla olevien pehmeämpien toimenpiteiden käyttöön.

Eikö tässä tilanteessa olisi viisainta antaa näiden maiden hoitaa rahoituksensa markkinoilla ja ajautua pahimmassa tapauksessa IMF:n johdolla toteutettavaan velkasaneeraukseen?

Markkinavoimat pakottaisivat näiden maiden hallitukset julkisen talouden tasapainottamiseen. Jos ne joutuisivat velkasaneerauksiin, sijoittajilla olisi vahva intressi estää kriisin leviäminen maihin, joissa niillä on vielä suuremmat vastuut.

Me ministerit emme voi käydä sellaista julkista keskustelua, joka voisi vaikeuttaa velkakriisin hoitamista.

Tämä on hankalaa ja demokratian kannalta vahingollista. EU:n jäsenmaiden johtavat poliitikot eivät saisi käydä keskustelua tärkeimmästä oman maansa ja koko Euroopan tulevaisuuteen vaikuttavasta poliittisesta kysymyksestä.

Jotakin liikkumavaraa on oltava.

* * *

Tilanteen hallitsemisen tekee vaikeaksi se, että päättäjien joukossa on runsaasti federalisteja, jotka pyrkivät käyttämään kriisiä hyväkseen omien ideologisten päämääriensä edistämiseen.

Federalismi on vaaraksi Euroopalle. Tämä ideologia voi pahimmillaan aiheuttaa meille yhtä paljon vahinkoa kuin kommunismi Venäjälle.

Jos yhteiseen finanssipolitiikkaan mennään, unioniin syntyy koheesiopolitiikan rinnalle toinen ja vielä mittavampi varainsiirtojärjestelmä, jolla talouttaan paremmin hoitavat maat rahoittavat niitä maita, jotka hoitavat asiansa huonommin.

Tällä olisi tuhoisa vaikutus Euroopan kilpailukyvyille. Järjestelmän tulisi kannustaa kaikkia maita hoitamaan talouttaan mahdollisimman hyvin. Varainsiirtojärjestelmällä olisi lamaannuttava vaikutus. Lisäksi se johtaisi vaikeisiin poliittisiin ristiriitoihin jäsenmaiden välillä ja niiden sisällä.

Federalismi on vahingoksi Euroopan kilpailukyvyille myös sen vuoksi, että yhä voimakkaampi Eurooppa-tason sääntely kasaisi uutta taakkaa yritystemme kannettavaksi.

Yrityskomissaarina toiminut Günther Verheugen käynnisti aikanaan hankkeen tämän silloin noin 150 miljardin euron suuruiseksi arvioidun sääntelytaakan keventämiseksi. Tulokset ovat olleet vähäiset, ja uutta taakkaa syntyy kaiken aikaa.

Federalismi uhkaa johtaa siihen, että Eurooppaan luodaan kansallisvaltioiden yläpuolelle uusi raskas valtiollinen rakennelma,

joka heikentää kilpailukykyämme kiristyvässä globaalissa kilpailussa.

Federalistinen ideologia vaikuttaa haitallisesti myös EU:n ulkosuhteitten kehittämiseen.

Kiristyvässä globaalissa kilpailussa EU:n tulisi pyrkiä vahvistamaan itseään talousmahtina, joka pystyy huolehtimaan tehokkaasti jäsenmaiden ja niiden kansalaisten eduista ja kantamaan samalla vastuunsa maailmanlaajuisten kehitys- ja ympäristöongelmien ratkaisemisesta.

Federalistien pyrkimys kehittää unionia ulko- ja turvallisuuspoliittiseksi maailmanmahdiksi vie päinvastaiseen suuntaan.

Federalistisessa ideologiassa on paljon samoja piirteitä kuin marxilaisuudessa.

Marxilaiset uskoivat, että kapitalistinen järjestelmä synnyttää itsessään kehityksen kohti sosialistista yhteiskuntaa. Heille historiallinen determinismi oli kuin luonnonlaki.

He odottivat, että Venäjällä toteutettu sosialistinen kumous johtaisi väistämättä maailmanlaajuiseen vallankumoukseen. Tätä sosialismiin jo siirtyneiden maiden johtajat pyrkivät edesauttamaan.

Joissakin historian vaiheissa tähän suuntaan näytettiin edettävän. Kolmannessa maailmassa marxilaisuus veti puoleensa, ja moneen kehitysmaahan luotiin sosialistinen järjestelmä. Läntisessäkin Euroopassa ääriivasemmistolla oli vahvaa kannatusta.

Sosialismi kuitenkin hävisi kilpailun kapitalismin kanssa. Tässä oli ratkaiseva vaikutus teknologian kehityksellä.

Sosialistiset järjestelmät eivät kyenneet kilpailemaan innovatiivisuudessa eivätkä uuden teknologian kehittämisessä ja käyttöön-otossa. Tieto- ja tiedonvälitystekniikan kehityksellä oli tässä ratkaiseva merkitys.

Teknologinen vallankumous johti siis sosialismin tappioon.

Federalistinen ideologia perustuu siihen uskomukseen, että taloudellinen yhdentyminen johtaa luonnonlain tapaan syvenevään yhteistyöhön kaikilla aloilla ja lopulta liittovaltion syntymiseen.

Federalistinen ajattelu syntyi ja sai jalansijaa jo ensimmäisen maailmansodan jälkeen.

Tuolloin monet Euroopassa ajattelivat, että tänne tulisi luoda Yhdysvaltain mallin mukainen liittovaltio, federaatio.

Toiset taas katsoivat, että tämä amerikkalainen malli ei sovi Eurooppaan, jossa on niin monta erilaista kansaa, kieltä ja kulttuuria. Heidän mielestään Eurooppaan piti pyrkiä muodostamaan itsenäisten valtioiden liitto, konfедераatio.

Federalismi eli kultakauttaan heti toisen maailmansodan jälkeen ja koko kylmän sodan kauden ajan.

Yhdentymisen avulla pyrittiin ehkäisemään uusien sotien syttyminen ja vahvistamaan Eurooppaa taloudellisesti. Kylmän sodan kaudella sitä vauhditti Neuvostoliiton ja sen ympärille muodostetun liittokunnan synnyttämä uhka.

1990-luvun alkuun saakka pääpaino oli taloudellisessa yhdentymisessä. On paradoksaalista, että poliittinen yhdentymisen käynnistyi toden teolla vasta Maastrichtin sopimuksella, joka valmistui Neuvostoliiton ja Varsovan liiton hajoamisen jälkeen.

Maastrichtin sopimuksella päätettiin perustaa talous- ja rahaliitto EMU, jolla oli ensi sijassa poliittiset tavoitteet. Yhteinen rahapolitiikka johtaisi yhteiseen finanssipolitiikkaan ja lopulta liittovaltioon.

Maastrichtin sopimuksella luotiin perusta myös poliittiselle unionille, jonka toteuttamisessa Lissabonin sopimuksella on ratkaiseva merkitys.

Monet eivät ole huomanneet, että kylmän sodan kauden jälkeen käynnistyneellä globalisaatiolla on syvälekkävyt vaikutukset myös Eurooppaan.

Globalisaatio on johtamassa federalismin tappioon. Mitä nopeammin me tämän ymmärrämme, sitä paremmin me globalisaatiossa selviydymme.

Tämä saattaa olla monille jopa käsitteellisesti vaikeaa.

Kun esittelin EU-ministerivaliokunnassa ajatuksiani EU:n globaalistrategiaksi, Alex huudahti: ”Paavo, sinähän olet federalisti!”. Vastasin: ”Ei, olen globalisti”. Tähän pääministeri Mari

Kiviniemi huomautti lukeneensa jo 1980-luvulla minun ajatuksiani ihmiskuntapolitiikasta.

* * *

Tulevaisuuden vaihtoehtoja on tarkasteltava kontrafaktuaalisuuden valossa.

Federalistit pyrkivät kehittämään Euroopan unionia liittovaltioksi, jolla on yhteinen finanssipolitiikka, mittava budjetti ja oma verotusoikeus. Unioni säätäisi yhä enemmän uusia ylikansallisia lakeja. Unioni pyrki ulko- ja turvallisuuspolitiikan mahdiksi ja ajan oloon sotilaalliseksi suurvallaksi, joka olisi NATO:n eurooppalainen pilari.

Federalistit katsovat ideologiansa mukaisesti, että tämä on väistämätön kehityksen suunta, jolle ei ole vaihtoehtoa. Tämän kehityksen he uskovat palvelevan Euroopan ja eurooppalaisten etuja.

Federalismille on vaihtoehto. Unionia voidaan kehittää valtioliittona, jonka puitteissa huolehditaan Euroopan kilpailukykyä kovenevassa globaalissa kilpailussa. Unioni voi kehittyä taloudellisena ja sivistyksellisenä voimana, joka kantaa osansa ihmiskunnan yhteisten ongelmien ratkaisemisesta. Tähän suuntaan vievät globalisaation valtavirrat.

Globalisaatio johtaa väistämättä tarpeeseen kehittää ihmiskuntapolitiikkaa, mutta kysymys ei ole federalismista, maailmanlaajuisen liittovaltion muodostamisesta, vaan uudenlaisen globaalien yhteistyön kehittamisestä.

Meillä on edessämme valtavat haasteet.

Yrityksemme joutuvat kohtaamaan maailmalla yhä kovemman kilpailun. Kiina ja muut nousevat kehitysmaat ovat kyenneet nopeasti kohottamaan teknologiansa tasoa. Monilla aloilla ne ovat jo ohittaneet länsimaat.

Niillä on puolellaan edulliset työvoimakustannukset teollisuustyötekijöistä insinööreihin ja huippujohtajiin saakka. Palkat, verot ja sosiaaliturvakustannukset ovat alhaiset. Myös ympäristönsuojeluun ja työelämään liittyvät määräykset ja rasisukset ovat kevyemmät kuin länsimaissa.

Länsimaiset yritykset ovat mukautuneet uusiin oloihin siirtämällä tuotantoaan kehitysmaihin. Investointien siirtyessä ulkomaille kasvu on hidastunut ja työttömyys lisääntynyt. Julkiselle sektorille on syntynyt alijäämiä, joita on rahoitettu velkarahalla.

Maailmanlaajuinen finanssikriisi liikautti maailmantalouden mannerlaattoja ja paljasti meidän suhteellisen asemamme heikkouden. Kamppailemme nyt eurooppalaisen finanssikriisin kourissa. Taloutta joudutaan tasapainottamaan kovalla kädellä. Kansaa on kaduilla.

Pahimmassa tapauksessa ratkomme eurooppalaista finanssikriisiä heikentämällä edelleen kilpailukykyämme.

Nousevien kehitysmaiden hallitukset pyrkivät mahdollisimman nopeaan talouskasvuun poistaakseen köyhyyttä ja pitääkseen kansalaiset jotakuinkin tyytyväisinä. Talouskasvu rasittaa ympäristöä sekä paikallisesti että maailmanlaajuisesti.

Suuri osa maailman maista elää syvässä köyhyydessä. Näitä maita ja kansoja me yritämme auttaa kehityspolitiikallamme. Siihen ovat tulleet nyt mukaan myös nousevat kehitysmaat.

Joudumme olemaan mukana myös kansainvälisessä ilmestopolitiikassa ja siihen liittyen rahoittamaan kehitysmaiden investointeja. Näinä aikoina rahoitamme sekä kehitysyhteistyön että ilmestopolitiikan velkarahalla.

Meidän on nyt kerta kaikkiaan havahduttava huomaamaan, että tähänastinen kansainvälinen yhteistyö ei riitä. Tarvitsemme maailmanlaajuisista valtioiden ja valtioryhmien välistä yhteistyötä, jonka puitteissa voimme yhdessä suunnitella ja päättää ihmiskunnan yhteisten ongelmien ratkaisemisesta.

Jotta tähän päästäisiin Euroopan unionin, Yhdysvaltain, Kiinan ja muiden toimijoiden tulee laatia itselleen strategiat, joissa ne määrittelevät tavoitteet itselleen ja koko ihmiskunnan kehitykselle. Nämä strategiat on sovitettava yhteen ihmiskuntapolitiikaksi, jonka puitteissa pyritään ottamaan huomioon kaikkien kansojen tarpeet ja toiveet.

Jos olisimme toimineet siten kuin Rion vuoden 1992 YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa sovittiin, olisimme jo pitkällä tässä työssä.

Sovimme Riossa, että siirrymme yhdessä luonnontaloudellisesti, taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti kestäväan kehitykseen. Asetetut velvoitteet koskivat meitä kaikkia, sekä teollistuneita että kehitysmaita.

Kansainvälisellä tasolla velvoitteita annettiin YK:lle ja erityisesti sen puitteisiin perustetulle kestävan kehityksen toimikunnalle ja YK:n ympäristöohjelmalle UNEP:ille.

Jäsenmaiden piti asettaa kansalliset kestävan kehityksen toimikunnat ja laatia kansalliset kestävan kehityksen strategiat. Suomen toimikunta perustettiin vuonna 1993.

Myös Euroopan unionilla on oma kestävan kehityksen strategia, joka laadittiin vuonna 2001 ja uudistettiin vuonna 2006. Se painottuu EU:n sisäiseen kehitykseen, mutta siinä on myös suppea ulkoista ulottuvuutta käsittelevä osio.

Strategian uudistamisesta piti tehdä päätös jo viime vuoden loppuun mennessä, mutta se on lykkääntynyt tuonemmaksi. Tällä työllä on nyt kiire.

EU:n sisäisen kehityksen osalta kestävan kehityksen strategia on sovitettava yhteen EU 2020 -strategian kanssa.

Ulkoinen ulottuvuus on laajennettava EU:n kestävan kehityksen globaalistrategiaksi, jossa kehityspolitiikkaan liitetään kauppapolitiikka, ilmasto- ja ympäristöpolitiikka, toiminta maailmanlaajuisen finanssijärjestelmän kehittämiseksi sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

Euroopan unionissa on se valuvika, että ulkosuhteita ja sisäisiä politiikkoja käsitellään liiaksi erillään toisistaan. Lisäksi eri politiikkalohkojen välillä on korkeat raja-aidat.

Ulkosuhteissa pyritään Lissabonin sopimuksen nojalla yhdenmukaiseen toimintaan. Nyt näyttää vain olevan käymässä niin, että muut ulkosuhteet aiotaan alistaa kapeasti ymmärretyin ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineeksi.

Lissabonin sopimus ja voimassa oleva EU:n kestävän kehityksen strategia antavat kuitenkin perusteet kehittää unionille laaja-alaista kansainvälistä roolia, jossa perinteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan rinnalla painottuvat talouteen, kauppaan, kehitykseen ja ympäristöön liittyvät kysymykset.

Ratkaisevassa asemassa on ulkoministereiden tasolla kokoontuva ulkoasiainneuvosto. Sen kokouspöydän ympärille tarvitaan henkilöitä, jotka ovat sisäistäneet kestävän kehityksen periaatteet ja ottavat ne kaikessa toiminnassaan huomioon.

Kokemukseni kauppa- ja kehitysministereiden yhteistyöstä ovat rohkaisevia. Pienenkin maan edustajaa kuunnellaan, jos hänellä on painavaa asiaa.

Kestävän kehityksen edistämisestä on tullut minulle suorastaan elämäntyö. Toivon voivani jatkaa sitä eduskuntavaalien jälkeen ulkoministerin paikalta.

Kun annoin suostumukseni olla ehdokkaana Uudellamaalla, toivoin, että Alex asettuisi ehdolle samaan vaalipiiriin. Arvelin hänen tavoittelevan jatkokautta nykyisessä tehtävässään. Ajattelin, että saisimme aikaan yhteisiä vaalitulaisuuksia ja vilkasta ulkopolitiittista keskustelua.

Toiveeni täytyi, kun Alex ilmoitti olevansa ehdokkaana Uudellamaalla.

Ilmoittaessaan ehdokkuudestaan hän sanoi pyrkivänsä vain eduskuntaan ja sen ulkoasiainvaliokuntaan. Samalla Alex huomautti, ettei Kokoomuksella ole tapana asettaa ennalta ehdokkaita ministereiksi.

Ei Keskustakaan ole asettanut. Olen vain avoimeen tapaan ilmoittanut oman toiveeni ja tavoitteeni.

Alexin vaalitulavoitetta pidettiin eduskunnan kokkapuheissa kovana, ensimmäisen kauden kansanedustaja kun pääsee harvoin suoraan ulkoasiainvaliokuntaan.

Ulkoministeriksi Alexkin tähtää, ja se on ymmärrettävää. Tehtävä on tärkeä. Onhan meillä näköpiirissä ensi hallituskaudella jopa paikka YK:n turvallisuusneuvostossa.

Valtionpäämieskin vaihtuu, emmekä vielä tiedä, millaista linjaa uusi presidentti edustaa.

On hyvä, jos ulkoministerin paikasta avoimesti kilpaillaan.

Kysymys on Suomen asemasta ja linjasta. Kysymys on Suomen etujen ajamisesta ja ihanteiden toteuttamisesta globalisoituvassa maailmassa.

* * *

Olen pyrkinyt noudattamaan vaalikampanjoissani aina muutamia periaatteita. En moiti muita ehdokkaita, enkä vertaile itseäni heihin. En myöskään kehu itseäni, enkä perustele valintaani. Se on kannattajien tehtävä.

Eipä minulla paljon kehumista olisikaan.

Olen lyhyenlääntä ja vähän pönäkkä. Tässä suhteessa olen tavallistakin tavallisempi. Käyttämieni pukujen koko on ollut viime vuosina 104 D, joka on yleisin Suomessa.

Kun pudotin viime vuoden alkupuolella ”Läskillä lukutaitoa”-kampanjan puitteissa painoani seitsemän kiloa, saatoin käyttää taas pukuja, joiden koko on 100 D.

Solakoituminen oli eduksi, mutta samalla menetin ihannevertalonni.

Loppuvuodesta painoni nousi taas pari kiloa. Taistelu jatkuu.

Vanhemmalla iällä en ole juurikaan enää noudattanut Urho Kekkosen neuvoa pukeutua hyvin.

Säästän vaateostoksillakin. Yritän löytää pukuja alennusmyynneistä. Korostetun huoliteltua pukeutumista pidän keikarointina.

Muutama vuosi sitten löysin kemiläisestä vaatetusliikkeestä kauniin vaalearuskean ulsterin, jonka asiakas oli tuonut jälleenmyyntiin. Takkia ei ollut käytetty. Sain sen halvalla.

Takki oli kuitenkin minun mittapuuni mukaan sen verran hintava, etten raaskinut sitä pariin vuoteen käyttää. Sitten järki voitti pihyden ja ryhdyin pitämään sitä päälläni. Ahkerassa käytössä vuori kului puhki, mutta sain edullisesti siihen uuden vuoren.

Maataan edustavan ministerin on tietysti kiinnitettävä huomiota pukeutumiseen, mutta en ole havainnut erottuvani joukossa ainakaan huonompaan suuntaan.

Kielitaidossani ei ole kehumista. Voin hoitaa työtehtäviäni englanniksi ja ruotsiksi. Ymmärrän jonkin verran saksaa ja nyt myös venäjää.

Äännän vieraita kieliä suomalaisittain. Niin mielestäni voi hyvin tehdä.

Eivähän suomenruotsalaisetkaan puhu samalla tavalla kuin riikinruotsalaiset. Euroopan parlamentissa Ruotsia edustavat jäsenet sanoivat suomenruotsalaisten tulkkien puhuvan Muumi-ruotsia, kieltä, jota he olivat kuulleet Muumi-elokuvien äänissä.

Tärkeintä on kannanottojen sisältö, se mitä sanoo ja jättää sanomatta. Tärkeintä on tulla ymmärretyksi oikein. Tässä suhteessa minulla ei ole ollut vaikeuksia.

En ole enää yhtä nopea käänteissäni kuin nuorempana. Tässä on hyvätkin puolensa. Asioita on syytä harkita ja joskus nukkua jopa useamman yön yli.

Luovuutta olen löytänyt itsestäni vieläkin, ja viisautta minulla on aikaisempaa enemmän.

En ole huippukunnossa, mutta töistäni olen hyvin selviytynyt. Tällaisen hyvän työkuoron voi ylläpitää käymällä pari kertaa viikossa kävelylenkillä. Niiden aikana voi keskittyä ajattelemaan.

Jos onnistun tavoitteessani palata ulkoministeriksi, moni suomalainen saattaa kaikista puutteistani huolimatta sanoa:

”Huonomminkin olisi voinut käydä”.

8

Keskusta suurimmaksi

Kun kevään 2011 eduskuntavaalien tulos oli selvinnyt, ensimmäinen kommenttini oli: ”Huonommin ei olisi voinut käydä.”

Keskusta menetti 16 eduskuntapaikkaa ja putosi neljänneksi suurimmaksi puolueeksi. Menetimme kannatustamme erityisesti Perussuomalaisille, joka sai jytkyvoiton.

Tappio oli suurin puolueen historiassa. Jopa vuoden 1970 vaaleissa koettu 13 paikan menetys jäi sen varjoon.

Itse jäin valitsematta. Keskusta romahti erityisen pahasti Uudellamaalla ja Helsingissä. Uudellamaalla, jossa olin ehdolla, menetimme puolet äänistä ja paikoista. Sain Keskustan ehdokkaista kolmanneksi eniten ääniä ja jäin varasijalle.

Yön yli nukuttuani aloin nähdä vaalituloksessa myös hyviä puolia. Saatoin sanoa taas, että huonomminkin olisi voinut käydä.

Onneksi puolueen tappio oli niin murskaava, ettei sitä voida tulkita torjuntavoitoksi ja jatkaa entiseen malliin. Puolueen on tunnustettava tehdyt virheet ja korjattava ne. Tappiossa on uuden voiton siemen.

Omassakin tappiossani on hyviä puolia. Toimeentuloni on turvattu, kun minulle ryhdytään maksamaan eläkettä. Kun en ole sidottu eduskuntatyöhön, voin käyttää enemmän aikaa yritystoimintaan ja muihin harrastuksiini.

Vielä äskettäin olin ammattipoliitikko, joka harrasti yritystoimintaa. Nyt olen yrittäjä, joka harrastaa politiikkaa.

Yksi huono puoli putoamisessani oli: sitä voidaan käyttää ja on käytetty minua vastaan presidentinvaaleihin valmistauduttaessa. Tämä tuntuu kohtuuttomalta, kun uhrauduin puolueen puolesta ja lähdin etulinjaan auttamaan uutta puoluejohtoa.

Lapista olisin tullut valituksi komealla äänimäärällä.

Tavoitteenani oli tulla uuden hallituksen ulkoministeriksi. Arvelin ennen vaaleja, että tämän toiveeni toteuduttua moni suomalainen saattaisi monista puutteistani huolimatta sanoa, että huonomminkin olisi voinut käydä.

Kun Keskusta joutui vaalitappionsa jälkeen oppositioon, kaikkien keskustalaisten ministerihaaveet kariutuivat.

Ulkoministeriksi tuli Erkki Tuomioja. Hän on kokenut ja harkitseva poliitikko, jonka ulkopoliittinen peruslinja on ollut vakaa ja luotettava.

Jos Kataisen hallitus istuu täyden kauden, Tuomioja rikkoo minun ennätykseni ulkoministeripäivissä.

Minulle jäisi kuitenkin edelleen toinen ennätys. Kun toimin runsaat neljä viime vuotta ulkomaankauppa- ja kehitysministerinä, olen tullut työskennelleeksi ministerinä ulkoministeriössä paljon kauemmin kuin kukaan muu suomalainen.

Myös Tuomiojan valinnan jälkeen voidaan sanoa, että huonomminkin olisi voinut käydä – paljon huonommin.

* * *

En menettänyt eduskuntapaikkaani omaa huonouuttani, vaan sen vuoksi, että puolueen luottamus äänestäjien keskuudessa oli romahtanut.

Vaalitappioon on esitetty monia syitä.

Suosituimpia selityksiä ovat olleet vaalirahoituskohu ja entisen puheenjohtajan yksityiselämän kiemurat.

En usko, että näillä asioilla olisi ollut ratkaisevaa merkitystä. Syyt ovat harjoitetussa politiikassa. Jotkut virheet ovat olleet pitkäaikaisia, toiset liittyvät uuden puoluejohdon toimintaan.

Suurin syy Keskustan pitkäaikaiseen alamäkeen on ollut aattemme hämartyemisessä. Tässä suhteessa tilanne on ollut nyt samankaltainen kuin vuoden 1970 vaalitappion edellä.

Keskusta on aatteellisilta juuriltaan pohjoismainen talonpoikaispuolue. Aattemme perustuu talonpoikais yhteiskunnan arvoihin: ylisukupolviseen ajatteluun, läheiseen luontosuhteeseen, henkiseen kasvuun, kansanvaltaan ja tasa-arvoon.

Santeri Alkio arvosteli oikeistoa ja vasemmistoa – porvareita ja sosialisteja – liiallisesta materialismista. Hän kiteytti ohjelman- sa vaatimukseen, että ihmisyyys ja sen kehitystarve on asetettava kaiken yhteiskunnallisen uudistustyön perustaksi. Alkio puolusti nykykieltä käyttäen henkisiä, hengellisiä ja yhteisöllisiä arvoja materialismin ylivaltaa vastaan.

1960-luvulla sosialidemokraatit toivat Pekka Kuusen johdolla Suomeen kasvupoliittisen ajattelun. Sen mukaan yhteiskuntapolitiikan tärkein tavoite on taloudellisen kasvun nopeuttaminen. Keinoksi tähän esitettiin taloudelliset ja yhteiskunnalliset rakennemuutokset.

Voimavaroja piti siirtää heikommin kehittyviltä aloilta ja alueilta vahvimmin kasvaville aloille ja alueille. Sanalla sanoen: valtion tuli edistää talouden ja yhteiskunnan keskittymistä.

Keskusta oli kykenemätön kyseenalaistamaan aatteellisesti tätä kasvu- ja rakennemuutospolitiikkaa, ja ryhtyi myötäilemään sitä. Tässä on tärkein syy vuoden 1970 murskatappioomme.

Laakson pohjalta noustiin aatteellisen työn kautta. Perinteinen keskustalainen ihmisyyssaate yhdistettiin nousevaan vihereään aaltoon. Puolueen uudistunut poliittinen linja kiteytyi kahteen pilariin: köyhän asian ajamiseen eli radikaaliin tasa-arvopolitiikkaan ja hajautetun yhteiskunnan rakentamiseen, desentralismiin.

Aatteellinen keskustapolitiikka palautti luottamusta perinteisen äänestäjäkuntamme keskuudessa.

Suuri osa äänestäjistämme oli pienituloista väkeä. Hajauttaminen tarkoitti vahvaa maaseutu- ja aluepolitiikkaa, pienyrittä-

jiyyden edistämistä, pienten kuntien puolustamista ja perheiden tukemista.

Tällä politiikalla saatoimme saada laajentuvaa kannatusta sekä maakunnissa että pääkaupunkiseudulla. Avainasemassa oli aluepolitiikka, jolla saimme kasvavaa luottamusta maakunnissa ja jolla kykenimme pääkaupunkiseudulla erottautumaan keskittämispolitiikkaa ajavista oikeistosta ja vasemmistosta.

1980-luvulla Keskusta sai kannatuksensa kasvuun. Varsinainen läpimurto suurten puolueiden sarjaan tapahtui vuoden 1988 presidentinvaaleissa ja saman vuoden kuntavaaleissa. Pohjaa nousullemme loi Holkerin sinipunahallituksen keskittävä ja eriarvoisuutta lisäävä politiikka, joka lopulta syöksi Suomen syvään lamaan.

Keskustan kannatus jatkoi kasvuaan, ja 1990-luvulle tullessa olimme maan suurin puolue. Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa teimme läpimurron myös pääkaupunkiseudulle: Helsingissä saimme ensimmäistä kertaa oman kansanedustajan, ja Uudellamaalla paikkalukumme nousi kahdesta neljään.

Noustuamme 1980-luvun lopulla takaisin suurten puolueiden sarjaan olemme siinä pysyneet – aina viime kevään eduskuntavaaleihin saakka.

Kannatus on vaihdellut. Vuosien 1995 ja 1999 vaaleissa menestyimme heikosti. Vuonna 2003 nousimme taas suurimmaksi eduskuntapuolueeksi. Kannatuksemme heikkeni vuoden 2007 vaaleissa, mutta kykenimme säilyttämään asemamme suurimpana eduskuntapuolueena. Seuraavan vuoden kuntavaaleissa saimme myrskyvaroituksen.

Tälläkin kertaa kannatuksemme heikkeneminen on johtunut ensi sijassa aatteemme hämärtymisestä.

1960-luvulla aatteellinen haasteemme tuli vasemmalta, sosialidemokraattien suunnalta. Nyt meitä on koetellut oikeistohukka, johon emme ole kyenneet vastaamaan.

Keskusta liittyi 1980-luvulla minun johdollani Liberaaliseen Internationaaliin. Tämä ei ollut aatteellinen valinta. Halusimme

vain mukaan poliittiseen keskustaan lukeutuvien puolueiden laajaan kansainväliseen yhteistyöhön.

Ainoat varsinaiset veljespuolueemme ovat pohjoismaiset talonpoikais-keskustapuolueet – Ruotsin ja Norjan Keskustapuolueet, Tanskan Venstre ja Radikale Venstre sekä Islannin Edistyspuolue.

Seuraajani Esko Aho ryhtyi kuitenkin kehittämään Keskustaa liberaalipuolueen suuntaan.

Ensimmäinen käytännön seuraus tästä oli, että Keskustan johto ryhtyi ajamaan Suomen liittymistä Euroopan unioniin.

Oma ajatukseni oli, että Suomen olisi tullut pysyttäytyä unionin ulkopuolella. Keskusta-aatteen valossa oli mahdotonta ajatella, että kuntien ja maakuntien itsenäisyyttä puolustava ja hajautettua yhteiskuntaa rakentava puolue kannattaisi Suomen liittymistä ylikansalliseen unioniin.

Euroopan talousalue (ETA) tarjosi meille ratkaisun, jolla olisimme päässeet hyötymään integraation hyödyistä, mutta olisimme välttyneet sen haitoilta ja säilyttäneet itsenäisyytemme.

Kun Ruotsi kuitenkin haki jäsenyyttä, meidän tuli mennä mukaan neuvotteluihin selvittääksemme mahdollisen jäsenyyden ehdot. Keskusta korosti, että jäsenyydestä päätetään vasta neuvottelujen jälkeen ja asetti jäsenyydelle tiukat reunaehdot.

Kun neuvottelut oli saatu päätökseen, kävi ilmi, että reunaehdot eivät olleet täyttyneet. Lisäksi näytti ilmeiseltä, että Ruotsi ja Norjakaan eivät liittyisi unioniin, jos Suomi jäisi ulkopuolelle. Tällöin ETA:an olisi muodostunut kaksi pilaria: Euroopan unioni ja Pohjolan yhteisö.

Näissä oloissa asetuin vastustamaan Suomen jäsenyyttä.

Puolueen johto kuitenkin houkutteli ja painosti Jyväskylän puoluekokouksen hyväksymään jäsenyyden viemisen kansanäänestykseen, jonka lopputulos oli jo ennalta selvä. Keskustaväen laaja enemmistö vastusti jäsenyyttä, mutta kansan enemmistö saatiin taivutelluksi sen taakse.

Vuoden 1995 eduskuntavaaleissa Keskustan pelasti täydellisesti katastrofilta se, että meillä oli runsaasti kansanedustajia ja kansanedustajaehdokkaita, jotka olivat vastustaneet jäsenyyttä. Tyytymättömyys pääsi purkautumaan myös Keskustan kautta.

Vuoden 1999 eduskuntavaaleissa Keskustan olisi pitänyt ottaa pääteemoikseen keskusta-aatteen lujimmat pilarit, aluepolitiikka ja tasa-arvopolitiikka. Näillä olisimme pärjänneet varmasti, kun Lipposen-Niinistön hallitus oli kohdellut kaltoin sekä pienituloisia ja vähävaraisia ihmisiä että maaseutua ja maakuntia.

Vielä herkullisempi vaaliteema olisi ollut Suomen EMU-jäsenyyttä koskeneen päätöksen peruuttaminen. Lipponen ja Niinistö olivat teettäneet päätöksen perustuslakia rikkoen ilman kansanäänestystä ja vain eduskunnalle annetulla tiedonannolla.

Keskusta oli vastustanut Suomen liittymistä euroalueeseen ja pitänyt päätöksentekoa perustuslain vastaisena. Markat olivat edelleen käytössä, joten päätös olisi ollut helppo purkaa. Kansan suuri enemmistö vastusti siirtymistä markoista euroon.

Aho oli kuitenkin ollut henkilökohtaisesti jäsenyyden kannalla, joten EMU:n nostaminen vaaliteemaksi ei tullut kysymykseenkään.

Puolueen johto halusi mennä vaaleihin työreformilla, joka perustui liberaaliin arvomaailmaan. Turpiin tuli.

Anneli Jäätteenmäen kaudella palattiin keskusta-aatteen juurille. Uusi puheenjohtaja korosti erityisesti sukupuolten välistä tasa-arvoa, myös palkkauksen suhteen. Vaalivoiton sinetöivät Jäätteenmäen rohkeat kannanotot Irakin sotaan liittyen.

Jos Anneli Jäätteenmäki olisi muodostanut sinivihreän hallituksen, hänestä olisi saattanut tulla pitkäaikainen pääministeri ja puheenjohtaja. Punamultahallituksessa hänen kohtalonsa oli demareiden käsissä.

Kun Matti Vanhanen oli noussut Jäätteenmäen jälkeen pääministeriksi, hänet valittiin myös Keskustan puheenjohtajaksi. Tämän valinnan kautta muuttuivat sekä puolueen linja että strategia.

Vanhanen julisti, että tahtopolitiikan aika on ohi. Hän korosti yhteistyökykyä. Tällä hän viittasi ilmeisesti sekä minun että Jäätteenmäen puheenjohtajakauteen.

Vastasin tuoreeltaan sanomalla, että politiikassa tarvitaan omaa tahtoa. ”Jos toisilla on tahtoa ja meillä vain yhteistyökykyä, meidän tahtomme on toisten taskussa”, evästin uutta puoluejohtoa.

Politiikan linjassa suurin muutos liittyi alue- ja kuntapolitiikkaan.

Vanhanen kuuluu tai ainakin kuului niihin keskustapolitiikkoihin, joiden mielestä puolueen tulee hankkia pääkaupunkiseudulla hyväksyntää myötäilemällä sinipunan ja cityvihreiden keskittävää aluepolitiikkaa. Mari Kiviniemi on jatkanut samalla linjalla.

Kuntapolitiikassa suunnanmuutos näkyi PARAS-hankkeessa. Lähidemokratiaa ja pieniä kuntia aikaisemmin puolustanut Keskusta ryhtyi Vanhasen 1. hallituksessa ajamaan päätöksenteon keskittämistä suurempiin yksiköihin.

Kiviniemi jatkoi tätä politiikkaa sekä kuntaministerinä että pääministerinä.

Eurooppa-politiikassa käänne tapahtui jo Jäätteenmäen sijaisjohtajuuden kaudella. Suomen liityttyä EU:hun Keskusta oli ajanut unionin kehittämistä korostetusti itsenäisten valtioiden liittona. Vuonna 2002 tehtiin käänös ja alettiin myötäillä Lipposen federalistista linjaa.

Vanhasen kaudesta alkaen liberaalit painotukset ovat näkyneet myös arvokysymyksissä.

Strategian muutos sopi Vanhasen rooliin pääministerinä, joka sovitteli ja edusti ulospäin koko hallitusta.

Yhteistyössä SDP:n kanssa puolueiden väliset erot tulivat melko hyvin esille, kun puolueiden välillä oli myös julkisuuteen tulleita kiistoja.

Vuoden 2007 vaaleissa saimme tuloksen, jota voi aiheellisesti kutsua torjuntavoitoksi. Menetimme runsaasti ääniä, mutta asemamme suurimpana puolueena säilyi.

Kun demarit romahtivat, hallituspohja vaihtui luontevasti punamullasta sinivihreään.

Kokoomuksen kanssa yhteistyö oli hankalampaa. Puolueet ovat ideologisesti monessa suhteessa lähellä toisiaan. Keskustan oma aatteellinen linja ei tullut riittävästi esille.

Viimeistään vuoden 2008 kuntavaalien olisi tullut herättää Keskusta. Kirvelevä tappio kuitenkin selitettiin torjuntavoitoksi. Tällä kertaa tälle luonnehdinnalle ei ollut katetta.

Tappio kuntavaaleissa ilmensi äänestäjien tyytymättömyyttä puolueen linjaan ennen muuta alue- ja kuntapolitiikassa.

Kun Matti Vanhanen ilmoitti vuoden 2009 lopulla luopuvansa puolueen puheenjohtajan tehtävästä, kannatuksemme oli suunnilleen samalla tasolla kuin kuntavaaleissa. Seuraavan kevään mittaan kannatuksemme heikkeni edelleen.

* * *

Kun Mari Kiviniemi valittiin Keskustan uudeksi puheenjohtajaksi, puolueella oli mahdollisuus uuteen nousuun.

Uusi johto ei kuitenkaan kyennyt palauttamaan äänestäjien luottamusta puolueeseen. Vaalikampanjan loppuvaiheessa kannatuksemme suorastaan romahti.

Puolueen piirissä on keskusteltu vaalitappion syistä. Omissa pohdinnoissani olen päätenyt neljään hyvin erilaiseen tekijään, joilla on saattanut olla vaikutusta vaalitulokseen. Esitän ne aika-järjestyksessä.

Ensimmäinen virhe oli mielestäni se, että puheenjohtaja Mari Kiviniemi ilmoitti kannattavansa ns. sukupuolineutraaleja avioliittoja, vaikka puoluekokous oli hylännyt niitä koskevan aloitteen.

Keskustelu sukupuolineutraaleista avioliitoista oli vihreiden täky, johon suuremmissakin puolueissa tartuttiin. Tässä keskustelussa on sotkettu käsitteitä. Avioliitto on naisen ja miehen välinen instituutio. Muita parisuhteita varten on oma lainsäädäntönsä ja käsitteistönsä.

Suhtautuminen sukupuolineutraaleihin avioliittoihin koettiin perinteisiä arvoja kannattavien piirissä periaatekysymykseksi. Kun Keskustan johto kannatti niitä, moni kannattajamme sai mittansa täyteen.

Toinen – ja paljon pahempi – virhe liittyi hajajätevesiasetuksen käsittelyyn.

Tiesin, että Keskustan äänestäjäkunnan keskuudessa oli erityistä tyytymättömyyttä kahteen asiaan: PARAS-hankkeeseen ja hajajätevesiasetukseen.

PARAS-hankkeen hoitoon parannusta ei ollut saatavissa. Kiviniemi oli kuntaministerinä linjansa valinnut ja hänen seuraajansa Tapani Tölli oli siihen täysin sitoutunut.

Niinpä panostin voimani siihen, että hajajätevesiasetuksen käsittelyyn saataisiin käytännön järkeä.

Vetosin kahteen otteeseen Mari Kiviniemeen, että hän paniisi Paula Lehtomäen järjestykseen. Sanoin, että asetusta on muutettava, sillä siinä oli määrätty aivan liian tiukat puhdistusvaatimukset kiinteistöille, jotka eivät ole vesistöjen läheisyydessä.

Lehtomäki ei kuitenkaan suostunut esittelemään asetuksen muuttamista, vaan halusi viedä eduskuntaan esityksen, jolla investoinneille vain annettiin ikäihmisten ja pienituloisten osalta lisäaikaa. Yritin saada kantani hyväksytyksi valtioneuvostossa, mutta Mari antoi tukensa Paulalle.

Kun hallitus oli kompastunut eduskunnassa Lehtomäen virittämään liukumiinaan, kysyin Kiviniemeltä, miksi hän ei kuunnellut minua. Mari vastasi: ”Olisiko minun pitänyt uskoa sinua, kun toisella puolella olivat Paula, Timo (Kalli) ja eduskuntaryhmä.”

Vastasin, että eduskuntaryhmän suhteen Lehtomäki oli joutanut häntä harhaan. Olin keskustellut ennen valtioneuvostokäsittelyä asiaa ryhmässä hoitaneen varapuheenjohtaja Eero Reijosen kanssa, joka oli ilmoittanut olevansa minun linjoillani.

Tyriminen hajajätevesiasetuksen käsittelyssä pudotti puolueen kannatusta tuntuvasti.

Kolmas virhe oli se, että aluepolitiikalla oli puolueen vaali-
taistelussa liian heiveröinen asema.

Luottamusta lisääviä toimia olisi tarvittu senkin vuoksi, että
vaalikauden mittaen Keskusta oli joutunut kantamaan osavastuuta
kokoomuslaisten ministereiden toiminnasta mm. Kemijärven
sellutehtaan ja Kajaanin opettajankoulutuksen lakkauttamisen
yhteydessä.

Ehdotin ministeriryhmän joululounaalla, että Keskusta esit-
täisi oman, hajautukseen perustuvan vaihtoehdonsa sinipunana
ja cityvihreiden tukemalle keskittävälle metropolipolitiikalle.
Vireillä oli suunnitelma, jonka mukaan Helsingin seudun väki-
luku kasvaisi parissa vuosikymmenessä 430 000:lla. Ajatus hy-
väksyttiin.

Uudenmaan piirihallitus antoi aloitteelleni yksimielisen ja
voimakkaan tuen.

Puoluesihteri otti minuun yhteyttä maaliskuun 10. päivänä
ja pyysi minua laatimaan luonnoksen kannanotoksi.

Olin virkamatkalla Argentiinassa, mutta kirjoitin sen heti.
Lähetin luonnoksen sähköpostilla. Saatteessa ehdotin, että jär-
jestäisimme asiasta seminaarin, jolla saisimme vaihtoehdoillem-
me laajaa julkisuutta.

Luonnokseni oli tällainen:

*Keskustan metropolipolitiikka perustuu laadulliseen kasvuun,
ydinalueiden tiivistämiseen ja puutarhakaupunkien verkostoon*

*Keskusta ei hyväksy suunnitelmia työpaikkojen ja väestön
keskittämiseksi pääkaupunkiseudulle. Kun maan väestö ei tule-
vina vuosikymmeninä sanottavasti lisäännä, Helsingin seudun
kasvuun suunnitelmien toteutuminen merkitsisi maakuntien näi-
vettymistä. Kasvupyrkimysten sijaan Helsingin seudulla tulee
keskittyä alueella jo asuvien ihmisten olojen parantamiseen.*

*Keskusta ei hyväksy myöskään suunnitelmia, joiden mukaan
työpaikat ja palvelut keskitettäisiin Helsinkiin, jolloin Uudenmaan
muut kunnat ja kaupungit kehittyisivät nukkumalähiöiksi.*

*Keskustalainen metropolipolitiikka perustuu Helsingin seu-
dun laadulliseen kasvuun, jolla se kykenee parhaimmin vastaa-
maan muiden metropolien kilpailuun.*

*Helsingin seudun yhdyskuntarakenteen tulee perustua yh-
tään nykyistä tiiviimmin rakennettuihin ydinalueisiin ja toi-
saalta mahdollisimman omavaraisiin puutarhakaupunkeihin
ja -kuntiin, joissa asunnot, työpaikat ja palvelut ovat lähellä
toisiaan.*

*Metropolialuetta varten tulee luoda kaksipuolinen hallin-
to, jossa koko seutua koskevat päätökset tehdään nykyistä vah-
vemmassa seutuhallinnossa ja jossa lähipalveluja koskevat pää-
tökset tehdään nykyistä pienemmissä yksiköissä.*

Muutamaa viikkoa myöhemmin luonnokseni tuli puoluehallituk-
sen työvaliokunnan käsittelyyn. Siellä se hylättiin sillä perusteel-
la, että jotkut helsinkiläiset ehdokkaat olivat sitä vastustaneet.

Terävällä aluepoliittisella kannanotolla olisimme voineet vah-
vistaa maakuntien väen luottamusta puolueeseen. Pääkaupunki-
seudulla olisimme erottautuneet sinipunana ja cityvihreiden kes-
kittämispolitiikasta.

Tämä mahdollisuus jäi käyttämättä.

Neljäs virheemme oli täydellinen samaistuminen Kokoomuk-
sen federalistiseen Eurooppa-politiikkaan. Tämä koitui myös
minun kohtalokseni, kun aikaisemmat kannattajani siirtyivät
Timo Soinin tukijoiksi.

Kun Matti Vanhanen pyysi minua toisen hallituksensa ulko-
maankauppa- ja kehitysministeriksi, hän asetti kaksi ehtoa: ”Se
sitten täydet neljä vuotta ja minä hoidan Eurooppa-politiikan.”

Niinpä jouduin hyväksymään kaikki siihenastiset Eurooppa-
politiikan ratkaisut, mutta uusia asioita käsiteltäessä pääsin EU-
asioiden ministerivaliokunnassa vaikuttamaan Suomen linjaan.

Kun Vanhanen vaihtui Kiviniemeen, katsoin olevani vapaa
Matille antamastani sitoumuksesta ja aloin ottaa vahvemmin
kantaa ministerivaliokunnassa esille tullessiin asioihin.

Myös Mauri Pekkarinen aktivoitui. Yhdessä me aloimme tosiasiassa määritellä Keskustan kannan esillä olleisiin asioihin.

Niinpä me torjuimme väliaikaisen rahoitusvälineen takuiden kaksinkertaistamisen.

Edellytimme, että pysyvistä välineistä tukea voitaisiin antaa vain maalle, jonka velkakestävyys on varmistettu; ellei velkakestävyyttä ollut, oli suoritettava velkasaneeraus.

Portugalille väliaikaisesta välineestä annettavan tuen ehdoksi asetimme, että myös tämän maan velkakestävyys varmistetaan.

Hallituksessa Keskustalla oli selvästi tiukempi kanta kuin Kokoomuksella, ja meidän linjastamme tuli koko hallituksen kanta.

Vaaleihin käytässä ongelmaksi muodostui se, että Keskustan ja koko hallituksen tiukat kannat eivät tulleet julkisuuteen. Keskustan johto ei myöskään muistuttanut siitä, että Lipponen ja Niinistö olivat vieneet Suomen euroalueeseen ja että Keskusta oli tätä vastustanut.

Toimittajien tietoon oli tullut, että me Pekkarisen kanssa olimme olleet tiukkoina. Niinpä Kiviniemeltä kysyttiin usein mahdollisesta linjaerosta. Hän korosti, että päätökset oli tehty yksimielisesti. Hän jätti valitettavasti kertomatta, mikä oli ollut päätösten sisältö.

Vetosin kaikissa mahdollisissa tilanteissa Kiviniemeen, että hän kertoisi julkisuuteen Keskustan ja koko hallituksen tiukan kannan. Samoin toivoin, että hän toisi esiin SDP:n ja Kokoomuksen vastuun Suomen liittymisestä euroalueeseen.

Viimeisimmän vetoamukseni esitin torstaina 14.4. Kiviniemelle lähettämässäni sähköpostiviestissä:

Hei

Minun mielestäni Sinun pitäisi illan vaalikeskustelussa jotenkin muistuttaa siitä, että Lipponen ja Niinistö, SDP ja Kokoomus veivät Suomen euroalueeseen ja että Keskusta vastusti tätä. Euroalue on liian laaja ja epäyhtenäinen. Omalla toiminnallaan Lipposen hallitus myötävaikutti tähän. On turha jättää

Soinille tyhjä pelikenttä, kun Keskusta hyvin asiaperustein vastusti euroalueeseen liittymistä.

Velkakriisin hoitamisesta voisit mielestäni todeta, että Keskustalla on ollut hyvin tiukka linja. Olemme vaatineet velkamaita tekemään itse enemmän ja olleet tiukkoja lainojen ja takuiden myöntämisessä. Tosiassallinen ero meidän ja Kokoomuksen välillä on hyvä saada esiin.

Portugalin osalta olisi hyvä todeta tuen ehdollisuus. Kuten olemme päättäneet, hevokuurin pitää olla niin kova, että maan velkakestävyys tulee turvatuksi.

Olen tänään koko päivän Varsinais-Suomessa. Tapaamme huomisaamuna Uudellamaalla.

Menestystä illan keskusteluun.

Paavo

Kopion lähetin Marin avustajille, puoluesihteerille Laaniselle ja ministerille Pekkariselle. Ei ollut vaikutusta tälläkään viestillä.

Kokoomuksella oli aivan eri tilanne kuin Keskustalla. Se koki itselleen edulliseksi esiintyä ”eurooppalaisena” ja suhtautua hövelisti lainoihin ja takuisiin. Kun Keskusta samastui tähän Kokoomuksen linjaan, äänestäjät käänsivät meille selkänsä.

Juuri vaalien edellä vellonut keskustelu Portugalin tukemisesta teki tehtävänsä. Apua ei ollut siitäkään, että EU:n talouskomissaari Olli Rehn patisteli julkisuudessa puolueita kantamaan vastuuta velkamaiden auttamisesta.

On tärkeää, että vaalitappion ja puolueen jatkuvan alamäen syistä avoimesti keskustellaan.

Tehdyt virheet on tunnustettava. Linjaa ja toimintatapoja on korjattava. Luottamus puolueeseen on palautettava.

Keskusta on nostettava taas Suomen suurimmaksi puolueeksi. Ensimmäinen askel tässä työssä on onnistuminen vuoden 2012 presidentinvaaleissa.

9

Suomelle vahva presidentti

Presidentinvaaleissa sain äänestää ensimmäisen kerran vuonna 1968. Jätin äänioikeuteni käyttämättä.

Vaalit eivät minua innostaneet. Tuohon aikaan vierastin Urho Kekkosta, jonka koin myötäilevän liaksi vasemmistoa. En voinut kuitenkaan tukea muitakaan tarjolla olleita ehdokkaita.

Vuonna 1973 olin kansanedustajana päättämässä poikkeuslaista, jolla Kekkonen vuonna 1974 päättyvää toimikautta jatkettiin neljällä vuodella.

Vuoden 1978 presidentinvaaleissa Urho Kekkonen sai tuekseen kaikki merkittävät puolueet. Tällä kertaa oltiin viisaampia kuin kymmenen vuotta aikaisemmin: yhteistä Urho Kekkonen vaaliliittoa ei muodostettu, vaan kukin puolue hankki hänelle kannatusta omalla vaalilyöllään ja omilla valitsijamiesehdokkaillaan.

Olin valitsijamiesehdokkaana Lapin vaalipiirissä. Kekkonen ulkoministerinä sain suhteellisesti laskien maan suurimman äänimäärän. Helsingissä ehdolla ollut Mauno Koivisto oli vaalien äänikuningas.

* * *

Jos Urho Kekkonen olisi pystynyt hoitamaan presidentin virkaa koko vaalikauden vuoteen 1984 saakka, olisin saattanut olla ehdolla hänen seuraajakseen.

Olin tullut valituksi puolueen puheenjohtajaksi vuoden 1980 Turun puoluekokouksessa. Puolueväki oli kyllästynyt Ahti Karjalaisen ja Johannes Virolaisen väliseen tohtoreiden taisteluun.

Muutama lisävuosi olisi heikentänyt heidän mahdollisuuksiaan. Karjalaisen henkilökohtainen ongelma oli pahenemaan päin. Virolainen lähestyi 70 vuoden ikää. Vuoteen 1984 mennessä olisin ehtinyt vakiinnuttaa asemani puolueessa.

Kekkonen kuitenkin sairastui syksyllä 1981 ja joutui luopumaan tehtävästään. Presidentinvaali toimitettiin seuraavan vuoden alussa.

Keskustan tilanne oli toivoton.

Mauno Koivistolla oli ylivoimainen etumatka. SDP:ssa harkittiin vielä Kalevi Sorsan ehdokkuutta, mutta käytännössä peli oli jo ratkennut Koiviston eduksi.

Keskustassa oli käyty pitkään taistelua Karjalaisen ja Virolaisen välillä. Puolueen johto yritti rauhoitella tilannetta. Kompromissiehdokkaitakin etsittiin.

Valitsijamiesvaaleissa oli ollut vuosikymmenten varrella erilaisia käytäntöjä. Puolueet eivät aina edes asettaneet ehdokasta, vaan kaikki harkintavalta jäi valitsijamiehille. Valitsijamiesten kokouksessa saatettiin ehdottaa henkilöitä, jotka eivät olleet esillä ennen vaaleja.

Niinpä Keskustan piirissä keskusteltiin myös mahdollisuudesta asettaa ehdolle puoluetta kokoava kompromissiehdokas, joka voisi valitsijamiesten kokouksessa vetäytyä jommankumman tohtorin hyväksi. Tässä mielessä minunkin ehdokkuudestani keskusteltiin.

Mikään ei kuitenkaan auttanut. Kuopion puoluekokouksessa tohtoreiden taistelu vietiin loppuun. Johannes Virolainen voitti selvin numeroin.

Virolaisen valinnalla oli puoluetta eheyttävä vaikutus. Hän oli edellisenä vuonna hävinnyt minulle puheenjohtajan vaalissa. Kuopiossa hänen kannattajansa saivat hyvitystä.

Olin Virolaisen valitsijamiesehdokkaana ja tein hänen puolestaan lujasti töitä.

Vuoden 1988 presidentinvaaleihin Keskusta alkoi valmistautua hyvissä ajoin. Ehdokas päätettiin asettaa jo vuoden 1986 puoluekokouksessa, joka oli viimeinen ennen presidentinvaaleja.

Ehdokkaan nimeämisessä edettiin kenttäkyselyn perusteella. Valtaosa osastoista kannatti oman ehdokkaan asettamista ja nimesi minut mieluisimmaksi ehdokkaaksi.

Lappeenrannan puoluekokouksessa minut asetettiin ehdokkaaksi, mutta samalla korostettiin, että kampanja alkaa vasta myöhemmin – sitten kun puoluesihteeriksi Seppo Kääriäisen torvi törähtää.

Vuoden 1988 presidentinvaalit liittyivät erottamattomasti maassa käytyyn sisäpoliittiseen valtataisteluun.

Mauno Koiviston tultua presidentiksi sosialidemokraatit kokivat päässeensä ehdottomaan ylivalta-asemaan.

Ensi töikseen he syrjäyttivät minut ulkoministerin paikalta.

Kun hallituksen kokoonpano Koiviston valinnan jälkeen järjesteltiin uudelleen, Sorsa ilmoitti haluavansa ulkoministeriksi. ”Kompromissina” tälle paikalle tuli Pär Stenbäck. Sorsasta itsensä tuli pääministeri.

Socialidemokraatit olivat ilmeisesti kaavailleet vaihtavansa hallituskumppania jo vuoden 1983 eduskuntavaalien jälkeen. Kokoomus kuitenkin hävisi vaalit ja Keskusta kykeni säilyttämään asemansa. Lisäksi Koivisto aristeli vielä tuolloin ulkopoliittisista syistä Kokoomuksen ottamista hallitukseen.

SDP halusi mukaan SMP:n. Keskustallekin tämä sopi.

Hallituskauden alkupuolella SMP toimi demareiden apupuolueena. Kauden puolivälissä Pekka Vennamo muutti suuntaa ja oli valmis liittoutumaan keskiryhmien kanssa.

Tässä vaiheessa – keväällä 1985 – SDP alkoi vakavasti valmistella hallituskumppanin vaihtamista Keskustasta Kokoomukseen. Me tulimme tietoisiksi näistä suunnitelmista loppukesästä.

Vuoden 1985 itsenäisyyspäivänä kirjoitin Mauno Koivistolle kirjeen, jossa kerroin tietäväni suunnitelmasta ja vetosin punamultayhteistyön jatkumisen puolesta. Samanlaisia puheenvuoroja käytimme SDP:n johdon suuntaan. Sen paremmin Koivisto kuin demarijohtokaan eivät antautuneet keskusteluihin asiasta.

Oli ilmeistä, että SDP:n suunnitelma hallitusyhteistyöstä Kokoomuksen kanssa tähtäsi myös siihen, että Kokoomuksesta saataisiin tukea Koiviston jatkokaudelle.

Keväällä 1986 aloitimme avoimen puolustustaistelun. Ilmoitimme tavoitteeksemme Suomen sisäpolitiikan suunnan muuttamisen siten, että näköpiirissä ollut eduskunnan ei-socialistinen enemmistö pääsisi vaikuttamaan valtiolliseen päätöksentekoon. Esitimme uuden kansanrintaman muodostamista laajentamalla punamultayhteistyötä Kokoomuksen suuntaan.

Koivisto ja SDP päättivät sinipunahallituksen muodostamisesta viimeistään alkusyksyllä 1986.

Tähän suunnitelmaan liittyi myös Harri Holkerin valinta Kokoomuksen presidenttiehdokkaaksi jo marraskuussa 1986. Puoluejohto halusi, että ehdokas olisi nimetty vasta seuraavana kesänä.

Presidenttiehdokkuudella vahvistettiin Holkerin asemia hallituksen muodostamisessa. Hallitusneuvottelujen yhteydessä Holkeri uhkasi luopua ehdokkuudestaan, ellei puolue suostu tukemaan häntä sinipunahallituksen muodostamisessa.

Kokoomuksen, RKP:n ja Keskustan puheenjohtajat puolestaan sopivat vuoden lopulla, että puolueet pyrkivät kolmen suuren ryhmittymän yhteistyöhön yhdessä SDP:n kanssa. Jos SDP kieltäytyisi, muodostettaisiin keskustajohtoinen sinivihreä hallitus.

Vuoden 1987 eduskuntavaleissa keskiryhmistä tuli suurin ryhmittymä. Kokoomuskin voitti, ja eduskuntaan syntyi ei-socialistinen enemmistö.

Koiviston ja SDP:n suunnitelman toteuttaminen vaikeutui, kun socialidemokraatit kokivat vaaleissa murskatappion.

Koiviston manuaalisella ohjauksella Harri Holkerin johtama sinipunahallitus kuitenkin muodostettiin.

Keskusta sysättiin oppositioon. Koivisto harhautti taitavasti mediaa selittämällä suuttuneensa kauheasti kuultuaan keskiryhmien ja Kokoomuksen sopimuksesta.

Tosiasiassa Koivisto oli ollut mukana suunnittelemassa sitä kaappausta, jolla sosialidemokraatit mitätöivät yhdessä Holkerin kanssa eduskuntavaalien tuloksen.

Tosiasiassa Koivisto oli hyvissä ajoin ennen vaaleja perillä keskiryhmien ja Kokoomuksen suunnitelmasta.

Kevään ja alkukesän mediamyllytyksessä Keskustan kannatus luisui alamäkeen, ja minun kannatukseni presidenttigallupeissa oli viiden prosentin luokkaa.

Elokuulla Keskusta ryhdistäytyi. Oulu-halliin kokoontui lähes 10 000 puolueen jäsentä ja kannattajaa kuulemaan, kuinka Kääriäisen torvi törähtää vaalikampanjan käynnistämiseksi.

”Etelän mediassa” en päässyt esille, mutta maakunnissa sain runsaasti julkisuutta. Jo lokakuussa ohitin kannatusluvuissa Holkerin.

Hallitusratkaisun kytkökset presidentinvaaleihin tulivat esille kampanjan loppuvaiheessa. Television vaalikeskustelussa Holkeri ilmoitti, että hänen valitsijamiestensä tulevat tukemaan Koiviston valintaa.

Tämä ilmoitus heikensi edelleen Holkerin kannatusta. Vaalitalaisuuksissa kyseltiin, kuinka ennakoöänen voisi peruuttaa.

Kun Mauno Koivisto ja SDP runnasivat maahan sinipunahallituksen, yhtenä tavoitteena oli varmistaa Koiviston uudelleenvalinta – mieluummin jo suorassa kansanvaalissa.

Koivisto pettyi. Holkeri hävisi minulle ja Kokoomus Keskustalle. Valitsijamiesten kokouksen toisella äänestyskierroksella suurin osa kokoomuslaisista äänesti Koivistoa, osa protestina edelleen Holkeria.

Vuoden 1988 presidentinvaaleissa Keskusta palasi suurten puolueiden sarjaan. Vakiinnutimme asemiamme voittamalla myös saman vuoden kuntavaaleissa. Puolue oli pelastettu.

Presidentinvaalien jälkeen sama suunta jatkui. Holkerin hallituksen ”vahvan markan” talouspolitiikka epäonnistui. Hallituspuolueiden suosio hiipui ja Keskustan kannatus jatkoi kasvuaan.

Kun ilmoitin luopuvani puolueen puheenjohtajan paikalta vuoden 1990 alussa, Keskustan kannatus oli 25 prosentin tasolla.

Luopumiseeni oli monta syytä.

Olin väsynyt kovaan poliittiseen taisteluun, jossa omat ampuivat jatkuvasti selkään. Kaipasin leppoisampaa elämää. Hankimme Vuokon kanssa pientilan Tuusulasta, ja vaihdoin vaalipiiriä.

Uskoin, että puolue menestyisi vuoden 1991 eduskuntavaaleissa myös seuraajani johdolla. Uskoin myös, että voisin jatkaa valtiollista uraani puhemiehenä tai ministerinä. Keväällä 1991 minusta tulikin Esko Ahon johtaman hallituksen ulkoministeri.

Ratkaisuni liittyi myös vuoden 1994 presidentinvaaleihin. Ajattelin, että lähtökohtani olisivat paremmat, jos en olisi puoluepoliittisten taistelujen keskiössä.

* * *

Vuoden 1994 presidentinvaaleihin Keskusta nimesi ehdokkaansa edellisen kesän sääntömääräisessä puoluekokouksessa. Keväällä järjestettiin esivaali, jossa vastaehdokkaanani oli Hannele Pokka.

Aloitin kampanjani jo toukokuussa 1993 pian sen jälkeen kun olin voittanut jäsenvaalin.

Toukokuun alussa erosin hallituksesta. Tähän oli kaksi syytä.

Olin ensinnäkin ollut tyytymätön Ahon hallituksen talouspolitiikkaan, enkä halunnut kantaa siitä vastuuta.

Toisaalta ratkaisuuni vaikutti tilanne EU-neuvotteluissa. Niiden ratkaisuvaiheet olivat siirtymässä ajankohtaan, jolloin uusi presidentti olisi jo valittu.

Arvioin, että menestyisin paremmin presidentinvaaleissa, kun eroan hallituksesta.

SDP:n ja heidän presidenttiehdokkaansa Martti Ahtisaaren kannatus oli kohonnut yli 30 prosentin.

Keskustan suosio oli alamaissa. Omaa kannatustani heikensi se, että mukaan vaaliin oli lähtemässä kaksi muutakin keskustalaista: Eeva Kuuskoski ja Keijo Korhonen.

Tästä huolimatta kannatukseni kohosi ahkeralla vaalityöllä yli 20 prosenttiin, ja olin ennakköänissä kirkas kakkonen.

Viime päivien mediapeli pudotti minut kuitenkin toiselta kierrokselta.

Avainasemassa oli MTV:n teettämä mielipidemittaus, jonka mukaan olisin ollut kannatusluvussa vasta neljäntenä. Tämä vei uskottavuuttani ja siirsi kannatustani muille ehdokkaille.

Toinen kohtalokas isku oli noottiuutinen ja siitä syntynyt kohu.

Helsingin Sanomissa julkaistiin vaalipäivää edeltävänä lauantaia uutinen Venäjän lähetystön ulkoministeriölle lähettämästä nootista, jossa puututtiin äärioikeistolaisten järjestöjen toimintaan Suomessa.

Illan TV-uutisissa juttu paisuteltiin yli äyräiden. MTV:n viimeisessä uutislähetyksessä väitettiin minun tilanneen nootin saadakseni tukea presidentinvaaleihin. Uutislähetyksissä nootti yhdistettiin vuoden 1961 noottikriisiin.

Asiaan saatiin lisävalaisua, kun Yleisradion kirjeenvaihtaja Antero Eerola haastatteli 15.12.2009 tuolloin Venäjän suurlähettiläänä toiminutta Juri Derjabinia.

Eerola lähti liikkeelle 1960-luvun noottikriisistä:

Kun Derjabin saapui vuonna 1992 Helsinkiin uuden Venäjän ensimmäisenä suurlähettiläänä, hän joutui tekemisiin toisen noottiskandaalin kanssa.

Kohu ajoittui kevään 1994 presidentinvaalien alle. Venäjä lähestyi Suomea tuolloin nootilla, jossa tivattiin syitä äärioikeistolaisten järjestöjen toiminnan heräämiseen maassamme.

Presidentinvaaliviikolla väitettiin, että Keskustan ehdokas Paavo Väyrynen olisi tilannut nootin omaa kampanjaa edistääkseen. Tämä sai Väyrysen syyttämään tiedotusvälineitä mediapelistä.

Derjabin kertoo tapahtumien kulkua: ”Nootti oli minun aloitteeni. Luin tuolloin suomalaisista lehdistä, että isänmaallinen kansanliike, IKL, olisi tuolloin perustettu uudelleen.”

Hänen mukaansa Tehtaankadulta lähti Suomen ulkoministeriölle kirje, jossa kysyttiin, tarkoittiko IKL:n uudelleen perustaminen Pariisin rauhansopimuksessa kiellettyjen fasistijärjestöjen henkiinherättämistä. ”Me emme saaneet kyselyymme vastausta, jolloin päätimme viedä asian loppuun saakka ja kysyä samaa asiaa nootin muodossa”, Derjabin selittää.

Mutta skandaalia, joka tästä seurasi, hän ei osannut odottaa. Derjabinin mukaan moni suomalainen tiedotusväline, erityisesti Helsingin Sanomat tiesi nootista, mutta säästi asian julkistamisen vasta presidentinvaalien alle. ”Kyse oli poliittisesta pelistä”, Derjabin heittää.

”Osa pelistä suuntautui Väyrystä vastaan. Ehkä joku minunkin vastustajistani halusi näyttää, että Komissarov ei ole muuttanut, vaan käyttää yhä vanhoja menetelmiä.”

Derjabinin mukaan kohulla ei ollut vaikutusta presidentinvaalien tulokseen – siksi ylivoinainen Martti Ahtisaaren asema lopulta oli.

Oleellista Derjabin haastattelussa on se, että Helsingin Sanomissa tiedettiin nootista hyvissä ajoin ennen vaaleja, mutta uutinen siitä tehtiin vasta vaalipäivää edeltäneenä lauantaia.

HS:n politiikan toimituksen päällikkönä tuolloin toiminut Unto Hämäläinen on sanonut, ettei hänellä ollut aavistustakaan siitä, että noottiuutisesta syntyisi TV-uutisissa valtava kohu.

Ilmeisesti tämän tiesivät ne, jotka panttasivat uutista lauantaia iltaan saakka. Kun TV-uutisointi ajoittui lauantaia-iltan, siihen ei voitu enää mitenkään reagoida.

Arviossaan kohun vaikutuksesta presidentinvaaleihin Derjabin erehtyy. Jos olisin päässyt toiselle kierrokselle, olisin uskoakseni voittanut sen. Olisin saanut runsaasti tukea myös vasemmalta, sekä Vasemmistoliiton kannattajilta että vasemmistodemareilta.

Puolueen pyynnöstä annoin toisella kierroksella julkisen tukeni Elisabeth Rehnille. Urnaan jätin kuitenkin tyhjän äänestyslipun.

* * *

Vuosien 2000 ja 2006 presidentinvaaleissa en ollut ehdokkaana.

Vuonna 1999 olin mukana esivaalissa, jossa valittiin Keskustan presidenttiehdokas.

Puolueen koko valtaeliitti – eduskuntaryhmä, puoluehallitus ja piirijärjestöjen puheenjohtajat – antoi tukensa puheenjohtaja Esko Aholle.

Sain silti noin kolmanneksen äänistä. Tulokseen heijastui puolueen sisäinen kamppailu Suomen liittymisestä Euroopan unioniin ja euroalueeseen.

Aholla uskottiin olevan hyvät mahdollisuudet tulla valituksi. Vielä myöhään syksyllä toivottiin erityisesti sitä, että hän saisi toiselle kierrokselle kilpailijakseen Tarja Halosen. Ahon uskottiin olevan tässä tilanteessa ylivoimainen voittaja.

Toisin kävi.

Vuonna 2005 Matti Vanhanen asetettiin Keskustan presidenttiehdokkaaksi yksimielisesti, ilman jäsenvaalia.

Kokoomus nimesi ehdokkaakseen Sauli Niinistön.

Keskusta ja Kokoomus sopivat, että puolueet suosittelivat toisella kierroksella toistensa ehdokkaan tukemista.

Tämä oli virhe – ainakin Keskustan kannalta.

Kun Matti Vanhanen meidän yllätykseksemme jäi ensimmäisellä kierroksella kolmanneksi, hän suosittelee kannattajilleen, että nämä äänestäisivät toisella kierroksella Niinistöä.

Tämä oli kova pala monelle keskustalaiselle, niin minullekin. Äänestin suosituksesta huolimatta Tarja Halosta.

Minun oli mahdotonta tukea miestä, joka haluaa muuttaa Suomen ulkopoliittikan peruslinjan ja viedä Suomen Natoon.

En voinut kannattaa federalistia, joka oli vienyt perustuslakia rikkoen Suomen euroalueeseen.

Vierastin myös Niinistön oikeistolaista linjaa talous- ja sosiaalipolitiikassa. Puhe työvään presidentistä ei minua hämännyt.

Monet keskustalaiset ovat sitä mieltä, että Keskustan alamäki alkoi puoluejohdon suosituksesta tukea Niinistön valintaa.

* * *

Ilmoitin jo viime maaliskuussa, että olen käytettävissä, kun Keskusta valitsee ehdokastaan vuoden 2012 presidentinvaaleihin.

Eduskuntavaalien jälkeen toistin ilmoitukseni. Kampanjani käynnistettiin heti kun uusi hallitus oli muodostettu.

Kerroin, että kampanjani tähtää aluksi Keskustan jäsenvaalin voittoon ja ehdokkuuteen. Huomautin, että kaikki tässä vaiheessa tehtävä työ palvelee myös menestymistä itse vaalissa.

Kerroin myös, että otan mahdollisuuksien mukaan vastaan kutsuja tilaisuuksiin, joissa voin tavata ihmisiä ja keskustella heidän kanssaan Suomen, Euroopan ja koko ihmiskunnan tulevaisuudesta. Lupasin kertoa ajatuksistani myös kirjoittamalla ja antamalla haastatteluja.

Käynnistin kampanjani virittelemällä keskustelua tasavallan presidentin asemasta ja tehtävistä.

Kun olen toiminut yli 41 vuoden ajan parlamentaarikkona, saatan olla sopiva henkilö toteamaan, että Suomen perustuslain ja sen tulkintojen parlamentarisuudessa on ehkä menty jo liian pitkälle. Tämä on käynyt ilmi muun muassa juuri käydyissä hallitusneuvotteluissa.

Perustuslain 61§:ssä säädetään valtioneuvoston muodostamisesta:

Ennen pääministerin valintaa eduskuntaryhmät neuvottelevat hallitusohjelmasta ja valtioneuvoston kokoonpanosta. Näiden neuvottelujen tuloksen perusteella, kuultuaan eduskunnan puhe-miestä presidentti antaa eduskunnalle tiedon pääministeriehdokkaasta. Ehdokas valitaan pääministeriksi, jos eduskunnassa

toimitetussa avoimessa äänestyksessä enemmän kuin puolet annetuista äänistä on kannattanut hänen valitsemistaan.

Jos ehdokas ei saa vaadittavaa enemmistöä, asetetaan samassa järjestyksessä uusi pääministeriehdokas. Jollei uusikaan ehdokas saa yli puolta annetuista äänistä, toimitetaan eduskunnassa avoimena äänestyksenä pääministerin vaali. Valituksi tulee tällöin eniten ääniä saanut ehdokas.

Tätä perustuslain säädöstä on tulkittu eduskuntaryhmien sopimuksella siten, että suurimman eduskuntaryhmän puheenjohtaja aloittaa hallitustunnustelut. Nyt käydyissä neuvotteluissa syntyi tulkinta, jonka mukaan suurimman puolueen puheenjohtajalla on oikeus muodostaa millainen tahansa enemmistöhallitus, josta puolueiden kesken voidaan hänen johdollaan sopia.

Suurimman puolueen asemalle annettiin tällä tulkinnalla liian keskeinen merkitys. Kokoomuksella on vain kaksi eduskunta-paikkaa enemmän kuin SDP:llä, ja se oli paikoilla mitaten Kes-kustan jälkeen vaalien toiseksi suurin häviöjä.

Kun suurimman puolueen puheenjohtajalle annettiin valta muodostaa mikä tahansa kokoomusjohtoinen hallitus, neuvotteluissa jäi selvittämättä mahdollisuus koota SDP:n johdolla hallitus, jossa myös vaalien ainoa voittaja Perussuomalaiset olisi ollut mukana. Tämä olisi hyvinkin saattanut olla mahdollista.

Nyt syntyi hallitus, joka edustaa monessa suhteessa poliittisen kentän ääri-ilaita. Kokoomusjohtoisella hallituksella on vasemmistolainen linja. Julkisen talouden tasapainottamisessa jouduttiin tyytymään kestävämpään lopputulokseen, kun politiikan ääri-ilaita edustavat puolueet torjuivat toistensa esittämät ratkaisut. Yhteisymmärryksen puolueet pääsivät äärimmillen viedystä keskittämispolitiikasta.

2000-luvun hallitusneuvotteluissa nykyinen perustuslaki toimi hyvin eikä sen tulkinnasta syntynyt ongelmia, kun vaalitulokset osoitti suoralta kädeltä hallituspohjan. Nyt puolueiden sopima

menettely johti hallitusratkaisuun, joka ei vastaa eduskunta-vaalien tulosta.

Perustuslain tulkintaa tulisi kehittää siihen suuntaan, että tasavallan presidentti voisi puolueiden ulko- ja yläpuolella olevana valtioelimenä tarvittaessa edesauttaa eduskuntavaalien tuloksen toteutumista hallitusta muodostettaessa.

Tasavallan presidentin asemaa ja tehtäviä ajatellen nyt syntynyt hallitusratkaisu antaa myös muuta ajattelemisen aihetta.

Tasavallan presidentti johtaa Suomen ulkopoliittikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa.

Hallitusohjelman mukaan hallitus ylläpitää Suomen mahdollisuutta hakea Nato-jäsenyyttä. Seuraavan virkkeen mukaan hallitus ei valmistelee jäsenyyden hakemista.

Nämä kannanotot ovat ristiriidassa keskenään. Ensi vuoden alussa valittavan tasavallan presidentin tulee huolehtia siitä, ettei jäsenyyttä todellakaan haeta – ei nykyisen eikä seuraavankaan eduskunnan toimikaudella.

Hallitusohjelman Eurooppa-politiikkaa käsittelevä osio on laaja ja hengeltään federalistinen. Uusi Eurooppa-ministeri on uhonnut vievänsä Suomen Euroopan ytimeen.

Vaikka Eurooppa-politiikka kuuluu valtioneuvoston toimivaltaan, tasavallan presidentin on pidettävä käsissään sellaiset Eurooppa-politiikan ratkaisut, joilla on merkitystä Suomen itsenäisyyttä ja kansainvälistä asemaa ajatellen. Tätä johtajuutta saatetaan tarvita uuden presidentin toimikaudella.

Sisäpolitiikan osalta tasavallan presidentin valtaoikeudet ovat rajalliset.

Tasavallan presidentti on sidottu valtioneuvoston ratkaisuehdotuksiin, mutta hänellä on niihin palautusoikeus. Hän voi myös jättää vahvistamatta eduskunnan säätämän lain. Molemmissa tapauksissa syntyy keskustelua ja perusteellista poliittista harkintaa.

Näitä valtaoikeuksia olisi käytettävä etenkin tilanteissa, joissa valtioneuvoston ehdotus tai eduskunnan päätös rikkoo kansalaisten tasavertaisuutta ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta.

Sinipunahallituksen kaudella valtioneuvostolle saatetaan tarvita vastapainoa, joka huolehtii vallankäytön ulkopuolelle jääneiden oikeuksista.

Eurooppa ja maailma ovat muuttuneet tavalla, joka pakottaa meidät punnitsemaan tarkkaan tasavallan presidentin asemaa maamme valtiollisessa johdossa. Suomen kansainvälinen asema on jatkuvasti vaakalaudalla ja meidänkin poliittisen järjestelmämme kestävyys on koetuksella.

Näissä oloissa on syytä vielä harkita luopumista lepäämässä olevasta perustuslain muutoksesta. Toisaalta nykyisen perustuslain tulkintoja on arvioitava uudelleen.

* * *

Vuoden 2012 presidentinvaalien lopputulos on julistettu moiseen kertaan. Sanotaan, että Sauli Niinistö valitaan varmasti – kysymys on vain siitä, valitaanko hänet jo ensimmäisellä kierroksella.

En usko, että valitaan. Mauno Koivisto ja Tarja Halonen ovat hakeneet istuvina presidentteinä ja suurina ennakkosuosikkeina itselleen jatkokautta, mutta kumpikaan ei saanut ensimmäisellä kierroksella enemmistöä taakseen.

Niinistöä ei valita toisellakaan kierroksella, jos sillä on mukana sellainen ehdokas, joka saa laajaa kannatusta keskustaan ja vemmistöön lukeutuvilta äänestäjiltä. Tässä on Keskustan mahdollisuus.

Suomi tarvitsee vahvan presidentin.

Elämme levottomassa maailmassa, jossa Suomella tulee olla luotettava ulkopoliittinen linja.

Elämme keskellä kansainvälisiä myllerryksiä, jotka vaikuttavat jokaisen suomalaisen elämään.

Suomi tarvitsee vahvan presidentin, jolla on rohkeutta puolustaa Suomen etuja ja itsenäisyyttä.

KIRJALLISUUTTA

- Coudenhove-Kalergi, Richard. Ethik und Hyperethik (Etiikka ja hyperetiikka). Wien 1921.
- Coudenhove-Kalergi, Richard. Krise der Weltanschauung (Maailmankatsomuksen kriisi). Wien 1923.
- Coudenhove-Kalergi, Richard. Paneurooppa (Paneuropa). WSOY, Porvoo 1930 [1923].
- Coudenhove-Kalergi, Richard. Los vom Materialismus (Irti materialismista). Wien 1931.
- Coudenhove-Kalergi, Richard. Weltmacht Europa (Maailmanmahti Eurooppa). Seewald, Stuttgart 1972 [1971]. 2. Auflage.
- Goldsmith, James. Ansa (The Trap). Otava, Keuruu 1995. (Suom. Paavo Väyrynen)
- Hämäläinen, Unto. Lännettymisen lyhyt historia. WSOY, Porvoo 1998.
- Karjalainen, Ahti ja Tarkka, Jukka. Presidentin ministeri. Otava, Keuruu 1989.
- Keränen, Seppo ja Suhola, Aino. Kun herroilta mopo karkasi. Asialinja Oy, Helsinki 1998.
- Kivimäki, Timo ja Väyrynen, Paavo (toim.). Kansainvälinen yhteistyö Pohjois-Kalotilla. Lapin yliopisto, Rovaniemi 1997.
- Koivisto, Mauno. Kaksi kautta I. Kirjayhtymä, Helsinki 1994.
- Koivisto, Mauno. Historian Tekijät – Kaksi kautta II. Kirjayhtymä, Helsinki 1995.
- Korhonen, Johanna. Väyrynen, Väyrynen, Väyrynen. Helsinki-kirjat Oy, Helsinki 2010.
- Suomi, Juhani. Liennytyksen akanvirrassa. Otava, Keuruu 1998.
- Uimonen, Risto: Iiro Viinanen: henkilökuva. Minerva, Juva 2010
- Väyrynen, Paavo. Köyhän asialla. Kirjayhtymä, Tampere 1971.
- Väyrynen, Paavo. On muutoksen aika. WSOY, Porvoo 1974.
- Väyrynen, Paavo. Kansallisia kysymyksiä. WSOY, Juva 1981.
- Väyrynen, Paavo. Kansakunta – Ihmiskunta. Gummerus, Jyväskylä 1987.
- Väyrynen, Paavo. Finlands utrikespolitik – Den nationella doktrinen och framtidens mänskighetspolitik. Söderström, Helsingfors 1988.
- Väyrynen, Paavo. Suomen ulkopoliittikka – Kansallinen doktriini ja tulevaisuuden ihmiskuntapolitiikka. WSOY, Juva 1989.
- Väyrynen, Paavo. Yhteinen tehtävämme – Kansanvaltaisen muutoksen strategia. WSOY, Juva 1989.
- Väyrynen, Paavo. On totuuden aika 1 – Tosiasioita ja muistikuvia Urho Kekkosen Suomesta. WSOY, Juva 1993.
- Väyrynen, Paavo. On totuuden aika 2 – Tosiasioita ja muistikuvia Mauno Koiviston Suomesta. WSOY, Juva 1993.
- Väyrynen, Paavo. On muutoksen aika 2 – Tosiasioita ja haavekuvia tulevaisuuden Suomesta. WSOY, Juva 1993.
- Väyrynen, Paavo. On muutoksen aika 1 – Tosiasioita ja haavekuvia tulevaisuudesta 1974 ja 1994. WSOY, Juva 1994.

- Väyrynen, Paavo. Suomen puolueettomuus uudessa Euroopassa – Kansallinen doktriini ympäristön murroksessa. Otava, Keuruu 1996.
- Väyrynen, Paavo. Paneurooppa ja uusidealismi – Tutkielma Richard Coudenhove-Kalergin filosofisista ja yhteiskunnallisista ajatuksista. Otava, Keuruu 1997.
- Väyrynen, Paavo. Itsenäisen Suomen puolesta. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 1999.
- Väyrynen, Paavo. Samankeskisten kehien Eurooppa. Suomen Puolesta ry, Saarijärvi 2000.
- Väyrynen, Paavo. Etiäisiä vai kaukoviisautta? – Paavo Väyrysen puheita ja kirjoituksia 1999–2004. Suomen Puolesta ry, Saarijärvi 2004.
- Väyrynen, Paavo. Pohjanranta. Suomen Puolesta ry, Oulu 2005.
- Väyrynen, Paavo. Eemeli Väyrysen vuosisata. Maahenki Oy, Helsinki 2009.